LJUBAV U OBITELJI

ZADATAK I RADOST

LJUBAV U OBITELJI

Zadatak i radost

Korice uredio: Ignacije Belak
Tehnički urednik: Željko Slonjšak
S dopuštenjem crkvenih i redovničkih poglavara
Izdao: Obiteljski odjel Filozofsko-teološkog Instituta
Družbe Isusove
Zagreb, Jordanovac 110
Odgovara: Dr Josip Weissgerber
Tisak: Narodna tiskara i knjigovežnica Kutina

Profesori Obiteljskog Instituta
i bračni parovi, suradnici obiteljske obnove

Uredio: Dr. Josip Weissgerber

LJUBAV U OBITELJI
ZADATAK I RADOST

ZAGREB 1974

Knjigu posvećujemo pokojnom ocu Mati Joviću
i pokojnom ocu Stanku Weissgerberu,
neumornim apostolima obiteljske obnove!

SADRŽAJ

PREDGOVOR

Ova je knjiga iz života napisana za život. Željeli su je sami bračni parovi i pastoralni kler da u njoj što jednostavnije i što temeljitije budu prikazani problemi obiteljskog života.

Sastavili su je profesori Obiteljskog Instituta i bračni parovi koji već desetak godina sudjeluju u obiteljskoj obnovi.

Svima od srca zahvaljujemo. O. Antun Weissgerber dao nam je svoju obilnu zbirku narodnih poslovica, a iskorišteni su i neki tekstovi narodnih pjesama.

U knjizi se nalazi gradivo koje se obično daje na tečajevima za zaručnike po zagrebačkim župama kao i tijekom trodnevnica obiteljske obnove koje se daju po našim župama na poziv pastoralnog klera.

Svima koji su nas poticali da priredimo ovu knjigu i koji su sudjelovali u njezinu sastavljanju od srca hvala, a od Svevišnjega nagrada.

U Zagrebu, 30. lipnja 1974.

O. Josip Weissgerber
Predsjednik Obiteljskog Instituta

UVOD

1. Obitelj izgleda na prvi pogled kao nešto neznatno, stvar svakog pojedinca, osobna idila, a ona je čvorište sviju sudbina i glavni zadatak života. Susljedno (sukcesivno) i istovremeno (simultano) obitelj je početak, izvor i korijen ljudskog društva, Crkve i domovine. Kroz obitelj prenosi se blago Crkve i kulture iz naraštaja u naraštaj. Čitava sudbina domovine i Crkve ovisi o stanju obiteljskog života. I premda je danas škola zauzela toliki zamah i preuzela mnoge zadatke odgoja i priprave za životni zadatak, obitelj ostaje osnovna škola života. Najvažnije u čovjeku gradilo se, gradi se i uvijek će se graditi u obitelji. U sedam predškolskih godina dijete pet puta brže živi od odrasla čovjeka i usvaja doživljajno sve oko sebe. Rane mu pet puta brže zacijeljuju (Le Comte de Noüy), u prve tri godine razvije se mozak i inteligencija do polovice, a druga polovica razvoja odvija se polako do 16. godine života (Thorndike). U prve tri godine oblikuje se donji osjećajni mozak i odlučuje osnovna osjećajna toplina ličnosti sa životnom sigurnošću. Samo do šeste godine mogu roditelji svojom brigom pospješiti i uvećati samu inteligenciju svoga djeteta. Ako je razvoj djeteta u prvih pet godina bio dobar, osigurano je duševno zdravlje od psihoza i neuroza, duševnih bolesti. Ako dijete nije naučilo nijedan jezik govoriti u prvih šest godina, neće ni kasnije biti kadro izražavati se bilo kojim jezikom osim s mukom.

2. Pa i kad dijete pođe u školu, četiri do pet sati nalazi se u školi, a devetnaest do dvadeset sa svojim roditeljima. Školska ocjena — uspjeh ili neuspjeh — važi za dijete koliko je roditelji uvažuju. Na sve učitelje i učiteljice djeca prenose doživljaje iz obiteljskih susreta. Duševni bolesnici prenose ih na psihijatre i psihoterapeute. I bračnog druga biramo po

uzoru oca i majke. Mi smo više od ičeg drugoga djelo svojih roditelja. Mladi ekonomski ovise o roditeljima često još godinama iza punoljetnosti.

3. Životna nam sreća ovisi u prvom redu o ljubavi koju ostvarimo s bračnim drugom i u zajednici u kojoj živimo. Na radna mjesta idemo da zaradimo što treba nama i našoj obitelji. Najdublje radosti i najteže žalosti pruža nam život u obitelji. U obitelji se živi dubina našeg života. U njoj se odgajaju dobrotvori i štetočine čovječanstva.

4. I Bog nas susreće u obiteljskom životu. Obiteljski nas život pripravlja za susret s Bogom. On je »Otac« — ljepšeg naziva nije mogao naći. »Po njemu se naziva svako očinstvo na nebu i na zemlji«. (Efežanima 3, 15) - Kroz sav život doživljaj oca boja naše odnose s Bogom. No Bog je i majka: »Može li žena zaboraviti svoje dojenče, ne imati sućuti za čedo utrobe svoje? Pa kad bi koja i zaboravila, tebe ja zaboraviti neću«. (Iz 49,15.) »Kao što majka tješi svoje čedo, ja ću vas utješiti«, govori Gospodin Bog. (Iz 66, 13.) — Po psihološkim ispitivanjima sve mi pridajemo Bogu i očinska i majčinska svojstva. Istina više očinskih svojstava nego majčinskih, ali je zanimljivo da muškarci doživotno razmjerno značajno više od žena pridaju Bogu majčinska svojstva, a žene pridaju Bogu razmjerno značajno više očinskih svojstava nego muškarci. (André Godin, Antoine Vergote).

5. Bog je zamislio obitelj kao glavni životni zadatak, kao djelo ljubavi i kao put ljubavi Bogu »koji je ljubav«. (I Iv 4, 16.) — Nismo na zemlji da samo po njoj rujemo i tražimo sakriveno blago, naš je glavni životni zadatak da se razvijemo u bića ljubavi. Prije nego mladi čovjek procvijeta u dubokoj ljubavi, on nije zapravo ni ušao u dubine života (Lip-pert). On je tek pupoljak koji grije tuđa roditeljska ljubav. Kad procvijeta u prvoj mladenačkoj ljubavi, onda se istom otvara i postaje sposoban da i sam postane malo sunce slično velikom Božjem suncu koje nas grije. I zato na putu k Bogu »nije dobro da je čovjek sam«. (Post 2,13) — Djevojka mladiću, mladić djevojci — žena mužu i muž ženi otvaraju srce ne samo za sebe nego u konačnici i za Boga. Pretvaraju jedan drugoga u biće ljubavi. I onako smo beskrajne svijesti, otvoreni za apsolutnu Božju stvarnost. Zato, kad brojimo, ne možemo doći do najvećeg mogućeg broja, a kad susretnemo ljepotu, snagu i dobrotu, uvijek dalje tražimo. Svaka naša želja rađa još većom željom.

»Ljudskom srcu uvijek nešto treba,
zadovoljno posve nikad nije;
čim željena cilja se dovreba,
sto mu želja namah iz njeg klije«. (Petar Preradović)

6. Stoga je čovjek uvijek nezadovoljan jer ima beskrajno srce. Bračna ljubav otvara te beskrajne staze našeg vječnog hodočašća i tako muž ženu, a žena muža vode k Bogu u kome će njihova međusobna ljubav postati savršenom. Zato je Bog nebo nazvao »svadbom« sjedinjenja. I nikad ne bismo shvatili da sjedinjenje s Bogom može tako usrečiti da nam na zemaljskom putu Bog nije dao bračno sjedinjenje u kojem i duša i tijelo daju vrhunce radosti. Sve duše, kojima Bog već na zemlji daje da Ga dožive, sve od reda preuzimaju rječnik bračne ljubavi te govore o »zarukama« i »ženidbi« s Bogom.

7. Mladić je djevojci daleka najava Božje snage i dobrote, djevojka je mladiću daleka priča o Božjoj ljepoti i milini. Pa kad ocvate mladost, ljubav bračnih drugova ne smije ocvasti nego planuti još jačim duhovnim žarom. Kad ocvate zemaljsko proljeće, počinje još ljepša čežnja i nada u mnogo ljepše vječno proljeće koje neće nikad ocvasti. Bog nije zamislio bračnu i obiteljsku ljubav kao razočaranje i tugu: »Behara više nema, bila jednom ljubav jedna...«, nego kao neprestano produbljenje i uspon prema sve čišćoj i ljepšoj i sveobuhvatnijoj ljubavi. Tko bračnu ljubav doživljuje kao hodočašće Bogu ljubavi, ne smije se tužno okretati nazad i jecati: »Mladost naša minu sva u zaborav!« — »Nitko tko stavi ruku svoju na plug te se obazire natrag, nije prikladan za kraljevstvo Božje.« (Lk 9, 62.)

8. Životni uspon ženidbene ljubavi nalik je na četiri stepenice ili na četiri sve viša vrhunca ili — ako hoćete — brak je zgrada od četiri kata. Prvi kat čini seksualna privlačnost i seksualno uzbuđenje. Bog je do posljednje stanice izatkao naše tijelo, ono je cvijet, upravo po seksualnim organima, ono je po duši i milosti hram Duha Svetoga. (Sv. Pavao, I Kor 3, 16—17; 6, 19.) Upravo po seksualnosti tijelo govori o misteriju ljubavi. Seksualnost je utjelovljenje ljubavnosti. Bez nje sakramenat ženidbe kao vidljivi znak nije dovršen kao što bez vode nema krštenja, bez ulja potvrde, bez kruha i vina nema svete mise itd.

9. Drugi je kat doživljaj ljepote i miline ljudskog bića. Eros. Ona vlada u tzv. zaljubljenosti. Erotika je mnogo osobnija i bogatija od seksualnosti, ona ispunja čitave dane, a ne samo časove tjelesnog sjedinjenja.

Mladić počinje hodočašće ljubavi na prvom stupnju. Kod njega odmah s buđenjem očinstva proteče med užitka koji je Bog stavio u ljudski cvijet. U napasti je da zapne na prvom stupnju u sterilnom i zamornom samozadovoljavanju koje ga nikamo ne vodi i koje ga iznakazuje da se zatvori u sebe i svoje tijelo nikad pravo ne pretvori u instrumenat predanja i ljubavi. Sačuvana djevojka mnogo je plemenitija. Ona se otvara ljubavi na drugom stupnju. Nije začarana teškim medom orgazma, nego cvate u ljepoti. Zato je ona mnogo sretnija u prvoj ljubavi: živi je cijele dane i cjelovito, dok se zalutali mladić u samozadovoljenju razočarava u par trenutaka uzbuđenja. Djevojčino se majčinstvo budi kao procvat ljepote pod utjecajem hormona estrogena koji pripravlja zrenje jedne po jedne životne klice u polovici mjesečnog ciklusa. Onda njezin organizam dvije sedmice čeka pod utjecajem luteina ili progesterona da nakon toga odstrani staru posteljicu i započne na isti način tkati novu. Kad bude nosila dijete, djetetova placenta nagradit će je obilnim estrogenom da će je trudnoća osvježiti i proljepšati.

10. I djevojka može sići u prvi kat seksualnosti i zamorno robovati medu orgazma. Što više njoj samozadovoljenje mnogo više škodi nego mladiću. Orgazam — seksualni užitak — postaje čist i proziran te gubi svoju zamornu težinu istom kad postane ono što treba da bude: izražaj osobne i svete ljubavi. — Djevojka počinje svoj razvoj godinu i po prije mladića i spasava ga sakramentom svoje ljepote i cjelovitosti, zove ga na viši stupanj ljubavi. Statistike pokazuju da je kod mladića petnaesta godina vrhunac bijednog samozadovoljavanja i ujedno nagli pad jer se zaljube. Zaista »nije dobro za čovjeka da je sam«. (Post 2,13)

11. Mladić može zapeti u kruženju oko svog meda. Djevojka može zapeti u kruženju oko svoje tjelesne ljepote u samomilju. Može se spustiti i niže, da tu svoju ljepotu seksualizira i sama zapne u kruženju oko svog meda. Mjesto voditeljice prema vrhuncima djevojka može postati zavodnica, seks - bomba, apostol »golog vala« u ilustracijama i filmovima. — Oboje ni ne slute na tim stranputicama kako sebe osiromašuju. Ne vide da gutaju zeleno kiselo voće, čak trgaju grane da na njima plodovi nikad ne sazriju. Njihov med neće se nikad razbistriti u službi prave ljubavi, a ljepota nikad neće dobiti osobnu produhovljenu plemenitost. Još smo na drugom stupnju razvoja bračne ljubavi. Mladić koji se zaljubio u lijepe forme djevojke ili djevojaka, u omot

(ambalažu) osobe bez osobe, ostaje egoista (sebičnjak) koji traži svoju radost u druženju sa ženom. I djevojka je još egoista doklegod traži samo svoju zabavu i radost.

12. Treći stupanj, treći uspon za oboje znači shvatiti ljepotu davanja. Treći stupanj bračne ljubavi traži od mladića i djevojke da postanu »mala sunca« koja se ne sunčaju samo na tuđoj toplini nego i sami počinju grijati druge. »Blaženije je davati nego primati«, rekao je Krist Gospodin. (Dap 20, 35.) — Bog može samo davati, on je najsretniji, on je sunce. Kad dajemo materijalna dobra, gubimo ih. No duh je neisporedivo plodniji: on postaje davanjem još bogatiji. Ljepše je predano ljubiti nego biti samo voljen. Tko drugome daje znanje, i sam još sigurnije i više zna. Tko predano ljubi i živi za drugoga, i sam je time sretniji. U njemu se razvije »ljubav požrtvovnosti«, karitativna ljubav davanja.

13. Kvaliteta se ljubavi mjeri žrtvama koje je tko spreman učiniti za ljubljenu osobu. Takva ljubav oduzima zamornost seksualnosti jer po njoj se teški med pročišćuje i postaje briga za sreću drugoga i davanje čitava sebe drugome. Trajna sreća u braku gradi se samo na takvoj ljubavi. Nikakva seksualna tehnika ne može spasiti brak, ako nije građena na karitativnoj nesebičnoj ljubavi koja sebe daje drugome. Med tjelesnosti ostat će težak i zamoran te će dosaditi prije ili kasnije ako se ne pročisti u ljubavi davanja i požrtvovnosti. Prava osobna ljubav međusobnog darivanja spasava seksualnost, a ne obratno.

14. Zar neće svatko zaželjeti takvu ljubav u kojoj se bračni drugovi poštuju i potpuno vjeruju jedan u drugoga. Unaprijed su očuvani od sumnja i ljubomora. Potpuno jedan drugome pripadaju, potpuno su se jedan drugome dali bez pridržaja, potpuno su jedan drugoga osvojili. U takvoj ljubavi preobrazit će se seksualnost i erotika u nešto trajno: i produhovljeno: postat će bogata i trajna harmonizacija, uglazbljenje ljubavi. Bračni drugovi koji se tako plemenito vole, trajno će se izlijevati jedan u drugoga duševno i tjelesno. Kvaliteta susreta i sjedinjenja postat će im glavno, a ne puka učestalost bez ukusa. Don Juani i donne Juanite, koji se hvastaju kako često i kako nevjerno »čine ljubav«, zapravo priznaju svoju nemoć (impotenciju), svoju trajnu nezasitnost i nezadovoljstvo. U njihovoj ljubavi nema slatkoće zrelih plodova, nema produhovljenosti, potpunosti i punoće. Uvijek nanovo i neuspjelo počinju, a nikad ne dovršavaju djelo ljubavi jer istinske ljubavi kod njih nema. Pate pod teretom svoga egoizma.

15. Dobro pripravljeni mladić i djevojka osjetit će ljepotu ljubavi, pa će već u prvom cvatu poći na hodočašće lijepe ljubavi. Prva zaljubljenost mladih, ako nisu opareni seksualnom revolucijom naših dana, zna biti tako lijepa i idealna da ju je vrijedno zapamtiti čitav život. U takvoj nepokvarenoj prvoj ljubavi probudi se čitava ličnost sa svojim vječnim dimenzijama; svi su elementi budućnosti u njoj: zanos za potpunu ljepotu i dobrotu, upravo strah da se ta ljubav ne obeščasti neodgovornom tjelesnošću. Ta je mladenačka ljubav još nediferensirana, ali je buknula plemenito iz čitava bića i nosi oznake velike ljubavi kakvu je Bog pripravio u njihovim nepokvarenim mladim srcima. Takva je bila ljubav Dante Alighieri-ja prema rano umrloj Beatrice i nadahnjivala ga čitav život.

16. Nije, dakle, neizbježno jedno naporno penjanje kroz četiri uspona, kod onih najboljih prva je ljubav odmah cjelovita. Četveroglasje svih čovjekovih dioniaca. Oni nikad ne silaze u neuspjehe masturbacije i egoizma.

Gdje je tajna te najljepše mogućnosti? — Još se nismo uspjeli na četvrti stupanj. Nesebična ljubav po kojoj jedinoj brak može biti trajan, nije čovjeku prirođena po tijelu. Istina, duševno davanje obogaćuje, no naš je duh utjelovljen, pa se tijelo u tom darivanju troši dok posvećujemo sile i vrijeme za drugoga. Da naši brakovi uspiju, mora požrtvovnost imati smisao, vječni smisao.

Tu radost žrtve, smisao požrtvovnosti i blaženost davanja može dati samo melodija sve ljudske ljubavi: ljubav prema Bogu. Potpuno i doživotno može ljubiti i biti spreman na žrtvu života samo tko shvati svoju bračnu ljubav kao hodočašće Božjoj ljubavi.

17. Neka sebi žena ne utvara da svojom ženstvenošću može mužu dati nebo, potpunu sreću. Neka muž sebi ne utvara da on može sobom ispuniti beskraj ženine čežnje za srećom. — Svaki je čovjek prazan i siromašan, pa će brzo dojaditi drugom čovjeku ako se ne obogaćuje i napreduje na putu k Bogu. Beskonačno interesantni i uvijek bogatiji postajemo jedino u molitvi Bogu. Time istom postajemo sve vredniji nečije ljubavi. Bračna ljubav postaje već na zemlji trajna i potpuna ako bračni drugovi jedan drugome daju Boga koga sve dublje i žarče doživljavaju. Tako bi brak trebao postati zajedničko hodočašće ljubavi prema Bogu koji je ljubav.

18. Kad se mladima, koji kažu da se vole, postavi zahtjev sv. Pavla: Da li si spreman — spremna umrijeti za nju — za njega? — onda se uplaše pred tim zahtjevom pa iznenađeni iskreno priznaju kimajući glavom, da nisu. Samo onaj zaručnik koji u svojoj zaručnici vidi vječno biće, Božju kćerku, sposoban je tako potpuno ljubiti. Samo djevojka koja u zaručniku vidi Božje dijete, vječnu vrednotu, može uvidjeti da takva ljubav ima smisla. Kad kažemo »dati svoj život«, nemojmo odmah pomišljati na neke izvanredne slučajeve u kojima treba ginuti; život se daje za drugoga u svakodnevnom životu od jutra do mraka.

19. Još na jednom zaokretu života čeka Bog na bračne drugove da im srce osposobi za potpunu ljubav. Njihovo prvo dijete i sva ostala djeca koja će nadoći znače za majku poziv na radost potpunog davanja. Dijete preobrazuje srca roditelja da osjete radost davanja. Ono što se smatra vrhuncem heroizma spremna je učiniti i prosječna majka za svoje dijete: bacit će se pod točkove i u bezdan da spasi dijete. I pravi otac spreman je za dijete dati sve. Tako i međusobna ljubav muža i žene, kad postanu otac i mati, kvalitetno poraste požrtvovnošću i nesebičnošću. Zaista nije dobro da čovjek bude sam i samoživac! I nije zato Isus Krist svjetovao djevičanstvo za potpune apostole jer bi brak bio lošiji, nego radi naše slabosti. Mi većinom idemo polako uspinjući se na četiri stepenice ljubavi: teško se oslobađamo opojenosti tijela i tjelesne ljepote. Zato i samo zato svjetuje Krist Gospodin uspon na treći i četvrti vrhunac, a ne što bi brak po sebi bio zapreka na putu k Bogu. Sv. Toma Akvinski i sv. Bonaventura, velikani katoličke teologije, usude se tvrditi da bi bez te naše slabosti, prije zatrovanosti grijehom, brak bio savršeniji od djevičanstva: u prvoj Božjoj zamisli ženidba bi bila jedini sakramenat koji bi davao i vrhunaravni život milosti.

20. Brak je prema tome u svojoj izvornoj zamisli put k svetosti. »Radi tvrdoće našeg srca« postao je za mnoge zapreka potpunom predanju Bogu. Sv. Pavao pišući Efežanima gleda brak s tih visina kao usmjeren na vezu s Bogom, na vezu Krista s Crkvom. Njegove riječi možemo smatrati poveljom braka (magna charta matrimonii). On upravo iz te usmjerenosti ženidbe prema Bogu izvodi skrajnje zahtjeve potpune ljubavi: Kao što je Krist dao svoj život za Crkvu i Crkva se poput zaručnice potpuno predaje Kristu spremna na mučeništvo, tako treba da se ljube muž i žena:

»Muževi, ljubite svoje žene kao što je i Krist ljubio Crkvu i sam sebe predao za nju, da je posveti čisteći je u kupelji vode uz pratnju riječi, da sam sebi privede Crkvu krasnu, bez ljage, bez bore, bez ičega tome slična da bude sveta i bez mane. Tako su i muževi dužni ljubiti svoje žene kao svoja tjelesa. Tko svoju ženu ljubi, ljubi samoga sebe. Bez sumnje nitko nikada nije mrzio svoga tijela. Naprotiv hrani ga i njeguje kao i Krist Crkvu. Mi smo, naime, udovi njegova tijela. Zato će čovjek ostaviti oca i majku te prionuti uz svoju ženu i bit će oni samo jedno tijelo. Ova je tajna uzvišena — a ja velim (da je uzvišena) u odnosu na Krista i Crkvu. Dakle, neka svaki pojedini od vas ljubi svoju ženu kao samoga sebe, a žena neka poštuje svoga muža.« (Ef 5, 25—33.)

21. Zgodna je usporedba sa četveroglasjem u vokalnoj muzici: najvišoj sopranovoj dionici povjerava se redovito glavna misao, melodija, a drugi je glas prati najvjernije. Treća dionica, tenor, daje draž blizine, dok četvrta najniža, basova dionica, daje toplinu i zasičenost. Najružnija je sama basovska dionica, bez ostalih ona postaje upravo besmislena. Pa i dva donja glasa sami dosade. Istom u melodiji nalazi se smisao cjeline. Tome nasuprot bijednu muziku daje tzv. »Generalbas«, zadani bas kome za vježbu nauke o harmoniji studenti muzike dodaju zadane akorde. — Najljepše je držati se melodije pa je obogaćivati kao utjelovljenjem ostalim dionicama.

22. Čovječanstvu, koje se odveč zadržava u tjelesnosti, postavio je Bog program u obitelji u koju je sam došao kao malo dijete. Ta je obitelj živjela bračnu ljubav u tri gornje dionice i bila je najsretnija od sviju. Josip i Marija ostvarili su toliki sklad nutrine da su živjeli svoju bračnu ljubav u tri gornje dionice ne osjećajući potrebe za teškim medom seksualnosti. Potpomognuti milošću počeli su s melodijom koju su troglasno harmonizirali, mi se penjemo naporno odozdo. Dr Paul Chauchard, profesor biologije na Sorbonnei u Parizu, svjetovnjak i oženjen čovjek, osjetio je lijepo šta Bog poručuje preko sv. obitelji:« Izvorna kršćanska predaja pokazuje nam primjer istinske bračne ljubavi pune zaljubljene nježnosti bez tjelesnosti (dezinkarnirane) premda je potpuno suzdržljiva i bez seksualnosti radi mističnih razloga između djevičanskih suproga Josipa i Marije.« — »Prava seksologija nije ono što se obično čita: ona je seks u svjetlu cjeline stvarnosti (sekso-ontologija), zakonitošću očovječena seksologija koja se kao znanost savršeno slaže s ispravnim gledanjem kršćanstva, a temelji se na nasljedovanju seksualnosti Isusa

Krista i svete Obitelji, na mogućnosti suzdržljivog celibata koji ostaje izraz seksualnog procvata, ili u jednoženoj (monogamnoj) vjernoj i trajnoj ženidbi, u slobodnom upravljanju plodnošću u kojoj je vlast nad senzualnošću više u službi zajedništva, ljubavne radosti i nježnosti nego u ograničavanju poroda, koje se drugotno dopušta.« (Nos handicaps sexuels 1967. str. 156. — L'avortement, Revue Thomiste 1973, str. 44.)

23. Sveta nam Obitelj poručuje da se sektualnost posvećuje u višim oblicima ljubavi koji nose svu sreću u sebi. Dr Paul Chauchard vidi u sv. Obitelji program naše civilizacije da već jednom prestanemo robovati nagonima pred kojima je naša uživalačka (afrodizijačka) civilizacija kapitulirala. U sv. Obitelji pretvorio se sav obiteljski život u liturgiju, u bogoštovlje: majčinstvo i očinstvo pretvoreni su u svetu misu: kod sv. mise pretvara se kruh i vino u tijelo i krv Kristovu. Dok je Bl. Djevica Marija devet mjeseci nosila utjelovljenog Boga, njezina se krv pretvarala u tijelo i krv Kristovu. Ona je bila prvo svetohranište. Iza poroda postala je pokaznica i njezino se mlijeko pretvaralo u tijelo i krv Kristovu. Brigom sv. Josipa sva se ostala hrana pretvarala u tijelo i krv Kristovu.

Ova je knjiga sastavljena od stručnjaka Obiteljskog Instituta i od obitelji koje sudjeluju u obiteljskom apostolatu, a želi našem naraštaju otvoriti oči, osobito mladima, da vide Božje zamisli o bračnoj ljubavi i obitelji i tako postanu sretniji i svetiji u svom životu od prijašnjih naraštaja. U knjizi ćemo govoriti otvoreno bez lažnog stida i straha upravo zato jer znamo da je sve Božje sveto djelo.

Dr Josip Weissgerber

ZARUČNIČKA ZALJUBLJENOST I LJUBAV

24. Na tečajevima i trodnevnicama obiteljske obnove najviše nam cedulja s pitanjima napišu mladi: od 330 otprilike dosad skupljenih različitih pitanja s mnogim potpitanjima 244 postavili su mladi, pa se ta pitanja odnose posve razumljivo većinom na zaručničko doba.

Pitanja smo mladih razdijelili u sedam skupina: 1) o raznim oblicima i stupnjevima ljubavi; 2.) o upoznavanju; 3.) o hodanju; 4.) o izboru bračnog druga; 5.) o prekidanju veza (promjeni partnera); 6.) o predbračnim odnosima i 7.) o zrelosti za stupanje u brak.

Najprije da čujemo nekoliko stvarnih ljubavnih romana: iskreni bračni parovi ispričat će Vam svoje zaručništvo u cjelini, pa će već unaprijed biti odgovoreno na mnogo pitanja. To prvo poglavlje nikad ne bi završilo, kad bi svi bračni drugovi bili tako iskreni da nam ispričaju svoje krasne i mučne časove oduševljenja, sumnje i traženja. Čujmo bar nekoliko izvještaja:

NEZABORAVNE USPOMENE

25. Nismo se prije poznavali, a upoznali smo se u jednom društvu u kojem smo imali zajedničkog prijatelja. Bilo je to jednog divnog srpanjskog poslijepodneva — uvijek ga se rado sjećamo. Društvo je prema dogovoru trebalo ići na ples. Putem smo mnogo razgovarali moja sadašnja supruga i ja, a to mi je bilo moguće jer je moja supruga, iako po prirodi vrlo povučena, rado odgovarala na moja pitanja.

Prije našeg susreta poznavao sam druge djevojke koje su bile različne u svojim pogledima na svijet i brak od mene, zato me nisu kao takove interesirale. I otkuda sada na samom početku da povjerujem da se u tom društvu nalazi djevojka koja ima drugačije životne nazore od djevojaka koje

sam dotada upoznao. Iako smo bili u brojnijem društvu, nekako smo nas dvoje bili najviše zajedno te su se već tada pojavili prvi znaci simpatija. Te prve večeri nismo mislili da je taj susret početak nečeg velikog za nas. Razgovarali smo tu večer o raznim temama: o vjeri, o književnosti, o pogledima na svijet. Taj prvi naš susret skoro da nije bio i posljednji. Moja supruga naime, odgojena u roditeljskom krugu vrlo strogo, s izvjesnom je rezervom pratila moje ponašanje koje joj se tada činilo preslobodnim. Moja supruga nije pristala na ponovni susret, ali bio sam uporan, inzistirao sam da se ponovo vidimo. Pitao sam je da li se možemo vidjeti sutra, u nedjelju. Odgovor je bio: Ne! U ponedjeljak? Opet ne. Utorak? Srijedu?... I tako sam nabrajao dane do slijedeće nedjelje. Pristala je tek na narednu nedjelju. Upozorio sam je da svakako dođe jer — ukoliko ne želi doći — bilo bi zgodnije da mi to odmah kaže. Kasnije mi je priznala kako je vjerovala da ću ja odustati od ponovnog sastanka. Samo zahvaljujući mojoj upornosti došlo je do ponovnog susreta za osam dana.

26. Našli smo se u dogovoreno vrijeme idući puta i krenuli smo na našu prvu šetnju. Slijedio je dugi razgovor u kojem smo se sve više upoznavali. Moja je supruga veoma voljela šetnje, a i meni su odgovarale jer tada sam bio student te nisam imao mnogo novaca za skupe izlaske. A šetnje su nam dobro došle jer smo satima i satima razgovarali, izmjenjivali mišljenja i upoznavali se...

27. Kasnije smo se viđali svake subote i nedjelje, pa sve češće i češće i svaki dan. Povjerenje je sve više raslo a izgrađivali smo ga na taj način da smo jedan drugome sve rekli o sebi. Pomagali smo jedan drugome i nastojali biti što pažljiviji jedan prema drugome. U našim dugim razgovorima nismo bili površni, nego smo suočavali svoje stavove o braku, broju, odgoju djece i mnogočem drugome u vezi s brakom. Upoznali smo roditelje jedan drugoga, rodbinu i prijatelje. Zajednički smo posječivali vjeronauk, sv. misu, predavanja za bračne parove i na svakom smo mjestu nastupali zajedno. Kroz sve to naša je ljubav rasla sve više i više: postali smo posve svjesni da možemo prihvatiti jedan drugoga sa svim njegovim dobrim i lošim osebinama. Bili smo različiti što se tiče naravi, navika, temperamenta, prošlosti i kraja, što je i razumljivo, ali bili smo svjesni toga da jedan drugoga ne možemo mijenjati te da se moraju poštivati principi i jednoga i drugoga. Ako bi se pojavile krize, prihvaćali smo ih kao redovitu pojavu, a za ono što nismo bili u mogućnosti sami riješiti, tražili smo pomoć i savjet svećenika, prijatelja, starijih bračnih parova. Na mnogo toga, što nas je u braku čekalo, mi smo računali već u zaručničko doba, tako da kasnije nismo doživljavali većih iznenađenja. Zauzeli smo realan stav prema roditeljima i nismo im dozvoljavali da se miješaju u našu ljubav, što se pokazalo dobrim: iako smo uvijek rado saslušali njihov savjet, odlučivali smo ipak sami.

28. Vrijeme je brzo odmicalo i mi smo se odlučili zaručiti. Naše je hodanje trajalo tri godine i deset mjeseci, onda smo se vjenčali. Bilo je sve veoma lijepo i svečano, a najljepši oni neopisivi unutrašnji doživljaji. I danas, kada smo u braku, smatramo da smo sretni, stalno smo zajedno i teško podnosimo trenutke odvojenosti.

*

29. ON: Susreo sam je na trgu Republike u Zagrebu. U ono vrijeme davao se večerom na trgu film. Bio sam s grupom prijatelja i zapelo mi je oko za djevojku u društvu prijateljice. Film me je prestao zanimati, počela me zanimati ona. Nakon filma ponudio sam joj da je otpratim doma. Ona se opirala govoreći dosta loše o mladićima koji se samo žele zabavljati.

30. ONA: Zašto sam se opirala? — Bojala sam se mladića. Oni su opasnost, a i moje uspomene iz vlastitog doma nisu mi ljubav muža i žene prikazali u ružičastom svjetlu. Sumnjala sam da li ću se uopće ikad udati. Rekla sam nepoznatom momku, sada mome mužu, da su momci takvi i takvi...

ON: Ja sam joj iza neuspjelog nagovaranja rekao nek se uvjeri da nisu svi takvi kao što ona misli. Ima i vrijednih mladića. Dopustila je da je pratim do nekog ugla, a onda je pristala da uglavimo sastanak i nestala iza ugla. Došla je na slijedeći sastanak.

31. ONA: Pristao je da ide sa mnom na večernju sv. misu, no ja sam sumnjala da on to čini samo radi mene. Dosta je vremena prošlo dok sam se uvjerila da je zaista vjernik i da ne ide u crkvu samo sa mnom i radi mene. Uvidjela sam da zaista nije kao što sam mislila da su momci sebični i bezobzirni...

ON: Rekao sam joj da sam Zagrebčanin, što sam u stvari i bio, ali me govor izdavao da sam iz Bosne.

ONA: Čim je progovorio, znala sam kao Zagorka da nije iz Zagreba.

ON: Moja je ljubav rasla i svidjelo mi se što ona ima svojih načela. Želi ozbiljne veze, a ne samo zabavu.

ONA: Prošlo je dosta vremena dok me ostavilo nepovjerenje, plod moje prošlosti. Sve mi se više sviđao. Njegovi pogledi na svijet, brak, djecu... odgovarali su mojim pogledima. Naši su razgovori i susreti sve više obećavali.

32. ON: Pozavo sam je da posjeti moje roditelje u Bosanskoj Posavini... Velika je prednost bila što smo oboje bili samostalni ljudi tako da je odluka o braku ovisila samo o nama. U mojoj su je obitelji lijepo primili, no ona se tuđe osjećala ne poznavajući drugačije običaje. Svaki čas sam je došaptavao šta je kod nas običaj...

ONA: Zavoljela sam svoga zaručnika i stekla povjerenje i neku sigurnost da je neobično dobar i drag.

ON: Odlučili smo se uzeti. Oboje smo imali zvanje i namještenje, no ništa više. Sve moje stalo je u jedan sanduk. Naše je blago bilo u vlastitim marljivim rukama.

*

33. ON: Kako sam sebi zamišljao svoju ženu? — Čovjek stvara previše idealnu sliku svoje buduće žene. Recimo: mora biti lijepa, dobra, pametna, naročito mora biti pametna... Kako sam postajao stariji, pomislio sam: ne može biti tako. Ipak ja moram proći sa svojom ženom realno kroz realan život. A u realnom životu je važno, slažemo li se u principima života, u našem pogledu na život, vjeru itd. Morali bismo se slagati i u onom što nam je zajednički činiti: sagraditi svoju obitelj, imati djecu, odgojiti ih.

Kad smo se već počeli sastajati, primijetili smo ispočetka kako smo si strahovito slični. Imamo strašno slične poglede, shvaćanja, mišljenje o svemu mogućem. I o književnosti, volimo slične pisce, i u umjetnosti i u vjeri. Sve nam je bilo tako strašno blisko. Sjećam se: jednog dana navečer meni se činilo: Pa dobro, izgleda da sam ja savršeno sretan. Čak me je to i zbunilo. U vjeronauku sam naime učio da savršene sreće ima samo u drugom životu, pa kako može biti na ovom svijetu savršene sreće... Očito se vidi idealiziranje i neiskustvo mladih.

34. Međutim kasnije iskrsnuše goleme razlike među nama čim smo se počeli dogovarati o posve konkretnim stvarima. Svaki ima svoje mišljenje, svoje navike, svaki osjeća drugačije. Kako mi je bilo čudno: sada smo posve drugačiji! Prije je bilo sve tako lijepo i idealno, a sada nikako da se snađemo. Došle su i prve razmirice: hoćemo li na izlet u Zagrebačku goru ili ne. Počeo sam razmišljati: Pa dobro, jesam li ja uistinu zaljubljen? Pa ona je sasvim obična djevojka! Pa gdje je sada naša ljubav? Već smo se dogovorili o vjenčanju, a sada se čovjeku najednom čini da nije više zaljubljen. Spopao me strah šta će biti od naše veze. To je bilo kad sam bio sam. No čim smo se sastali i malo porazgovarali, onda smo vidjeli, da je i taj strah bio uobražavanje kao i ono prijašnje idealiziranje. Osjetili smo da pripadamo jedan drugome.

35. ONA: Da ja kažem kratko kako je to kod mene bilo. Imala sam i ja jednu svoju sliku kako sam sebi zamišljala svoga budućeg supruga. Zapravo nisam zamišljala ništa konkretno kakvu kosu mora imati, kakve oči itd. Ali imala sam dvije čvrste točke: prvo, željela sam muža s kojim ću zajedno moći pristupati čestoj pričesti. To znači da ne bude katolik samo izvana, po vanjskoj formi. A druga stvar koja je više svjetovnog karaktera, željela sam muža da bude pametniji od mene. Jako sam se bojala da ne dobijem takvoga koga ću ja morati učiti i tjerati nego sam željela muža koji će malo čvršće mene podržavati. Odmah u početku, kad sam počela hodati s mojim sadašnjim suprugom, odmah sam uvidjela da je on pametniji od mene. Ali se nekako strašno polagano prilagođivao mojoj naravi. Zato sam se i potužila mami da se bojim da ću ja u tom braku morati biti gazda u kući...

36. ON: Prije trinaest i po godina počeli smo moja supruga i ja biti momak i djevojka. Hodali smo dva mjeseca za vrijeme praznika, pa kad je opet počela školska godina, jednog smo se dana trebali sastati u pjevačkom zboru jer smo i ona i ja ondje pjevali. Rekla mi je ozbiljno, ali uz suze da bi ona htjela sa mnom ozbiljno razgovarati. Rekla je da joj je njezin vrlo dobar rođak i autoritet za nju rekao da bi ono što bi ona ovim hodanjem trebala postići trebao biti naš budući brak. To da bi bilo najniže što bi ona zapravo mogla postići i da bi ona htjela o svemu tome razmisliti pa me moli u koliko bismo mogli jedno tjedan dana — odnosno nije rekla tjedan dana, ja sam to tako shvatio — moli me u koliko bi mogli kroz jedan izvjestan period vremena biti bez susreta dok se njoj ne bi stvari sredile u glavi.

37. Dakako, tu je bilo dosta onih čisto ljudskih momenata. Ja sam se i razljutio. Međutim u svemu tome bilo je i osnovno pitanje stavljeno pred mene i pred nju: Dobro, zar je to zbilja tako da čovjek koji se, eto, normalno zaljubi, sklopi brak, ima djece, zar je to zbilja najmanje što čovjek može postići? Ima li i na tom području nečega što bi se zvalo ve-

liko i što bi bilo dostojno onog iskonskog poriva u čovjeku da radi zbilja na nećem vrijednom što bi opravdalo njegovo postojanje?

Mi smo se nakon tjedan dan opet sastali. Malo sam se smirio i rekao joj neka predloži bilo koga od njezinih ili kojeg patra koji je na tom području autoritet. Ići ćemo k njemu, razgovarat ćemo. Ti si vjernik i ja sam, pa da čujemo što će on reći. Ja sam spreman učiniti kako on rekne. Ako je njegov zaključak da mi više izvjesno vrijeme ili tri, četiri godine ne bismo trebali hodati, — ja moram reći da sam tada bio pola godine pred svršetkom fakulteta, a ona je još studirala, odnosno ona je tek upisala prvu godinu. Otišli smo jednom patru u Zagrebu koji nas je vodio kroz dvije godine našeg hodanja. Bilo je velikih razlika u načinu pristupa praktičnim stvarima u životu između njezine i moje obitelji. Imali smo jako puno nesporazumaka uz najbolju volju i najbolju želju da svaki od nas prođe najbolje. Tako smo mi tijekom našeg hodanja zapravo morali svaku stvar tumačiti i opravdavati polazeći od onog iskonskog nekakvog Božjeg stava, odnosno šta kaže o tome s jedne strane vjera kao znanost i Crkva kao ustanova i s druge strane šta mi govori savjet, moja vjera, moj osobni odnos s Bogom.

39. I tako je naše hodanje kroz dvije godine bilo prilična muka. Dogovorili smo da spoj bude samo u nedjelju. Vidjeli bismo se radnim danom na probi pjevanja u Palmotićevoj. Nakon pjevanja trebalo je odmah otići doma. Ne bih o tome duljio. Čitavo se iskustvo ne može staviti u riječi. Mi bismo vam iskreno htjeli dati što možemo, obogatiti vas našim iskustvom. — Ako idemo s kršćanskog stanovišta, radi se zapravo o — možda malo teoretski rečeno — o osobnom iskustvu Boga u obitelji u ovom svijetu u odnosima gdje se muž i žena vole. To znači da čovjek mora sam pred svojim Bogom reći: »Bože, a što ja sada imam reći? Hoću li sada govoriti o sebi ili ću sad, Bože, govoriti o Tebi?« — Vraćajući se stalno u sebe, mi u sebi nalazimo i Boga. Mogu reći da je naše sudjelovanje kroz godine u obiteljskom radu bilo na veliku korist. Uvijek smo ponovo stavljali ista pitanja te sebi i drugima nastojali reći što osjećamo. Dobivali smo provokativnih pitanja, činilo nam se da nema smisla ovako se ‚svlačiti' pred drugima. Nismo znali hoće li nas ljudi pravo prihvatiti. No Bog koga smo osjetili u svojem srcu i našoj međusobnoj ljubavi kao da nas je hrabrio da se iskreno dadnemo ljudima bez mnogog filozofiranja.

39. ONA: Kad mi izrađujemo ovakvo jedno predavanje, za nas je ta priprava i predavanje zapravo jedna duhovna obnova za nas dvoje. Onako, kako bi to čovjek rekao, jedan ispit savjesti prije nego ide na ispovijed. Mi se znamo nekad i posvaditi jer dođe do situacije da čovjek zapravo jako malo vremena troši na zajednički razgovor o svom životu. Mi živimo u takvoj žurbi da zapravo nismo svjesni načina kako živimo. Kad sjednemo da razmislimo, recimo o ljubavi, o jednom njezinu vidu, onda počnemo u sebi same sebe reproducirati, odnosno vraćamo se u svijet i život koji smo proživjeli. Razgovarajući o tome, dobivamo sliku kako smo zapravo živjeli, šta je bilo dobro, šta smo propustili. Izvanredno je velika stvar da čovjek postane svjestan svoga života istom kad nakani drugome nešto reći. Tako da ja vjerujem da ovo što mi večeras govorimo, i vi ste proživjeli, svaki na svoj način i u svoje vrijeme. Dosta je čovjeka podsjetiti da počne misliti o svemu, dosta je impuls i prošlast se odvija, mi postajemo svjesniji svega što se zbilo i svoju sadašnjost svjesnije razumijemo. Uvijek ponovo pričajući drugima i mi sebe obogaćujemo.

40. ON: Dakle, kad bi se htjelo nešto još reći o ljubavi, rekao bih da ljubav nije emocija. Ljubav je spoznajni i voljni čin. Ljubav okuplja i zaokuplja cijelu osobu. Čovjek u ljubavi svojim bitkom postane orijentiran na nju. Kad se dvoje zaljubi, još se ne radi o ljubavi, što ne znači da je zaljubljenost bezvrijedna. I ona je orijentirana na drugoga. Dakako, ja mogu biti zaljubljen u jednu djevojku, jedna djevojka može biti zaljubljena u mene. No uz to što sam njezin dečko, ja sam i njezin bližnji. I ona, moja djevojka, ona je moj bližnji. Prema tome, mi možemo gledati na sve na što nas tjera i goni zaljubljenost, da se tu radi o zajednici s bližnjim a zajednica s bližnjim nosi svoje svoje zakone, zakone prave ljubavi. Bez obzira, radi li se o braku ili ne, naši međuljudski odnosi treba da budu odnosi ljubavi prema bližnjemu. I zaljubljenost je orijentirana na ljubav. U koliko bi se zaljubljenost shvatila bilo kako drugačije, onda bi ona možda bila nalik na latice cvijeta koje će jednog dana otpasti pa neće od svega ništa ostati. Nameće nam se kršćanski stav da je ljubav jedan zadatak, a zaljubljenost je jedna dragocjena nutarnja dispozicija koja omogućava čovjeku da svim svojim snagama teži k ljubavi. S druge strane zaljubljenost je jaka nutarnja težnja koja bi na neki način mogla čovjeka osiromašiti kao kompletnu osobu ukoliko bi se čovjek samo na nju usredotočio. On i ona. koji su se zaljubili, ako su ne-

kako izgrađeni u sebi, ako su imali neki svoj ideal, onda će zaljubljenost shvatiti kao zadatak da izgrade pravu ljubav. To znači da odnos s tim bližnjim treba da bude utemeljen na zakonu da ne činiš bližnjemu što ne želiš da tebi čine, a činiš bližnjemu ono što bi želio da on tebi čini. Treba, dakle, postići pravu ljubav, takvu ljubav koja je u stanju u onome koga volimo isto tako izazvati pravu ljubav. Ovako uzdignuta na višu razinu, ljubav se neće ograničiti na nas dvoje, postat će opća. Neće izravno usrećivati samo nas dvoje nego i sve naše bližnje, našu sadašnju i buduću okolicu. Naši znanci morali bi osjetiti: Da, oni su doduše dvoje zaljubljenih, ali kroz to su oni svima i nekako bliži i draži iako će sada često biti sami. Iz njih sja neka radost i vedrina koja i druge grije. Tako nas zaljubljenost možda tjera na sebičnost u dvoje, da gledamo jedan drugoga i da jedan drugome zadovoljimo porive, a s druge strane naša u općenitost i beskrajne horizonte otvorena ljudskost i težnja prema ljubavi govori nam: Ne, nije ljubav gledanje jedan u drugoga, ljubav je gledanje njih dvoje u zajednički cilj, a taj je cilj — do kojega bi trebala dovesti naša ljubav — zapravo nešto što istom moramo definirati, zapravo nešto što moramo čitavog života dublje i bolje spoznavati.

41. Eto, kad smo ona i ja hodali, sve se plelo oko toga šta je prava ljubav. Mogli smo pročitati kako neki tvrde da je bračna ljubav bitno seksualna, bitno je da su muško i žensko, a zaboravlja se da su to dva bližnja, da oni rađaju nove bližnje, svoju djecu i da se kroz takvu obiteljsku zajednicu zapravo sve u svijetu kreće: sav je svijet sastavljen od obitelji. Kad bi se sve svodilo na seksualni čin, ljubav bi bila nešto nižeg ranga i ne bi mogla izvršiti tako temeljne zadatke koje u stvari vrši u svijetu. Čovjek u svojoj sveobuhvatnoj veličini mora u orijentaciji jednoga na drugoga naći neku svrhu. Mi smo, eto, u početku sebi rekli: Oženit ćemo se, imat ćemo djece, dobro ćemo ih odgojiti. Bit ćemo stalno zaljubljeni. Tako je otprilike bilo na početku. Vjerovali smo još da ćemo vječno biti zaljubljeni. Međutim mi smo imali toliko problema u stvaranju našeg zajedništva...

42. Sjećam se jednog njezina pisma s Krka: »Znaš, naši stavovi i stavovi moje obitelji u toj su stvari toliko različiti da ja osjećam da se mi moramo prije oženiti jer u protivnom slučaju ja to neću moći psihički izdržati.« O tim našim specifičnim poteškoćama ne želimo duljiti.

Sastajali smo se, kako rekoh, samo nedjeljom popodne. Poljubili smo se samo na kraju. Neću reći da nismo imali

težnju da se poljubimo. Jesmo. Došli smo patru na ispovijed. Rekao sam: Ja želim da sve bude dobro, želim da bude tako kako Bog hoće, ali ne može mi biti jasno da Bog hoće da ja sada ovu djevojku ostavim. Sve je trebalo dokazivati i za sve se trebalo boriti. Meni su živci popustili. Kemičar sam, radio sam u nekakvim zatvorenm laboratorijima, hranio se u menzi, zdravlje se pogoršalo. Jednog sam dana pao u nesvjest. U bolnici nisu ustanovili ništa ozbiljnije.

43. Cijelo to naše hodanje bilo je tako da se jedan drugoga moraš držati grčevito ako se uopće hoćeš održati. Možda bi njezinim roditeljima više odgovaralo da smo mi zabavljali. Međutim mi se nismo zabavljali. Ni za kino jednostavno nije bilo vremena. Mi smo redovito išli k zajedničkom ispovjedniku, pa je bilo očito da se stvara jedno ozbiljno zajedništvo koje je zapravo značilo za njih na neki način gubitak njihove kćeri.

44. Izišavši iz bolnice, sreo sam je na ulici. Ja je gledam: ide iz daljine. Nekako mi se pričini, Bože, kao neka strana osoba. Uhvatio me neki strah, neka težina. Najradije bih gurnuo taj teret od sebe. U tom času moje zaljubljenosti zbilja više nije bilo. Ali sam postao svjestan osjećaja da bih ja njoj želio olakšati život. Stislo me nešto u prsima. Ja sam mislio, Bože, pa tako je volim, a gdje je sad to? Najedanput kao da ljubavi više nema. Otišao sam patru ispovjedniku. Subota je bila. Išli smo skupa i nije mi se baš činilo da je ne volim kad smo išli gore, no nekako radi iskrenosti — moram to reći — ispovjedio sam patru da se bojim da je ne volim i moram joj to reći. Pater se nasmijao i rekao polaganim glasom: »S vašom ljubavi sve je u redu, vjerujte meni ako ne vjerujete sebi!«

Izašao sam iz ispovjedaonice, zagrlio je i mislio: Pa jasno da je sve u redu. Prema tome radilo se o tome da je zaljubljenosti nekako rekao bih nestalo kroz teškoće koje nam je život odmah na početku natovario.

Drugi, vjerujem, neće proći taj put. Zaljubljenost će ih nekako nositi da će teško moći biti razumni, teško će uključiti cijelu osobu u ljubav.

45. ONA. Zaljubljenost u pravom smislu riječi nije bilo nestalo. Ja sam osobno imala osjećaj jedne silne težine i odgovornosti. Bila sam u obitelji najmlađa, a prva od svih bih htjela otići od kuće. To je bio popriličan problem. I zbog toga je ta zaljubljenost, koju uspoređujem s početnim tankom benzina koji čovjek dobiva, a onda to izgori kroz izvjestan period vremena. Ako se više ne dolijeva, onda je, da-

kako, sve gotovo. Oduševljenje jednoga za drugoga splasne. Naša je situacija bila takva da kroz vrijeme našeg poznanstva nismo mogli neprekidno živjeti u nekakvoj euforiji (sreći) i u nekakvom, ne znam, da tako kažem uživanju u mladosti. Imala sam mnogo za učenje, pa mi nisu dali na sastanke. Tako je naša veza odmah poprimila ozbiljan izgled. Ne, nije nestalo one naše međusobne veze, ona je postojala i možda se u toj situaciji i očvrsnula, pa je ranije iz zaljubljenosti prešla u duboku ljubav.

46. ON: Zbog tih okolnosti ne bih rekao da sam bio baš užasno zaluđen. No može se dogoditi da u zaljubljenosti čovjek teško nalazi kriterije. Ja držim da je nekako lijek protiv toga da se to neće dogoditi ako čovjek kriterij izbora ima u sebi ugrađen. A pravi je kriterij izbora naša zrelost u jednom kršćanskom i duhovnom stavu, dakle naša opća, a i posebno kršćanska zrelost. Pa evo recimo, ja bih to usporedio s radijem: kad bi netko želio slušati radio Zagreb na tom i tom valu na kojem emitira radio Zagreb... Ukoliko ja emitiram na valu ljubavi u kojem sam ja sam sebe izgradio, u smislu svojih ideala u koliko sam želio nešto lijepo postići... Ako sam se zamišljao u jednoj sretnoj obitelji, ako sam zamišljao neko toplo ognjište u kojem bih se potpuno predao drugome, ja onda emitiram na toj valnoj dužini. Mene kao takvog raspoznaju u društvu, ja sam takav kao mladić, tako i hodam, takva bi morala biti i moja djevojka. Tko može primiti taj val? Samo onaj tko ima prijemnik za to i koji je sam namješten na tu valnu dužinu.

Prema tome bih rekao što tiče kriterija izbora, da li ću se ja zaljubiti u ovu ili onu ženu, ovisit će o tome kako emitiram. Meni je jedan rekao: Pa znate, treba se kretati u društvu takvih djevojaka kod kojih su moralne kvalitete takve da bi svaka od njih mogla vam biti jednog dana ženom. — Ja se baš nisam principijelno pridržavao toga savjeta. Gdje mi je bilo lijepo, ondje sam se kretao. A nije mi moglo biti trajno lijepo nego među ljudima iste valne dužine.

47. Kad se govori o kandidatima za brak, naglašuju se pojedine konkretne stvari o kriteriju izbora, međutim meni se čini da je najvažnije ovo: živjeti i birati na određenoj valnoj dužini. Godinama imam izgrađen pogled na svijet. Ako stanovita osoba, u koju sam se zaljubio, ima također izgrađen pogled na svijet i život sličan mome, naša će ljubav živjeti i dalje. Ukoliko je tu nekakova jaka disonanca i disproporcija, ja se mogu zaljubiti, no s vremenom uviđam da nema dodirnih točaka. Tko veli da je tako, zaljubljen da preko

svega toga prelazi, on nije dosta duboko zaljubljen, nego površno bez dubljeg ideala i bez životne ozbiljnosti. Tko želi da se iz zaljubljenosti razvije sretna ljubav u smislu konstruktivne sreće koja se može ostvariti u životu, mora imati izgrađen pogled na život i sretne li osobu koja toga nema, ohladit će brzo. Dakako, teže će ohladiti, ako prakticira seksualna iskustva. Onda su erotske i seksualne veze puno jače i prevladaju sve ostalo. Koji vide da gledanjem na život i svijet jedan drugome ne odgovaraju pa se ipak ne ohlađuju, nužno ljubavi pristupaju plitko i neozbiljno pa se može pitati da li se uopće radi o pravoj ljubavi kad ne vibrira u najvažnijim područjima ličnosti.

48. ONA: Ja bih navela jedan primjer: Imala sam kolegicu liječnicu koja je imala dečka koji je navalio da se uda za njega. Pričao joj je da je silno zaljubljen u nju i često joj dolazio. Trajalo je to otprilike godinu dana. Ona se međutim nikako nije mogla odlučiti sumnjajući da ga ne pozna dovoljno. Konačno ju je osvojio i samo je jedna sitnica razvrgla njihovu vezu. Kad je jedanput bila kod njegove sestre izvan Zagreba s njime navečer i on ju je trebao pratiti kući oko ponoći, uhvatili su zadnji tramvaj i on ju je pratio tramvajem. Misleći da je i onako već njegova jer ju je dovoljno obradio, kad su bili na trećoj tramvajskoj stanici, a bilo mu je podaleko vratiti se kući, on udario zijevati u tramvaju. Ona ga pita, da li je pospan. On joj ne odgovori. »Pa ne moraš me pratiti ako si pospan!« On i nadalje zijeva kao lud. Ona rekne da će sama sići dolje i sama otići kući. On je pružio slab otpor te na kraju pristao da siđe ona s tramvaja i ide dalje sama. Još je pola sata morala pješke hodati do kuće sama, a on se vratio mirne duše sretan što je ne mora pratiti. Bijesna se vratila kući i sutradan mu telefonirala da prekida sve veze s njime. Ona meni poslije komentira: »Vidiš, mi se nismo još ni oženili, a njemu je već teško bilo mene pratiti tramvajem u pola noći. Nije morao hodati, nego se vozio. A što bi tek bilo danas sutra da mi dijete bude bolesno ili da se bilo što dogodi — s takvim čovjekom ne možeš računati.

49. ON: Takvih primjera moglo bi se mnogo naći. Kad se zaljubimo, trebamo se upoznati. Upoznati se jest obaveza, čisto teoretski govoreći. Proizlazi iz toga što se ne može voljeti ono što se ne pozna. Cilj toga upoznavanja ne bi smjelo biti nekakvo skupljanje podataka koje ćemo poslati u računski centar da donese odluku. Cilj je upoznavanja zapravo stvoriti zajednički cilj i kroz nj će se i sami upoznati. Ako se

upoznaju u izgradnji budućeg cilja, onda se iz prošlosti može mnogo toga zaboraviti i oprostiti. Uvijek se živi budućnost, a ne prošlost — svakako ne bez utjecaja prošlosti. Ako je netko nekad bio jako zločest, sasvim kršćanski mogli bismo reći: Bog mu je to oprostio i ja sam isto tako pozvan da tako oprostim! Bog nije nikoga ostavio. Ako bi ta osoba, bez obzira na njezinu tešku prošlost, pokazala da ostvaruje s nama zajednički životni cilj: ima energije i smisla za nešto više, onda pustimo detektivsko istraživanje prošlosti. Cilj je zapravo da kroz ono što ona priča o sebi i što ja pričam o sebi stvorimo tu našu zajedničku ideju, da je jače zavolimo i sve se više radujemo tom cilju. U svakom slučaju taj cilj mora imati veze s nekom vječnom neprolaznošću, mora biti visoka vrednota. Može taj cilj biti npr. da će naša obitelj biti glazbena grupa, da ćemo davati predstave. Isti taj cilj može imati i vječno obilježje: pretočit ćemo našu ljubav u srca naše djece. Stvorit ćemo od njih ljude spremne za žrtvu, spremne da žive za drugoga. Neće to biti naša predstava, nego sadržaj. Smisao ovakvih vječnih vrednota u svoj ćemo dubini vjerojatno upoznati istom u nebu.

50. Ideala bi se netko mogao uplašiti. Dakako, kad bi jedna majka govorila svojoj kćerki: Znaš što? Daj se ti bez pridržaja, daj se ti zbilja! Nastoj tom dečku pripadati, ne fizički, ali duhovno! — ona bi se uplašila, ne bi toga mogla postići. A ipak je to jedina mogućnost da se stvori zajednica da se dajemo bez pridržaja, da govorimo sve o sebi, da ne pravimo od sebe nikakve kule u zraku. Pokažimo se što uistinu jesmo, a na to spada, dakako, i ono što bismo htjeli postati, premda još nismo. Prikažimo svoju borbu za dobru, ne slikajmo se kao neke konstantne veličine. Možda je to nekakva filozofija, ali vi, koji ste u braku, vi to doživljavate. Ne može nitko primiti koji ne želi dati. Nije tu pitanje davanja tijela. Tijelo je naše sredstvo koje će u određenom času stupiti na scenu i koje će našu ljubav upotpuniti. I to glazbalo našeg tijela neće moći davati nego što je duh u njemu kadar ostvariti.

51. S druge strane mi smo različiti: iz različitih obitelji, raznih običaja i konačno različni zato što si ti žensko, a ja muško. Tih razlika čovjek mora biti svjestan. Cilj upoznavanja nije da mi te razlike uklonimo jer nećemo mi postati jedno kroz to da postanemo isti, cilj je upoznavanja da, poštujući razlike i gradeći ih, usmjerimo sve u smjeru našeg zajedničkog cilja. Tako stvaramo cjelinu koja je bolja i vrednija nego što je svaki od nas za se. — Tu je bilo kod nas jako mnogo problema. Ja sam u početku mislio da sve treba biti na moju. I nekako mi se činila ispravnom upravo takva reakcija. Ostalo mi je to i u braku. Danas, recimo, kad se ispovijedam, uvijek je zapravo to. Ima tu i mojih mužjačkih elemenata jer ja želim uvijek imati pravo. Čovjek u praksi ne misli koliko time vrijeđa druge, koliko onemogućuje tu osobu da uopće bude osoba i ne zna onda koliko je silno onda izgubio kroz to što je nekome onemogućio da bude osoba nego naprosto zrcalo njegvih ideja. Strašno se puno gubi kad čovjek nema pred sobom osobu nego svoju vlastitu sliku. Upravo počinje biti dosadno.

52. Tako se upoznavajući, gradeći taj zajednički cilj, čovjek dođe do časa kad je stupanje u brak jasno kao najjasnija stvar. Nije se radilo i ne valja da se radi o nekom momentu. Odluka je prethodila i pomalo rasla. Ljubav uključuje čitavu osobu, dakle i razum. Odluku donosi zapravo naša savjest koju treba čuvati čistom.

U isti čas došla je bolnica i vojska. Nakon dvije godine hodanja otišao sam u bolnicu i onda sam baš dobio poziv u vojsku. Dobio sam odgodu jer sam bio u bolnici. Iza kako sam izašao iz bolnice, poslali su me na super-komisiju. Kako su mi punktirali kičmu, bio sam blijed i vrtilo mi se u glavi. Dobio sam oslobođenje od vojske. Odlučili smo se, da ne duljim, vjenčati. Bilo je svakakvih primjedbi. Moja mi je mama govorila: Ostavi ti nju kad su njezini protiv! Govorili su mi da sam lud što se ženim dok ništa nemam. Imao sam namještenje. Pokušao sam im rastumačiti da smo došli do takvog stupnja zajedništva da je svako napredovanje u smislu tog zajedništva jedino u tom da se oženimo. Svako nenapredovanje jest propuštanje jedne lijepe stvari, nazadovanje, udaljavanje, naprosto jedan period života u kojem ne radiš ništa što bi smatrao dobrim. Znači mrtav si.

53. Oženili smo se, a ništa nismo imali, međutim imali smo mirnu savjest. Bili smo sigurni da to dobro radimo. I makar sam ja morao strogo reći: Znate, ljudi, sedmog sedmog u sedam sati u Palmotićevoj ulici! Zbilja bi nam bilo veselo da svi dođete! — Na kraju su svi došli i bilo je sve lijepo. Daljnjih svađa nije više bilo. Žena mi neki dan reče: Uočava mama, sve uočava! Mi smo isto roditelji. Imam tri kćeri. Bog zna kako ću se ja ponašati, pa se moram moliti Bogu da budem bolji.

Zahvaljujemo na iskrenim svjedočanstvima: Grge i Ane Blažević,
Ing Stjepana i Nadice Munjić, ing. Jure i Marije Keglević, i ing. Tomislava i Brede Keglević.

*

PITANJA O ZALJUBLJENOSTI I LJUBAVI

54. Koja je razlika između prve zaljubljenosti i prave ljubavi? — Proživjeli smo tu razliku u uspomenama koje su nam ispričali iskreni bračni parovi. Pokušajmo zgusnuto izraziti te razlike. Zaljubljenost se zadržava na vanjštini (na ambalaži), ljubav proniče u dubinu ličnosti. — Ljubav je više traženje vlastite sreće, a često i zabave, ljubav je zabrinuta za tuđu sreću. — U zaljubljenosti srce pije i prima, u ljubavi grije i daje. — Zaljubljenost umire kad ocvate proljeće, ljubav je trajna i može rasti sve jača i vjernija neprestano.

Brat voli sestru i sve će učiniti da obrani sestru od nepristojnih momaka. Sestra će noći probdjeti da izradi nešto za bratov imendan. No oni nisu zaljubljeni jedno u drugoga. — Mladi koji se istom sretnu, zaljube se jedno u drugo, ali se još ne ljube jer se ne poznaju. Zaručnici i bračni drugovi trebali bi ostvariti oboje: zaljubljenost koju podržava i hrani duboka nesebična ljubav.

55. Sada je vrijeme pornografije, a po Vašem mišljenju da li će se vratiti doba kada će se riječ 'ljubav' izgovarati sa strahopočitanjem? Da li je dobro ili grijeh čitati pornografske časopise i filmove? Što velite o grupnom seksu? Nedavno na jednoj našoj plaži slušam razgovor: Majka u društvu izjavljuje da će sutra na nudističku plažu. Kćerka od 10 godina protivi se da neće. Mati kaže: Ako može ona, može i kćerka. Kćerka se i dalje opire... Zašto mlade majke, pa i kršćanske, mnogo vole malu djecu oblačiti u décolté i mini, a to i djeca vole bez obzira na modu, makar znaju da ih to vodi u nečednost i slobodniji život pogibeljan za moral djeteta?

Skupili smo pitanja koja govore o tzv. »seksualnoj revoluciji« naših dana. Postoji i knjiga Dr Ivana Fučeka, Predbračni moral (Zagreb 1974.) o tim problemima.

Odgovorit ću vam jednom usporedbom: Kad se negdje sprema velika gozba, npr. za kongrese i sletove, pozovu u pomoć strance i dobro ih prije posla nahrane nečim običnim zasitnim. Jedite, jedite samo do mile volje! nutkaju ih da se

zasite i izgube tek i sposobnost da diraju bolje stvari. Takav je otprilike utjecaj seksualne revolucije na omladinu i ostale: osiromašuje ju i lišava prave ljubavi. Dolazi i do bijega u droge i ogavnosti nad životom. Kad omladina iscrpi recepte seksualnog uzbuđivanja, bježi iz života. Navodimo dio iz članka »Seksualna revolucija i evolucija« (Obnovljeni život, 1973. 6, str. 533—556. str. 541:) »Drogiranu seksualnost možemo smatrati posljednjom stanicom koja je već s onu stranu užitka, kao kad bi s razodjevene žene počeli već guliti kožu. Najniži stupanj dekadentnog razvoja dostiglo je društvo na Zapadu bez sumnje činjenicom da se njegova mladež — cvijet naroda — znatnim dijelom počela svojevoljno trovati drogama. Bez sumnje da je tu po srijedi nezasitna gramzljivost za profitom besavjesnih dobavljača koji su i čitavu seksualnu revoluciju naveli u svoje džepove, pa onda »moda« i dokazivanje »hrabrosti«, kad nedorasla mladež želi sve iskusiti, no jedan je činilac i prerano zasićena i seksualno blazirana i frustrirana omladina bez ideala i cilja. Bježi iz zagušljivosti razvrata u iluziju, pa i u smrt (prevelikim dozama droga), da se ne mora vraćati u realnost i odgovornost.

56. Seksualna revolucija nije otkrila nikakav misterij i nikakvu »novu Ameriku«, nego je pala žrtvom fatamorgane: mjesto čarobnih vrtova uz jezera ugledaše još jače usijanu bezvodnu pustinju. Draži ženina i muževa tijela odavno su poznate, no seksualna revolucija nije ih znala zahvalno i umjereno trošiti, nego ih je poput fakina u voćnjaku brzo progutala još zelene, polomivši grane. I s naravnog gledišta — kako ističu i ateistički seksolozi, poimence A. Hesnard — integralni u ljubavi i poštovanju izvršeni bračni čin seksualno nadilazi sve neuspjehe masturbacije i perverzije. Svakom neumjerenošću gubi seksualni čin na kvaliteti užitka. Seksualnom revolucijom zavedena mladež neće nikad znati kako je slatko »zrelo voće« u međusobnom poštivanju, bez osjećaja krivnje i depresije. Bog je stvorio bračnu vezu i digao je na čast sakramenta jer ima svrhu da usrećujući na zemlji navijesti neusporedivo dublju sreću u sjedinjenju s Bogom u vječnosti. Oko 5000 najviše bračnih činova u plodnom razdoblju žene gube na kvaliteti ako se učestaju i vrše bez prave psihičke pripreme: i samu seksualnost iskoriste najbolje oni koji se drže normi i reda, kao što se i hrane najviše nauživaju oni koji njome ne naude svome zdravlju. Seksualna revolucija — paradoksalno zvuči — opustošila je seksualne užitke. Pravi su seksualni uživači oni pametni i umjereni koji sebi osim toga mogu čestitati da vrše kulturnu i etičku pre-

obrazbu svoje ličnosti i ljudske kulture. Nije čudo da narodi s raširenom seksualnom revolucijom bilježe svoje prve godine s padom stanovništva kao Zapadna Njemačka 1972. Carski Rim doživio je isto.«

PITANJA O UPOZNAVANJU

57. Simpatiziram jednog momka, a ne usudim mu se prići. Kad ga sretnem pocrvenim kao paprika. Mnogo ga se sramim, ali svaki dan ga sve više volim i neprestano mislim na njega. Kako da mu priđem? — Zaljubljen sam u jednu djevojku, ali jer smo i ona i ja stidljivi, kako da se zbližimo i budemo sretni? — Simpatiziram jednog mladića. Mislim da je on to primijetio jer nam se pogledi sve češće sreću? Međutim mislim da nema hrabrosti da mi priđe, a ja ne želim biti prva. Da li ostaje da i dalje čekam (a to je čekanje teško) ili da ja nešto poduzmem? Što? — Šta kažete na to da djevojka prva pokaže na bilo koji način da joj se mladić sviđa?

Ako još ništa nije spremljeno za brak, još treba dosta godina škole polaziti, onda je spasonosno da se i djevojka i mladić drže suzdržljivije. Glavna je blagodat da su im srca procvala u ljubavi. Sretniji je tko ljubi nego tko je samo ljubljen. Jedna zagrebačka liječnica veli za današnju omladinu: »Oni ne znaju šta to znači: jedanput sam ga vidjela i čitav dan sam bila sretna!« — 60% đačkih ljubavi ne ostvaruje se. Mladi imaju pravo da se biraju i mijenjaju svoje simpatije, pa je bolje odviše se ne vezati dok i sami ne budu zreliji i upoznaju širi krug partnera. Najbolje da se biraju po naobrazbi i zanimanju slični, pa će najkorisnije biti da upotrijebe tri završne godine studija (učenja) za ozbiljne veze.

58. Djevojke godinu i po ranije zriju, pa je sasvim prirodno da se one prve počnu zanimati za mladiće, obično za nešto starije od sebe, nego mladići za njih. Djevojka ima jednako pravo da osvaja za se i bori se za mladića koga nađe zaista vrijedna svoje ljubavi.

59. Nema škole, nema knjige gdje bi se moglo naučiti saobraćanje s drugima. Što je tko prirodniji, vedriji i prijazniji — bez umišljenosti i oholosti — lakše će uspostaviti najprije obično poznanstvo i suradnju, a — ako se radi o vrijednoj osobi — prijateljstvo i dao Bog i ljubav. Najluđe je zapustiti školu zbog ljubakanja: samo se za izgubljenu godinu kasnije mogu vjenčati.

Zajednički rad, sudjelovanje u pjevanju, raspravljanje i sl. bolje su prigode da se otkrije nutarnja vrijednost osobe nego puke zabave. A kad počnu ozbiljne veze, šetnja u dvoje više vrijedi za međusobno upoznavanje od svih plesova i zabava.

60. Prevelika nametljivost i izazovno odijevanje odbija vrijedne momke. Jedna je takva pošla u lov na momke uzdignutih grudnjaka u što kraćoj suknji. Palila je momke dok joj jedan ne doviknu: »Šta nas ova krava bode svojim vimenima!« — Momci se zastidješe uvidjevši da ih je seksualno uzbuđenje k njoj privlačilo kao plamen kukce. Nitko se ne usudi više s njom plesati. Ona uvrijeđena i ojađena zaplače u kutu. — Pričao mi je sve ovo jedan od prisutnih te večeri. Emitirala je na preniskoj valnoj dužini. Dao Bog da se opameti i dobije vrijedna muža na višim valnim dužinama.

Poslušajte i narodnu mudrost: Ljubav lako na stid zaboravlja. Prva ljubav munja je i mač. Gdje je ljubav slatka, tu je pamet kratka. Ljubav je puna meda — i jeda. Što je drago može omrznuti, što je mrsko može odragati. Kad u srcu gori, u glavi se dimi. Bosanci su oštri u svom izražavanju pa vele: Kad se cura zateleba, i vrag joj je anđel s neba.

61. Zašto se dečki hvale koliko su osvojili djevojaka i zašto, kad sam u društvu njihovu, uvijek su prosti i uistinu neotesani potcjenjujući djevojke?

Nisu svi takvi. Naivni su koji se hvale kako su mnoge djevojke osvojili ili čak prevarili. Tko leti od cvijeta do cvijeta, ne zna naći meda. Oblijetanje je impotencija, psihička nemoć da nekoga duboko zavolimo.

Mladići se često brane neotesanošću da sakriju svoju nesigurnost i nepriliku. Smirit će se kad postanu zreliji. Kao što se djevojka osjeća zbunjenom i nesigurnom pred onim koga zavoli, tako se i mladić osjeća nesigurno pred djevojkom koju istinski voli. Pred njom se nastoji pokazati u najboljoj slici. Stoga nek se djevojka ne obazira posebno na nezrele galamdžije, sigurno je naročito ne vole dok se drubo pred njom isprsuju.

62. I bolje je da su muškarci »muški« odrešiti i hrabri, samo nek ne budu divlji i grubi. Takav odrešiti muškarac znat će braniti svoju ženu i djecu kad ustreba. Upravo ljubav prema ženi svojom nježnošću pripitomi i profini muškarca. Šteta bi bilo kad bi muškarac izgubio svoju čvrstinu. Narod kaže: Ženi čovjeka da ne vraguje! Koja hoće za junaka, valja joj krvave haljine prati.

Muškarci imaju svojih prednosti i manjaka, a žene svojih. Muško je jidro da jidri, a žensko je sidro da sidri. Muž toljagom, žena jezikom pravicu tjera. Žene se psuju, a muški se sijeku. Muški rane zadijevaju, a žene zalijevaju. Muška glava tvrdoglava, ženska glava vijoglava. Kad se žensko naljuti, šuti! Kad se muško naljuti, bježi! Muški bijes razara kuću, a ženski dušu.

Muško jako na megdanu, žensko jače na divanu. Muško bije, žensko suze lije. Ljudi trpe, a žene nariču. Muške su suze skupe, a ženske jeftine. Gdje nema žene, bolesnik vene. Gdje muško usfali, reda nema.

Tako se, po Božjem planu, muž i žena nadopunjuju u životu, pa treba da se prihvate u svim svojim nedostacima i prednostima.

63. Zašto mora da patim, po stoti put pitam zašto? On me *i* ne prim*i*jećuje, a moja ljubav prema njemu svak*i* dan kl*i*ja, kl*i*ja? Kako da mu to kažem kad je uvijek odbojan, namrgođen, uvijek me kažnjava svojim pogledom?

Ljubav uspijeva samo u slobodi. U ljubavi se ljudi daruju jedan drugome. Dar ne smijemo zahtijevati. Zaljubljenost je snažan osjećaj, a ljubav je u jezgri odluka uma i volje. Kao što i mnogim drugim željama ne smijemo se predati u vlast, tako se ne prepustimo ni zaljubljenosti. Da i hoćemo, ne bismo jako dugo mogli zadržati u njegovoj snazi ovakav jaki osjećaj koji zarobljuje. I samo vrijeme liječi takve rane. Netko reče: Jaka je zaljubljenost kao čir koji žari, bubri, boli i konačno pukne. Tako je govorio iz svog iskustva jedan profesor na zagrebačkom sveučilištu uz velik protest osobito studentica.

I kasnije u braku može srce odlutati drugamo, pa je dobro naučiti se na disciplinu srca.

Rekao bih ovoj koja je napisala ovo pitanje, da je mladić koga voli možda u životu dosta prepatio i malo ljubavi doživio, pa je ostao zatvoren. Neka se ustrajno moli Bogu za njega i strpljivo unosi tihu radost nastojeći mu se približiti.

64. Zašto lijepe djevojke koj*i*put teže nađu momka od manje lijepih?

Svakako to nije nikakvo pravilo. Konačno šta je kome lijepo, teško je reći. Svako je ljudsko tijelo Božja umjetnina. Tako zvano ‚ljepušasto lice' umjetnici ne vole jer je slabije izražajno. »Ne ljubi se lipo, ni bogato, već se ljubi što je umiljato«, veli narod. »Ljepota je za malo, a dobrota za dugo.« — »Draga je mravu mravica kao kralju kraljica.« Sv. Toma More pjeva u dugoj latinskoj pjesmi »Kandidu o pravoj ljubavi«:

A ovo je istina: kakva god bila već
Ako ti sviđa se, za te je prelijepa.
I nitko ne može postići iznad tog
da ženu ljubljenu smatra i čarobnom.
Konačno i mene tako baš zavolje
predraga žena mi, vjeruj mi, ne lažem.
Pa ako već djevojci priroda uskrati
milotu oblika, bila i crnija
od crnog ugljena, ako je kreposna,
za mene ljepša je od bijelog labuda.«

65. Ja bih prije rekao da tzv. lijepe djevojke lakše momka nađu, ali ga teže zadrže za ljubav i brak. Zašto? Jer je opasnost da lijepa djevojka bude umišljena i vrti se sama oko sebe želeći da joj se tamjan kadi u čast. Prava je ljubav iskreno i požrtvovno darivanje. Mladići opravdano žele otvoreno srce i suradnicu u životu, a ne kraljicu kojoj se moraju klanjati.

S tim je u vezi pitanje kozmetike i gizdanja. Sve te mudrolije, u sebi naivne i nevine, ne doprinose mnogo za trajni pogled muškačeva oka. Više vrijedi zdravlje i urednost nego maziva, kovrče, prsteni i minđuše. Dobro je i tu čuti narodnu mudrost: Lijepo sine, pa i mine. — Ispod cvita zmija je sakrita. (Ovita zmija simbol je sebičnosti) - Bolje slipa nego odveć lipa. Što je zmija ljepša, to je žešća. Lijepo lice mnogom pamet ote. Ljepota kroz oči pamet probuši. Lijepo i slijepo ne vide kud hode. Ne udaje se ljepota nego dobrota.

Ponosi se paunica perjem, jer ne može glavom. Lijepa haljina ne olijepi duše, al' oslijepi srce. I panj je lijep kad ga nakitiš, i momak kad ga zakitiš. Svaka šara jednog momka vara. Nisi zvizda, ni danica, već si svića lojanica. Djevojci nikoja haljina ne stoji bolje od stida.

Dotjerivanje traži novce i vrijeme. Kad na to pomisli mladić, koliko stoji zahtjevna žena, prođe ga volja da je osvaja za ženu: Cura nosi cipelice fine, a ćaća joj puši na novine. Cura maže puder i pomade, a ćaća joj ne brije ni brade. Dok se lijepa opravi, ružna pos'o napravi. Grube kuću teku, a lijepe rasteku. Lijepa žena kolo vodi, a pametna kuću teče. Pametniia koja manje govori, a draža koja se manje resi. Lijepa

mnogo troši, a malo stiče. Gizdava prazni džep, a cmizdrava pamet. Uz taštu ženu pun je lonac gorkih suza. — Koja se mnogo gizda, sreća je najzad izda.

PITANJA O HODANJU

66. Može li po vašem mišljenju uspjeti brak ako se mladić i djevojka poznaju samo dva mjeseca i vjenčaju se?

Ne radi se o duljini vremena, nego o iskrenom povjerenju, te kako se često kroz taj rok viđaju i o čemu razgovaraju. Dva su mjeseca izgleda ipak prekratak rok da se zaručnici dobro upoznaju. Ne valja ni predugo čekati jer je zaručnička ljubav u neprestanom rastu te im je sve teže suzdržati se u čekanju.

Iz narodnih poslovica govori stoljetno iskustvo: Uzeše se nabrzo, rastaše se ubrzo. Uzeše se na plitko, rastaše na duboko. Uzeše se naslijepo, poživješe nalijepo. Tko se ženi u žurbi, bit će mu suza u čorbi. Snjušilo se prije reda, udalo se preko reda. Nek se tikve prodaju, nek se cure udaju. Nevoljna mati naprečac kćerku udaje. Udala se moma tek da nije doma.

Zna narod da nevalja ni odugovlačiti: Duga ljubav i štetna i sramotna.

67. U kojoj bi godini bilo najbolje za curu hodati s dečkom? S koliko godina može djevojka ozbiljno hodati?

Tjelesna zrelost za brak postiže se dosta rano: u 13. godini budi se kod većine djevojaka majčinstvo, u 14. i po budi se kod većine dječaka očinstvo. Ipak se istom s 21. do 23. godine završava okoštavanje skeleta, a menstruacije su kod djevojaka dosta nepravilne te koja i izostane.

Teže se postizava osjećajna i karakterna zrelost. Ima i staraca koji su djetinjasti u zlom smislu. Karakterna zrelost ovisi više o svladavanju i molitvi nego o godinama. »Stekavši savršenstvo u malo vremena, ispunio je mnogo godina i jer mu je duša bila draga Gospodinu, on ga je hitro izbavio od zloće oko njega.« (Mudrost 4, 13—14.)

Naša je civilizacija produžila godine društvene i ekonomske zrelosti: sve se dulje uči i sve kasnije ljudi dolaze do zarade. »Treba prije steći šta će žena speći«, veli narod. — Nekad je crkveno pravo zahtijevalo kao najmanju dob za ženidbu 14 navršenih za djevojku, a 16 navršenih za mladića. Danas se prilagođuje državnim zakonima i traži 16 navršenih za djevojku i 18 za mladića. Naš državni zakon traži za oboje 18 godina, inače treba tražiti dozvolu.

68. Nije nevolja od duljeg čekanja ako ga znamo iskoristiti. Heinz Remplein, vrlo poznati njemački pedagog, veli: Svu kulturu je stvorio eros koji čeka. (Die seelische Entwicklung des Menschen im Kindes und Jugendalter, R. Reinhardt, München - Basel 1964 (12) — Pjevaju i pišu poeziju mladi koji čekaju. »Ženi sina da ne pjeva!« veli narod.

Sve tri zrelosti treba uzeti u obzir — tjelesnu, osjećajnu i socijalno - ekonomsku — da se kako tako odredi najbolje doba za hodanje. Tri posljednje godine školovanja ne bismo smjeli propustiti za ozbiljno biranje bračnog druga. Kasnije neće biti toliko prigode za upoznavanje i izbor.

No dobro je da se dečki i djevojke naviknu jedni na druge sve tamo od dvanaeste - trinaeste godine bez neopreznih i presmionih zaljubljivanja. Dobro je da se užive u svijet jedan drugoga, prepoznaju čovjeka u sebi i ne susreću se samo kao različita tijela i spolovi. Nepoznati, izvana i izdaleka upoznati jedni su drugima najopasniji.

69. Što sve djevojka može dozvoliti mladiću za vrijeme hodanja zajedno, kako mu može povjeriti da ga iskreno voli? Da li je nešto slabo ako poljubim dečka kojega volim u 13. i 14. godini? Što je poljubac — izraz ljubavi? Da li je poljubac grijeh? Zašto je grijeh poljubiti u usta? Nakon koliko sastanaka smije mladić poljubiti djevojku? Kako se ponašati za zaljubljenom djevojkom, s njom hodati i razgovarati?

Odgovorit ćemo samo sa psihološkog stanovišta. Prije svega sjetimo se da grijeh nije nešto dobro i slatko što se nažalost ne smije, nego nešto nepametno što škodi. O našoj sreći se radi koju Bog čuva.

Nisu ni svi poljupci jednaki ni oni koji ih daju i primaju. Kratak i jednostavan poljubac — »cmok!« — ima značaj pozdrava kao kod nekih urođenika da se nosovima dotaknu jedan drugoga. Kod nas se rođaci poljube u obraze, pa i dugogodišnji prijatelji i prijateljice. Poljubac u usta već kazuje više od pozdrava. I što je dulji i što je dublji do tzv. »golubinjeg« poljupca, to jače uzbuđuje, osobito djevojku koja je uzbudljivija na doticaj dok je muškarac osjetljiviji na pogled. Ako se tome pridruži zagrljaj i upravo spajanje dvaju tjelesa, jasno nam je da je to već predigra svetog inače bračnog čina, koji nosi golemu odgovornost.

70. Svakim stupnjem raste odgovornost, izražajnost i opasnost da se ode predaleko. Tko cijeni poljubac — a ozbiljni zaručnici skoro bih rekao da su dužni poljubiti se — neće se njima razbacivati. Poljubac znači sve veće predanje i ve-

zanost i ne spada na sam početak upoznavanja, nego kad su mladi došli da prilične sigurnosti da mogu jedno na drugo ozbiljno računati.

Da li je 13—14 godina u našim prilikama doba za ozbiljno spremanje na brak? — Neka same odgovore one koje su upitale. — Sad, kad znamo o čemu se radi, jasno nam je da se ne može mjeriti broj sastanaka do prvog poljupca.

Narod naš dobro kaže: Mnogim se poljupcima ljubav prosipa. (Poljubac tako izgubi vrijednost, devalvira kao novac). Mnogi je mladić i djevojka požalila svoj prvi poljubac »Koliko je magle u rukavu, toliko je vjere u vojaku.« — Polupijan marširao je kraj mene vojnik dok smo prolazili kroz njegovo selo. Hvastao se za svaku djevojku koja ga je prepoznala i pozdravila da je svaku poljubio, a s većinom i spavao. Pravio se važan, a djevojke su ga srdačno pozdravljale ne znajući šta u alkoholiziranom stanju trabunja.

Poljubac je velika stvar, cjenite ga. On previše kazuje a da bismo smjeli žuriti se s njime.

PITANJA O IZBORU BRAČNOG DRUGA

70. Kako biste postupali da sretnete osobu koja vam je vrlo draga, a razilazite se s njome u vjerskom pogledu? Da li je moguć sretan brak ako je jedan od bračnih partnera ateista, a drugi religiozan? Zabavljam se s djevojkom ateistom, molim Vaše mišljenje o mješovitom braku. — Naši su dečki većinom svi kršteni, ali čim napuste naše selo, mislim koji su nešto školovani, okrenu tako reći Crkvi, tj. Bogu, leđa. Čak se i nama djevojkama rugaju. Šta vi mislite da li bi s tim mladićem bio dobar kršćanski brak?

Općenito vrijedi za ovo i slijedeća pitanja: Male razlike mogu obogatiti brak, a velike razlike mogu ga raskinuti. Najvažnija je razlika u vjeri. Nisu ni sve vjeroispovjesti jednako udaljene jedna od druge, ali je vjersko uvjerenje najdublja i najtrajnija razlika između dvoje ljudi. Iz vjerskog osvjedočenja proizlazi gledanje na sve u životu, pa i na brak. Npr. samo Katolička crkva smatra valjano sklopljen i izvršen brak do smrti nerazrešivim, ostale sve vjeroispovijesti — uključivši i kršćanske sljedbe — dopuštaju potpunu rastavu i dozvoljavaju novu ženidbu.

71. U onoj mjeri u kojoj se vjere razlikuju, u vjerskom će odgoju djece jedan saditi, a drugi trgati. Zato je najbolji brak ateiste s ateistkinjom, muslimana s muslimankom, pravoslavca s pravoslavkom, a katolika s katolikinjom. — Dakako da nije dosta gledati na papire i prošlost: na krsni list i katoličke roditelje — nego na stvarno uvjerenje zaručnice i zaručnika. Neka mladi u oduševljenju zaljubljenosti ne misle da će znatno preodgojiti i promijeniti odrasla bračnog kandidata. Nešto se dâ postići, da npr. uvjereni katolik ili katolikinja bolje prakticiraju svoje vjerske dužnosti nego prije pod utjecajem zaručnika ili zaručnice.

Ljubiti kao bližnjega svoga i poštivati dužni smo sve ljude bez razlike vjere ili narodnosti, ali tkati svoj vlastiti život, i srca svoje djece nećemo nego s istomišljenikom u nazoru na svijet. Radi žene, muža i ljubavi ne ostavlja se Bog, vjera i svjetovni nazor, pa je bolje na vrijeme ne ulaziti u takve veze.

72. Ne bih se tako lako složio s tvrdnjom da svi koji idu u grad zaborave na vjeru. U Francuskoj su upravo obratno građani nosioci vjere, a selo je manje vjerno. Tako je po mnogim evropskim zemljama. U prvim vjekovima bilo je upravo pravilo da su se prvi obraćali na kršćanstvo građani, stanovnici gradova, a pogani su ostali na selu. I samo ime to govori: »poganin« latinski poganus dolazi od pagus = selo.

73. Slavonski bračni parovi, koji rade na obiteljskom apostolatu, raspravljali su o tome: »Ona je katolikinja! Praktična! Ide u crkvu, a njezin mladić još nije bio ni na prvoj sv, Pričesti. Hoće li ga uzeti i poći za njega?

Beliščanac: Ja bih je u najboljem slučaju uputio da ga počne ispitivati: je li pošten, čestit, da li je radin, koje su njegove mane? Ako se ustanovi da je pošten čovjek, lako će se tome čovjeku dati vjera, jer je to njiva za Boga. Žena ga može privući k vjeri. Ako je on raskalašen, bez obzira na njegovu vjeru, neka napravi križ nad njim, jer će se kasnije ionako rastati.

Ivankovčanin: Ja bih preporučio da ne ulaze u takav brak. Nije moguće da brak bude skladan, ako partneri ne poznaju sami sebe, ako se ne slažu u tome što je istina o čovjekovoj sudbini.

74. Stanovnik velikog grada: Kod nas je to aktuelno. Imamo jako malo prave katoličke omladine. Naše su djevojke većinom opredjeljene za to da se udaju bez obzira na vjeru. Mogu to reći: skoro svaka djevojka ili mladić koji su otišli za indiferentnoga u vjeri ili je potpuno prestala ići u crkvu ili je izgubila vezu s crkvom ili uz cjenu svađe dolazi u crkvu. Vjerujte, bio taj mladić ne znam kako pošten, od prozora se kuća ne gradi. On je formirao svoj duh. On je već gotov čovjek. Više mi ne možemo mnogo utjecati na njega da postane nešto drugo. On može u početku biti vrlo dobar.

Imala sam priliku vidjeti: dovodio je ženu i djecu u crkvu fićom, obavezno ih je čekao iza mise, a on nije na misi. To je trajalo 20 godina. On se čak i vjenčao u crkvi. Sve je bilo u redu. Poslije 20 godina on je podnio tužbu za rastavu braka, a kao osnovni motiv naveo je da je njegova žena ‚jezuitkinja'. To je vrlo smiješno i svi su se smijali, ali je to činjenica... Svaki je brak veliki riziko, ali još kud i kamo veći ondje gdje nije isti pogled na vjeru...«

75. Moramo ipak dodati da je sv. Pavao imao sretnije iskustvo da se prva Crkva širila upravo putem mješovitih brakova. Stoga je potrebno razlikovati potpuno neinformirane dobre i poštene ljude nalik na te stare pogane, koji su prvi put čuli za kršćanstvo, od ljudi koji su dovoljno poučeni o kršćanstvu pa su se opredijelili protiv njega. Ima i danas po koji takav potpuno odgojen izvan svake vjere, a što zna o kršćanstvu samo su krive informacije i predrasude.

76. Da li je grijeh kad se 13-godišnja djevojčica zaljubi u muškarca koji je stariji od nje i koji ne ide u školu? Zaljubila sam se u mladića 8 godina starijeg... Imam mladića: njemu je 27, a meni 17 godina...

Ima mladića koji se zaljubljuju u znatno starije od sebe žene.

Par godina razlike ne znači mnogo, što više bolje je da je muškarac koju godinu stariji. Sama je narav razvoja da muškarci za godinu i po kasnije počnu razvoj i produlje ga i preko tri godine iza djevojaka. Po tjelesnoj zrelosti muškarcima odgovaraju djevojke godinu i po do tri godine mlađe.

Narod loše sudi o takvom braku s velikom razlikom u dobi: U starca mlada žena — bijeda gotova. Goni k vragu mladoženju koga ne begenišu cure, neg stare babe. Teško momku s babom boraveći i djevojci u starca na ruci.

77. Zašto se neke djevojke zaljubljuju u mnogo starije, a i mladići u ‚majčinske' likove? — Još podsvjesno traže tatu i mamu, na koje su i neznajući previše navezani. Traže kao djeca zaštitu bojeći se odgovornosti i samostalnosti. — Pitala me jedna studentica u koju se zaljubljivahu uvijek mlađi od nje, odakle to? — Iz razgovora se ispostavilo da je iz obitelji od 7 djece u sredini po dobi, ali se uvijek družila s troje mlađih i tako usvojila vodstveno sigurno ponašanje. Time je privlačila k sebi nezrele mladiće ovisne o majčinskom liku. Kakve perspektive ima takav brak s mlađim? — pitala me. — Dosta loše, rekoh joj. Dovodi do ‚državnog udara i promjene vlade'. Mlađi muškarac prihvatit će isprva da žena starija od njega uhvati uzde zbivanja u svoje ruke, no kasnije će se osloboditi svoje nezrelosti i započet će rat ‚da svrgne vladu'.

Nema inače nikakvih moralnih ograničenja u razlici dobi gledom na vrijednost ženidbenog ugovora.

78. Ne slažem se s Vama da može biti iskrena ljubav između dvoje ljudi različite naobrazbe, tj. visokoškolovanog i seljanke. Ako možete potkrijepite svoju tvrdnju primjerom. U Međimurju kažu bogataši da se hodnik hoće s hodnikom, a svila sa svilom, sudbina je bogatašu bogataš, a siromaku siromah. — Dečki se u Podravini teško žene, cure ne vole seljake. Kažu: Ako ti patiš, zašto da patim ja!

Prvo treba razlikovati imovinske razlike — siromašan, bogat — od razlike u školovanju i zvanju. Narod i tu ima svoje primjedbe: Zagledale se čizme u opanke. Danas na sreću razlike između školovanih i neškolovanih bivaju sve manje. Što je veća razlika, teže se nalazi zajednički govor i zajedničko društvo obojih. Zamislite sebi da se muž nikad pravo ne može porazgovoriti sa ženom o stvarima kojima se najviše bavi. Ostat će jedan drugome stranci. Muškarci su, s druge strane, vrlo ponositi pa teško podnose ženu školovaniju od sebe: šofer s profesoricom npr. Dogodi se da su oboji sveučilišni profesori, pa muž ostavi ženu jer je stekla veću međunarodnu slavu od njega. Tu, dakako, djeluju stoljetne nepravedne predrasude muškaraca koji se smatraju nadmoćnima nad ženama, ali valja računati s tom činjenicom.

79. Test inteligencije pokazuje da su muževi i žene podjednako obdareni. Kod muškaraca ima nešto više genija i idiota. Muž je u prosjeku dvostruko jačih mišića i bržih reakcija, a žena je dvostruko finija od muškarca pa reagira na manje podražaje. Muž i žena mogu načiniti isti tjelesni posao, samo drugim ritmom: žena se prije umori, ali i prije odmori, ona radi u manjim valovima, te ne može odjednom mobilizirati jake udarne sile.

Danas seljaci bježe sa zemlje i osjećaju da su zapostavljeni i prezreni, no ne mora uvijek tako ostati. Hrane sigurno više trebamo nego industrijskih proizvoda.

80. Zašto djevojke vole više strance nego nas? Zašto mi muškarci trzamo na domaće djevojke zimi, a ljeti — kad ima strankinja — uopće ih ne poznamo. Imam mladića i mislim ozbiljno, ali majka se protivi jer je stranac: nije iz našeg mjesta.

Ako je samo iz drugog mjesta u istom narodu, onda nije stranac, pa je smiješno zapinjati na takvoj ‚inozemnosti', no

razlika u narodnosti, jeziku i političkim gledištima može jako ugroziti brak. Jezik će stranac još i naučiti, teže je nadoknaditi godine školovanja, no političko gledanje nabito je afektima pa može duboko razdijeliti dvoje ljudi.

Turističke ljubavi često su seksualna trgovina, u stvari jedan oblik sezonskog bordela. Obostrano se traži neodgovorni susret. Dogodi se i koja istinska ljubav koja rodi brakom. Dao Bog da uspije, no brak koji treba da premosti tolike razlike, jako je problematičan i riskantan iz svega što je navedeno u ovom poglavlju.

PITANJA O PREKIDU VEZA

81. Kad ste se već upoznali i mislili na brak, da li ste mislili na nekog drugog da bi bilo bolje da se s njim vjenčate? Zar prije vašeg poznanstva niste sreli nekog tko vam se isto dopao i kojega ste možda voljeli? Zar baš prvo poznanstvo mora da bude preduvjet za sretan brak?

Rijetki su koji za se mogu tvrditi da im je prvo poznanstvo bilo konačno. Većina bračnih drugova priča da je prije svoga konačnog izbranika ili izabranice imala partnera s kojim su hodali. Zato smo i tvrdili da treba štedjeti s angažiranim poljupcima, a pogotovo s opasnim eksperimentima, o kojima će biti govor u narednom poglavlju. »Gdje se nabrzo ljubi, trnu zubi.« — Mladi ljudi imaju pravo da se biraju; što više nemaju pravo da se za nekoga ‚žrtvuju' jer biraju oca ili majku svojoj budućoj djeci, a taj izbor valja da bude doživotan.

82. Jedan se mladić zaljubio u mene i jedno vrijeme voljeli smo se, a onda je otišao drugoj, a ja ga nikako ne mogu zaboraviti, kako da mu priđem i kažem mu da ga dalje volim? — Sviđao mi se jedan dečko i ja njemu i još mi se sviđa, ali on ima drugu. Da li se još može spasiti ta ljubav? — Šta da uradim? Imam mladića koji se nalazi u armiji već 18 mjeseci. Za 6 mjeseci vraća se kući. Za sve vrijeme vjerno sam ga čekala, no tek sada sam shvatila da mi više ne odgovara, premda me još uvijek voli.

Svima bih rekao nek dobro promisle razloge za i protiv, pomole se Bogu za svjetlo i odluče kojim je putem poći. Bolje je prekinuti vezu na vrijeme da ostanete znanci i prijatelji, nego srljati u nesretan brak. »Bolja je prazna torba, nego vrag u torbi« — veli narod. »Bolja je usidjelica nego zlosretnica«.

83. Odlučni su razlozi zbog kojih se mladi ostavljaju. Čujmo narodnu mudrost: Bolje ti je bosa po trnju nego za pijanca. Ne udaje se ljepota već dobrota. Uze vraga radi blaga — blaga nesta, a vrag osta. Prevrtljiva moma gubi dva doma. Čuvaj se cure koja miga i momka koji klima. Koji momak sokak mijenja, sumnjiva je taj poštenja.

Iskreni razgovor i smišljeno pismo mogu stvar lijepo srediti da se ubuduće susrećete bez gorčine i zamjerke kao dobri znanci, slobodni za bolje veze. Dugo odgađanje samo uvećava boli.

84. No nečasno je da se ljubav razvrgne bez pravih razloga: iz egoizma, zbog novca, radi ljudskog obzira i uplitanja drugih možda zavidnika i klevetnika. »Od Boga je velika sramota djevojačku sreću zatomiti. Bolje ti je crkvu razrušiti već djevojci ljubav raskopati.« — mudruje naš puk. Što je veza dulje potrajala, nepoštenije ju je razvrći ako zaista nema ozbiljna razloga. Kroz sve to vrijeme zadržavali su jedno drugoga za bolje veze i smetali su jedan drugome.

85. Koji misle u svećenike i redovnike i djevojke koje bi u redovnice, nikakva im se nesreća ne događa ako osjete zaljubljenost. Sazrijet će osjećajno i obogatit će se u cvatu svoga srca. No nikako se ne može odobriti da priznanjima ljubavi, pismima i hodanjem na se vežu tuđa srca, da ih onda konačno odbace. Nisu djevojke i mladići pokusni kunići. Ljubav je prevažna stvar da bismo smjeli s njom se neodgovorno igrati (flirt).

Narod opet vrlo pametno kaže: Pazi, janje, to je vikovanje. Pazi, diko, oženi se lipo! — Ženidba nije proljetni cvijet već životni vijek. — Što oltar sastavi, motika rastavi (grob).

86. Što biste rekli kad biste ugledali vašu ljubav kako šeće s drugim? Djevojka voli jednog mladića. On njoj govori da je voli, međutim u isto vrijeme zabavlja se i s drugim djevojkama. Šta vi mislite da li ta djevojka može povjerovati mladiću i njegovim namjerama i njegovim riječima?

Teško je odgovoriti na ovo pitanje jer je nejasno što znači ono ‚z a b a v l j a s e': druži se s drugima ili i druge djevojke osvaja za se priznanjima ljubavi i obećanjima braka. — Ima partnera nesposobnih za ljubav i vjernost. Vjetrogonje! No ima i ljubomornih uskih srdaca koja bi htjela svakoga zatvoriti u krletku i ‚posjedovati ga za sebe'. Društveni mladić i društvena djevojka koji su susretljivi i fini prema svima, tim će bolji muževi i žene biti.

87. Kada mladić katolik, religiozno odgojen koji ima veliku želju osnovati zdravu obitelj koja će kršćanski živjeti, upozna djevojku istih nazora i istih želja i kada ih uzajamna ljubav vodi prema ozakonjenju ljubavi u braku, doživi da mu djevojka prizna da je izgubila nevinost — što mu je činiti? Prijeći preko toga? Kako? Ostaviti je i potražiti drugu? Dozvoliti daljnji rast ljubavi?

Mogli bismo žaliti što i mladi muž ne može dokazati svojoj ženi da je nevin i netaknut ušao u brak. Mlada žena to može dokazati svojim tijelom. — Čujte najprije što liječnici o tome znaju: hymen, opna koja zatvara ulaz u rodnicu — u svetište života — može biti iznimno tako elastična da se ne prodere ni kod seksualnog čina, a hymen se može neopreznošću proderati i bez seksualnog čina. Djevojke samozadovoljavanjem mogu oštetiti hymen. U navedenom slučaju djevojka sama priznaje što joj se desilo. Iz ovog slučaja vidi se koliku štetu čine momci djevojkama zahtijevajući od njih što ne smiju. Djevojke su često neiskusne i preplaše se da će mladića izgubiti ako mu se opru, a obratno je istina: time ga upravo izgube. Mladić osjeća poštovanje prema neosvojenoj tvrđavi.

Ako je djevojka zaista vrijedna i iskreno se kaje, svjetovali bismo tom mladiću neka prijeđe preko svega i uzme je za ženu. Nek se sjeti da je i on grešnik i slabi covjek. Vrlo je lijepo i pametno od te zaručnice što mu je sve priznala prije vjenčanja. Njemu bismo svjetovali nek ne igra pred njom heroja (koji po svoj prilici i nije), nego muškarca koji lako može sakriti svoje padove i ne može dokazati osim riječima tvrditi da nije imao nedopuštenih veza. Neka joj nikad kasnije ne prigovara vraćajući se na njezin poraz. Svakako da se time nadvila sjena nad njihov brak i da mogu zavidjeti onima koji su u brak ušli nevini.

PITANJA O PREDBRAČNIM ODNOSIMA

88. Prije braka da li se može zadovoljiti u seksualnim odnosima i da li je to grijeh kad dobiju takve nagone da se ne mogu svladati? — Molim vas odgovorite mi što mislite o pettingu (međusobnom uzbuđivanju dečka i djevojke) **ako ga vrše praktični kršćani iz prave i duge ljubavi. Kako se suzdržati od seksualnih odnosa? Kako se ponašati prema mladiću kad navaljuje da stupite u odnose? Zašto mladići kod prvog susreta traže nemoguće? Da li je nužno da djevojka odmah prekine s mladićem koji je u svom ljubavnom zanosu**

htio stupiti s njom u intimne odnose? Na sastancima moj je mladić uvijek zahtijevao da stupim s njime u intimne odnose, a pred neki dan predložio mi je brak? Da li je to grijeh stupiti prije braka u intimne odnose ako oni misle ozbiljno?

Bračni čin je svet i dobar, pa nije pogreška što su ga započeli, pogreška je što su ga započeli a nisu se prije vjenčali, tj. nisu se doživotno predali jedan drugome. Bračnim činom ruše se zauvijek mostovi: žena gubi nepovratno djevojaštvo, otvara se plodnosti, nezaboravno se daje dušom i tijelom. Muž se u sve te odnose i sam doživotno upliće. On »upoznaje« svoju ženu kako kaže sv. Pismo.

89. Psihijatar će vam odgovorit na ta pitanja sa svoga stanovišta. Osvijetlit ću problematiku sa psihološkog stanovišta. Pitala me u vlaku jedna studentica što mislim kao psiholog o predbračnim odnosima (bio sam u civilu). Rekao sam joj da su ti odnosi opterećeni osjećajem krivnje i straha od začeća i nesigurnošću hoće li veza dovesti do braka. Žena koja popusti, gubi uvjerljivost i povjerenje da tako neće i drugome popustiti protiv normi, pa i kasnije u braku. Isto vrijedi za mladića koji navaljuje. Djevojka obično izgubi dio privlačnosti kao osvojena tvrđava slomljenih vratiju iz koje je sigurno sve vrijedno zaplijenjeno. Vrlo često — iskustvo sa savjetovališta svjedoči o tome — izgubi djevojka čar i veličinu za mladića. Redovito su za djevojku takvi susreti zbog ovih psihičkih opterećenja frigidni (bez završnog zadovoljenja).

90. Iza kako smo na jednoj župi držali obiteljsku obnovu, dobio sam odanle pismo jedne djevojke. On ima 21 godinu, na trećoj je godini studija. Ona ima 18. Hodaju već 9 mjeseci. — »Razgovarali smo — priča ona — o mnogim temama, ali nikad o intimnim odnosima. Ali... jednom smo slučajno razgovarali i o tome i on je tom prilikom rekao: Mila! meni nije stalo samo do tvojeg tijela. Za mene vrijeme nije bitan faktor.« — Tako je bilo na početku hodanja. »Ali jednog dana — priča ona dalje — promijenio je svoje mišljenje i rekao da on više tako ne može hodati. Tog trenutka bilo mi je užasno. Prije toga smatrala sam da smo oboje tako sretni, ali... On me toliko voli da je malo falilo pa da nije izvršio samoubojstvo. Uz to da napomenem, on je veoma senzibilan tip. Moram Vam reći i to, da prije njega nisam ni s kim izlazila, iako je prilika bilo itekako mnogo«.

»Pokušala sam sve da ga odvratim od misli na intimne odnose, ali uzalud. Govorila sam mu da samim tim činom ja gubim mnogo, te osim toga mogu se javiti razne posljedice

između ostalog mogu ostati i gravidna (trudna). Na što je on odgovorio: Ti ne gubiš ništa u vezi sa mnom, osim toga da ne mora postojati nikakav strah jer ćemo ,mi paziti'. I da na kraju ostanem i gravidna, tada bi se jednostavno uzeli. — Ali ja to neću i ne želim se udati pod ,silu', na što je on rekao da to ne bi ni u kom slučaju bilo na ,silu' jer uzeti se prije ili kasnije za njega nije važno. Čak sam ga pitala što bi mu značilo da ja pristanem. Rekao je: »Mnogo! Čitav moj život. U tom slučaju ne bih imao što tražiti kod neke druge djevojke. Volim te najviše na svijetu. Ako me i ti toliko voliš, tada ćeš pristati i nećeš dozvoliti da sami svoju sreću srušimo«. — Ja ga zbilja volim, ali... vjerujte ne želim na taj način i tako brzo izgubiti nevinost iz jednostavnog razloga što za to još nisam zrela. Možda fizički da, ali ne i psihički.

Nadam se da ste me shvatili i da odobravate moj postupak, te da mi pokušate što brže odgovoriti, kako bih ga uspjela psihički uvjeriti da je na krivom putu. Znajte u pitanju je sreća i budućnost dvoje mladih ljudi«.

91. Odgovorio sam odmah. — Slične slučajeve srećem često na savjetovalištu. Očito je da je s njegove strane ljubav sazrela za vjenčanje, a s njezine manje. Najpametnije bi bilo da se vjenčaju. — Drugi opet već počeše bračni život, a s vjenčanjem čekaju samo radi nekog »strica iz Amerike« koji treba da dođe na svadbu. Sad je ,stric iz Amerike' važniji od njihove savjesti i sreće. Ona je u svim tim susretima frigidna, muče se oboji nezadovoljni jer ih savjest prekorava, ali »stric iz Amerike« važniji je od njih oboje, zapravo on je centar svadbe. — Moj otac i majka, intelektualci, uzeli su se 1920. uz običnu svečaniju zakusku u 4 sata popodne u krugu najbližih. Kako su bili revolucionarni i moderni već u ono doba! Skoro bi čovjek poželio da se odijeli sam sakramentalni ugovor od pretjerane parade oko njega. Mogao bi se blagoslov braka svečano i kasnije obaviti da mladi ne budu pod takvim pritiscima.

Evo nekoliko odlomaka iz pisma kojim sam odgovorio na upite: »Pišem Vam pismo da ga oboje možete čitati. Prije svega, nemojte ni na kraj pameti pomisliti da imam što protiv Vaše ljubavi. Veselim se svakoj žarkoj ljubavi i želim da bude vječna, duboka i da Vas usreći, a strepim da se ne razvrgne, da se ne zaprlja... Ljubav je naša najljepša i najvažnija dužnost u životu. Ona je veliki put u sretnu vječnost. Ako ne znamo ljubiti kako treba, šta ostaje drugo nego omot života — bez života.

Nemam ništa protiv vašeg tjelesnog sjedinjenja, ali da bude iz duboke ljubavi, izraz ljubavi, s punom odgovornošću, a ne egoizam i traženje sebe. Tko želi da se samo istutnji bez ljubavi i odgovornosti — naglasujem bez ljubavi, jer tražiti isključivo svoj užitak bez obzira na golemu štetu, što je drugo nego egoizam?! — pokazuje da sebe traži, a ne sreću onoga koga, veli barem, da ljubi. Tako ,volimo' limun, naranđu i šljivu koju ništimo da sebi ugodimo. Tako ljubi kukac bogomoljka koja svog ,muža' kod parenja odmah pojede usmrtivši ga.

92. Koliko sam tješio uplakanih djevojaka koje su postale neinteresantne — osvojene i razorene tvrđave — kad su popustile svojim ljubavnicima. Najbolji način da djevojka izgubi čarobnost i privlačnost jest da se prije braka svladana strašću i nagovaranjem preda. Tko će je sada poniženu i defloriranu uzeti? — Čitajte o tome u Bibliji o Amonu i Tamari. — Kroz čitav život poštivat će jedan drugoga ako su počeli bračni život kad su sve obaveze definitivno ispunili i jedan prema drugome i prema svojoj budućoj djeci. Mislite malo na to da su bračni sastanci razmjerno kratki časovi života, ostalo sve vrijeme budućeg zajedničkog života trebat će nečim drugim ispuniti: poštivanjem ili prezirom, povjerenjem ili ljubomornim sumnjičenjem, vjernošću jedno drugome ili izdajstvima, međusobnim žrtvama ili međusobnom egoističkom borbom... Na savjetovalištu dolaze mi mladi bračni parovi, brzo nesretni radi onoga što su saznali naknadno o ponašanju bračnog druga prije vjenčanja. Jedan list pronađen kod nje ili njega razbio im je bračnu sreću. Jedan se oženio samo zato jer ga je zaručnica prevarila da je u drugom stanju (a nije bila), sad su se rastavili i obraćaju se meni da nađem rješenje. Sjećam se one koja je ostala s djetetom koje junački nije uništila. Pet godina nastojao sam da se ipak uzmu, ako je ikako moguće radi djeteta. S druge strane nisam mogao reći momku da je dužan uzeti je, a on je izgubio poštivanje i ljubav prema njoj — postala mu je nešto obično. Konačno su se uzeli bez velikog oduševljenja. Njihova neumjerenost prije vjenčanja zasjenila je čitav život. Zar neće, draga NN, Vašeg budućeg muža uvijek morat mučiti sumnja kad pomisli: Dala se nagovoriti od mene, tako je kadra dati se nagovoriti i od drugoga, ne mogu joj vjerovati. Znam jednog drugog mladića koji je revolverom plašio svoju zaručnicu da mu se poda. Ona nije popustila i ne znajući da je revolver prazan. Onda ju je zagrlio i rekao: Sad vjerujem u tebe! Da si mi popustila, ne bih te uzeo za ženu!«

Poznam tog čovjeka i duboko poštujem njegovu ženu. On svakako nije imao pravo na tako grub način iskušavati svoju zaručnicu.

93. Još nismo stupili u brak, a očekujemo dijete. Šta da napravimo? — Što ako se dijete rodi, a mladić nestane, te djevojka ostane sama sa djetetom?

Spoj ženina jajašca i muškarčeva spermija može dovesti do začeća negdje u sredini između dva ženina doba. Dvadesetak sati nakon sjedinjenja, spoje se dva inžinjerska zapisa u jedan i u taj čas Bog stvara dušu. Time je stvoren čovjek i ništa se više nadalje ne mijenja osim načina ishrane. Odlučen je spol, boja očiju i kose, nadarenost, sve. Ta se prva stanica naglo umnaža. Dosta je 50 dioba da nastane novorođenče s otprilike 1,126 × 10^{15} stanica (jedan trilijun 126 bilijuna stanica). Djevojka se počne zabrinjavati kad joj 15 dana nakon začeća djeteta izostane menstruacija. Do toga vremena u njoj se dijete kroz 6 dana umnažalo opetujući strukturu cjeline pod vodstvom dirigentske stanice, koja se nije umnažala, hraneći se šećerom u jajovodu. U tih 6 dana, ako se koja cjelinska stanica odijeli i osamostali, može nastati jednojajčani blizanac kome Bog u taj čas osamostaljenja i sposobnosti za samostalni život stvara novu dušu. Sedmi dan ugnijezdi se sitni čovjek u tkivu maternice i brzo se stvaraju organi. Devetnaesti dan otprilike, kad je žena upravo sva uzrujana jer već četvrti dan nema očekivane menstruacije, već kuca malo djetetovo srce. 56 dana iza začeća svi su organi formirani. Odstraniti dijete znači ubiti čovjeka, najnevinijeg što može biti.

94. Nipošto, dakle, ne smijemo ubijati dijete. Sad bi najbolje bilo da mladić, koji je postao otac, uzme djevojku, koja je postala majkom njegova djeteta, za ženu, no oni se nisu zavjerili i nitko toga mladića ne može prisiliti na ženidbu. Opasnost je da tako pod prisilom sklopljen brak ne bude sretan. Oboje se osjećaju ulovljeni i prisiljeni na brzo vjenčanje. Mladić može lako pobjeći, premda ga državna vlast hvata i sili na uzdržavanje djeteta (alimentaciju). No često sam sreo djevojke — majke koje su tako zamrzile egoiste neodgovorne ljubavnike da su ga konačno odbile: radije su same junački nosile križ uzdržavanja djeteta i neugodnosti pred ljudima. Ostale su tako neudate, jer tko će ih ovakve s djetetom uzeti. Osjećam duboko poštovanje prema takvim junakinjama.

95. Poslušajte šta o tome misli liječnik iz grupe obiteljskih apostola u Slav. Brodu: »Kadgod se kod mladića pojavi

želja stupiti sa svojom zaručnicom u bračne odnose, to je znak velike sebičnosti. Svaka djevojka trebala bi bez daljnjega da ga odbije i da mu prikaže situaciju razumski: Ti još nisi završio, nisam ni ja. Vjenčat se sada ne možemo. Trebamo još toliko skupa hodati. Koliko je Tebi volja da se sasvim zbližimo, toliko je i meni. Strpimo se... Ako ipak popusti (pretpostavimo da popusti jednog dana), jer prilika pravi čovjeka lopova, kod muškarca se mogu javiti kasnije različiti kompleksi: Gledaj, kako sam je lako dobio. Pitanje je kakva će ona biti u braku?! Ne gleda on na to: Ja sam nju naveo, ja sam nju izazvao, nego na činjenicu. I ta činjenica tjera ga u strah, kako će se ona vladati u drugim prilikama. Kada npr. ode u vojsku, inozemstvo, s poslom na teren... To može postati trajni izvor neslaganja u braku... Još jedno hoću da kažem kao liječnik: Uzmite da dođe do drugog stanja. Ona očekuje dijete. Kuda sada? I tu već dolazi do kraja sreće... Imao sam jedan takav slučaj da mi je došao jedan mladić: Doktore, pomozite! Što? — To i to se dogodilo... Pa što sada? — Ako možete, uklonite! — Čujte, to nikako ne bih preporučio... jer to je medicinski zločin. Prva pak trudnoća prekinuta medicinski je grijeh. Žena se prvom trudnoćom tek kompletno razvije i u duševnom i u tjelesnom smislu riječi u pravu ženu. Nego, da li vi mislite ozbiljno s tom djevojkom? — Da! — Onda je jedini pravi put: legalizirajte to po braku. — Joj, to ne možemo, to ne možemo!! — Čujte, razgovarajte tako i tako... Dovedite vi nju k meni, pošaljite je da se s njom porazgovaram. — U Kijevu su legalizirali pobačaj.I oni su bili vršeni u bolnici, i to od stručnjaka. I konstatirali su da je od sto žena na kojima je izvršen pobačaj, pet ostalo sterilno, više nisu bile sposobne zanijeti... To bi se moglo desiti i kod vas... I otišao je od mene i nije me poslušao i s njim se isto dogodilo. Nemaju djece. Vječne nesuglasice u braku. Što sad? Da je muž barem toliko razuman pa da priznam: pogriješio sam i trpim kaznu. Ne! On krivi ženu, a ona opet njega. Svađa, prijetnje rastavom... Bolje, hiljadu puta bolje, malo se strpite!«

ZRELOST ZA VJENČANJE

96. Koliko ste svaki od vas imali godina kada ste se vjenčali? Sigurno ste bili psihički zreli? Kako biste objasnili vaš prvi susret i susret na vjenčanju pred svećenikom? Vaše osjećaje? Kako ste rekli ono ‚da'?

Bračni drugovi rado pričaju o tom divnom danu vjenčanja kad je i nebo i zemlja, i crkva i društvo blagoslivalo njihovu doživotnu ljubav. Najbolje da se vjenčanje obavi unutar svete mise. Odsad će njihovi bračni sastanci svi biti sakramentalni, vrlo slični svetoj misi. Njihova tjelesa bit će kao kruh i vino svete mise, a — ako se začme dijete — Bog će izvršiti pretvorbu stvarajući vječnu dušu novog Božjeg djeteta. Doživljavat će sebe kao »dvoje u jednom tijelu« i time će postajati sve sposobniji da jednom postanu jedno s Bogom.

97. Moramo ozbiljno pomišljati na jedan pametniji ničin slavljenja vjenčanja bez prevelikog troška i opijanja, da svi uzvanici povećaju radost samih mladenaca ne tražeći svoju raspojasanu radost. Energični mladenci neka prekinu s običajima koji ne odgovaraju tom svetom i divnom događaju.

Najbolji je znak da su zreli za vjenčanje ako su se toliko upoznali da znaju u svim bitnim potezima kako će teći njihov zajednički život. Znaju i u čemu imaju drugačije misli. Nezreli zaručnici oduševljeni jedno za drugoga, kad vide da se u nekim važnim stvarima ne slažu, misle da jednim srdačnim poljupcem mogu neslaganje utopiti u svojoj zaljubljenosti. Bježe pred problemom — u poljubac. Ne, treba raspravljati do konca i riješiti probleme ondje gdje su se pojavili. — Ispitujući zrelost za vjenčanje, dobro je upitati se, da li još glume jedan prema drugom i prikazuju se drugačijim nego što jesu? Jesu li iskreni jedan drugome. Kad započnu svakodnevni život, prestat će mogućnost teatra. — Dobro je da upitaju sami sebe da li vide jasno nedostatke svoga bračnog druga i da li su spremni prihvatiti ih kao i lijepe crte. Slab bi znak zrelosti bio kad bi rezultat ovakva pitanja — osim ako se radi zaista o svecima — bio romantična tvrdnja: On(a) je divan(vna)! Na njem(njoj) nema nikakva nedostatka! I na svecima ih ima. — Posljednje i najvažnije pitanje: što sam spreman(na) učiniti i podnijeti za nju(njega)? — Kod vjenčanja čitat će se odlomak iz poslanice sv. Pavla Efežanima koji traži da bračni drugovi budu spremni život dati jedan za drugoga kao Krist za Crkvu i Crkva za Krista.

Na sva pitanja zajednički smo odgovarali: bračni par i svećenik - psiholog. Slušao sam iskustva očeva i majki pa sam ih s vlastitim iskustvom prenio u odgovorima.

J. Weissgerber

RAST LJUBAVI U BRAKU

98. Postoji jedna kobna izreka: Brak je križ namazan medom. Najprije se poliže med, pa ostane samo križ. Tako se zna dogoditi, no tako ne bi smjelo biti. Obiteljski je život bez sumnje ozbiljan zadatak, no bračni parovi, koji surađuju u obnovi obitelji kod nas, govore o nečem sasvim drugom: tvrde da se sve više i dublje vole i razumiju.

I opet prije nego odgovorimo na pitanje oženjenih, saslušat ćemo iskustvo onih koji brak svjetlije gledaju. Time će nam mnogo pitanje biti unaprijed odgovoreno.

BRAK — ZADATAK I RADOST

99. ON: Kad smo se vjenčali, odmah su nastupile svakodnevne poteškoće. Život čovjeka naprosto zapljusne. Gradili smo sebi sobu, a kroz to vrijeme gradnje stanovali smo u primaćoj sobi roditelja moje žene. Nismo imali svoj sređeni kut, neko zgodno mjesto... Bračni odnosi bili su nešto novo, i u tom smo bili nespretni. Nezadovoljni smo i nervozni. Nikad na vrijeme ne idemo spavati, umorni smo i sve nam je novo. Tek sada vidimo koliko smo zapravo jedan drugome nepoznati. Svaki ima svoje navike i svoja mišljenja. Recimo, ja sam bio navikao, kad popodne dođem s posla, da uvijek isplaniram što će raditi. Imao sam točan raspored poslova. Ali sada je uvijek došlo nešto novo i meni je naprosto cijelo poslije podne propalo. Tako mi se barem činilo. Nisam se više mogao snaći i to me uzrujavalo. Osim toga, moja je žena brzo ostala u drugom stanju...

100. ONA: Ja se sjećam kako se u početku nisam snalazila u svom novom stanju. Znala sam da mogu potegnuti, da mogu puno raditi i malo spavati. A sada odjednom — ne mogu. Naravno ja sam sebi isplanirala da ću obaviti to i

to, ali sam se srušila od umora i nisam više mogla. Mužu isto tako nije bilo shvatljivo da ona, koja je donedavna mogla toliko trčati i toliko uraditi, sad odjednom ne može. A ja kao žena nisam se snalazila ni u svojem tijelu, ni u svojim osjećajima. Znamo da je trudnoća kao neki kovitlac osjećaja i da žena sasvim drugačije reagira u trudnoći nego obično. Pojedina riječ, koja uopće nije zlonamjerna, može tako pogoditi u živac da žena misli da je nitko ne razumije. Ni muž.

101. ON: I onda, znadete, počnemo se svađati. Čovjek je nervozno napet kad uleti u situaciju kojoj nije dorastao. Činilo mi se da me ona više ne voli. Njoj se isto činilo. Pitali smo se kako se sada najednom možemo svađati, a toliko smo se voljeli. Činilo nam se da se sve naprosto ruši.

ONA: S današnjeg stanovišta gledano uzroci su svađa bili posve banalni. Ali u ono doba bili su strašno značajni. Ja se sjećam da smo jednom prilikom upali u nemilu situaciju zbog nesporazuma. Vraćali smo iz K. gdje je stanovala mama moga muža. Ja sam mamu pozvala da dođe k nama, čim mi gore sagradimo našu sobu. To će biti po prilici 19. studenoga... Moj se muž tjedan dana držao nekako nepristupačno. Čudan je bio, pokunjio se. Ja nikako nisam znala o čemu se radi i šta sam pogriješila i u čemu sam opet kriva. Onda na kraju, kad smo se porazgovarali, ustanovilo se da je on bio uvrijeđen što sam ja njegovu mamu pozvala da može doći tek onda kad mi sagradimo sobu, a da — po njegovom mišljenju — njegova mama može doći svaki dan... I ja mu tada nisam mogla rastumačit da sam ja najbolje mislila jer da sada uistinu nije praktično da nam dolazi kad nemamo ni gdje je primiti... Mi sada stanujemo u primaćoj sobi mojih roditelja; oni se istom tom sobom služe, a ja nemam kud je smjestiti, nemam čak ni ležaja za nju. No to se nije moglo rastumačiti mome mužu. Došlo je tako daleko da sam ja napokon odlučila otići njegovoj mami i zamoliti je da mu to rastumači.

102. ON: Znate čovjek misli da se roditelji moraju poštivati. Ja uvijek imam nekakve principe, a ona osjeća i uglavnom radi onako kako osjeća da treba. Ja mislim uvijek: u principu mi moramo roditelje poštivati. I tako je bilo i drugih sličnih stvari. Meni se naprosto činilo da ona taj moj princip ne poštuje. U čovjeku se sve ruši kad vidi da nešto za njega osnovno njegova žena ne poštuje i ne priznaje...

Kasnije su se naša shvaćanja sredila. Shvatio sam da se uopće nije radilo o tome da ona ne bi imala poštovanja prema mojoj mami, ona je gledala sasvim praktičnu stranu situacije. Stekao sam povjerenje u nju i potpuno joj mirno prepustio, siguran da će imati poštovanje prema mojoj mami, naše posjete u K. Ona se danas bolje od mene brine da posjetimo moje i njezine roditelje.

103. ONA: Mene je to nepovjerenje strahovito pogodilo. Dobro, ja sve radim u najboljoj nakani, a ako on ne može ni toliko vjerovati meni da imam najbolje namjere, onda se raziđimo... Ako ne vjerujemo jedno drugome, onda je sve gotovo.

ON: Onda je ona meni rekla: Pa dobro, onda se rastavimo! A ja joj kažem: Nismo se vjenčali da se rastanemo, nego da zajedno živimo... Teški su to problemi za neiskusne mlade bračne parove. Temeljni razlog nesporazuma bio je u tom što je ona živjela u svom svijetu, a ja u svom. Iza vjenčanja mi se nekako moramo spojiti, uživjeti jedno u drugoga. Moramo se snaći i zajednički živjeti ne više kao dvoje nego kao jedno. Vrlo prisno i vrlo blisko živjeti. Teško to polazi za rukom čovjeku koji je naučen bio da živi samostalno. Svi smo mi prije zajedničkog života u braku sebični, pa je potrebna velika požrtvovnost da čovjek sama sebe zataji i nauči poštivati mišljenje i vladanje drugoga. Lijepo je držati se principa, ali u praktičnim stvarima mora čovjek toliko puta popustiti, i u stvarima u kojima mu se čini da je nemoguće. Što je u čovjeku ukorijenjeno kao navika, postaje njegova druga narav i on mislsi da je nikad neće moći ukloniti. Na kraju vidi da ipak može. Raspravljali smo međusobno i ja sam ispočetka uvijek držao da se moje mišljenje treba ostvariti. Kuda ćemo? Kamo ćemo?... Svojom principijelnošću došao sam pred zid bez izlaza. Onda se nekako u čovjeku neke niti pretrgnu, popustio sam i sve progutao. A kasnije se pokazalo da je sve dobro učinjeno i da su svi oni principi, za koje sam mislio da će pri tome biti pogaženi, samo tvrdoglavost i da svijet ostane sasvim u redu i naši poslovi isto tako, premda sam popustio od svojih principa.

104. ONA: Moramo biti požrtvovni, kako veli moj muž, ali pazimo da se ne žrtvujemo previše. Čudno to zvuči. Jer kad čovjek onako u poletu ljubavi dan za danom, mjesec za mjesecom pokušava zatomiti svoju narav, popušta i pre-

lazi preko onoga što mu je bitno, postaje mu jako teško, u njemu se nagomila toliko gorčine da više ne može... Pri tom se može dogoditi da je jedan partner dao sve i popustio u svemu, a da onaj drugi nije toga praktično ni primjetio. Zato treba biti vrlo iskren i vrlo razborit te upozoriti drugoga što nam je bilo teško i na ono što nas veseli. Nek bude ipak svijestan i nek poštuje naše mišljenje i naše želje bar u onim stvarima koje njemu nisu bitne. Mi ne možemo potpuno zatomiti svoju narav. Čovjek zatomi jednom svoju narav i svoje želje, može izdržati i dosta vremena u popuštanju, ali onda iznenada dođe do takve eksplozije da se ni sam više ne prepoznaje.

105. ON: Bitno je da muž i žena budu jedno drugom otvoreni — iskreni, da jedno drugom otvoreno kažu što misle. Čim imam neku poteškoću, ja znam da moram dobro paziti kako će ona to primati, ali ja je ne smijem čuvati za sebe. Čim mi ne iznosimo otvoreno međusobne probleme, nema više među nama spoja. Međusobna veza slabi, zaobilazimo se: ja na jednu stranu, ona na drugu. A toga se upravo moramo čuvati. Sad se dobro poznajemo. Ja znam kako će ona reagirati. Ona zna moje reakcije. Izvježbali smo se pa već dosta lijepo izbjegavamo nesuglasice. Iskustvo je iza nas. I tu nas čeka opasnost da se uhodamo u jedan kompromis i izgubimo osjećaj za tuđe želje i potrebe. Zato je potreban neprestani duševni kontakt.

106. ONA: Mi smo ženske uvijek pomalo materijalisti. I zato bih rekla: Sve se te žrtve i popuštanja jedno drugome u braku isplate. A svaka je sebičnost bumerang koji ti se vraća na nos. Ako pogledamo u brakove oko nas i pitamo se na čemu su se srušili, vidjet ćemo da su svi bili zaljubljeni, možda čak i više nego mi. Ali o čemu se radi: Nitko od njih nije sposoban da se žrtvuje, nitko nije bio spreman da se podredi drugome, nijedan partner nije bio spreman da se prilagodi. I onda se ne trebamo čuditi. Pa i kad bi skupljali podatke o sebi prije braka i tražiti od kompjutora da im izračuna tko kome njbolje odgovara, i kad bi dobili najsavršenije odgovore, ipak će im se brak raspasti ako nisu spremni žrtvovati se i prilagođavati u najmanjim stvarima. Jer uprvo u tim sitnim stvarma i po njima izgrađujemo našu ljubav. Približujemo se tako jedan drugome obostranim uslugama i popuštanjima. Radi tih sitnih stvari i malih pažnji primjećujemo da se ne žrtvujemo samo mi nego i drugi partner. Ustanovljujemo da ni njemu žrtva nije lagana. I onda ga tek počnemo cijeniti i još više voljeti. Svaka žrtva doprinosi rastu ljubavi, a svaka sebičnost razara ljubav... Isplati se žrtvovati se, isplati se, jer ako smo se odlučili ženiti i udavati, onda se splati i potruditi se, da se nešto i izgradi. Tako raste međusobna ljubav, drugačija od početne zaljubljenosti, iskovana na zlatu međusobnih usluga i odanosti, sva puna zahvalnosti i nitko drugi ne može više zamijeniti baš ovoga partnera kao što nitko ne može roditi i odgojiti dijete iza kako su ga rodili i odgojili roditelji. Ako, naime, ulazimo u brak, onda moramo ići u brak takav koji će biti nama i našoj djeci na životno zadovoljstvo i sreću.

107. ON: Iznijeli smo što smo proživjeli. Nismo u početku bili svjesni gdje je ključ da smo iz sukoba izlazili obogaćeni i bliži jedan drugome. A sad kad malo promislimo, onda nam istom biva jasno, pa da, mi smo se žrtvovali jedan za drugoga, to je bio ključ naše obiteljske sreće. Zbog toga se danas razumijemo bolje nego ikad prije i volimo dublje nego ikad prije.«

108. Slušajući ovaj bračni par, liječnik iz publike dodao je jednu svoju primjedbu: U braku treba doći do bračnih dijaloga, do otvorenih razgovora, međusobnog raspravljanja. Probleme treba raščistiti u miru živaca i u miru raspoloženja. Zato mora doći do svađa, ali kulturnih bez vrijeđanja. Makar razgovor bio i malo žučljiviji, to je grmljavina iz oblačnog neba. Gromovi se ispucaju, pa opet mir. A da nije bilo grmljavine, skupilo bi se previše elektriciteta, pa bi došlo do tragedije. Zato je u braku iskreni dijalog neophodno potreban. Najgora je diplomacija šutjeti. Ako se šuti, elektricitet će se skupljati i eksplodirat će gdje mi ne bismo željeli i kada ne bismo htjeli...

Počujmo i drugi bračni par:

109. ONA: Mislim da je mladima kad se spremaju na brak dosta važno reći čisto iskustvo da ona zaliha koju čovjek dobije kad je u zaljubljenosti, traje neko vrijeme. Ali, što je čovjek dublje u braku, u prvoj godini braka, ono što je baka moga muža rekla: Kad sjediš sa čovjekom za stolom, onda tek znaš tko je on. Bitno je da čovjek bude svjestan toga da je netko pet minuta poslije buđenja sasvim drugačiji, da je puno manje šarmantan nego kad dođe na sasta-

nak. Potencijal je zaljubljenosti u tim trenucima dragocijen, kad se čovjek počinje zapravo upoznavati. U zaletu zaljubljenosti mladi bračni drug prihvaća sve te stvari koje u zaručničkoj zaljubljenosti nije mogao ni zamisliti da će ih prihvatiti. Međutim te početne zaljubljenosti pomalo nestaje i čovjek se zapravo treba latiti posla da izgradi pravu ljubav kao osnovicu svoga braka. Mogli bismo reći da je to druga definicija ljubavi, da je ona jedan zadatak, posao kojem je cilj zapravo metamorfoza naše osobe. Kad se dvoje sastanu svaki sa svojim navikama kako se slavi Božić, dođe do sukoba. Ja sam navikla slaviti Božić drugačije, on drugačije.

110. I onda čovjek u svojoj nesavršenosti, u svojoj slabosti — ja sam to stoput učinila i još danas činim — traži krivca. Pa dobro, idemo stvar analizirati: Šta sam učinila da je došlo do svađe? Nikakvo zlo nisam počinila, a nesloga je tu. To je ono što vidite: Nije pitanje samo u tome da čovjek ne čini zlo pa neće biti sukoba. Hiljadu puta se ne počini nikakvo zlo, a čovjek ipak dolazi u sukob. To je onaj p r o p u s t koji se tek nakon II. Vatikanskog koncila počeo više spominjati. Propust je bio, radi kojega smo došli u sukob, što se nismo na vrijeme dogovorili ne smatrajući to potrebnim kako ćemo proslaviti Božić, koji će biti oblik naše obitelji. — Sličan je problem kako ćemo realizirati nedjelju.

111. ON: Dok smo prije braka mnogo razgovarali i razmišljali, sada nas praktične stvari i svakodnevni zadaci od toga odvode i mi se naprosto ne nađemo da bismo mogli zajednički razmišljati. Iz malih nedogovorenih situacija izbije svađa. Čovjek osjeti da u ritmu svakidašnjeg života nema odjednom ljubavi prema ženi, da se sve pretvara u naviku. Kad se pak u takvom stanju pojavi kakova poteškoća, navika ne pomaže da je prebrodimo. Kad bukne svađa, s njom se budi elementarna želja da budeš u pravu i da dokažeš kako je onaj drugi kriv te da od sebe odbaciš potrebu da nepristrano razmisliš o svom postupku i prihvatiš istinu makar ona govorila protiv tebe. Ako pak čovjek i dođe do spoznaje o svojoj krivici ili bolje u svojem udjelu u zajedničkoj krivici, onda bi trebalo smoći snage da se vrati na poziciju ljubavi koja jedina stvar okreće u dobrom smjeru. Treba reći iskreno: Oprosti! Drugi put bit će bolje! — Mi smo se, mislim, svi našli u takvim prigodama.

112. Mi i Bogu zgriješimo. Pokažemo da nemamo dosta ljubavi prema njemu. I teško nam je otići na ispovjed često puta zato što bismo nekako radije da smo dobri mjesto da u poniznosti reknemo da smo zločesti. Mi ćemo često u ispovjedi govoriti: Pa, znate, to je bilo pod ovim okolnostima, pa pod onim okolnostima, pa kad je ona meni tako, ja sam joj rekao to i to itd. Sve to činimo zbog toga što nismo dosta svjesni da smo otkupljeni, što nismo svjesni da je Bog naš tata. Ako je moja najstarija kćerka dobila batina i opomenuta je, ona je sasvim sigurna, zato što je dijete i zato što nosi sve dječje karakteristike, da će dobiti i papicu i pusu prije spavanja. Mi smo Božja djeca i mi bismo trebali to jače osjećati. I ako bismo tako osjećali, znali bismo da ne moramo uvijek biti dobri, mi moramo samo nastojat da budemo dobri. Od nas Bog ne traži da budemo sveci nego da to želimo biti. Mi bismo rado sveli svoje dužnosti na recepte i postulate. I Crkva je davala točne zapovijedi, pa ih pomalo ublažuje i ukida. Učini to i to, pa si dobar. No sv. Pavao govori: Ako nemamo ljubavi, onda smo praporac koji zveči. Možemo izvršiti sve propise, ako nemamo ljubavi, ništa nismo učinili. Mi i ne možemo izvršiti sve propise i na taj način mi i ne možemo biti posve dobri. Pa budimo i malo zločesti, ali budimo veliki u ljubavi. Prikopčajmo se uz Isusa, koji je trs, a mi smo loze, pa ćemo osjetiti šta znači biti dijete Božje.

113. Što zapravo znači kad se ja sa ženom posvadim? — Svijest da ne moram uvijek biti dobar nego samo da treba nastojati da budem dobar, utješi me: Vidiš, nisi baš tolika ništarija što si počinio tu zločestoću. Ja nekako gubim onaj svoj pravdaški ponos i stičem jedno djetinje prijateljstvo s Bogom. Tako bih se trebao odnositi i prema svojoj ženi. Morao bih znati iskreno reći: Oprosti mi! Bog mi pomaže da i prema ženi znam reći: Oprosti! jer sam toliko puta morao i Bogu reći: Oprosti mi! A znate, onako u svađi, čim jedan popusti, čim se osjeti valna dužina obostranog popuštanja — jer jedno popuštanje izaziva drugo, — odjednom nas obuzme neka toplina: Sad bi trebalo da se volimo! Nije mi više stalo do te moje logike! Onda moj »oprosti« izaziva njezin »oprosti« i odjednom počnemo svaki sebe optuživati u velikoj želji da smo zločesti zaljubljenici koji smo svašta načinili, ali se volimo.

114. Međutim, premda je to u nama unutri, bude momenata koji nisu tako lijepi i ne završavaju tako lijepo. Ja se i dalje srdim, premda je rekla: Oprosti! i ja bih trebao reći: Oprosti! — Neki čvor zaplete se i ne možeš ga se riješiti. Motivi su unutra, ali potrebna je borba. No nakon nekog vremena dolazi »Oprosti na kvadrat«: Oprosti mi što se nisam odmah udobrovoljio kad si ti rekla: Oprosti!

115. ONA: Trebali bismo govoriti o međusobnom slaganju, a, evo, sve je povezano, govorimo o vjeri. O njoj će biti posebno poglavlje. Šta je vjera donijela u naš bračni život? Ja bih jednom vrlo kratkom riječi mogla reći: SVE! A ovo za ilustraciju kod naših svađa. Naime, mi smo različiti po prirodi, imamo različte i sklonosti i navike i ne znamo šta sve različito. I vrlo često smo došli u sukob. Ja se toliko mogu naljutiti u sebi da nema tu nikakvog naravnog motiva koji bi me mogao sklonuti da se ne ljutim i ne optužujem. Većinom se ne radi o jasno normiranim prestupcima. Onda bih rekla: Pogriješila sam protiv te i te zapovjedi, on ima pravo da se ljuti na me. No svađe dođu zbog stvari koje nisu normirane ni po kakvom krivičnom ni građanskom zakoniku kao negativne. Onda sebi čovjek rekne: Ja po sebi nisam ništa zla načinila i sve je u redu. Zašto se on ljuti? — Tu nema naravnih motiva pomoću kojih bi mogla izići iz vrzina kola van. Samo nadnaravni motiv: Božja zločesta djeca! Poljubimo se! Nije potrebno da uvijek budemo dobri, ali ljubiti se moramo i hoćemo!

ON: Jedan moj kolega kaže: Ma znaš, kad mi ovako ne možeš priznati da imaš krivo, ja ću ti napisati . . . ! I napiše joj od riječi do riječi što on tvrdi da je logično i jasno. Onda to ona tri dana čita i tri su dana u svađi.

116. ONA: To hoću reći: Kad sebe zamislim pred svojim Bogom, reknem sebi: Vidiš, po svim zakonima ove planete ja imam pravo. Po svim zakonima krivičnim, građanskim ili bilo kakvim hoćete, ja imam pravo. Ali ako ja njega volim i ako on mene nije mogao razumjeti, znači da sam nešto propustila, sigurno sam pogriješila, mada to nigdje nije registrirano. Tada me vjerski motiv sklone da ta srdžba unutra popusti i da ja zapravo budem svjesna svoje nesavršenosti u ljubavi, makar i ne vidjela svoje nesavršenosti po nekakvom zakoniku. Jer ako čovjek nekoga voli, onda ta ljubav tjera na to da sve ono čime bi mogao ljubljenog povrijediti, izbaciš iz svog života. Lako je to reći, ali je teško

provesti u djelo jer smo mi ljudi sebični i svakodnevno polažemo ispit na ispitu ljubavi. Neprestano nam sebičnost zatvara oči, te propadamo na ispitu ljubavi.

117. Po tim nadnaravnim vjerskim motivima postoji odgovornost moje savjesti za njegovu savjest. Recimo, ja mogu čisto po naravnoj situaciji ovako reći: Ja sam u pravu, on je zločest, što me briga, ja sam dobra, ja s Bogom imam čist račun. A što je on frajer, to je njegova stvar. — Takvo rezoniranje nije nikako u redu po vrhunaravnim motivima. Jer ako smo mi muž i žena, ako se volimo, onda bi morali zajedno rasti prema Bogu. Ne mogu ja sama sebi tvrditi: Ja sam dobra, on nek bude zlačest, a — kad će se on iz toga iskopati — baš me briga. Postoji jedna odgovornost, da ja sad moram pokušati iskopat ga — ne pokroviteljski! — nego pokušati na neki način izvesti stvari na čistac da budem odgovorna za njegovu savjest kao on za moju. Na takve činove, na takve duševne napore mislim da može samo vjera motivirati.

118. Jest, mi smo se u životu tako posvadili za neku stvar, da sam ja mislila: Da nemam vjere, rastala bih se u roku od deset minuta, što će meni netko soliti pamet. Ja se čudim što se ljudi, koji nemaju vjerskih motiva, svi ne rastave: oni nemaju taj treći put, treću ljestvicu na koju će van. Oni moraju doći u ćor — sokak: on tjera svoje, ona tjera svoje.

119. NOVI SUGOVORNIK u istoj raspravi: Gledajte, kad je riječ o svađama, govori se o rušenju jedinstva, o mometu koji razjeda bračnu harmoniju. Mi se svi posvadimo jer smo opterećeni mnoštvom vanjskih faktora koji se zapravo stalno isprepričuju na putu prema Bogu i prema savršenom životu. Ja recimo ovako to shvaćam.

Ja sam zapravo dobio glavni zgoditak na lutriji — moju ženu. Ona je za mene zapravo na svijetu najviša vrijednost. Ona je meni takav Božji dar, koji sam ja primio i koji je tu i prema tome mislim da svaki darovalac zahtijeva od onoga kome je nešto darovao, da s time postupa, mislim onako rečeno — kako Bog zapovijeda! — Prema tome kad sam ja uvrijedio svoju ženu — uvijek ima krivnje, mi svi to dobro znamo, — došao sam u sukob s Bogom. Npr. u svađi sam joj grubo rekao: Kakav si to ručak skuhala, ta prvi dan si bila bolja nego sada! To je za nju bio nekako smrtni udarac. Iza takvih incidenata osjećao sam se krivim

kao da mi je Bog govorio. Jesam li ja tebi darovao nju kao boksersku vreću da se ti sad nad njom ispucavaš i iskaljuješ na njoj svoj bijes skupljen u uredu, na putu, ovdje ili ondje? Ili sam ja nju tebi darovao zato da vi zajedno budete ostvaritelji mog djela koje sam preko vas naumio izvesti? Jesam li ja nju tebi darovao zato da na nju vičeš ili za nešto drugo? — Ta me misao često spriječi na zlu putu svađe. Ne branim samo nju pred sobom tako, nego i sebe pred njezinom srdžbom. Reknem i njoj, kad digne vatru na me: Pa jesam li ja zato tvoj da na mene vičeš?

120. Ja imam takvu sreću da je moja supruga relativno mirna kad sam ja uznemiren. Bog u čijoj prisutnosti živimo, pomisao za što nas jedan drugom darovao i njezina mirnoća učine da se poguši onaj mjehurić bijesa i nekako se spustimo na zemlju i počnemo normalno razgovarati.

121. ON: Na jednim duhovnim vježbama pater nam je pričao o eksperimentima o motivaciji. Mjerio se dug kisika kao mjerilo napora. Dvije grupe trebale su izvršiti neki zadatak. Jednu su grupu motivirali, drugu nisu. Ta je grupa, koja je bila motivirana, izvršila je zadatak bolje, a pokazala je manji dug kisika kao mjerilo napora. — Sigurno da su naša djela u braku trebala biti motivirana ljubavlju. I naša djela prema Bogu moraju biti motivirana, i jedino motivirana ljubavlju. Tko je ispunio zakon ljubavi, ispunio je sve zakone. Čovjek koji u braku nije motiviran ljubavlju, nije u stanju biti velikodušan. Nije u stanju prelaziti preko problema. Nije kadar podnositi i bol i bolest i ne znam što sve to može u braku nadoći.

Brak od nas zapravo traži da svaki dan provodimo u djelo ljubav i da napredujemo u toj ljubavi. Uglavnom radi se o svakodnevnim sitnicama života koje dobivaju vrijednost po ljubavi: brinuti se za ženu, brinuti se za muža, pomoći u konkretnim poslovima, biti strpljiv, opraštati, davati znakove pažnje. Trebamo se zajednički brinuti za djecu. O djeci će biti posebno poglavlje u ovoj knjizi, no djeca strahovito produbljuju naše zajedništvo, napose zbog toga što prema njima imamo jednu apsolutnu ljubav, ljubav neuvjetovanu ničim, ljubav koja samo daje.

122. I u seksualnim odnosima potrebno je svoju sreću podrediti drugome. Bog je dao da čovjek može reći riječima: Ja te volim! I da to djeluje. Kako to djeluje? Djeluje tako da se onome kome smo to rekli nešto toplo rađa u srcu. On se

osjeća dobro. No Bog je dao da se u braku može to kazati potpunim predanjem u seksualnom činu. Ta erotska bračna ljubav obuhvaća nekako kompletnu osobu. I to je jedno uskrsnuće tijela. I tu Bog podiže tijelo na jednu razinu. Najintimnijim dijelovima tijela mi uspijevamo dočarati ljubav, ne samo izreći je riječima. Uspijevamo jedan drugome darivati sebe u sjedinjenju, darivati si ljubav. Kroz ljubav utjelovljenu u bračnom činu on sam postaje svet.

123. Svaki puta kada bi seksualni čin bio izveden bez tog momenta ljubavi, da želimo dati ljubav, ma kako on bio korektno proveden, u njemu je neka profanacija i perverzija i s prirodnog stanovišta i s religioznog stanovišta. Čin prestaje biti ljudski i ne služi više ljubavi. U tom smislu u njemu bi bio grijeh propustom, premda je izveden zakonito i u zakonito sklopljenom braku.

124. U seksualnom životu čovjeka u braku ima jako mnogo problema i teško se uspostavi duhovno - tjelesna sloga. Mnogi će reći: Mi smo uhodali taj seksualni čin i mi smo oboje zadovoljni. U redu i oni će obaviti seksualni čin. Međutim, seksualni je čin jedan zadatak, jedan uzvišen poziv. Ne samo po svojoj vezi s potomstvom i jer bez njega nema potomstva, nego kao sam seksualni čin on znači u našem ljubavnom životu izvanredno mnogo. I zato je potrebno s tog duhovnog stanovišta prići seksualnom općenju i obogatiti ga na taj način. Samo po tom osobnom uzdignuću u sferu ljubavi, seksualni čin postaje kompletni užitak, a ne po nekakvoj tehnici postupka.

125. Bit će još govora o termometodi i o periodičkom uzdržavanju. Ako seksualni čin gledamo kao potrebu, kao naravnu nuždu, u redu, onda ga čovjek treba obaviti svaki dan, a periodična suzdržljivost bila bi neprihvatljiva, nego kontracepcija. No takvo shvaćanje seksualnog čina oduzima mu svaku višu zadaću u duhovnoj sferi, degradira ga i iznakazuje, osiromašuje i snizuje ga na razinu zadovoljavanja nužde.

S druge strane periodična suzdržljivost u svrhu odgovornog očinstva u smislu kontrole rađanja može postati neobično bogata duhovnim značenjem. Ljubav se živi personalnije. Uzdržljivost priprema jedan divan seksualni čin jer živimo kroz neko vrijeme zaručničku čežnju, produbljujemo sebe i seksualnom činu dajemo puninu duhovno - tjele-

snog doživljaja ljubavi. Time seksualni čin spasavamo od rutine kojoj neki žele izbjeći raznim tehnikama na tjelesnom planu bez trajnih uspjeha.

126. Ja sam rekao u prvom poglavlju ove knjige da zaljubljenosti nestaje; moja je žena rekla da smo mi danas jako zaljubljeni. Morali bismo se složiti u čemu je bit zaljubljenosti. Ja bih rekao: Ako smo mi danas jako zaljubljeni, dobrim dijelom trebamo zahvaliti tome što smo upravo provodili termometodu, pa je u periodičnoj uzdržljivosti čežnja jednoga za drugim bila jako potpomognuta. Čini nam se da smo osjetili posebni Božji milosni utjecaj dok smo se vladali po Božjim zakonima kako ih Crkva tumači«.

*

127. Ne stoji dakle da brak mora biti razočaranje. Čitav niz bračnih parova opetuje da se iza deset, dvadeset, trideset i više godina braka još više vole i sve teže mogu jedan bez drugoga. Nisu to neki »nebeski brakovi« nego isti kao i svih drugih ljudi: svađaju se, nailaze na poteškoće, ali sve rješavaju napredujući u ljubavi te postaju u ljubavi poput onih jedrih zrna i boba koje pune slatkoće sazoriše na jakom ljetnom suncu. Svi odreda ljubav shvaćaju kao radosni zadatak pred Bogom i u tom je tajna njihova uspjeha.

Ing. Toma i Breda Keglević, Ing. Jura i Marija Keglević i ing. Ćiro Čurlin.

*

Mjesto pitanja dobivamo na ceduljama i ovakve jadikovke:

128. »Dvadeset sam godina u braku. Muž mi nikad ne vrati poljubac. Ostane mi dužan. Kad mi djeca završe školu, tiho će ga ostaviti«. — Zar je poljubac i smiješak tako skupa i naporna stvar? Čovjek se snebiva kako nas ima čudnih i nepripravljenih za brak, taj radosni zadatak ljubavi!

129. »Poštovani g. profesore i g. doktore, ja sam u braku 24 godine. Da bar imam od svojega muža stoti dio od onoga što ste nam sinoć savjetovali, znate kako bih bila sretna. Znate da mi nije bilo lako. Imala sam troje djece, jedno je umrlo. U siromaštvu smo proživjeli pokraj muža koji ne razgovara sa mnom po dvije nedjelje, ali ja mislim da ni on u tom nije sretan. Ali u ime Božje, dosad smo sačuvali brak. Bio je on zgodan, a bila sam i ja negda. Za nas je oboje danas brak kršćanski križ koji se može podnositi samo s molitvama«. — Život je ocvao i donio nešto ploda, no Bog je brak ljepše zamislio. Zar je tako teško vedro se i srdačno porazgovarati?! — Jedan muž čak misli da je znak muškosti biti u riječima hladan kao led: »Muž mora biti dobra srca, no ne smije ženi reći da je voli. Ženi je slobodno da kaže mužu da ga puno i iskreno iz dna srca voli«. — Tko je smislio ovu kasarnsku sliku muškarca i muža koji mora lagati svome srcu da ne izađe »ženski«.

130. »Moj muž bi se uvijek svađao, nikad nije dobre volje«! — Zar dobra volja ne usrećuje i onoga koji je odgaja u srcu i sve koji se s njime druže, a zlovolja truje i njega i okolicu?! — Da, znademo da sva prošlost u nama živi i mutno djeluje. Kojiput treba pomoći liječnika (psihoterapeuta) da se izliječi ogorčenje duše. I opet se drugim putem vraćamo k obitelji: onoj ljubavi koja kroz djetinjstvo jedina stvara otvorene i vedre duše.

131. »Naglasili ste da muž ženu ne smije potcjenjivati ili poklopiti u društvu. To sam i ja doživjela od svog muža i mene je to jako boljelo i u meni se počelo sve hladiti. Zašto je tako i kako to spriječiti«? — Eto, kako se može ubiti dragocjena bračna ljubav i život pretvoriti u patnju. Vaš je muž takav. Možda biste u duljem razgovoru mogli o njemu pričati i ljepšim stvarima. Ako Vam je vjeran, onda Vas po svoj prilici iskreno voli. On se, istina, u društvu pravi važan time da Vas ponizuje i to je jedna od bedastih muškaračkih shvaćanja, da se ovako isprsuju pred ženama. — »Ljubav je lako steći, ali teško zadržati«, veli naš narod.

132. Kad žena ne može shvatiti muževe teškoće u stvarima gdje muž hoće dobro za jedno i za drugoga, šta bi sad muž trebao učiniti: da pusti ženi na volju ili da drži po svojem?

Ako je ikako moguće, porazgovorite se u miru i izmjenite razloge, možda ćete naći neko srednje rješenje. Pri tome se oboje nastojte uživjeti u razloge drugoga i priznajte im djelomičnu opravdanost.

Muž je, istina, glava obitelji, no iznad autoriteta vrijedi pamet i zakon dobra. Autoritet nema nikakva smisla izvan službe životu i dobru. Ne moramo, a često ni ne smijemo slušati ono što je zlo, glupo, pa čak i manje dobro. — Vlast muževa u obitelji ne smije ženu pretvoriti u nedoraslo dijete. Najbolje da si podijele uloge, pa neka se muž bez potrebe ne pača npr. u kućanstvo osim da pomogne ženi. Žena

opet neka muža ne izgurava iz obitelji i ne nastoji ga »strpati pod papuču«. Stradat će i njihova međusobna ljubav i odgoj djece. Odgoj djece ne može biti nego zajednički i složan. Ako žena nije u radnom odnosu i ne zarađuje, s mužem je uvijek u »radnom odnosu« pa ima pravo da i ona raspolaže dijelom novca. Svaki brak stvori svoj stil ekonomske raspodjele, tu se ne mogu davati određeni recepti.

133. Raspodjela uloga i zadataka u obitelji bit će najuspješnija ako uzme u obzir prednosti i nedostatke muža i žene. Muž je jači šakama, no — kako napreduje civilizacija, šake izlaze iz mode i ne znače više tako mnogo kraj judo-sporta, karate i oružja. — Žena je jača jezikom. Po sv. Jakobu, apostolu, jezik je »ognjeni plamen koji šumu zapali« (Jak. 3,5). — »Kalja svu našu osobu i, zapaljen od pakla, zapaljuje sav naš život. Uistinu, svkovrsne zvijeri i ptice, gmazovi i morske životinje mogu se ukrotiti — i ukroćene su od ljudskog roda, — ali jezika nitko od ljudi ne može konačno ukrotiti. On je zlo koje ne pozna mira. Pun je smrtonosna otrova«. (Jak 3,6 — 8) — Naš se narod slaže sa sv. Jakobom, samo on grijehe jezika pripisuje najviše ženama.

Gdje je pčela, tu je zuke; gdje je žena, tu je huke. Gdje je mnogo žena, tu mira nema. More i žena šutjeti ne mogu. Ženska su usta odveć pokretljiva. Žena svaki svoj posao otkakoće. Prije ćeš vojsku suzbiti nego ženski jezik zauzdati. Teško selu na ženskom prelu. Ženski jezik — vražja metla. Mlinu i ženi uvijek žita manjka. Bog te čuvaj kuće kapavice i žene lajavice.

Očito je da su ove narodne poslovice skovali muškarci, premda ima i muškog trača i brbljanja, samo se muškarci više bave novcima i poslovima, dok se žene bave osobnim vezama i događajima. — Tri žene, gotova skupština. Od blebetuše do klevetuše korak je razlike. Čula Čúla od Čúle i rekla Rekuši da rekne.

134. Zato je, kako ćemo vidjeti u poglavlju o tome, problem svekrve i punice više nego svekra i punca. U svekrve jezik od aršina, a u snahe ide k'o mašina; kad se nađu i usvađu zađu, sve do cara nij' im gospodara. Kuku onom kome budem žena, gorit će mu kuća bez plamena.

Završimo s pozitivnom stranom ženskog jezika: Svi govorimo »materinjski«, a ne očinski jezik. Već kao djeca djevojčice su jače u jezičnom izražavanju, dok su dječaci jači

nauče strane jezike, a — čini se — da ih čekaju sve veći u računanju i tehničkoj izradi predmeta. Žene brže i bolje uspjesi u književnosti.

135. A što tamo gdje žena ili muž vole drugoga i miješaju se seksualno u tuđi brak? — Što mislite o ljubavi između oženjenog muškarca i djevojke ili obratno između udate žene i momka? — Zašto katolička žena vara svoga muža? — Nekada se dogodi da između bračnih drugova dođe do ljubomore, bilo da je žena ljubomorna na muža ili muž na ženu. Kako bi se tada trebali ponašati da ne bi došlo do gore svađe?

Sa svetom zavišću morali bi promatrati toliki nesigurani u ljubavi kako su neki bračni drugovi potpuno sigurni jedan u drugoga: ni traga sumnje! Njima nasuprot toliki se muče u sumnjama, i to ne bez razloga. Koliki samo romani i filmovi opisuju trokute nevjernosti i opravdavaju ih večom egoističkom srećom koju netko drugi može pružiti. Ima opet brakova koji se lome u sebi samima premda se ne radi o »trokutu«, tj. o trećoj osobi — ljubavniku ili ljubavnici, — nego se sami bračni drugovi ne vole i ne podnose.

Sjena trokuta može prijetiti iz zaručničkog doba. Šta biste odgovorili mladom mužu koji strastveno ljubi svoju ženu, a našao je kod nje i previše srdačnu korespodenciju (pisma) drugome u doba kad su bili već ozbiljno zaručeni. U prvom je bjesu iščuškao svoju ženu i sada je još očajniji što je to načinio? — Kako biste utješili rasplakanu mladu ženu koja je u muževom kaputu našla dopisivanje svog muža s drugom udatom koja je s njime na radnom mjestu, a u pismima se oslovljavaju »srećice moja«? Do tjelesnog preljuba izgleda nije još došlo. — A što ako je došlo i do tjelesnog preljuba? Može li se na takvim ruševinama iznova graditi brak?

136. Da li roditelji, koji se više ne razumiju, treba da ipak produže brak radi dobra zajedničke djece? — Statistike, naime, pokazuju da su većina maloljetnih kriminalaca iz neslogom rastavljenih obitelji. Djeca vjeruju u ljubav i dobrotu samo ako su je doživjela između oca, majke i sebe. Koliko dijete pati zbog rastave, pokazuje slučaj iz prošle godine (1973): devetogodišnja djevojčica, kad su se otac i mati konačno rastali, otišla je na sv. pričest, vratila se

kući i obukla svoju bijelu prvopričesničku odoru i objesila se na tavanu. Nepoučena u dobroj vjeri potražila je kod Boga pravu ljubav koje je iz doma nestalo.

137. Konačno da postavimo i temeljno pitanje: Zašto ostati vjeran bračnom drugu ako ljubavnik ili ljubavnica mnogo više obećavaju u svakom pogledu?

Odgovoriti na sva ova pitanja, i to životno i uvjerljivo, nije lako. Slučajevi su tako različiti da se ne mogu postaviti formule i recepti. Nekad je stanje braka takvo da se ništa više ne može spasiti iz brodoloma. Bolje da žive rastavljeni nego da se grizu i ogorčavaju. — Usporedba s brodolomom prejaka je: brod nije probijen nego samo na njemu nešto ne djeluje, ne da se upravljati. Psiholozi, psihijatri i drugi savjetnici spase mnogi brak, premda su kojiput sami nemoćni da spase svoj vlastiti brak: Kolike sam brakove spasio — govorio mi je jedan psiholog, — a sad moj propada i ne vidim izlaza!

138. Napasti na nevjeru doživi svaki bračni drug jer je sasvim normalno da mu se netko drugi na čas »strašno svidi«. Pa kao što je kod biranja prije ženidbe trebalo pregoriti po koju zaljubljenost, budući da nije bila obostrana, tako i sada treba ovladati svojim srcem. Priča iskreno jedan bračni par: Otišli smo na zabavu i ples. Ondje mi je zapela za oko jedna neobično lijepa djevojka, ukusno odjevena, inteligentna, društvena, nježna... ma sve divno skupljeno u jednoj osobi. Uplašio sam se svoje »zaljubljenosti na prvi pogled« i ni na kraj pameti mi nije bilo da budem nevjeran svojoj ženi i svome djetetu. Zaprepastila me ta burna simpatija za tu djevojku, nisam očekivao da će mi se takvo šta desiti. Nutarnja borba s neočekivanom simpatijom oneraspoložila me i pokvarila mi zabavu. — Vraćali smo se kući. Mislio sam da moja žena nije ništa zapazila, no navečer, kad smo legli na počinak, ona će mi: Zašto si danas bio slabo raspoložen? — Branio sam se da sam bio sasvim dobro raspoložen. Nije se dala razuvjeriti: Jest, bilo je nešto što te je rastužilo i onda spomenu ime one djevojke: Je l' da je ona uzrok? — Priznao sam joj i svoju naglu simpatiju i svoju zbunjenost i da ni na kraj pameti ne pomišljam na kakvu glupost. Moja me žena tada iznenadi prijedlogom da sutra posjetimo tu djevojku. Premda sam se branio, ona je ujutro uglavila telefonski posjet. Došli smo joj popodne. Bila je u običnoj kućnoj haljini, nije nastojala nikoga očarati i osvojiti, nije bilo muzike i plesa. Upoznao sam jednu pametnu i skromnu djevojku koja je pričala o svojim poteškoćama i nevoljama, o svojim naporima i nadama. Zauvijek sam bio izliječen od one »početne omame«.

Sve je to ovaj plemeniti mladi muž ispričao iskreno pred svojom ženom i pred onima koji su došli u lijepom broju na razgovore o obiteljskoj obnovi.

139. Do bračne nevjere ne dolazi nikad zbog sitnica, nego se proces otuđivanja dugo pripravlja: otkapava med i dokapava gorčina. Bračna je ljubav svakodnevni radosni zadatak, pa je teško spasavati stanje iza dugog krivog postupka. Odgovarajući na slijedeće pitanje, nastavit ćemo započetu problematiku.

140. Kako bi vi, gospodine, reagirali, ili vaša gospođa, u slučaju ako bi jedan o drugome saznali da je muž prevario ženu ili žena muža, šta bi tada bilo? Da li je najbolje podnijeti...?

Prevareni bračni drug ima pravo ostaviti nevjernog partnera, ali valjano sklopljen brak ne može se poništiti, pa tako novi brak ne dolazi u obzir. Nevjerom gubi krivac pravo na tijelo svoga bračnog druga i na zajednički život. Ako je povrijeđeni partner unatoč nevjere nastavio bračni život, smatra se da je nevjeru oprostio.

141. U većini slučajeva valja sve načiniti da se brak spasi i radi samih supruga i radi djece. Velikodušno oproštenje može odjednom stvoriti divnu i veliku ljubav. Ne izmišljam napamet. Na savjetovalište je došao intelektualac visokih kvaliteta četrdesetih godina. Sav je sretan i priča mi kako su istom sada ostvarili neslućenu sreću u ljubavi. Žena mu je bila nevjerna i patila je radi toga neodoljivo. Savjest ju je grizla, očajavala je u nesigurnosti da li je on što primjetio ili ne. Sva je propala od nutarnje muke osjećajući potrebu da mu sve prizna i riješi se more. — On je znao za njezinu nevjeru, ali joj je velikodušno oprostio i šutio ne okrivljujući je. Bio je prema njoj veoma fin, ali je ustanovio kako se muči, a seksualno je postala frigidna. Od muke stavljala je sirota pisma koja ju kompromitiraju da ih muž može pročitati. On ih je pročitao i ostavio na mjestu kamo ih je žena stavila ne znajući šta ona zapravo time želi, sam joj nije htio ništa prigovarati. Konačno mu je došla sva raskajana i zaplakana: Jesi li pročitao pisma? — Jesam! — Možeš li mi oprostiti? — Već sam davno sve oprostio! —

Zagrlio ju je i izljubio. Isplakala se na njegovim grudima. Njihov je brak postao divan. Nestalo je frigidnosti, ona se sva promjenila. Na radnom mjestu svi su osjetili kao da je izliječena od duševne bolesti. Oporavila se i tjelesno, naprosto je procvala u svakom pogledu. Njezin je muž govorio da nije ni slutio kako brak može biti sretan u kasnim godinama oko četrdesete. Sad su na vrhuncu ljepšem u svakom pogledu nego u početku braka. Upozorio sam tog plemenitog čovjeka, neka ne glumi heroja i nek bude dosljedan u svojem oproštenju. Ona ga sada upravo s pobožnošću poštiva kao sveca. Nek joj ne dopusti da se ponovo kaje i ponizuje pred njim. Nek joj se u iskrenosti povjeri da je i on slabi čovjek koji nije prema njoj bio uvijek najbolji.

Ima opet slučajeva — osobito ako se radi o nepopravljivom alkoholizmu u kojima je i za nevinog partnera i za djecu najbolje potražiti rastavu makar se i ne mogao sklopiti novi brak.

142. Danas još uvijek malo bračnih kandidata ima ispravan pojam o pravoj ljubavi i brak sklapaju samo u zaljubljenosti. Da li nedostatak prave ljubavi može biti razlogom ništavosti braka?

Sigurno valjano sklopljeni i tjelesno izvršeni brak nitko na svijetu ne smije rastaviti, ali se može ustanoviti iz raznih razloga da brak nije uopće valjano sklopljen. U takvim slučajevima crkveni ženidbeni sud proglasi ništavost braka. — Dva su poglavita izvora ništavosti braka: sam ugovor nje valjano sklopljen bilo zbog nasilja, straha, prijevare — bilo zbog duševne poremećenosti i pijanstva — bilo zbog nepoznate ženidbene zapreke ili sami zaručnici nisu sposobni da trajno vrše ono na što su se ugovorom obvezali. Ima, naime, duševnih, a kojiput i hormonalnih nedostataka koji onesposobe bračnog druga za potpuni bračni čin. Danas crkveni sud daje proglašenje ništavosti braka za sve psihoze i neuroze, za patološku navezanost na roditeljske likove, za odanost drogama i alkoholizmu ako su na neurotskoj bazi u smislu bijega iz stvarnosti. Čitava prošlost u nama živi. Uzroci kasnijih poremećaja već su u djetinjstvu postavljeni i zato su kod ženidbenog ugovora i ne znajući ugovorili nešto što nisu sposobni učiniti.

143. U pitanju je postavljena nedovoljna priprava kao mogući razlog ništavosti braka. — Pretpostavlja se da normalni odrasli mladić i djevojka sami snose odgovornost ako

su bili nemarni u pripravi i izboru bračnog druga kao što snose odgovornost za izbor škole i zvanja, mjesta boravka i namještenja. Nesposobnost za pametan izbor trebalo bi sudbeno dokazati, što je jako teško ako se ne radi o jasnim psihozama i neurozama. Možda će psihijatrija i psihologija uznapredovati da ćemo i iza takvih slučajeva moći sa sigurnošću ustanoviti uzroke u prošlosti. Vidjeli smo iz navedenih primjera da svaki brak ide kroz krize, a ljubav je pozitivni svakodnevni zadatak. Opasno je s prevelikom lakoćom svuda vidjeti neku afektivnu nezrelost uzrokovanu u djetinjstvu i na temelju te prošlosti proglašavati brak ništavim. Onda bi se svaki brak mogao razvrći na veliku štetu supruga, djece i društva.

144. Pa i kad je razlog tu za parnicu o proglašenju ništavosti braka, nisu takvi partneri dužni napustiti svog bračnog druga, što više — osobito ako su djeca tu — valja im savjetovati da ukrijepe svoj brak novim pristankom a prije toga da potraže pomoć u psihoterapiji. Jedan od najtežih slučajeva jest tzv. homoseksualnost, koja je vrlo ozbiljna neuroza te se liječi dosta dugom psihoterapijom. Brak ne liječi homoseksualnost (sklonost prema svom vlastitom polu) nego razočaranjima još više pogoršava stanje. Takvi duševno iznakaženi ljudi bez svoje krivnje dužni su poduzeti psihoterapeutsko liječenje prije nego pokušaju osnovati obitelj.

Ovakve slučajeve običaje Zagrebački ženidbeni Sud slati na Savjetovalište Obiteljskog Instituta (Palmotićeva 31, dvorišna zgrada, 41001 ZAGREB pp. 699.). Ondje svakog utorka — osim srpnja i kolovoza — čeka stranke psiholog, a svake srijede liječnik, uvijek od 19 do 21 sat. Savjetovanje je besplatno.

145. Što mislite o našim ljudima u inostranstvu i njihovu posjećivanju javnih kuća? Zašto danas ima sve više prostitucije? — Muž mi je u inostranstvu već šest godina. Nije pijanica, nije me dosad nikad ni pokušao udariti, dođe svaki mjesec kući. Zajedno ne možemo živjeti jer imamo djecu te ništa od njegove zarade ne bi ostalo, a zaposlenje svoje struke kod kuće ne može dobiti premda već tri godine traži da dobije namještenje kod kuće. Još nikad nisam čula neku lošu vijest da ide za ženama. Pa bi moje pitanje bilo, jer me muči pustiti muža sama u inozemstvo, kad čujem i vidim pojedine koji su stalno sa svojim ženama, a idu krivim putem?.

Napredak civilizacije — koji je zato sumnjivi napredak s humanog stanovišta — često je stvarao protuobiteljske situacije. Tako je pomorstvo sililo kroz stoljeća muževe na višegodišnja izbivanja tako da je kakav takav bračni normalni život bio moguć istom u starijim godinama. Tako Dalmatinci još i danas pjevaju: »Čekam dan, čekam noć kad će moja mladost proć!«

Svećenik koji ispovijeda po našoj Dalmaciji još se i danas divi herojskoj vjernosti žena pomoraca, one su udate redovnice. Iz tog čekanja proizašle su predivne dalmatinske pjesme. Sjetimo se već spomenute izreke pedagoga Rempleina: Svu je kulturu stvorio Eros koji čeka.

»O mladi mornari, bi l' htjeli reći mi
kada će se povratiti moj dragi suđeni.
Ne mogu od milja niz more gledati.
nit mome milom dragome ja pozdrav poslati.
Ja za te umirem i dajem život svoj.
Jer ti si za me, dragi moj, najlipši cvitak moj!
Poći ću na more, vidit je li bistro
Je li dojidrilo moje drago milo!
Jidri, jidri, dragi, došlo ti je vrime,
Ne znaš da za tobom moje srce gine.
Svi idu i pridu sa tog plavog mora
Samo ni viditi milog dragog moga.
Ostaj mi, Mare moja, zauvijek sad smo sami,
A naši lipi dani ostat će oko školja ko more oko Splita.
Više se neću vratit, zauvijek moram partit
na drugu stranu svita
Skužaj mi, Mare, što ti moram poć,
Al nosit ću te u srcu mom.
Skužaj (oprosti) što više neću natrag doć,
jer će daleko bit moj novi dom!
Skužaj što više neću doć!
Sa praga brod me vuče, pučinom gledam val.
Pogledom brod mi prati dok stignem u žal.
Tebi se divim, za tebe živim, Dalmatinko! Dalmatinko!
Srce i mora tiho se bore, živote moj!

146. Druga je takva protuobiteljska situacija vojska i rat. I opet je narod progovorio potresnim stihovima i ganutljivim melodijama.

Hodi, picek, k meni, nekaj ti povem:
Čuješ, picek, čuješ kaj ljudi vele.
Zakaj ti curiju sive suzice?
Buju mi curele dok moj mili ide!
Draga, zakaj si tak tužna, jedan dva,
Zakaj si tak žalosna, jedan dva.
Mislíš da ja bum te ostavil, aj ne bum te ostavil do groba ladnega!

*

Šumica zelena, naj se posušiti, mila moja draga, naj me ostaviti!
Da sam, dragi znala, da ćeš v vojsku iti, bila bih ti dala rubaču našiti!
Šumica zelena ni se posušila, aj, moj mili dragi, ne b'm te ostavila!

*

Ja sam mladi junak, s dale'ke one zemlje.
Gda bum ranjen ostal, ti to ne buš znala.
Tu ti leži dragi kog si rada 'mala.
Sad ga ljubi zemlja, crna ljubi zemlja,
Crna zemla crna, ova zemla crna!
Travica zelena, budi ti vesela!

*

Ne plač', mila draga, ne daj srcu jada,
Dosta 'ćeš plakati kad na vojsku pođem.
Koga šeć sretati, koga ćeš pitati:
Jeste l' negdje čuli za moga dragoga?
Nismo za njeg čuli, već smo ga vidjeli
Gdje on mlađan leži u travi na strani.
Rusa mu se kosa po trnju rasula,
Britka mu je sablja korovom zarasla,
Vranac mu se konjić po livadi šeće,
Po livadi šeće, trave pasti neće.

*

Junak išel u vojnu, stavil domaj Katicu, lepu vrtnu ružicu,
dugo — kratko
Kato, Kato, Katice, lepa vrtna ružice! Dugo — kratko!
Junak došel iz vojne, nije našel Katice, lepe vrtne ružice...

Draga moja mamice, gdje je moja Katica, lepa vrtna ružica?
V zdenec ti je opala ribicom se stvorila.

*

Lepi moji bregi, lepi zeleni, gdo bu vam popeval dok bum soldat bil?
Gdo bu tebi, dekla, gukal, kad bum ja Francuza tukal!
Vinčeko črleno, gdo te bude pil, gdo ti bu popeval dok bum soldat bil?
Gdo bu tebe, vinček, leval, dok bum ja Francuza teral!
Gusle moje, gusle, z vami sam se žil, gdo bu na vas gudil dok bum soldat bil!
Gdo bu moje gusle igral dok bum ja Francuza pikal!
Lepi moji bregi, lepe deklice, vinčeko črleno, drjevo guslice!
Gdo bu tak popeval z vami dok bum ja s Francuzom v jami!
Oj, lepi moji bregi zeleni!

147. U naše dane stvoren je novi oblik protuobiteljskog života: rad u inozemstvu. I opet narod jadikuje: »Svaka tuđa zemlja tuga je golema!« — »Vrati se, ćale!« — »Strani ljudi srca su kamena!«

Da bi se zrušile te Legradske gore
kaj bi se videlo, šaj, malo Međimurje!
Malo Međimurje, šaj, kak si v lepom cvetu,
a dečki otočki, šaj, po širokom svetu!
Listeka pišet ti, šaj, lepo te pozdravlam.
Kaj si već mislila, šaj, da te ja ostavlam.
Da bi te ostavil, šaj, ne bi listeka pisal,
neg' bi si ja drugu, šaj, grličicu iskal.
Drugi si zbiraju, šaj, k srcu privijaju,
a ja mladi junak, šaj, u tom tužnom kraju.
Da bi se zrušile, šaj, te črne mašine,
Koje razdružuju, šaj, mnoge majke — sine,
Mnoge majke — sine, mnoge sestre — brate,
Mnoge grlice, šaj, ljubljenoga para.

148. Kako će naš narod izdržati sve te nenormalne uvjete nitko ne može predvidjeti. Bit će rastrganih dječjih srdaca, bit će do očaja rastuženih vjernih žena, bit će divnih i vjernih muževa, ali će biti i prostitutki nevjera. Bože dragi, smiluj nam se! Tko će te rane liječiti. Od mase ne možeš očekivati heroizam.

Stoga, gdje je ikako moguće, neka se obitelj ne rasipa: Nek svi ostanu kod kuće ili nek svi odu u inostranstvo! Jedno je

skupo rješenje da se muž — kao što priča poslana nam cedulja — vraća svaki mjesec svojima doma. Bar djecu u prve tri godine života nemojmo ni pod koju cijenu trgati od majke da ih ne učinimo duševnim bolesnicima.

149. Koji bi posljednji razlog bio za vjernost ako ljubavnik ili ljubavnica u svakom pogledu više obećavaju?

Samo pitanje odaje shvaćanje ljubavi kao trgovine: da što bolje zaradim, i to ja! Što ću ja dobiti, ne šta ću ja dati, učiniti, sagraditi. Pitanje pretpostavlja shvaćanje ljubavi kao kad pojedemo jabuku ili što drugo sebi u korist: ostavim lošiju i grabim bolju, crveniju i slađu.

Koji ljubav ne shvaća kao radosni zadatak čitava života, velik i svet pred Bogom i pred narodom, neće moći odgovoriti na gore postavljeno pitanje.

Zašto ću ja ostati vjeran svojoj ženi, vjerna svome mužu? — Jer sam se pred Bogom zavjerio (la) da će njezina (njegova) sreća biti moj sveti zadatak. On (a) mi je dao (dala) svoju mladost, svoje tijelo, danima i noćima kroz duge godine vršili smo isti zadatak, srca, ljubavi i naše djece. Ni najljepši ni najljepša na svijetu nisu to za me učinili, niti ja za njih, pa kako se ne mogu odreći svog oca i majke, ne mogu ostaviti ni svoga bračnog druga. Kao što ne mogu izbrisati ili promijeniti svoje djetinjstvo i svoju mladost, ne mogu iz srca izbrisati svoju doživotnu odluku ljubavi koja je postala neprestano tkivo moga života.

150. Vjerujete li da je tjelesni dokaz ljubavi česti razlog razmirica između dva partnera? — Da li se može ljubav zadržati u braku kad seksualno ne odgovara zbog zdravlja? Što da radim, duševno patim zbog toga! — Rekli ste da neusklađenost u seksualnim odnosima u tek započetim brakovima predstavlja sasvim normalnu pojavu koja će se tijekom vremena uskladiti. Zanima me da li je normalno da su partneri uvježbali seksualne odnose u tijeku svoje predbračne ljubavi te kao takvi stupili u brak? Da li zbog toga postoje razlike u uspješnosti takvih brakova? — Da li je grijeh ako žena kojim slučajem doživi orgazam za vrijeme ljubavne predigre? Kako se može zadovoljiti ako se muškarac zadovolji, a žena ne?

Sva ova pitanja kruže oko seksualnog čina. — Ako je u pitanju zdravlje: bijelo pranje, upalni procesi, prekruti hymen i slično, treba otići liječniku ginekologu, pa nikako nije na mjestu lažni stid. — Ako je u pitanju psihička nemoć

(impotencija) zbog krivog postupka i odgoja u prošlosti, potrebna je pomoć psihoterapeuta.

151. U ostalim svim slučajevima uspjeh je seksualnog čina termometar duševnog zbivanja. Seksualni čin bude ugrožen od razmirica i razočaranja, osobito kod žene. Vrlo su velike kvalitetne razlike bračnih sastanaka. Seksualni čin cvate u potpunoj radosti samo ako je prožet dubokom ljubavlju. — Ljubav se svakako može sačuvati i bez seksualnosti, ali ne valja nipošto prezirati Božji dar seksualnosti, pa je bračni drug dužan sve učiniti da svome partneru pruži tijelo sposobno za zajednički život. — Što je dublja ljubav, brže se rješavaju početne nespretnosti, dok predbračni odnosi samo škode jer su opterećeni nesigurnošću i krivnjom. Tko zahtijeva takav uvod, on želi otprilike ovakvu situaciju; da vidim da si sposoban uspeti se na Triglav, natovarit ću ti na leđa što više mogu naprtnjača i tereta! Predbračnim odnosima samo se produljuje početna perioda nespretnosti i poteškoća.

152. Spolni organ muškarca — vele liječnici — u ekscitiranom stanju dovoljno je velik makar inače izgleda manji. Liječnička pomoć je potrebna ako se radi o zakržljalim organima uopće. Ženini organi tako su elastični da se mogu prilagoditi svakom obliku, a kod poroda može kroz njih proći i dječja glava.

Sami su bračni drugovi najzadovoljniji kad zajednički dožive vrhunac bračnog čina (orgazam), no nema nikakve obveze ni prigovora ako netko doživi prije ili kasnije. Nelijepo bi bilo da muž koji se zadovoljio, zanemari svoju ženu. I ona ima potpuno pravo da se do konca zadovolji, pa i bez muževe pomoći. Zdravlju bi joj škodilo, kad bi joj se uzbuđenje nezadovoljeno produljilo. Zato bračni drugovi koji u svrhu izbjegavanja začeća prekidaju snošaj, oboje trpe. Ta je metoda ujedno jedna od najnesigurnijih, donosi 16 posto neuspjeha (16 neuspjeha na 100 godina plodnosti).

153. Ja imadem jedno pitanje: Zašto se nađu žene, a ujedno i muževi, koji sve otkrivaju što je među njima, i to i ono što je velika tajna, što ne bi smjelo izaći, onda se čude što im brak nije dobar. Ja mislim da svaki treba da svoju teškoću doma riješi, to je pametnije, nego kod onih ljudi koji će to pričati, a neće pomoći. Isplati se reći samo onima koji shvaćaju šta je pravi kršćanski brak. Želim to svima reći, jer me svaki pita zašto tako lijepo živite vi?

Ovom pitanju ne treba odgovarati. Dodao bih da imam loše iskustvo kad sam rodbini htio pomoći kao psiholog u bračnim sukobima. Prvo, nitko nije prorok kod svojih najbližih. Drugo, vrlo se teško čuva neophodno potrebna tajna. Najbliži neprestano pričaju i zanimaju se, pa onda drugi pretpostavljaju da je nešto rečeno, premda nije ništa rečeno. Prisnog prijatelja i rođaka ni psihijatri ne uzmu na tretman (postupak). Često od buhe nastane slon, kad se stvari razglase u rodbini. Ako već bračni drugovi ne mogu sami izaći iz vrzina kola, što bi bilo najbolje, onda nek radije potraže nekog nepoznatog, po mogućnosti stručnjaka koji je vezan na profesionalnu tajnu.

154. U ljubavi ima razdoblja da se voli, nešto se porječka, pa čak dođe do mržnje, da li je to prava ljubav?

O svađama smo se dovoljno »svadili«. Izašlo je skoro čudno pravilo: što se bračni drugovi više i iskrenije svađaju, više će se voljeti i brak će im biti sretniji. Počast je svakom pametnom čovjeku ako se drugi pred njim iskreno izjasni. To znači da se ne osjeća u zatvoru u kojem treba paziti na svaku riječ, nego ima povjerenja u njega.

Važno je jedino kako završavaju te razmirice i šta donesu kao plod.

155. Već smo mogli razabrati da postoji kao nekakav pakleni ili nebeski krug u obiteljskom životu. U svoj brak unosimo svu težinu i nezadovoljstvo iz svoje prošlosti, a ta se težina nakupila opet u obiteljskoj zajednici. Drage i ljubežljive naravi opet nose toplinu svoje obitelji iz koje su nikle i nose tu toplinu u svoj vlastiti brak. Naš je jedini životni zadatak, prekrasni zadatak, ljubav, a svi ostali zadaci radi te ljubavi i u službi te ljubavi. Koji ustrajno grade svoju bračnu ljubav, ogrijat će njome i svoju djecu. To je najdublji apostolat. Nitko tako ne može unesrećiti i usrećiti kao roditelji sebe međusobno i svoju djecu. Sjetimo se toga kad molimo svakodnevno u Očenašu: »Dođi kraljevstvo Tvoje kako na nebu tako i na zemlji!« — Bog je ljubav i njegovo je kraljevstvo kraljevstvo ljubavi.

J. Weissgerber

BOG U OBITELJI

156. Kad je bio govor o zaručničkoj i bračnoj ljubavi, osjetili smo kako bračni drugovi upravo žele nešto reći šta im je značio Bog. Čuvali smo za ovo poglavlje njihove izjave koje smo mogli izdijeliti iz cjeline prikaza.

Kako smo sviješću otvoreni u neograničene prostore općenitosti i bezgraničnih mogućnosti u svim kvalitetnim područjima, što hrani sav napredak čovječanstva, tom sviješću ljubimo i bračnog druga, koji istina nije beskrajna vrednota, ali je golema i vječna vrednota. Svaka velika ljubav hoće vječnost, želi biti sveta. Tako je Bog pozadina svake ljubljene osobe. Svaka ljubav u čovjeku otvorenom za Boga sasvim se spontano pretvara u m o l i t v u. I ne misleći posve jasno na ovaj rezultat suvremene antropologije (nauke o čovjeku) u filozofskom i psihološkom smislu, supruzi žive molitvenu dimenziju svoje ljubavi.

157. »Ja bih rekao da Bog uopće ne pomaže nekim naročitim čudesnim zahvatima. Bog je zapravo sve. »U njemu živimo, mičemo se i jesmo.« (Dap. 17,28.) Eto, taj vidik da smo nas dvoje tu postavljeni i združeni, da je to zapravo naše poslanje i da je Bog nama kroz to što smo mi njemu, sebi i jedan drugome rekli »da« zapravo osigurao svoju prisutnost, On skupa s nama ostvaruje taj naš život, zajedno s nama trpi, žalosti se i veseli.

Pavao apostol živio je u slično materijaliziranoj civilizaciji kao i mi, briga za standardom — želja za bogatstvom — gušila je i onda naše nutarnje vrednote. Samo tjelesne brige i poslovi zatrpavaju nas. Vjerujte, jako je teško meditirati o duhovnom životu uz hrpu prljavih pelena i hrpu prljavih tanjura. Ipak je upravo to pranje pelena, pranje tanjura i čišćenje sagova i poda, pranje prozora, kuhanje i pospremanje ono što mi treba da osmislimo o Bogu, da taj rad pret-

vorimo u molitvu. Zar sve to nije niz Božjih naloga, od Boga danih zadataka da vršeći ih usavršavamo svoj život, da odgajamo svoju djecu, da zapravo kroz sve to što mi radimo hodočastimo posljednjem cilju: ti sitni pozemljarski poslovi djela su ljubavi najbližima, djecu odgajamo za Boga, njemu ih darujemo kao Njegovu djecu. Bježati iz te bogodane situacije neprestanih obiteljskih zadataka znači bježati od Boga. Prema tome, ja vjerujem da u duhovnom životu mi ne možemo lijepo sjesti, nas dvoje, pročitati izvadak iz Biblije i reći šta meni sad Gospodin poručuje, a dijete neka tamo tri sata vrišti. Veća je vrijednost i Bogu će biti draže da presvučemo i nahranimo Njegovo dijete nego da pročitamo nešto iz Njegove Biblije. Mi smo tako shvatili naš poziv i tako smo shvatili Boga u našem životu. Teže je Božju ljubav provesti u životu, nego samo čitati Bibliju. Sva djela moja tako dobivaju smisao i vrijednost pred Bogom. Sve Njemu prikazujemo, radimo iz ljubavi. I mogu vam reći, iz toga je shvaćanje da meni kao muškarcu nije teško ni prati pelene, ni suđe, ni prozore, niti ići na tržnicu. Kolege koji idu u kuglanu smiju mi se i viču: Gle, papučar! — Tko zna da li je njihovo kuglanje tako vrijedno i pred njihovom savješću i pred Bogom kao moja briga za obitelj. I još da se ja osjećam poniženim?! — Kakvo poniženje, sve to nije teško jer zapravo služim tom cilju za koji je Gospodin mene stvorio«.

*

158. »Ja držim da nas u obiteljskom životu neprestano podržava milosni utjecaj. Kad sam rekao da je čovjek dijete Božje i kad se zbilja tako osjećam da sam dijete Božje, ja mogu svojoj ženi prije reći: Oprosti! jer imam taj viši motiv, te sam sebi kažem: Eto, milosnog utjecaja Božjeg. Pater Jović rekao nam jednom: Milosni utjecaj Božji ozdravlja nas praštanjem! Kad smo se nekako našli u prigodi u kojoj postajemo blijedi u ljubavi i tako sve pođe žalosnim stazama, često puta smo moja žena i ja rekli: Dobro! vidiš da se sad češće posvadimo. S čime je to u vezi? — Spojeno je s tim što smo se prestali moliti kako treba i što nekako ne razmišljamo ništa. Molitva nam je postala blijeda. I što onda? Počeli smo se bolje moliti, složili smo sebi neki program molitve u dvoje.

159. Jučer sam pričao kako smo se ona i ja upoznali. Rekao sam kako smo mi disproporcionalno različiti bili. Govorio sam: Ja ću raditi, uzdržavati ću obitelj, makar nisam bio siguran da ću to moći. Danas je prošlo 12 godina našeg braka, imamo troje djece. Djeca su nam zbilja dobri đaci, marljive su i savjesne, znaju razlučivati dobro od zla, osjećaju nekakvu savjest. Pa kad se nađemo onako u nedjelju za stolom ili recimo kad idemo skupa na misu, dođe mi: A kako bih sada zagrlio ženu i djecu i nekako — kako moj brat rekne — osjetio nekakvo proljeće, nekakvo pupanje, onda se sjetim: O, Bože, kako si ti to — (sebi govorim) — govorio: A, ovako ćemo, onako ćemo! Sve si isplanirao? Je li moguće da je to djelo nekakvih mojih konstrukcija i projekata? Da li smo mi isprojektirali sve točno znali i namjestili kako i što će se djeci reći? I ovo, što moja žena veli, da je zaljubljena u mene i ja u nju. To sigurno nije nikakva projekcija, nikakav projekt naših tijela. To je sigurno Bog tako uredio. ne znam, možda nisam uvjerljiv, možda nije ni potrebno da budem uvjerljiv svojim primjerom, ali — ako bi se svaki od nas uspio naći vremena i zamislio se šta se s njime događa i kako se zapravo odvija njegov život, onda bi mogao osjetiti da su u svemu Božji prsti tako jaki, osjetio bi s koliko ljubavi Bog prati naš obiteljski život, I onda bi rekao: To ti je suma sumarum (konačni rezultat) Božjeg milosnog utjecaja na nas. To je učinak sakramenta ženidbe. Kad mi govorimo sakramenat ženidbe, često mislimo da je to onaj momenat kad je svećenik upitao i mi smo rekli da se hoćemo za muža i ženu. Dobili smo sakramenat i sad je sve gotovo. Taj je sakramenat trajno zbivanje. Bog je nama garantirao svoju suradnju. I garancija i suradnja traju. Podjela sakramenta samo je početak sakramenta koji traje u našoj ljubavi i u našem obiteljskom životu u Bogu i s Bogom. Više nego bankovni ček ili ne znam tko, garantira mi Bog da će mi dati snage. Ako mi dadne loš i težak život, dat će mi snage da ga podnesem časno i plodno za posljednji cilj. On mi garantira da neću dobiti križ teži nego ga mogu nositi. On me stalno prati. Dakako, ako ja zaboravim na to, ako ja uopće nemam pouzdanja u Njega, onda neću osjetiti utjehu i sigurnost Božjeg obećanja. No ako podržavam i obnavljam vjeru u sakramenat i Božje garancije, onda ću to moći i osjetiti.«

160. Kako onda čovjek neće biti zahvalan« — Ja mogu stvarno reći: Hvala Bogu, nas dvoje imamo sličan život. Ja sam

isto tako sretan i zadovoljan sa svime i ne mogu reći da je to plod mojih dugoročnih planiranja, koncepcija, projekata i sličnoga. Činjenica je da sam svoju sreću u obitelji zapravo dobio od Boga kroz njegove neprestane darove koji su se očitovali sad kao moje sposobnosti, snalažljivost i napori, moji i moje žene, sad opet kao nepredviđene mogućnosti izvan mene i u meni kojima ja ne vladam. Ja često sa ženom razgovaram o tome kad imamo malo vremena i budemo sami. Kažem: Vidiš, baš nam je to lijepo uspjelo, djeca odlična u školi, ovo ovako... Ako sam dosad primio to kao Božji dar, takav jedan lijep život, možda će sutra Bog reći: Vidiš, dok ti je bilo dobro i ugodno, znao si reći hvala! Vidjet ću te sutra kad te zadesi ne znam što, hoćeš li onda reći hvala? Ne smije nam se dogoditi da tu našu vjeru na neki način fetišiziramo.

161. Doživio sam u Splitu: Slučajno je jedno dijete palo s balkona i, na svu sreću, hvala Bogu, ostalo je živo. Dolje su ljudi skočili. Mama je htjela skočiti dolje za njim, ja sam je prihvatio, a ona zaziva sve Gospe što ih ima iz svih svetišta od Veprica do Marije Bistrice: Spasi mi ga, drži mi ga! — Jedna naravna molitva, jedan krik ljubavi prema djetetu. I poslije, što se dogodilo? Dijete je fino ozdravilo, a mama je išla autom u sva ta svetišta koja je nabrojila da kaže Gospi hvala. Mislim da je to naše normalno ponašanje. Mi ne kažemo onda: Daj, Bože! nego: Hvala Ti što si mi to darovao. I znadete kako se čovjek osjeća kad mu netko učini uslugu, kažemo mu hvala, nekako nam je ugodnije i ljepše, a kamoli Gospodinu kojemu zapravo sve dugujemo. Ja mislim da se on sigurno na taj naš »hvala« ne može oglušiti i da zahvalnost učvršćuje naše jedinstvo s Bogom kao što i zahvalnost ženi i mužu učvršćuju njihovo jedinstvo.

162. A šta biste rekli na ovaj slučaj koji se zbio u Sjevernoj Hrvatskoj? Otac, pokrivač krovova, radio je sa svojim sineom na krovu crkve. Radio je zabadava. Sin mu se okliznuo, pao s krova i ostao na mjestu mrtav. — Otac je bio ogorčen na Boga i nije više išao u crkvu. — Možda se kasnije smirio, ali prva je reakcija na strašni događaj bila ogorčenje. Sasvim razumljivo za srce jednog plemenitog i velikodušnog oca.

Nedokučivi su Božji planovi! Možda će u vječnosti uvidjeti da je Bog u svom sveznanju izbavio njegova sina od zla koje taj otac nije mogao ni naslutiti. Knjiga

Mudrosti ovako umuje nad ranom smrću dobrih: »A pravednik ako i umre prijevremeno, naći će mir. Jer duljina dana ne čini starost časnom, niti se ona mjeri brojem godina. Već razboritost — to su sjedine ljudske, i krepostan život, to je zrela starot. I jer je ugađao Bogu, On ga je zavolio, i jer je živio među grešnicima, On ga je uzeo sebi. Uzdignut je da zloća ne bi izopačila njegov razbor, ili da mu himba ne zavede dušu. Jer blještavilo opačine zamjenjuje dobro i vihor požude izopačuje dobru dušu. Stekavši savršenstvo u malo vremena, dugo je živio, i jer mu je duša bila draga Gospodinu, On ga je hitro izbavio od zloće oko njega. Svjetina sve to vidi, ali ne shvaća: njima i ne pada na um da milost i milosrđe pripadaju izabranicima Gospodnjim i zaštita njegovim svetima. A pravednik koji umire osuđuje žive bezbožnike i prijevremeno dokončana mladost produženu starost opakih. Svjetina vidi kraj mudračev, ali ne shvaća što je Gospod s njim naumio, ili zašto ga je uzeo u zaštitu.« (Mudrost 4, 7-17).

163. Sv. Toma More saznao je da je požar u ranu jesen uništio svu ljetinu njegove obitelji u Londonu. Piše im s puta u Francuskoj: »Lord kancelar Engleske na dan sv. Mihovila godine spasa 1529. Milostiva Alice, najsrdačninje preporučujem sebe Vama. A što se tiče vijesti koju mi javi sin Heron da smo izgubili žitnice, kao i naši susjedi, tako da je propalo sve žito u njima, premda je golem gubitak tako dobrog žita, kako se Bogu svidjelo, kad se Njemu svidjelo da nam pošalje kušnju, moramo i dužni smo ne samo biti zadovoljni nego i veseli što nas je posjetio nevoljom. On nam je dao sve što smo izgubili, pa kad ovom nesrećom opet sve uzima nazad, neka se vrši njegova volja. Nemojmo se nikad ogorčavati zbog nesreća, nego nađimo dobru riječ i od srca mu zahvalimo za nesreću kao i za blagostanje, jer može biti da imamo više razloga zahvaljivati mu za gubitak nego za dobitke,. jer njegova mudrost bolje vidi šta je za nas probitačno, bolje nego mi sami. Zato vas molim, budite dobre volje svi ukućani s Vama, milostiva gospođo, otiđite u crkvu i ondje zahvalite Bogu i za ono što je dao, i za ono što nam je oduzeo, i za ono što nam je ostavio, što on može — ako mu se svidi — uvećati i — ako mu se svidi — ostaviti nam još manje, već kako je njegova volja.«'

164. »Molim vas, dobro istražite što su izgubili naši siromašni susjedi i naredite im neka ne budu zabrinuti jer, ma-

kar sebi ne ostavio nijedne kašike, nitko od siromašnih susjeda ne smije trpjeti gubitak zbog nesreće koja se dogodila u mojoj kući. Molim vas, budite svi, djeca i ukućani, veseli u Gospodinu, pa se nekako dogovorite s vašim prijateljima kako da na najbolji način obnovite zalihu žita za naš dom i za sijanje za slijedeću godinu, da li mislite da zadržimo sve njive ili mislite da ih napustimo, iil ne napustimo. Ja ipak mislim da ne bi bilo najbolje odjednom sve napustiti i otpustiti naše radnike s našeg imanja dok se za njih kako ne pobrinemo. Možda imamo više nego ćete vi trebati, pa ako nađu druge gospodare, možete ih otpustiti, no ne bih htio da itko bude naglo otpušten i ne znade kamo će. Što se tiče moga dolaska odavde, ništa ne znam, nego ću čekati mirno što odluči Kraljeva milost, ali ću, mislim, zbog ove nesreće dobiti dopust slijedeće sedmice da mogu doći kući i sve vas vidjeti pa ćemo dalje smišljati skupa o svim stvarima, šta bi bilo najbolje da odlučimo«.

»A sada bilo Vama i svojoj djeci sretno, kako sebi najbolje možete poželjeti. U Woodesstocku 30. rujna rukom Vašeg Tome Morea, plemića, koji vas sve voli«.

Došao je sv. Toma More i njegova obitelj u tako teške prilike da nisu smogli ni drva za zimu, kad se morao odreći kancelarstva u nemilosti kod Henrika VIII. Osuđen je i na smrt, pa je vrijedno pročitati njegov životopis koji sada imamo na hrvatskom jeziku.

165. Mi činimo najviše za Božje kraljevstvo unutar svoje obitelji. No kad smo svjesni da Krist svojim milosnim utjecajem djeluje na nas, moramo biti svjesni da tim milosnim utjecajem, dakle preko naše obitelji, Krist djeluje i na čitav svijet. Govoreći sasvim logično i teoretski, jasno je da je svijet sastavljen od obitelji. Naša ljubav ne smije biti ograničena samo na nas. Naša ljubav mora postati plodna. Vidjeli smo već da ona donosi plodove time što se mi jače volimo i postajemo kvalitetniji ljudi. Plodna je naša ljubav jer smo rodili djecu i odgajamo ih u ljubavi za njihovo vječno dobro i za dobro čovječanstva. Oni će, nadamo se, postati kvalitetni članovi društva. Plodnost naše ljubavi tu ne staje. Postoje npr. sasvim banalne stvari koje svaki dan doživljavamo. Ja u poduzeću ne bih se smio bez kontrole savjesti služiti istim sredstvima za napredovanje kao što je uobičajeno. To od mene zahtijeva da budem na polju marljivosti i na polju nekakvog zalaganja puno bolji od drugih jer mi

je jednostavno protiv savjesti da se pravim važan, da ovo ili ono poduzmem u smislu laktaštva. I ja neću crpstvi potvrdu svojeg »ja« iz toga što ću ja u nekakvoj službi biti odličan inžinjer ili što će mene ne znam tko stalno hvaliti ili što ću steći položaj. Izvor svoje sreće i stabilnosti ja crpim iz svoje obitelji, nisam nezdravi karijerista koji mora pošto poto naprijed.

166. Glavna mi je odgovornost za obitelj, moram zarađivati sve više i više i zato se trudim, a kršćanin sam sa zdravom motivacijom. Što je dobila zajednica? Kako nisam bio karijerist, razvio sam se u normalnog radnika koji je spreman na uslugu i lijepo se odnosi u radnoj zajednici.

Uzmimo još banalniju stvar: susjedi! Doseliš se u kuću i tu se ljudi svade: Vi meni stepate tepihe! Nije red da mi plaćamo lift kad smo dolje, nikad se njime ne vozimo! — Kažem da ćete platiti ako vas ja jedamput vidim da liftom idete na IV. kat, a trebat ćete ići jer gore imate na tavanu svoje stvari ... Žučljivi kućni savjeti, parnice itd ... No ako ljudi osjete: tu živi jedna sretna obitelj, kad im se iz svoje sreće lijepo nasmiješ, pa rekneš: Ma nije važno! svi se malo postide i bolje se kontroliraju. Imamo troje djece, ali kod nas je minimum petero djece, jer one dvije male susjede gore neznaju bez naših ništa. Uvijek se sastaju kod nas u našem stanu; kod nas se smiju igrati, gore u stanu ne smiju jer taj je stan super-krasno namješten i jako puno je novaca izdano i tko je vidio .... Moja kćerka kaže: Ah, više mi se nije zanimljivo igrati gore kod Nataše! — Zašto? pitam ja. — Teta je vikala na Natašu jer je ona nešto dirala što se ne smije dirati; jer ako se to dira, onda se može oštetiti!

167. I tu nam vjera i hodočasničko raspoloženje putnika koji idu k Bogu pomaže: Mi ne težimo prema nekakvom standardu, nego prema jednoj svrsi, ne prema standardu kao takvom i kao našem osnovnom cilju, nego prema svrsishodnostom standardu koji nečemu služi, konačno nama. Cijela nam je orijentacija iz vjere prema ljubavi. Na taj nas način Bog usrećuje i zadovoljni smo da živimo onako kako živimo i imamo onoliko koliko imamo. Nije to nekakva neodgovornost, mi ćemo sve korisno nabaviti, ali imamo nutarnju mjeru pa ćemo cijeniti one stvari koje doprinose duhovnom napretku. Toga ćemo imati i više nego drugi. —

Ako nam preostane novca, rado ćemo drugima dati, sve u stilu plodnosti naše ljubavi prema svima, prema svoj djeci Božjoj.

168. Bog jedva što može učiniti za svoje kraljevstvo s ljudima kojih je ljubav sebična, senzualna i orijentirana na užitke i potrošnju. A mi osjećamo odgovornost za plodove naše ljubavi, mi imamo odgovornost pred Bogom kako smo iskoristili sakramenat braka, da li smo zaista bili sol zemlje ili nismo. Iz našeg braka struji odgovornost za Crkvu. Mi u braku živimo jedinstvo Krista i Crkve. Jedna teška riječ svetoga Pavla! Crkva je Krist koji se svojim Duhom, Duhom Svetim, proširuje u sve nas. Crkva nije kamenje, nisu zgrade, nego mi kad kao pojedinci i obitelji živimo Kristovom dinamikom i trudimo se da budemo sve bolji. Crkva sigurno nisu samo svećenici, 90%Crkve mi smo laici sa svojim obiteljima. Pa i sve članove hijerarhije i klera rodile su i odgojile mame i tate. Ne bi uopće bili duševno normalni ni sposobni za svećeništvo da nisu rasli u sretnom obiteljskom gnijezdu. Zajedništvo obiteljske ljubavi pripravlja zajedništvo Krista i Crkve. Pavao Apostol čak veli da je obiteljska zajednica dio tog zajedništva Krista i Crkve. (Ef 5,22-33)

169. Duh Sveti djeluje u čitavoj Crkvi, i u nama svjetovnjacima, i u našim obiteljima. Postoji čak i neprevarljivost vjernog puka, vjernog puka velim, ne buntovnog, koji svojom intuicijom koji put prije službene Crkve prihvaća s radošću bezgrešno začeće Kristove Majke stoljećima prije nego će to Crkva definirati. Iza II. Vatikanskog koncila osjećamo to svjesnije da Kristov Duh djeluje u svima nama. Na tom putu sve dublje svijesti da je obitelj dio Kristove Crkve, crkva u malom, čeka nas još golem posao. Sve što je veliko i uzvišeno, ne ostvaruje se lako, ali se onda isplati živjeti za takav zadatak.

170. GOSPOĐA: Da li mi to sve ostvarujemo? Ja bih ovako rekla: Mi imamo spoznaju da to trebamo ostvariti. A kad čovjek ima tu spoznaju, onda se ona pretvara u osjećaj obveze. To nas uznemiruje. Možda ovako dok ste nas slušali, mislili ste: Vidi ih kako se produciraju kao da su sve to ostvarali! Daleko od toga: od svijesti da bi trebalo do ostvarenja ima mnogo kilometara. A i zadaci se neprestano mijenjaju, nema konačnih uspjeha, sve je u hodočašću k uspjesima. Sad kad nam djeca dođu u pubertet, mislim da ćemo se naći već pomalo s najstarijom pred takvim zadacima, sve će trebati dobro promisliti, šta ćemo i kad ćemo nešto reći.

171. GOSPODIN: Sve veći zadaci gone nas na molitvu. Ne smatram molitvom samo nekakvo uredno večernje kloparanje riječi reda radi, jer smo kršćani, nego — kako je rekao gospodin kolega — neprestano obraćanje Bogu kroz čitav dan. Molitvu u obitelji treba zaista ozbiljno i duboko shvatiti. »Molite i nemojte nikad prestati«! veli Isus Krist. (Lk 1, 18)

Možda bi se to dalo ovako ilustrirati: Mi želimo da nam naša djeca budu dobri kršćani i vjernici, pa ih stoga želimo naučiti moliti se. Ali djeci je često dosadna molitva, napose kad im zadajemo dugačke molitve. Ono što mi se čini da djecu potiče na molitvu, jest naša vlastita molitva! Ako sami ne moleći ili prekidajući vlastitu molitvu namiještamo djetetu ručice i opominjemo ga, onda učimo moliti ne-molitvom jer sami pri tome ne molimo. Molitva sigurno nije ovako ili onako sklopiti ruke! Naš bi stav trebao biti da smo sasvim ravnopravni sa svojom djecom — koje ima 3 ili 10 ili 20 godina — pred Gospodinom Bogom. Dijete se kaje za svoje grijehe, ja se kajem za svoje. Mi smo svi braća u Kristu, svi smo Božja djeca. I ako se djeca mogu uvjeriti da su i roditelji mali i puni ljubavi kao djeca pred Bogom, neće ih osjetiti kao bič i autoritet koji im nalaže molitvene vježbe. Povodit će se za njima kao kad uče jezik i stiču ostale životne navike. Zatim, molitvu treba udesiti da u njoj dođe do izražaja slobodno oblikovanje osobne molitve. Mi smo to nekako nastojali postići. Iza ispita savjesti ostavili smo prazni razmak vremena pa je svaki pokušao moliti za neku našu potrebu. Tako se Dora pomolila: Daj, Bože, da se svladam, da ne padne avion kad tata bude išao u Njemačku da se vrati!

172. Pater Mato Jović govorio nam je pod duhovnim vježbama o braku kao sakramentu. Završetak tog razmatranja već sam po stoti puta pročitao, pa ću vam i sada pročitati neke dijelove:

»Sakramenat ženidbe u prvom redu posvećuje bračnu vezu koja ujedinjuje bračne drugove. Bog, dakle, izravno surađuje u kršćanskom braku, i to u prvom redu zbog toga da se supruzi nesebično i trajno ljube. Zato se ljubav supruga ne tiče samo njih, ona je pravo zvanje koje treba da Božji život i ljubav sve više širi i rasprostranjuje na zemlji«.

»Živjeti u sakramentu ženidbe znači surađivati, pomoći da se Bog još više utjelovi u ovo naše ljudsko biće i život, znači primiti nauku i život Kristov da s njim zajedno izgrađujemo svoje ognjište. Znači živjeti u milosti Božjoj. Milost, to je Bog koji je s nama skupa, ide putem, ne da on kroči umjesto nas, nego da mi oslanjajući se na Njega kao siguran oslon, postignemo istinsku zrelost i puninu bračnog života i ljubavi. Zato današnji kršćanski brakovi svjedoče pred svijetom objavu Božju i tako rekuć pospješuju rađanje i ostvarenje onog bračnog života kako ga je Bog zamislio i uredio. Kršćani, koji vjeruju u sakramenat ženidbe, neprestano se utječu Božjoj milosti i u njoj se utvrđuju. I što više napreduju u ljubavi među sobom, s plodom ljubavi koriste djeci i okolini. Oni tim više šire i dijele oko sebe istinsku ljubav Božju. Zato kao prvi zaključak stoji: svaki put kad Crkva podjeljuje sakrament ženidbe, ona je svjesna da supruzima predaje vanrednu milost, a svijetu donosi novo središte išaravanja milosti. Prema tome svaki bračni par koji je sjedinjen sakramentom postaje sveta povijest, povijest spasenja koja se nastavlja, ljubav Božja koja se time sve više pretače u ovaj svijet. Po sakramentu ženidbe svijet se sve više prožimlje ljubavlju i tako sve više susreće svoga Stvoritelja i Gospodara. To je ljubav Kristova koja produžuje svoje utjelovljenje i time svojim tajanstvenim tijelom, tj. Crkvom, sve više urasta u našu obiteljsku sredinu«.

»Kad nas Krist tako osvoji i mi pristajemo punim srcem uz njega, ništa nas više neće zaustaviti da rastemo u ljubavi ne samo prema svom bračnom drugu, nego po tome i prema Kristu. Ovo je velika tajna, kako bi rekao sv. Pavao, ali kad se promatra u Kristu i Crkvi, a mi znamo da je to velika vrednota koju dobivamo i neprestano obavljamo svojim bračnim životom. Eto, to je ona prava objava i ostalom svijetu, jer ako kršćanski brakovi svojim svagdašnjim životom prestanu obnavljati radost i dubinu ljubavi, plodnosti i vjernosti, svijet će imati sve više muke da spozna sliku Božju i njegovu vjernost, ljubav i očinstvo. Krist je na to mislio kad je rekao: »Vi ste sol zemlje, ali ako sol obljutavi, čime će se ona osoliti, više nije nizašto, nego da se izbaci van, da je ljudi pogaze«. (Mt 5, 13)

»Ne dao Bog da bračni drugovi danas smetnu s uma da su oni sol zemlje i zar se za tu bračnu vrednotu ne isplati sve žrtvovati i zar to nije onaj dugo traženi dragocjeni biser za koji, kad se čovjek na nj namjeri, ode da proda sve i kupi ga«.

*

Ing Tomislav i Breda Keglević
Ing Ćiro Ćurlin

RASPRAVA O MOLITVI U OBITELJI

173. O. PERO BULAT: Usudim se reći da u ovih tridesetak godina nakon drugog svjetskog rata glavna utvrda protiv gubitka vjere nisu bili ni biskupi, ni svećenici, ni redovnici i redovnice nego katoličke obitelji. Tako je to bilo i u doba borbe protiv Osmanlija, obitelji su se oprle i ostale katoličke. A snagu im je davala zajednička svakodnevna obiteljska molitva.

Tko je prije 60, 50, 40, pa i 10 godina prolazio našim selima, mogao je ustanoviti da se po našim obiteljima zajednički molilo. U većini naših krajeva obitelji koje se nisu sastajale ujutro, a osobito navečer, na molitvu bile su iznimke. Često bi se uvečer sastajalo susjedstvo pa je ta molitva bila radosni susret s Bogom, ali i prvorazredna snaga koja je katolike spajala u zajednicu života. Usudimo se tvrditi da je ta zajednička molitva bila glavni izvor evanđeoskog duha u našem narodu.

Ta je jutarnja i večernja molitva bila vrlo jednostavna po strukturi, ali vrlo bogata. Večernja molitva sastojala se od Anđeo Gospodnji, preporuka, od četiri obrasca vjere, ufanja, ljubavi i savršenog pokajanja i lauretanskih litanija. Često se molila krunica. U božićno doba dodavala se kadikad duga posljednica od 23 strofe »U to vrime godišta«, a u korizmi »Gospin plač«.

174. Ta je zajednička obiteljska molitva u posljednjih deset godina došla u krizu. Preduga je za moderne živce, previše jednolična za naraštaj koji je zahvaćen promjenama i odveć suha za omladinu. Pa i obitelj se promijenila. Nemoguće je sve skupiti! A kad se konačno skupe, nemaju više ukusa i volje da skupa misle, razgovaraju i mole. Djeca idu u školu i hoće dovršiti domaće zadaće, mladi bi radije gledali televiziju, mati ima još posla koji treba svršiti. Otac koji bi bio kadar da ovlada situacijom vrlo često nije kod kuće, nego radi u inozemstvu.

Potrebna je neka obnova. Zajedničku obiteljsku molitvu trebalo bi nekako prilagoditi novim okolnostima da ne propadne jer će s njom — bojimo se — propasti i dublji vjerski život u narodu. Tko bi pronašao pravi odgovor ovoj potrebi, zaslužio bi da ga nazovemo obnoviteljem vjere i pobožnosti našeg naroda.

Rješenje bez sumnje postoji, jer molitva starog tipa nije napuštena samo radi gubitka vjere, nego najčešće zbog novih promijenjenih prilika. U međuvremenu dogodile su se neke blagoslovljene promjene: sve je manje nepismenih zahvaljujući obvezatnoj osmogodišnjoj školi. Sada je moguće čitanje odlomaka iz Biblije. Mjesto preporuka mogla bi se uzeti iz obnovljene liturgije Molitva Božjeg naroda koja daje priliku za slobodno oblikovanu osobnu molitvu. Od krunice mogla bi se uz pjesmu izmoliti samo jedna desetka. Eto, o tome bi trebalo raspravljati i pokušati u obitelji uvesti novi oblik zajedničke molitve«.

O obiteljskoj molitvi govore sami bračni parovi iz svog iskustva:

175. GOSPOĐA: Što se tiče djece, mi samo maloj djeci diktiramo molitvu. S malom djecom treba moliti. Međutim što dijete postaje starije, recimo 6, 7 godina, treba molitvu prepustiti djetetu. Ja mislim da zajednička molitva neće mnogo pomoći mladima od 15, 16 godina. Pogotovo ako obiteljska molitva dolazi kao nametnuta.. Dijete će se sigurno buniti protiv takve molitve. Shvatit će ju kao pritisak na slobodu. Zar ono nema pravo na svoju molitvu? Zar nije bolje da svako dijete, ako je odraslo te ima 15, 16 godina, samo moli iz navike koju je steklo u djetinjstvu? Ono će navečer zaspati s molitvom — tako mislim. Ako je majka, otac ili netko drugi uvečer umjesto molitve spomenuo neku misao, poveo neki spontani razgovor, a ne: Hajdemo moliti! Jer ne mora svatko željeti moliti u tom trenutku.

176. GOSPODIN: Mislim da je važno da roditelji pred djecom mole, da djeca vide da su roditelji u razgovoru spominjali Boga, da je on prisutan u obitelji. Ukoliko djeca budu zapažala molitvu roditelja, kratku i srdačnu molitvu prema konkretnom momentu života, ona će ih privući. Ukoliko s djecom samo mehanički molimo, može se dogoditi da će ona sama, kad nismo s njima, izostaviti molitvu. Neće to biti molitva koja iz njih proizlazi.

177. DRUGI GOSPODIN: Moja me je majka zlostavljala s ružarijem. Svake godine bila je ura klanjanja. Meni je onaj molitveni dio ure klanjanja bio težak kao neboder. Nisam u sebi imao ništa protiv molitve. I kad sam se osamostalio, odgojen sam naime u katoličkoj obitelji, oženio sam se i bio sam skoro 10 godina izvan crkve, pa sam tek naknadno našao povratak k pobožnosti. Dogodilo se to kad sam oblik molitve tražio u sebi. Čitanje Evanđelja i razgovor o tome, da, to bi bilo interesantnije i bogatije. Slažem se s time da mi roditelji treba da molimo da djeca od nas nauče, ali ne djecu natjeravati da izgovaraju 50 Zdravomarija!

178. GOSPOĐA: Ja mislim da je pogreška u tome što se misli, ako se ne moli krunica, da se omalovažava Majka Božja, a to nije točno. To je moje mišljenje. Nije istina da ja Gospu manje volim ako danas ne izmolim 50 Zdravomarija, nego možda jednu ili ću reći: Gospe moja, pomozi mi! Ja mislim da stvarno forma nije važna, važno je da se iz dubine govori, iz srca i duše.

179. O. PETAR BULAT: Kad smo gledali te različite molitve, onda sam između ostalih rekao: najobičnija molitva jest usmena molitva, meditacija je mislena molitva, onda dolazi krunica itd. A molitva već višega stupnja jest molitva sjedinjenja, gdje se više ne govori, gdje se više ne formulira, osobito oni koji su pokročili u molitvi, oni više nemaju velikih formulara i formula. Jedinstvo osoba srcem, to je molitva sjedinjenja. To je viši tip molitve. To je dar Božji specijalni. Do te bi molitve trebala težiti i naša molitva.

180. Čujmo i narodnu mudrost o Bogu i molitvi: Zaman se trudi kome se protive nebesa. Čovjek snuje, a Bog određuje. Bolje je što Bog šalje, nego što čovjek daje. Sedam careva svu noć vijeće vilo, a ujutro na Božju je bilo. Kome Bog daje, Gospa vrIću drži. Bog boguje, a čovjek luduje. Polako se Božja kola voze. Gdje čovjek ne sluti, Božji su puti. Bog je dao kravicu, Bog će dati i travicu. Tko je dao zube, dat će i pod zube. Što Bog da, ljudi ne oteše. Bog zatvori vrata, a otvori prozor. Zaludu se čovjek čuva, ako ga Bog ne čuva. — Ipak zna naš narod da uvijek treba s Bogom surađivati, a ne čekati da on mjesto nas uređuje: Pomozi si sam, pa će ti i Bog. Tko se čuva i Bog ga čuva. Liječnici liječe, a Bog zdravlje daje. Kod Bog hoće, iz vedra neba dažđi.

Koga Bog miluje, onoga i kara. S jednim Bogom na tristo đavola. Jedno oko uvijek gleda kom se sakrit ništa ne da. Vrag bi glavu skinuo, ali Bog ni dlake ne da. Božje sunce sve jednako grije, Božja šiba sve jednako bije. Bog nikome dužan ostao nije. Božja noga vunena, Božja ruka gvozdena. Božja pravda — jedina pravda. Bog ne plaća svake subote, al' kad plaća, dobro plaća. Božji mlinovi sporije melju, ali dobro samelju. Nije dobro s Bogom ratovati. Boj se onog koji se Boga ne boji! Boj se Boga pa se ne boj nikoga. U Boga sirota pravdu nalazi. Doć će Božji rasap na vražji nasad. Bog pri koncu svoju kaže.

Jest Bog je silan i nikad svijet i događaji nisu ispali iz njegovih ruku. Možemo u Nj imati negraničeno pouzdanje, ali naš narod zna da je Bog dobar i milosrdan i da ne želi robove, nego slobodne ljude. Pred njim vrijedi samo ljubav. Tko prazne ruke sklapa, pune ih rasklapa. Brat bratu, drug drugu, a Bog svima. Općena molitva devetera nebesa probija. U Boga su pune ruke. Tko je Boga izmolio i more izlovio? U velikoj nevolji na velika koljena! Kome nitko, tome Bog i Gospa. — Tko silom u crkvu ide, Boga ne moli. Brbljava molitva neba ne dosiže. Gdje velika zvona zvone, ondje malo Boga mole. — Bog napunja sklopljene ruke.

Nije dobro bez vjere se vjeriti. Tko vjeru krši, naopako svrši. Tko je s Bogom i Bog je s njim. Ptica pjeva usred gaja, slavi Boga usred raja. Nije vira komad sira. Starija je Božja no careva. Nije dosta vjerovati već po Božju djelovati. Tko se istoku i zapadu klanja, taj nijedne vjere nema.

Što nedilja sadila, zlobna ruka vadila. Što nedelja sadi, oganj pali. Kome su svi dani radni, duša mu gladna. Svi su dani rabotni, a nedjelja svadbenica. Nedjeljica mirno sjela pa sve pjeva vesela. Nedjeljica — Bogu čast, duši slast. Kad Bog ima svetak, u đavla je petak. Pune crkve — prazni rešti (zatvori). — Nadahnut evanđeljem naš narod nije fanatičan, nego razumije nevolju: Prede Manda kudjeljicu u presvetu nedjeljicu. Nije Mandi gri'ota, jer je cura sirota.

181. J. WEISSGERBER: Kako vidite naš narod neprestano moli, upravo živi u Božjoj prisutnosti. Istina je da je najvažnija ova neprestana molitva žuljavih ruku i umornih nogu u službi obitelji, molitva lijepa razgovora sloge i dobrote prema svima, no do te molitve »sviju časova« nećemo doći ako je ne odgajamo sustavnom molitvovm nedjeljnog slavlja, ispovjedi i pričesti, jutarnje i večernje molitve i molitve prije i poslije jela.

Postoji molitva iz pobožna srca (afektivna molitva) koja je spontana i draga kao disanje svežeg gorskog zraka, pa ne umara kao ni disanje, nego osvježava i umiruje. No do te molitve nećemo doći čekajući skrštenih ruku. Ona je plod ustrajnih vježbi molitve i ljubavi prema miru duše.

Postoji i tzv. molitva jednostavnosti, kad duša nakon godina vjernih u pobožnosti nađe jednu jedinu misao koja u sebi nosi toplinu i svjetlo sviju drugih misli. Čim je u duši obnovimo, razvedruje se dan, sve postaje puno smisla i neke duboke vedrine. U toj jednoj jednotavnoj misli, koju skoro neodoljivo u sebi opetujemo krije se snaga sve naše pobožnosti od ranog djetinjstva. No, jasno je, da se ona gradi kao bistri izvor ispod planine od mnogih i mnogih kiša. Takva se molitva uči i nauči, umom i srcem, a ne minimalističkim izbjegavanjem sviju vježbi i zajedničkih molitava.

182. Postoji još dublja molitva — o kojoj govoraše malo čas o. Pero Bulat: molitva prisutnosti. Neprestano se osjećamo, ne samo da to teoretski znamo, u Božjoj prisutnosti. Štogod radili, makar i najzamornije poslove koji nas zatrpavaju, mi smo u prisutnosti Božjoj kao što dišemo zrak oko sebe. Najteže brige i poslovi od jutra do mraka ne mogu nam oteti neku dragu i svetu toplinu koja nas umiruje kao da smo u nečijem zagrljaju. Da, takva bi nam molitva trebala u našem obiteljskom životu. — Ona se stiče jedino ustrajnim razmišljanjem i molitvenim vježbama. — Uz običnu milost Božju može svatko doći do takve molitve prisutnosti. — Dušama pak kojima Bog namjenjuje naročito teške zadatke u povijesti i Crkvi, produbi Bog taj osjećaj prisutnosti u pravi eksperimentalni doživljaj Boga, da već ne mogu više živjeti bez njegove prisutnosti. Pate čistilišne muke, jer je probuđen glad za Bogom, a on se udaljio za neko vrijeme. Zapomažu za Njim kao čovjek koji se guši, kao da smo u nečijem zagrljaju. Da, takva bi nam molitva ne može više ne moliti kao što ne može ne disati. — Upravo u naše dane Bog kao da je počeo pozivati bračne drugove, muževe i žene u Božjem puku, na sve veće zadatke u Crkvi.

183. Nešto o krunici! Nitko je nije dužan moliti i kome ne odgovara, neka se ne boji da se od Boga i Bl. Gospe udaljio

ako se na druge načine moli. Ipak treba reći da je ta molitva remek-djelo psihologije i Bl. Gospa je ne preporučuje uzalud i u Lurdu i u Fatimi. To je dvokatna molitva kao što smo svi mi dvokatni iza sedme godine: živimo sviješću i podsviješću. Ona je indijskog podrijetka i ondje se opetovanje obrazaca nazivalo »japa = ruža«. Poput zvonjave u nedjelju nižu se zdravomarije, zaokupljaju našu podsvijest, stvaraju zasićenu atmosferu najranijih molitava iz djetinjstva, a sviješću razmatramo otajstva Isusova života. Ne bi imalo smisla da pratimo svaku riječ zvonjave zdravomarija kao što ne bi imalo smisla brojati otkucaje zvona sa crkve u nedjelju: prepustimo se sanjivom i tihom romonu formula i razmatrajmo posve slobodno. Slična je pjesma »Gospodi pomiluj!« u istočnoj liturgiji: kroz romon zaziva, izriču se molitve. Tko zavoli krunicu, svjedoči da je psihički dublji od ostalih ljudi i da zna harmonizirano doživljavati, a nije cerebralna mašina ili motorički stroj aktivnosti.

184. Tko zaista napreduje u molitvi, postaje mu ona sve draža i lakša. Čudno upravo izgleda da nas netko treba nagovarati na molitvu: ona je jedina poezija života, jedina duboka utjeha, jedini trajni mir ljudskog srca. Treba li valove nagovarati da se talasaju do obale? — Molitva je u nama neodoljiva. Veliš da ti je teško moliti, a ja se čudim kako ti je pošlo za rukom da je zaustaviš, jer ona ključa iz tebe, pun si neutaženih čežnja i uvijek nezadovoljan lutaš zemljom jer si gladan Boga. Ne ćeš ti pobijediti molitvu, molitva će pobijediti tebe i pretvorit tvoju sudbinu u vječnu nesreću: prazna će te mučiti gladom i žeđu za Bogom.

185. Za bračnu pobožnost vrlo su dragocjene misli francuskog dominikanca Marie-Hugues Lavocat koga su neprestano pozivali na vjenčanja jer je tako lijepo i konkretno znao prikazati religiozne zahtjeve bračnog života. »Sve bogatstvo skupljeno u bračnom jedinstvu neće osigurati to jedinstvo ako ga ne okruni prava ljubav prema Bogu koja će svemu dati pečat. Supruzi neće biti uistinu sjedinjeni, maksimalno jedinstveni osim pod uvjetom da se neprestano nanovo nalaze i sjedinjuju u religioznom idealu, u zajedničkoj sveobuhvatnoj ljubavi prema Bogu.« — »Supruzi koji ne idu dalje od tjelesnog sjedinjenja, nikad neće biti jedno, uvijek će ostati dvoje: nikad neće biti supruzi.«

186. »Sad počinje za vas — govori mladencima o. Lavocat — sad počinje za vas divna avantura kršćanske ženidbe. Vi ste razumjeli da je brak jedan od putova koji vode k Bogu,

jedan oblik najdivnije pustolovine na svijetu! avanture kršćanina koji je usmjeren da traži Boga i njegovu beskrajnu ljubav. Duša je — veli Lacordaire — ocean nedoglednih obala, a sv. Toma kaže još bolje: duša je beskrajni ocean. Kršćanska vjera govori da je prostor i cilj ovozemnog života beskraj i da je horizont puta bračnih drugova u onom Svjetlu u koje se horizont utapa: supruzi idu u kuću očinsku, k vječnom ognjištu gdje ih čeka Bog, njihov otac.«

187. Sv. Pavao govori kao o sveopćoj činjenici da je oženjen čovjek razdijeljen, žena ga zaustavlja na putu k Bogu. Ne bi trebalo i ne bi smjelo tako biti, što više religiozno nije dobro da je čovjek sam, Bog je dao ženu mužu i muža ženi da jedan drugoga bolje Bogu približe. Ali sv. Pavao je realista: Tako redovito ne biva. »Toliko se ljube u početku — veli Lavocat — da jedan drugome dostaju, ili bar tako misle. Međusobni zahvat tako je snažan da nedopušteno i nesvjesno, makar i uz najbolju volju, ljubav Božja bude gurnuta u pozadinu.« Uzrok te štete i za religiozni život i za njihovu bračnu ljubav uvijek je zaborav horizonata. Jedan u drugome ne vide božanske dimenzije i vrhunaravni poziv. Zašto ga onda ne otkriju jedan u drugome? — »Koliko se bračnih drugova zatvara u vlastiti duhovni i nadnaravni život koji ostane uporno zatvoren, tajan i okrenut u se. Toliki supruzi totalno se ljube, ili misle tako, a ipak provedu čitav život uspinjući se samotno svaki za se. Kršćanska ženidba zahtijeva nešto sasvim drugo jer kad se supruzi daju jedan drugome, uzimaju jedan drugoga za svoj zadatak. Kakogod su kršćani i zajednički žive svoj inače kršćanski život, izmijenit će i svoj intelektualni i svoj afektivni život, a dubine svog kršćanskog života ljubomorno čuvaju svaki za se, čak se ni ne pobrinu da upoznaju, odnosno otkriju taj najbolji dio duše.«

188. Tako se dogodi, premda su beskrajni i posjeduju tajnovito blago, dojade jedan drugome. »Umaraju jedan drugoga jer su odali sve tajne. Ljudsko je biće takvo (jer je stvoreno za Božji beskraj!) da se više raduje otkriću nego posjedovanju. A vrhunaravni kršćanski misterij ne bi se nikad dao iscrpsti, nikad ne ostaje bez nepoznatoga i nikad se istraživanje u tom smislu ne zaustavlja.« — »Zbilja, koliki kršćanski supruzi, inače vrlo revni, počinjaju tu kobnu pogrešku da žive svaki za se svoj vrhunaravni život kao zatvore-

ne posude. U svemu saobraćaju osim u najbitnijem: u božanskom životu od kojega ipak ovisi snaga i rascvat njihove bračne ljubavi.«

189. »Opasnost je ništa manje nego da se ljubav uguši. Tjelesni elemenat, strast, može ugušiti ljubav kao u šumi šikara mlado stablo. Kod čovjeka i najduhovnija ljubav zadrži uvijek i svoj tjelesni dio, no ako on nadvlada, umire međusobno poštivanje, a bez poštivanja umire ljubav. Kad ljubav siđe s duhovnih visina i postane samo strast i senzualnost, brzo dolazi do katastrofe. — Ne valja također zaboraviti: ako je brak jedinstvo dviju ljubavi, on je i sukob dvaju egoizama, dviju autonomija. Bračna ljubav ne živi i ne raste osim uz uvjet neprestanih pobjeda nad egoizmom, nad karakternim nastranostima, nad ohološću, nad neovisnošću, da se mogu međusobno darivati zaista bez pridržaja. Tiranija jednog supruga nad drugim, pa i samo obožavanje bračnog druga ne mogu zamijeniti istinsku bračnu ljubav. U pravu na tijelo treba gledati posljedicu ljubavi supruga, a u tjelesnom davanju odvažnost totalne ljubavi pune povjerenja. Ne valja preokrenuti taj red vrednota: ljubav je na prvom mjestu. Upravo jer se potpuno ljube, usude se supruzi ići do konca tjelesne intimnosti.«

Ovaj red vrednota doživljen u neprestanom duhovnom napretku učinit će bračnog druga neistraživim i tajnovitim i uvijek zanimljivim jer će se u molitvi neprestano sve dublje uživljavati u misterij ljubavi koji inkarnirano doživljuje u svom braku. Zar sebi supruzi mogu nešto ljepše dati nego Boga, tj. sebe u Bogu?!

190. Nema, dakle, opozicije između ženidbe i djevičanstva, što više u samom braku razvoj ide prema vrednotama djevičanstva, Lijepo je to izrazio P. Schillerbeeckx: »Novozavjetna nauka pokazuje lijepo da religiozni celibat nije povjesno uvjetovan potcjenjivanjem ženidbe tako da bi ženidba trebala nestati u koliko bi celibat bio više cijenjen u svoj njegovoj dubokoj vrijednosti. Baš naprotiv, u koliko se u pitanje stavlja kršćanski celibat, i sama ženidba gubi na cijeni. Max Thurian, brat iz Taizé-a, ima potpuno pravo kad kaže: Kad se ponizuju zvanje na celibat, ponizuje se i ženidbeni poziv.« — Ako djevičanstvo nema smisla, onda je i brak opljenjen od svoje najljepše i najuzvišenije zadaće. Tako bi djevičanstvo bilo samo odijeljeni najuzvišeniji dio same ženidbe.

DJECA U BRAKU

191. U ovom poglavlju govorit ćemo ponajprije o utjecaju djeteta na međusobnu ljubav muža i žene. Da li ih djeca povezuju ili udaljuju jedno od drugoga? Nema li opasnosti da majka previše zaboravi da je žena svom mužu prepuštajući se majčinskom nagonu koji je u čitavom živom carstvu najjači nagon, jači — kako pokazuju pokusi — od žeđe, gladi, seksualnog nagona i težnje za istraživanjem okolice? Poredali smo ih po jačini. Kada dođe do kriza u bračnoj ljubavi, da li djeca samo otežavaju rastavu ili pozitivno doprinose ljubavi između oca i majke?

Najbolje da riječ dademo samim roditeljima:

192. PSIHOLOG: Vi ste sada dobili kćerkicu, četvrto dijete. Dostojevski je rekao: Na djeci se duša liječi. I još je rekao: Tri četvrtine obiteljskih radosti dolazi od djece. Što Vi velite na ova sugestivna pitanja u doba kad se premnogi roditelji plaše djeteta?

G. ĆIRO: »Ne tri četvrtine, devedeset pet posto obiteljskih radosti dolazi od djece.«

PSIHOLOG: Sad moram sugestiju okrenuti obratno. Nisam očekivao od Vas tako velikodušan odgovor. Vaša mala kćerkica dreči Vam po noći. Dreka po noći, ujutro na posao, živci napeti, kako živite te neugodne časove obiteljskog života?

193. G. ĆIRO: Konkretno baš, moram biti sasvim iskren. To je naše djetešce dugo čekalo da dođe na svijet, jer najmlađem prije nje ima pet i po godina i sam sam mislio da će to dijete poremetiti naš uobičajeni ritam života, onakav kakav smo već kroz brak izgradili i pomalo sam se toga plašio. Međutim dogodilo se ovako. Idem na službeni put u spavaćim kolima, recimo u Sarajevo ili u Split, i dođem u taj grad ujutro umoran. Cijelu sam noć spavuckao, umoran

sam kao životinja. Nisam zapravo ni sposoban za posao. Tako umoran vratim se kući i dijete nas probudi barem dva puta noću. Nije samo pitanje buđenja, treba i ženi pomoći oko nje, odnijeti krpice i donijeti čiste krpice itd. jer ja mislim i takvo je moje načelo od početka, da ne dozvoljavam ženi da se suviše fizički opterećuje u vrijeme trudnoće i poslije poroda, a i inače nastojim joj pomoći koliko mogu. Pa bude s tim buđenjem i sat vremena otrgnuto snu. Mislio sam: Pa tko će ujutro na posao? Dogodi se da zaspim i prekinem budilicu, ali se zapravo nekako osjećam odmorenim. I uopće, to sam dijete tako doživio, možda kao nijedno od troje prethodnih. Svoj smo se djeci veselili kao daru Božjem, ne u formalnom nego u stvarnom smislu daru Božjem, ali ovo sam dijete posebno doživio kao radost.

194. Imam neugodnosti s djecom, znate svi koji ih imate: jedan ide popodne, drugi dopodne, treći u međuturnusu u školu. Čovjek mora biti kao neki prometnik koji regulira sve te njihove turnuse i odnose, te engleski, te vjeronauk. Ostaje vrlo malo vremena da se posvetim toj malecnoj kćerkici. I ona spava. Htio bio se je nagledati, uzmem je ponekad, a ostali ukućani kažu mi: Šta je sad držiš, pusti je da spava! To sam dijete posebno doživio, pa vjerujem da će to dijete biti velika maza. Osjećam već sada jednu subjektivnu predispoziciju da prema toj djevojčici neću moći biti strog, ne možda strog, nego energičan kao prema ostaloj djeci. Imamo isti sistem zajedničke molitve kao gospodin Tomislav, pa moja pet i po-godišnja mala stalno moli za još manju seku da bude velika, lijepa i dobra kao ona.

195. Tako, eto, redovito doživljavam da mi na pitanja da li ih djeca udaljuju ili zbližuju zapravo uopće ne odgovore. Naprosto se izgube i zaborave u nježnim osjećajima prema svojoj djeci. Pitanje im izgleda teoretsko i suvišno. Ipak sam kao psiholog sreo na savjetovalištu bračne parove vjerojatno iznimne slučajeve — da se muž osjetio kao istisnut od djeteta kod svoje žene. Bio je to samo znak koji je pokazao da među njima nije bilo prave predane ljubavi. Žena je onda tražila nadomjestak za nedovoljnu ljubav kod djeteta, a u se zatvoreni muž osjećao je dijete kao konkurenta.

Dijete nije stvorilo rascijep, samo je u nj upalo i pokazalo ga,

196. Za uspjele brakove to je pitanje teoretsko. Djeca su u njima proizvela jednu predragocjenu preobrazbu: od muža i žene postali su otac i majka. Bog se, istina, nazvao i zaručnikom, ali mnogo češće Ocem. Da shvatimo Božje očinstvo, potreban nam je doživljaj zemaljskoga oca u obitelji, U samoj stvarnosti stvar stoji obratno. »Po Bogu se naziva svako očinstvo« (Ef3,15) — Bog je i majka: »Kao što mati tješi čedo svoje, tako ću vas ja tješiti!« (Iz 66, 13) — »Može li mati zaboraviti svoje čedo? Pa ako bi ona i zaboravila, ja vas zaboraviti neću« (Is 49,15).

Što promijene djeca u srcu roditelja? Probude radost davanja. Sretniji je koji daje nego tko prima. »Blaženije je davati nego primati.« (Dap 20, 35) — Tako postaju sposobniji da se jedan drugome nesebičnije daju.

197. Ima neuspjelih brakova u kojima još samo djeca povezuju roditelje. Oni su otac i mati, ali su prestali biti muž i žena, zapustili su razgovor između sebe i udaljili se jedan od drugoga. Pa kad djeca poodrastu, njima ne preostane ništa drugo zajedničko, pa se čak i rastave. Gospodin Ćiro voli tu pojavu nazvati »kompleksom praznog gnijezda«. — Na taj kompleks spada još nešto: Zanimljivo je da je roditeljima najljepše dok su djeca malena i mnogo trebaju, a ništa još ne mogu uzvratiti u ekonomskom smislu. Pribojavaju se roditelji onog časa kad se mladići i djevojke osamostale i više ih »ne trebaju.«

G. ĆIRO: Pravilo je da je malo dijete mala briga, a čim je veće veća je i briga.

G. TOMISLAV: Moja bi baka rekla: Mala djeca kruha jedu, velika djeca krv piju.

G. ĆIRO: »Ja sam, recimo, došao neki dan na informacije kod učiteljice mog najstarijeg djeteta i pitao sam ono normalno. Svakih 14 dana dođem. Ona mi je rekla: Budite bez brige, nema s njim problema, najbolji je u razredu, samo sve vam je to fino dok Vam ne odraste! — I onda mi je počela pričati kako ona ima dvije kćeri. Jedna je udata i tako nastaše problemi. Sad sam ja gotova, ja i moj stari fino možemo u penziju, pa u Split, pa miran život, u bake. Ispričala mi je čitavu tragediju, rasplakala se, jedan sat sam je slušao i došao sam do zaključka: Stvarno kako smo mi sretni s malom dječicom, budimo se noću i ovo i ono, ali to je tako slatko, čovjeka odmara, a ne umara u usporedbi s ovim kad počne velika problematika: škola, vanjski utjecaji. Stvarno

manje je dijete manji problem, što je veće veći je problem. Ali onaj tko riješi veći problem pametniji je od onoga koji riješi manji problem. Prema tome izazov nama roditeljima da budemo sve pametniji.

NEPRIJATELJSKA ATMOSFERA

198. GOSPOĐA iz Slavonije: Po sebi sam voljela djecu. Željela sam ih više imati. Ali tek u braku vidjela sam kako je to teško. Teže nego sam mislila. I to zbog rodbine, prijatelja, posla. Ne zbog muke i napora. Nego zbog toga jer su me svi odgovarali. A i direktor me nazvao bedastom. Kod neke sam djece imala teškoća kod nošenja. Savjetovali su mi: Ako ti trebaš, može i bez novaca! Htjeli su da učinim pobačaj. Najgora mi je bila zloba ljudi. Da nisam imala čvrstu vjeru, ne bih danas imala četvoro djece. Osjećam da me je vjera držala jer, eto, i peto je na putu. Pobačaj ne bih nikada počinila, ali znam da radi vjere ne želim ostati samo na jednom ili dvoje djece. Kad sam zanijela treće dijete, hvatala me tjeskoba, jer sam drugo teško nosila. Kad sam se morala odlučiti, rekla sam: Bože, ako hoćeš, neka bude! i odmah sam osjetila snagu. Treće sam dijete mnogo lakše nosila jer mi je to predanje Bogu silno pomoglo.

GOSPODIN: Znate, u Zavodu za zaštitu zdravlja ja imam najviše djece. Ja i još jedan liječnik. On ima petoro. Svi ostali po jedno ili dvoje. To je njihov maksimum, i to ondje gdje se propagira zdravlje i budućnost naroda. Ne želim se kritički osvrtati ni na koga, ali u takvom je društvu teško raditi i živjeti. Međutim ja govorim u šali sa svojima tako da oni misle da ja imam čak šestero djece. Ja se uvijek šalim: »Pa kaj, ne bum valda svojega tatu izneveril...? Ne, on je imal 10 djece, a da ja nimam ni pet komadov? Bil bi slabi sin svojega tate!« — Svi se nasmiju i ostave me na miru.

199. G. MARIO: Zamislite si vi u kakvom svijetu živimo, među kakvim ljudima mi živimo? Ja u stvari radim za njega, on je jedne vrste parazit na moj račun, a on mene zeza što imam djecu i što se za njih brinem. Kad odemo u penziju, vrijedit će novac koliko ima mladih ruku i produktivnosti: moja će djeca raditi za njega.

200. G. ĆIRO: Šta zapravo može ispuniti naš život više, pogotovo naš život u svjetlu vjere od one odgovornosti, zapravo od onog ovlaštenja koje nam je Gospodin dao? Gledajte, samo se u ovu činjenicu treba zamisliti. Bog je stvorio sve što postoji a da nije nikoga konzultirao i ni s kim se dogovarao, a nijedan čovjek nije samo rođen — čovjek je nešto najsavršenije na svijetu, najjsličniji Bogu, dakle najveća vrednota — tu najveću vrednotu Bog ne stvara bez nas i, ako mi hoćemo da jedno takvo biće nastane, onda će Bog s nama surađivati. Ako mi nećemo, možemo Bogu reće: Ne! Na ovu činjenicu nije lako misliti među pelenama i tanjurima, ali čovjek mora razmišljjati što nas kao ljude može potvrditi, što nas može učiniti više ljudima nego stvaranje i odgoj, postavljenje novih ljudi na noge. Pogledajte brodogradilište Split, izrađuje brodove od 116.000 tona. Legije inžinjera, tehničara, građevinaraca, strojara, električara itd. napravili su jedno djelo. To brodogradilište može sutra propasti i nestati kao i svih materijalnih stvari, a mi stvaramo s Bogom u zajednici jednu vječnost. Kad sebi tu odgovornost stavimo pred oči, imamo ideal za koji se isplati živjeti. Kad sam sa svojom ženom razgovarao da ćemo imati otprilike četvero djece, nisam na to mislio. I sad, kad promatraš kako ta djeca rastu, kako postaju sve pametnija, kako postavljaju pitanja, onda mi dolazi do svijesti šta sve ja ne bih mogao načiniti od tog djeteta. Mogu napraviti od njega razbojnika, bandita, ubojicu, a mogu napraviti misionara kao oca Gabrića, oca Bulata ili patra Jošku ili bilo kojeg drugog. Ispunjava me radošću da sam sposoban, da me je Bog obdario takvom sposobnošću i povjerio mi takav zadatak. Mi stvaramo vječno djelo u sebi i u djeci, zato je brak nerazrešiv. Ne zato što bi nas Crkva htjela silom držati na hrpi. Naša je odgovornost tolika da je strahovit grijeh krasti ljubav ženi i djeci i poklanjati je nekom drugome.

201. G. MARIO: Vidite, promatrao sam ljude i što sam primjetio. Znam konkretno dvije takve obitelji. Potječu iz obitelji po petero, šestero djece, a oni svi skupa isti broj unuka. Kako to? Tu nema logike. Ako su ta djeca odrasla u atmosferi ljubavi, kako to da oni ostaju samo kod jednog djeteta? Ja sam sebi našao jedan odgovor, koji nastojim ovako doživjeti u svom životu: Naime, ljudi previše tragično shvate svoju roditeljsku ulogu: majka je ona svjesna, dobra i plemenita, ali ona daje dojam, koji ja smatram krivim, da, ako nije svaku večer sva umorna, da ona nije dobra majka. Otac, ako ne radi cijeli dan za svoju djecu, pobrine se za ovo i ono, da nije dobar otac. I što se dešava? Ta dje-

ca — ja sam to potvrdio u nekim razgovorima s nekim obiteljima — ta djeca kažu ovako: Ja ne želim — kaže kćerka — imati onakav skoro pasji život kao što ga je imala moja majka. Sin doživljava: Ja ne želim imati mučenički život mog oca jer je imao mnogo djece. Oni oboje misle da je uzrok nevolje što su roditelji imali previše djece. Ja ću — veli kćerka — imati jedno dijete, zadovoljit ću svoj majčinski poriv, volit ću ga, brinut ću se za njega itd.

202. Kakvo ja tu rješenje vidim? Ja gledam ovako: Jedna od najvećih usluga koju ja mojoj djeci mogu pružiti kroz život jest da ja kao muškarac pružim sliku smirenog, koliko god je to moguće odmorenog, ne živčanog nego raspoloženog i veselog oca. A moja žena čini jako veliku uslugu svojoj djeci ako im pruži sliku smirene, bar nekoliko puta tjedno odmorene, bar nekoliko puta vesele i raspoložene majke. Znači da ja u interesu svoje djece moram nastojati da meni osobno bude život što ljepši, što udobniji, što ugodniji, da se tako miran, odmoren mogu posvećivati daleko kvalitetnije i intenzivnije svojoj djeci. I ako ja uspijevam i moja žena, da u našoj obitelji bude ta jedna nit prisutna, ne jedna nit pretjerane zabrinutosti nego jedna nit sposobnosti da se razveselimo, raspoložimo i zabavimo: da odemo u kino i sami i s djecom itd, naša djeca neće bježati, neće smatrati da su teret, nego će vidjeti ono što i mi vidimo da djeca jesu: Jesu i teret, veliki teret, ali su i veliko veselje i mi se nećemo morati bojati da ćemo imati, ako nam uspije ostvariti što smo planirali, da imamo sedmero djece, da imamo samo sedmero unučadi, nego ćemo, ako uspijemo u tome, mirno očekivati da — budemo li imali sedmero djece, imat ćemo barem tridesetero, četrdesetero unučadi.

203. Mi zaboravljamo, dragi Hrvati, da je od kralja Tomislava do danas prošlo samo 30 generacija. Ono što su moji pradjedovi u doba kralja Tomislava, ako su uspjeli izgraditi u svojoj obitelji: ljubav, prijateljstvo pobožnost, danas ja u svojem životu mogu osjećati i osjećam posljedice što su u doba Tomislavovo oni ostvarili. Moj utjecaj na budućnost čovječanstva osjećat će se do konca svijeta, ako nam se — ne daj Bože! — kojim slučajem ne prekine slijed naraštaja. Kako je roditeljstvo fantastično, a realno — ne tek poezija i pjesništvo! Moja žena pametno kaže: Ja želim biti ekonomski realna, prizemna, ali duboka i temeljita. Prisutnost moje žene i moja u tom narodu ostat će blagoslovljena, budemo li odgojili djecu kojoj je princip života ljubav, poštenje, pravednost i poštovanje prema drugim ljudima. Možda će nas za 200, 300 godina zaboraviti, ali naše će djelo ostati.

GĐA DARKA: Kad govorim o našem narodu, moja srednja kćerka pita jednog dana: Mama, da li je dragi Bog Nijemac ili Francuz? A starija je gurne pa veli: Kaj je tebi, pa naravno da je Hrvat!

204. MARIO: Prije dvije godine razgovarao sam s jednim prijateljem. Pet i po godina su u braku, nemaju djece, a dobri su ljudi. Onda on meni tumači: Pa mi putujemo. Stvarno radio je u ATLASU. Mi ti ovo, mi ti ono i na koncu će: Znaš, Mario, ja sam ti egoista, a ti se altruista. A ja njemu: čuj, Igore, ja sam egoista samo na višem nivou nego ti, jer kome je život ljepši, premda je život meni možda teži, ali kome je život ljepši? Znaš li ti što znači doći kući kad te dočeka dvoje ili troje djece, kojima je srce u očima, u rukama... nastoje te uhvatiti, zagrliti? Da li ti znaš što to znači, navečer doći kad djeca već spavaju, pa ih promatrati kako su slatka dok spavaju? Da li znaš što to znači kad gledaš svoje dijete pa doživljavaš: Pa taj bi za tebe u vatru skočio s 4, 5 godina, koliko te voli, sve bi učinio za tebe? Tako da je u stvari jedan visoki stupanj brige za samoga sebe koji ostvaruju ljudi koji nastoje voljeti svoju djecu najviše što mogu.

205. ĆIRO: Nas uvijek s većim brojem djece strašno žale i kukaju nad nama kao što učenjaci kukaju nad demografskom budućom eksplozijom, a isti ti učenjaci slažu svoje bankovne račune, voze se u mercedesima a da nisu dali ni prebijene pare za ublaživanje gladi u Bijafri, Vietnamu itd. Tako nas žale: Jao, pa kud ćete s tom djecom, pa kako ćete s njima, pa tko će vam nasmagati novaca. Takvo jedno tjelobrižništvo čovjeku postane jednostavno da ti bubnjić pukne od toga. Međutim ja kažem ovako: Ljudi, ponašajte se prema jednoj poslovici, ne znam je li kineska ili arapska: Tko cijeli život sluša vrane, misli da su slavuji!

206. Jer on ne zna ovu recimo ljepotu doživljavanja jedne sretne obitelji. Misli da je vrhunska ljepota njegov mercedes ili njegova vikendica koju mu može netko sutra eksproprirati, njegov žiro račun koji mu može svaki čas devalvirati. A zapravo ne shvaća da je najbolje ulaganje materijalnih sredstava i još više svoje ljubavi u djecu, ulaganje

u jednu banku koja nije pod kontrolom nikakvog monetarnog fonda. To je banka u kojoj sigurno uloženi kapital apsolunto se vraća, Bog jamči. To je stvaranje nepropadljive vrijednosti.

Egoisti vrijednost završava s autom od 10 milijuna ili s kućom. Sve je to lijepo i dobro. I mi imamo automobile, možda i pokoji neku vikendicu, naši prijatelji spremaju se graditi. Sve su to vrijednosti, samo one treba da nečemu služe. Treba da služe ovoj novoj konstruktivnoj atmosferi koju doživljavamo u sretnoj obitelji da se nastavi kroz buduće naraštaje. Ne znam da li ti ljudi koji vječito kukaju: Nemamo novaca, nemamo ovoga i onoga, ne znam da li oni mogu razumijeti što to znači zapravo biti sretan kad se vratiš kući i njih se troje, četvero vješa o tebe, ne znaš s kim bi se prvim pozdravio. Rekao sam da se poslije neprospavane noći u spavaćim kolima osjećam kao ubijen, međutim — kad se radi svog djeteta tri četiri puta noću probudim, da je zapravo to jedan odmor. Ne znam da li to ljudi mogu shvatiti.

207. MARIO: Možda je vrijedno ovo što je Ćiro sad rekao, da si stvarno budemo svjesni toga da je veća razlika između dvoje ljudi od kojih jedan voli djecu, a drugi ne voli djecu, veća nego između njih nego između sveučilišnih profesora i nekog nepismenog primitivca. Oni mogu živjeti osam sati svaki dan u istom poduzeću, ali su dva svijeta, toliko su različiti. Novi je svijet u kojem mi živimo koji volimo djecu.

207. Slušao sam kao momak jedan razgovor. Kad su jednu majku s petero djece, a muž joj je bio daleko, pitali: Dragice, a kako ti izdržiš s toliko djece? ona je odgovorila: Kad sam imala svog Emila, ja sam mu dala svu svoju ljubav, sve svoje vrijeme, svu svoju energiju. Kad je došlo drugo dijete, ja nisam mogla dati više. Kad je došlo treće, ja sam jednako davala njima svima! — I stvarno, promatrajmo ljude pokraj nas koji vole djecu: On ima jedno dijete i nema ništa više slobodnog vremena nego onaj s troje, četvero niti je odmorniji, niti je manje zauzet. Dapače, čak suprotno. Mi možemo naše troje djece mirne savjesti ostaviti kod kuće i otići dva tri sata van, a jedno dijete on ne može ostaviti samo kod kuće, makar imalo 4, 7 i 8 godina. Jedno dijete zabavlja drugo. Djetetu više od svega treba ljubav i poštovanje. Ako ja mojoj djeci uspijem pružiti od najranije

dobi neprestano cijelo svoje srce, svu svoju ljubav, cijeloga sebe, ja sam kao roditelj uspio. Ako mu dadnem i škole i novce, a slabo sam uspio u davanju ljubavi, ja kao roditelj nisam uspio.

208. Uzmimo školovanje. Dobro je da roditelji omoguće djeci školovanje. Ali materijalno dobro osigurana djeca često se dulje školuju od siromašnih jer nisu odgojeni u domu da je ljubav prva stvar: ljubav prema samom sebi i marljivost. S druge strane vidimo ljude koji svojoj djeci nisu mogli omogućiti redovito školovanje, ali su im u srce znali usaditi konstruktivnost, ljubav, poštenje, marljivost, plemenitost... I ti su ljudi kao radnik i radnica završili popodne srednju školu, završili izvanredno fakultet, znam dvojicu koji su izvanredno završili i postdiplomski studij. Možemo, dakle, smanjiti tu zabrinutost da li ćemo mi moći školovati naših četvero djece. Ako mi ne budemo uspjeli, premda se trudimo, zbog financijskih, zdravstvenih ili drugih razloga, ako ih odgojimo da budu pametni i radini, oni će se sami probijati u životu da završe škole.

209. Previše dajemo na materijalni momenat. Pazite, nisam rekao da on nije važan. Važan je momenat koliko ja imam novaca i koliko mogu djetetu pružiti ali novac ima ograničenu vrijednost. Danas mi imamo četvero djece, najstarije ima devet godina. Za djecu trebamo razmjerno malo novca. Živimo u dvosobnom stanu, 52 kvadratna metra, u istoj sobi spavamo s djecom i spremamo se nadograditi stan. Ali mi tu ne doživljavamo danas neki posebni problem. Nama će pravi novci trebati za našu djecu za 15 godina, kad naše najstarije dijete bude imalo 25, a najmlađe 16 godina. Ja sebi postavljam pitanje tko je taj koji može bilo kojem bračnom paru u bilo kojoj državi, bilo gdje garantirati da će 1989. godine imati veće prihode nego danas. Nema toga. Jedan rat, jedna bolest u kući, jedna ekonomska kriza baca sve naše planove i prognoze. Znači, materijalni momenat ima ograničenu vrijednost da li ću ja imati dijete ili ne.

210. Ključnu vrijednost, ja smatram, ima momenat koliko sam ja djece zajedno sa svojom suprugom sposoban uporno, ustrajno i od svega srca voljeti i poštivati. To treba da postane glavni kriterij: Ako sam im pružio ljubav i poštovanje, ja sam kao roditelj uspio. Možda ima još jedan momenat. Ja često ističem mladim bračnim parovima kod stupanja u brak: Kad planiramo broj djece u obitelji, neka

ne prave od toga modul. Mladi kad se ožene nemaju novac stanuju u podstanarskoj sobici. Nek ne odlučuju u sebi: Mi moramo imati četvero djece! Taj mi je problem riješio jedan Švicarac. Ima petero djece; najstarije od 15 godina, a najmlađe od tri. Ja pitam: A kad ste se odlučili imati toliko djece? — On malo razmisli, pa mi kaže: Pa znate, gospodine mi smo se odlučivali jedno po jedno. Ja sam si poslije mislio: Baš je taj čovjek pametan: što bih ja sebi razbijao glavu, hoću li imati 1978. dijete ili ne. Danas se brinem za ovo dijete tu, a 1978. razmišljat ćemo za 78., a osamdesete za 80. Osamdesete godine bit će mi 41. godina. Zadržat ćemo otvorenost prema budućnosti. Znači, danas ne mislim imati više djece, a što ću misliti za 6 godina, vidjet ću za šest godina.

211. G. ĆIRO: Ja imam malo drugačije mišljenje. Mi, kad smo malo u godinama, rijetko smo mladenački svježi kao naš prijatelj Mario. On je doduše dosta mlađi od mene, ali ne vjerujem da će se išta promjeniti u mojim godinama. Ja sam oduvijek bio pristaša dugoročnog planiranja. Kad smo se moja supruga i ja upoznali, razgovarali smo o tome. Naša je ideja četvero djece, a tada nismo uopće znali i bili sigurni da ćemo se oženiti. Bili su to preliminarni pregovori. Zašto baš četvero? Možda jer je nas bilo četvero braće?! — Ona je isto razmišljala i složili smo se da bi i ona bila za otprilike četvero djece. Danas smo ostvarili taj plan. Mario ima pravo u pitanju budućnosti: To sigurno nije konačan broj! Ali je važno imati u mladosti jedan ideal, jednu projekciju života. Smatram vrijednošću ostati vjeran idealu. Taj nas je ideal povezivao i jednom zacrtan potvrđivao našu ljubav.

212. Ja bih spomenuo negativne pojave jednog djeteta u obitelji. I glede odnosa muža i žene. Moja supruga bi to potvrdila. Jednako smo voljeli dijete, ali u prvom razdoblju do dvije tri godine majka je dominantna u odnosu prema djetetu. Majka se tom prvom jednom djetetu toliko okreće, toliko je njime zauzeta da ljubav prema mužu dođe u drugi plan. Ja sam to osjetio kod prvo dvoje djece, kod drugih manje. Mislim da neke žene na taj način pokušavaju izbjeći mužu koga više ne vole, zlorabe majčinsku navezanost s djetetom. Kasnije smo iskreno o tome razgovarali.

213. MARIO: Međuljudski su odnosi najvažniji. Čovjek u njima mora nazadovati, ako na njih ne pripazi. Kad su mi

jednom prigovorili: Što će ti djeca? — ja sam odgovorio: Čuj, kvalitetni ljudi trebaju imati djecu! Što će nekakvi bezveznjaci, nekakvi glupani imati djecu? Ako moj život za mene vrijedi, onda će za mene biti vrlo logično da ću htjeti imati još djece kao što sam ja, kojima će život vrijediti kao što i meni moj život vrijedi! Ako moja žena za mene vrijedi, ja ću htjeti imati još djevojčica, još žena na svijetu koje će biti slične mojoj ženi i koje će me podsjećati na moju ženu.

214. GĐA DARKA: Muž me je avionom doveo jutros ovamo. Za otprilike mjesec i po očekujem svoje četvrto dijete. Ne povlačim se u trudnoći od svijeta. Ponosna sam, idem na sastanke, vedra sam. Treba prekinuti s tim stidom i osjećajem manje vrijednosti. Ja se sad upravo osjećam zgodnijom nego inače premda mi je trbuh narastao.

PSIHOLOG: Medicinska je činjenica, draga gospođo, da placenta oko djeteta daje obilno estrogena koji ženu čini lijepom. S druge strane dijete ima prednost i pokupi sav kalcij iz krvi za svoje kosti. Ali dijete nagrađuje svoju majku. To nije samo slutnja nego medicinska konstatacija. — Neobično je važan psihički stav prema stvarima i pojavama. Potpuno razumijem g. Ćiru da ga djeca odmore iza kako je kunjao u Marijan ekspresu tamo i nazad. Naš zagrebački psihološki institut možda je prvi na svijetu u studiju psihologije umora: Motivacija čini čudesa i u samom organizmu. Oduševljen čovjek odmori se makar obilno trošio svoje energije, mnogo više od drugih. Nogometna utakmica osvježi i odmori čovjeka, jer je voli, a potrošio je više energije nego u tri dana rada. To čudo čini u čovjeku razvijena ljubav. Psihički stav prema trudnoći i porodu uvećava ili umanjuje tegobe.

215. MARIO: Kad je moja žena imala prvo dijete, nije bilo nikakvih posebnih smetnji: niti povraćanja, niti mučnina. I onda, jednog dana, netko stariji počeo joj pričati sve moguće slučajeve u vezi trudnoće: gadnih smrti i opasnosti. Bilo je to u nedjelju. I sutradan počela je moja žena povraćati. Pozlilo joj je od sugestije da tako treba da bude. Žena se iza toga bojala poroda, i to više prva tri mjeseca nego zadnja tri mjeseca, i govorila je: Ovo i više ne! Tako je bila potištena da se bojala da dijete od toga neće biti normalno. Kasnije se smirila. I opet je izostala menstruacija. Odnio sam urin na ispitivanje. Cijelo dopodne sam

izbivao i pošao po nalaz. Rekao sam joj: Znaš, ti nisi trudna. Analiza je pokazala. Kad li na moje iznenađenje, ona koja je još prije nekoliko mjeseci, dok je nosila prvo dijete, govorila da više neće imati djece sada najednom počela plakati. Ražalostila se što nije trudna...

IZ PUBLIKE: Lijepo ste vi to prikazali, ali što će sirotinja s djecom?

216. MARIO: Da materijalni moment igra tako važnu ulogu, bogatiji bi imali više djece, a siromašni manje, a obratno je svuda činjenica. — I život siromaha ima smisla. Ako nema, onda potamanimo 30% najsiromašnijih bezbolnim načinom da im skratimo muke. Život ima smisla za svakoga tko ima u sebi ljubavi, poštenja, plemenitosti, jedan svoj životni princip. Ako što prigovaramo svojim roditeljima, to je u prvom redu što nas ne poštuju, što nas nisu dobro odgojili, što su nas razmazili, što do našeg mišljenja nisu držali, što su nas zapostavljali na tuđi račun ili nisu vjerovali u našu dobrotu... Bit prigovora roditeljima redovito je u tome da nam nisu pokazivali dosta ljubavi. Ne što nam nisu dali mnogo novaca, osim ako su nam dali manje nego drugima, jer je to znak zapostavljanja u ljubavi.

Ja sebi ne postavljam cilj da baš nužno sva moja djeca moraju završiti fakultet kao tata. Zašto moja djeca ne bi mogla biti radnici da se izdržavaju na razini srednje stručne naobrazbe? Mogu biti tako sretniji nego da se uguraju u 10% akademski naobraženih.

IZ PUBLIKE: Da li sebe smatrate siromahom u financijskom smislu s obzirom na današnji standard?

MARIO: Imam stan kvadratni metar po čovjeku, daleko ispod prosjeka u okolini i ja bih rekao možda i u Zagrebu pogotovo među fakultetski obrazovanima. Imam auto »žabu«, idemo na praznike. Ferije smo imali u Americi, drugi put u Poljskoj. Ja se ne osjećam siromahom.

217. IZ PUBLIKE: Niti se bračna sreća tako lako ostvaruje, niti svi sebi mogu dozvoliti veći broj djece.

G. ĆIRO: Ne može se zahtijevati od jedne obitelji koja živi na 16 kvadratnih metara, ima u hodniku neke zajedničke zgrade štednjak koji mu sad hoće izbaciti tako da on sad

mora srušiti onaj umivaonik u WC da bi stavio unutra štednjak. Ne može se od njega zahtijevati da ima troje djece premda je to najharmoničniji odgoj.

Nikoga ne smijemo osuđivati jer ne znamo njegove prilike.

IZ PUBLIKE: Stekao sam iz dosadašnjeg izlaganja pogrešan dojam da ovi iz Zagreba dođoše ovamo nagovarati nas na mnogo djece. Međutim dojam je sasvim drugačiji. Oni su našli rješenje i zadovoljstvo s mnogo djece. Ne znači da to mora biti pravilo za svakoga. Brak može biti sretan i bez djece i malo djece. Ja imam dvoje djece i kad smo htjeli imati više, nije bilo moguće.

218. O. Weissgerber: Kako god moramo poštivati savjest svakoga i nikoga ne smijemo osuđivati, pogotovo kad ne znamo njegove prilike, mogućnosti i razloge, II. Vatikanski Sabor stavlja roditeljima na srce odgovornost za čitavu narodnu zajednicu i za Crkvu. Otprilike svaki 11. brak je sterilan, neki se ne žene. Djeca umiru. Demografski gledano, da piramida dobi bude zdrava, koji mogu imati djece ne bi smjeli stati prije četvrtog. S odgojne strane, teško je dobro odgojiti jedinca ili jedinicu. Opasnost je da ostanu egoisti i razmaženi. Dvoje djece budu često neprestani rivali i razviju se u nametljive neugodne ljude. S troje djece počinje zdrava diplomacija. — S druge strane najbolje je da slijedeće dijete dođe kad starije ima tri godine, jer dijete treba majku tri godine. Pametne majke uspjet će ne zapustiti starije dijete i u kraćem razmaku između dva djeteta. Konačno i majci treba dati odmora. Trudnoća ima svojih neugodnosti, ali je po sebi za zdravlje pogodna, ali porod zna biti težak te iscrpi majku. Koji imaju mnogo djece i lijepo ih odgajaju, morali bismo im dizati spomenike. Oni pomlađuju narod i njihova će djeca raditi za naše penzije.

Najvažnije je da se uvjerimo kako je dijete najveće blago, vječna vrednota, jedina budućnost, i zato pred Bogom najveće što roditelji mogu dati. Izraz »čuvati se djece« može se kojiput primijeniti i na nas svećenike, ako zapuštamo vjeronauk i rad oko djece. Nismo se zato posvetili Crkvi u celibatu, što bismo se htjeli riješiti brige oko djece, nego da se možemo brinuti za svu djecu župe, sjemeništa, škole, gdje već radimo.

Tko ne bi imao ljubavi prema djeci te izbjegvao rad oko njih, nek se ne hvali svojim nacionalizmom i svojom vjernošću katoličkoj vjeri. On je prazni brbljavac.

Ing. Ćiro Ćurlin, ekon. Mario i Darka Živković

(O odgoju djece izaći će posebna knjiga pod naslovom: NAČINIMO ČOVJEKA)

LIJEČNICI GOVORE

Dr Đuro Tomašić:

219. Problematika braka vrlo je zamršena, a neznanje nije dosada riješilo nijedan problem, stoga je potrebno upotpuniti svoje znanje da mognemo uskladiti bračni život prema prirodnim zakonima.

Prirodni zakoni braka vrlo su opipljivi. Sreli smo se s njima jer nas prate kroz cijeli brak. Njihova je karakteristika stalnost djelovanja. Nema iznimaka, osim u slučaju čuda na koja ne smijemo u običnom životu računati. Moramo ih, dakle, poštivati i prema njima udesiti svoj život, inače će nam se osvetiti. Ima različitih: kemijskih, fizičkih, bioloških i psiholoških. Nas će zanimati osobito ova dva posljednja: biološki i duhovni (psihički). Biološki utoliko ukoliko upravljaju začećem i tjelesnim razvojem djeteta. Svi vi jako dobro znate da nepoštivanje prirodnih zakona stvara nesklad, a nesklad uvjetuje abnormalno stanje koje često rezultira bolešću ili smrću. To vrijedi za biološke i za duhovne zakone (psihičke) koji su vrlo tijesno povezani.

220. Danas se biološki zakoni krše uglavnom na tri načina:

1) zloupotrebom seksualnih organa, odnosno abnormalnim seksualnim iživljavanjem;
2) upotrebom mehaničkih, kemijskih i ostalih kontracepcijskih sredstava u svrhu sprečavanja začeća i
3) abortusom, pobačajem.

Da ne bude među vama takvih koji bi rekli da ja zastupam neke svoje teze, odlučio sam da navodim uvažene liječnike bez obzira na njihov nazor na svijet u obliku njihovih izravnih riječi navodima iz njihovih djela. Pri ovom

izlaganju molim vas da ne zaboravite kako se prirodni zakoni, koje je Bog postavio, ne daju izigrati bez tjelesnih i duhovnih posljedica.

221. Pređimo na zloupotrebu seksualnih organa. Jedan je oblik bezobzirnost muža prema ženi. Rijeđe je to obratno. Katolički moral ima načelo: ako nema jakog protivnog razloga, a muž ili žena zahtijevaju spolni odnos, drugi mora pristati. Međutim često se puta događa — zbog seksualne gladi ili drugog razloga — da muškarac, rjeđe žena, zahtijeva seksualni odnos gotovo svaki dan. Ima takvih slučajeva: ne samo svaki dan nego u jednom danu po dva ili tri puta. Uzrok može biti jedna vrst impotencije da se spolni čin nikad potpuno ne izvede radi psihičkih razloga. Da je to naopako, da je to abnormalno, o tom nema smisla govoriti, jer treba govoriti onima koji to ne znaju: obzirnost prema ženi mora biti ljudska. Umjerenošću i obzirnošću pripravit će se odnos koji zaista zadovoljava i umiruje. Naročito to vrijedi za intelektualce. Intelektualni rad zahtijeva rezerve za intelektualni kapacitet. Intelektualcima treba savjetovati da manje zahtijevaju u seksualnom području nego radnici jer intelektualna koncentracija stoji u oporbi sa živčanom seksualnom koncetracijom. Živci u budnom stanju troše energije nakupljene u snu. Seksualno uzbuđenje troši ih u obliku afektivnog umora. Pozitivna strana ovake povremene abstinencije pokazuje se u bolesti ili trudnoći. Muževi koji nemaju čvrstog duhovnoga stava, izbjegavaju svako sudržavanje pa odilaze iživljavati se drugamo, i to uvijek na veliku štetu bračne ljubavi i međusobnog povjerenja i poštivanja. Dobro je stoga od početka braka misliti na to i odrediti sebi neka ograničenja. Umjerenošću dobiva se na kvaliteti seksualnih odnosa kao što je za zdravlje i dobar tek jako dobro biti umjeren u hrani i kojiput postiti. Takve prigode jesu trudnoće, bolesti, reguliranje poroda uz pomoć termometode. Ovakvi intervali doprinose međusobnoj ljubavi. Mnogi bračni parovi koji propagiraju termometodu, govore: Nakon uzdržavanja od nekoliko dana, mi ponovo proživljavamo one prve dane međusobne ljubavi u medenom mjesecu. Dakle, na neki način treba urediti svoje odnose na duhovni način, a ne na tjelesni. Bilo bi dobro reći makar nekoliko riječi o grubosti muža koji drži vlastitu ženu u priležnom stanju. Ovaj dio izlaganja završit ćemo s riječima beogradskog profesora: »Abnormalni seksualni odnosi kod zdrave žene ne utječu direktno na genitalna oboljenja, ali utječu u izvjesnoj mjeri na živčani sistem. Ako su odnosi pretjerani, mogu dovesti do menstrualnih i drugih poremećaja, umora, boli ...«

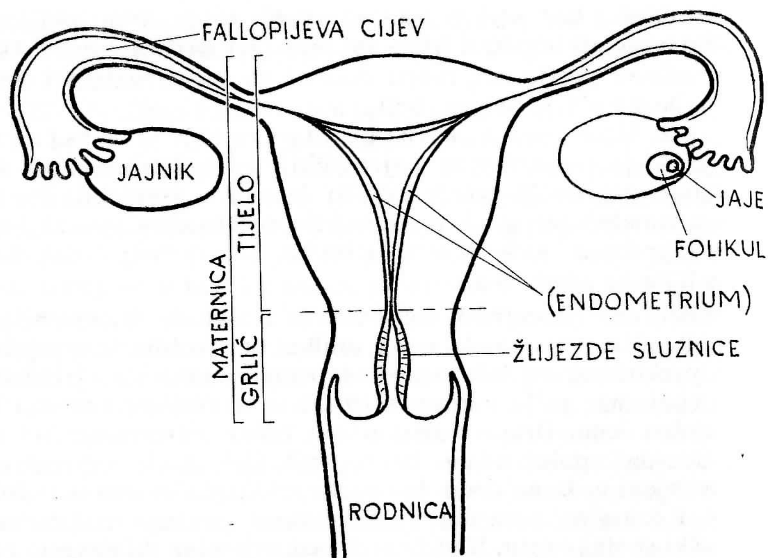
222. Upotreba kontraceptivnih sredstava. Čovjek je posegnuo za najrazličitijim sredstvima koja bi trebala zapriječiti začeće. Netko će možda pomisliti: Pa to je normalno jer strah pred neželjenom trudnoćom ozbiljna je zapreka za zadovoljstvo u braku. No, odmah ćemo čuti da li je to zaista tako.

Prvo da nabrojimo sva sredstva i metode kotracepcije. Kod muškarca ona dolaze u obliku npr. coitus interruptus ili prekinutog snošaja neposredno prije momenta ejakulacije (izljeva)., prije momenta izbacivanja muškog sjemena u rodnicu žene. Drugo dolazi u tzv. coitus reservatus. To je produženi spolni odnos bez ejakulacije. Dakle supruzi su sjedinjeni a da ne dođe do izljeva muškog sjemena u rodnicu. I konačno prezervativ ili kondom, gumena navlaka na muški spolni organ. Kod žena dolazi vaginalna dijafragma od gume, različite kemikalije, spužve, tamponi koji se stavljaju u rodnicu. Konačno i sterilizacija žene, a koji puta i sterilizacija muža. U tu se svrhu u najnovije vrijeme upotrebljavaju i hormoni.

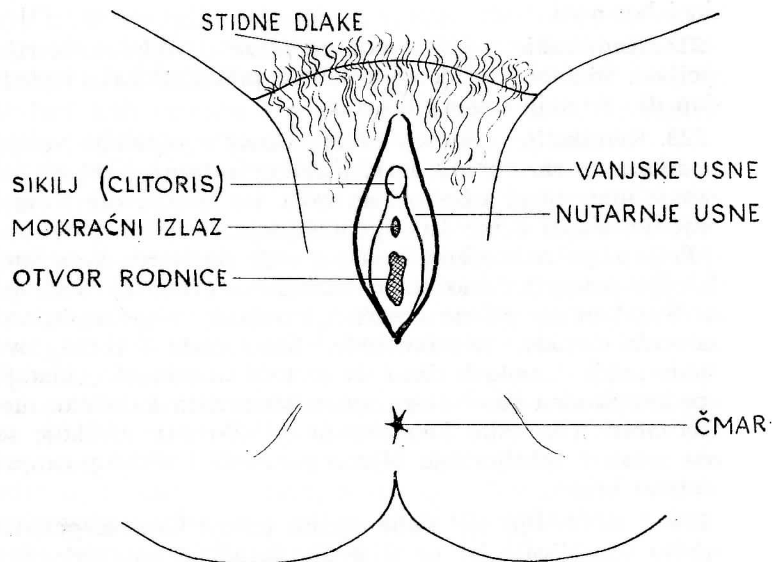
223. Kemikalije, spužve, tablete ulaze u rodnicu. Nerijecepcijska sredstva, mi ćemo pokušati prikazati kako izgleda jedan dio ženskih organa u crtežu.

223. Kemikalije, spužve, tablete ulaze u rodnicu. Nerijetko dolazi do raznih oštećenja nježnog nutarnjeg tkiva i do povreda maternice, a često i do raka. Da to nije samo moje mišljenje, vidjet ćemo kasnije mišljenja različitih ginekologa. Prije nego nabrojimo štetnost ovih sredstava koje smo nabrojili, postavit ćemo norme Katoličke crkve da bude jasno: Sva kontraceptivna sredstva i metode — osim Ogino-Kuansove metode, termometode, hromotesta i Billingsove metode suhih i mokrih dana da se točno ustanovi ovulacija — protuprirodna su. I stoga su sa stanovišta katoličke moralke zabranjena osim kao obrana od silovanja na koje se može svesti i zahtijevanje pijana partnera i slični postupci u samom braku.

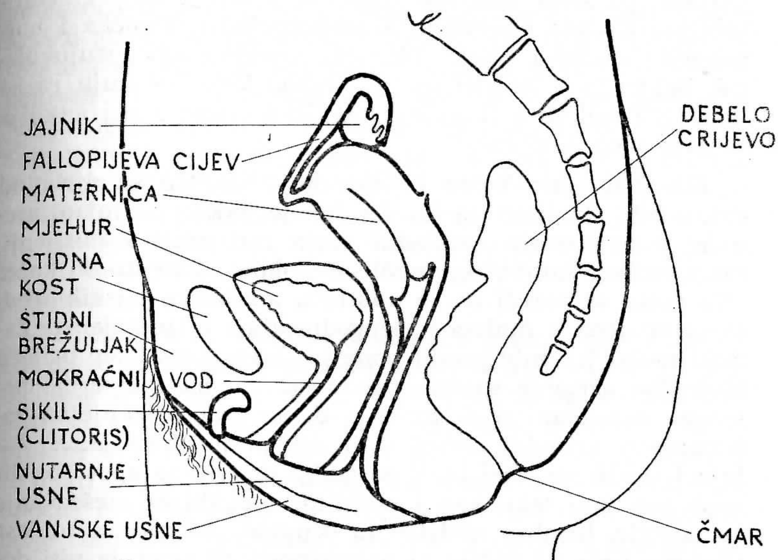
224. I mi ih liječnici odbacujemo jer su kontracepcijska sredstva škodljiva i jer ne štite apsolutno od trudnoće. Nema kontraceptivnog sredstva koje ženi daje stopostotnu si-

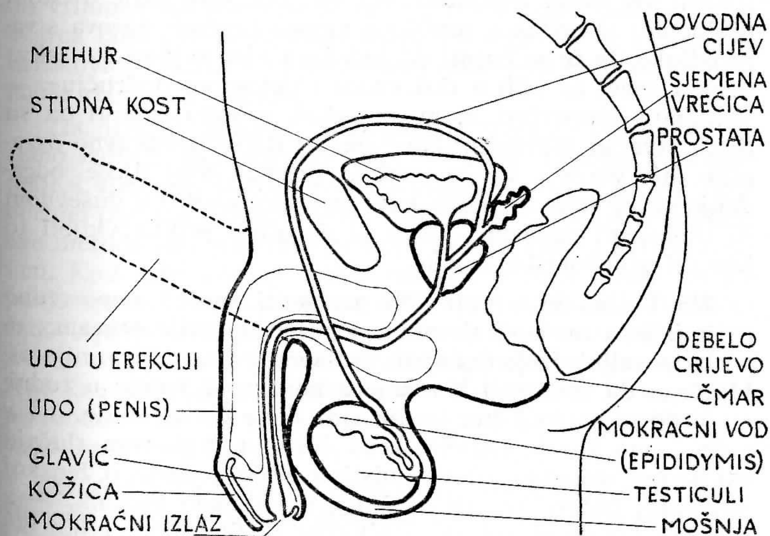
ČEONI PRESJEK SPOLNIH ORGANA ŽENE

VANJSKI SPOLNI ORGANI ŽENE

POPREČNI PRESJEK ŽENINIH SPOLNIH ORGANA

MUŠKI SPOLNI ORGANI

gurnost, pa tako strah od trudnoće ostaje i dalje i stvara ozbiljna živčana oboljenja. Kontracepcijska tehnička i hormonalna sredstva škode. Tehnička sredstva omogućuju ulazak bakterija u ženske spolne organe koje uzrokuju razne bolesti. Tehnička a pogotovo kemijska sredstva nerijetko oštećuju spolne organe.

225. Van der Velde je liberalac. Njegova su djela od Crkve bila stavljena na indeks dok je indeks postojao, premda je on nastojao uskladiti svoja razlaganja s mišljenjima uglednog katoličkog moraliste Noldina. Evo što on kaže: »Ne može se poreći da je upotreba antikoncepcijskih sredstava spojena s mukama, neugodnostima i smetnjama. Zadaju muku jer zahtijevaju pomnju; neugodnosti jer priječe bezbrižno uživanje spolnih ugodnosti... smetnje jer je nemoguć nesmetani tijek reakcije da uz ovakvo umjetno zabadanje u prirodni razvoj ovih delikatnih zbivanja... Zahtjevi što ih savršeni brak postavlja protive se upotrebi tih sredstava isto tako kao i različitih metoda za otešćavanje koncepcije. Idealno sredstvo za očuvanje od začeća, to jest sredstvo koje ne zadaje ni neugodnosti, ni smetnja niti donosi opasnosti po zdravlje, a uz to djeluje tako sigurno da na nju ne upliva ni glupost ni nemarnost kod upotreba, ne postoji niti može postojati«. Na str. 295. kaže dalje o istom problemu: »Dandanas neobično mnogo bračnih parova stvara odluku da će se čuvati od začeća, a nisu svjesni što takva odluka znači za njih u duševnom i tjelesnom području«. — »Bračnim drugovima mora se uvijek osobito isticati da su djeca stvaran sadržaj njihove sreće i da se neispravno ograničavanje poroda, štetne metode, premali broj djece, odgađanje prvog poroda, mogu kasnije teško osvetiti u duševnom ili tjelesnom pogledu«. Imao je dovoljno prilike vidjeti to kao šef ginekološke klinike.

226. Coitus interruptus ili prekinuti snošaj neposredno prije izljeva muškog sjemena, neposredno prije orgazma, uzrokuje veliki živčani napor muškarca. Osim toga nije isključeno da sperma i bez izljeva postepeno kaplje u rodnicu, a dovoljna je jedna kapljica da dođe do oplodnje. A konačno, ono što je najteže, žena često u ovakovom slučaju ostaje bez orgazma. »Tu se uistinu može govoriti o ženskoj modernoj bolesti — govori jedan nekatolički liječnik, — o kojoj dosada nisam našao nikakve aluzije bilo u kojoj publikaciji... Svi se organi zdjelice opterete znatnom količinom krvi. Uslijed toga svrbež... čitava vojska nervoznih poteškoća koja se svode na simpatični ženski sistem: navala krvi u glavu, osjećaj težine u utrobi, jače boli u križima osobito kod hodanja, tlak krvi, krvarenja koja se pojave... neuroze...« — »Najčešće se upotrebljava coitus interuptus jer ne treba nikakvih sredstava. On često dovodi do izvjesnih nervnih i drugih poremećaja i katkad i do funkcionalnih poremećaja... U ovom pogledu naročito su opasni pesariji. Duža upotreba ovih sredstava, odnosno njihovo duže mehaničko djelovanje, može dovesti do upale, stvaranje rana... nekad i to karcinoma. Sve veći porast raka možemo pripisati tome...«

227. Mislim na osnovu dosadašnjih citata možemo zaključiti da se nepoštivanje prirodnih zakona uvijek osvećuje. Medicinska je javnost u većini protiv prekinutog snošaja. Opisani su slučajevi nervnih poteškoća koji prestaju kad se prekine ovaj način života. Duža upotreba takvog načina može imati za posljedicu impotenciju muškarca i frigiditet (hladnoću) žene. Možemo zaključiti da je ovaj način kontracepcije fiziološki i psihološki nezdrav, a drugo nepouzdan je. Nezdrav je zbog toga što je praćen vječnim strahom da može doći do zakašnjenja prigodom njegova izvođenja, a tako isto dolazi do prekida seksualnog užitka kad on treba doći do vrhunca što predstavlja velik živčani napor kako za muškarca tako i za ženu. Duža upotreba toga načina može prouzrokovati lokalna oboljenja. Statistike pokazuju da je ovaj način veoma nepouzdan.

228. Bračni drugovi, a kojiput i liječnici kažu: Izabrat ćemo između dva zla ono koje je manje. Između kontracepcije i abortusa izabrat ćemo kontracepciju. Ja kažem: Izaberimo ono što uopće nije zlo. Neko dobro. Konačni rezultat ove metode jest stvaranje tumora uslijed navale krvi u zdjelicu. Kod tako zvanog coitus reservatus ipak dolazi do kapanja sperme i sigurno je da može doći do začeća. Tu nema zadovoljenja, nema orgazma. Žena je dvostruko prikraćena jer ne dolazi do orgazma, a osim toga sperma je potrebna ženi kao naknada za živčano uzbuđenje. Ženi je to nužno potrebno, i to joj muškarac mora dati. Dolazi u pitanje i sama ženidbena harmonija.

229. Novo je sredstvo navlaka ili kondom. Zamjerka je što nije sterilna. Ženski genitalni trakt vodi izravno u unutrašnjost trbušne šupljine. Bakterije su potpuno slobodne i

zato su različite upale na dnevnom redu. Jer se često taj kondom upotrebljava i po nekoliko puta, malo se propere, stavlja se i sa zamazanim rukama, pa se mase takvih bakterija spolnim aktom i upotrebom preko njega unesu u ženu. Osim toga žena ne dobiva spermu, i to je gubitak, a pri svemu tome sredstvo nije nipošto stopostotno sigurno. Poremetnja prirodnih zakona i nesigurnost ne oslobađa od straha. Duga upotreba kondoma može smanjiti seksualnu sposobnost muškarca jer ne dolazi kod njega nikada do potpunog seksualnog zadovoljenja.

230. Vaginalna dijafragma jest gumena kapica koja se stavlja duboko unutra na sam rodni dio maternice da spriječi prodor spermija do jajnika. Međutim kako se ta dijafragma ne drži sterilno, dolazi do istih poteškoća kao kod kondoma: do čestih upala, gnojenja i često se pomakne kod snošaja pa spermiji mirno ulaze u nutrinu. Spermatozoidi veoma su sitni, 200 do 500 milijuna u jednom izljevu, pa dijafragma nikad tako temeljito ne zatvori pristup da ne bi bilo kapilarnih prostora. Dijafragma nije apsolutna zaštita protiv začeća, što potvrđuju slučajevi kod žena koje su ih stalno nosile. Najveći je porast karcinoma (raka) kod žena koje upotrebljavaju dijafragmu.

231. Ispiranje rodnice različitim kemikalijama koji su otrovi. Stavi se ne par kapi nego čitav deci da »jače« djeluje. Kemikalija uistinu jače djeluje i razara tkiva. Neuspješnost ove metode jasno se vidi iz činjenice jer spermatozoidi koji puta odmah ulaze u nutrinu pa dođe do oplodnje. Teško je uništiti 200 do 500 milijuna vrlo otpornih spermatozoida. Vidite kako se priroda snažno brine da se ne izigraju njezini zakoni. Žena ne može izvršiti ispiranje tako da tekućina dođe do svih bora i mjestanaca. Ispiranje otrovima je nesigurno, nepodesno, neestetično i škodljivo. Kemikalije prije ili kasnije uzrokuju oštećenja, upale, a kojiput dovode i do sterilnosti.

Spužve i tamponi, tablete i želatine, premda ih reklamira industrija, kombiniraju se s kemikalijama, pa za njih vrijede iste primjedbe. Protuprirodne su, nefiziološke, štetne i nesigurne.

232. O sterilizaciji žene ili muškarca ne treba puno govoriti jer je rijetko koja žena, a još rjeđi muškarac koji bi dozvolio takvo nasilje. Ono rađa nazatkom čitavog sistema, dovodi do potcjenjivanja, malodušnosti i psihičke depresije, kako zapažaju svi ginekolozi u svojim ordinacijama u četiri oka. Hormoni isto tako ne rješavaju ništa jer dolazi do neravnoteže i nerazmjera u organizmu što dovodi do mnogih ozbiljnih posljedica: od kojih su najizrazitije tromboza i porast raka.

233. Pobačaj (abortus) jest ubistvo djeteta izravno i ubistvo majke neizravno jer joj teško narušava zdravlje, a mnoga i zaglavi. Navest ćemo statistiku jednog grada blizu Zagreba u kojem svaka pedeseta žena pri abortusu umire, a još veći broj, njih 30%, nosi teške posljedice i upale. Žene koje žele biti ljubljene do smrti neka rađaju djecu, a ne počinjaju obortuse.

234. Koje su posljedice abortusa? Po majku: upale, sterilnost, tumori, često puta komplikacije u porođaju slijedeće djece pri kojima se i ginekolozima tresu koljena kad dijete ne mogu izvući. I konačno različiti defekti. Žene koje su bile nakon začeća na tzv. čišćenju 10 i 20 puta u tijeku svojih desetak godina, mežete zamisliti kako ta maternica izgleda. Aborter mora ostrugati kompletnu sluznicu maternice oštrim instrumentom koji se zove kireta. Mora rastegnuti ušće maternice, ugurati taj oštri instrumenat i ravnajući se samo po opipu ostrugati čitavu maternicu. Nerijetko se dogodi da koja veća krvna žila bude povrijeđena i počne krvariti u trbušnu šupljinu te žena iskrvavi na operacionom stolu. Ne samo da se sluznica struže nego i jedan dio mišića, pa ostane debeli ožiljak. Maternica je nakon kiretaže živa rana. Naročito je opasno ako se prekida prva trudnoća. Nakon desetak godina, kad su bolje financijske prilike, žena više ne može roditi jer je maternica puna ožiljaka. U ožiljku nema krvnih žila, pa — ako se i rodi dijete — bude nenormalno jer nije imalo dosta krvi. Slabunjave, slabokrvne i boležljive u kasnijem životu dobro je pitati šta im je majka radila prije nego ih je rodila.

235. Začećem je stvoren čovjek. Muški spermij spojen s majčinim jajašcem stvara omnipotentnu stanicu u čijoj je jezgri zapisano sve o novom čovjeku: njegova boja očiju i kose, glas — da li će biti sopran, alt, tenor ili bas, njegov spol i nadarenost. Mnogi pretpostavljaju da plod u njihovoj utrobi nije dijete ni čovjek sve dok ne »oživi«, tj. počne se micati. Prema tome u prvom i drugom mjesecu radi se sa-

mo o »čišćenju«. Drugi kažu: Moje tijelo pripada meni, mogu mirno odstraniti jedan dio. Čujmo što o tome kažu liječnici.

Grubo je neznanje tvrditi da začetak nije još ljudski život. Nijedna žena nije nakon normalnog začeća rodila zeca, mačku ili kakav žir. Od začetne stanice nastaje uvijek čovjek premda mu se s majčine strane daje samo nediferensirana hrana: prvih sedam dana šećer u jajovodu, onda bira iz majčine krvi što mu treba, a samo čedo ima često drugu krvnu grupu, nakon rođenja dobiva majčino mlijeko, a u životu ostalu hranu.

236. Posljedice su tako teške kad se pobačaj izvrši stručno, a što ako to čine nadriliječnici i kojekakve babe. Mnogi su stručnjaci ustanovili da je 90% pobačaja kriminalno. Liječnički Vjesnik (siječanj 1964.) donosi podatke Doma Narodnog Zdravlja u Novoj Gradiški. Pobačaj je kod nas postao društvena pojava koja ima oznake epidemije, raširenog uzroka trajnih bolesti i umiranja. 31% pobačaja završava težim ili lakšim komplikacijama. Ni najstručniji liječnik ne može garantirati ni zdravlje ni život. A izvan bolnica upotrebljava se svašta: vruća kupelj, masaža, ubodi iglama za pletenje, guščja pera, vreteno i otrovne trave. Čak i toplomjer služi pobačaju, u obzir dolazi sve što ima zašiljen vrh. Mislili su da će širom dozvolom medicinskog pobačaja umanjiti broj ilegalnih, ali brojevi pokazuju obratno: više od legalnih stručnih porastao je broj ilegalnih. Dopušteni pobačaj nije riješio ilegalne, nego je samo povećao njihov broj. To je mišljenje cjelokupnog Doma Zdravlja Nove Gradiške.

SEKSUALNI SKLAD

237. Seksualni sklad ostvaruje se kod bračnih drugova kad u isti čas dožive užitak koji je normalno vezan uz snošaj. Kod žene može vrhunac užitka, orgazam, nastupiti i prije orgazma muža, ali fizičko sjedinjenje samo je onda potpuno kad vrhunac dožive istovremeno. Potreba seksualnog sklada od golemog je značenja za bračnu zajednicu. I žena mora nastojati oko toga jer je bračno općenje čin u dvoje. Žena je inače po naravi nešto pasivnija, ali muž mora nastojati da taj užitak daruje svojoj ženi, a žena opet svome mužu. Bračni čin zahtijeva, dakle, altruizam, brigu za drugoga i postaje tako zaista čin ljubavi, nastojanje da usrećimo drugoga. Seksualni nesklad stvara nezadovoljstvo koje utječe na živčanu ravnotežu žene, a preko nje i muža i djece. Žena nije više radosna, postaje sve više nervozna, neuravnotežena i nemirna jer ne osjeća smireno zadovoljstvo iza odnošaja s mužem. Ljubav je time zakočena u svom razvitku te žena podliježe napastima od treće osobe.

238. Postoji karakteristična evolucija braka u kojem nije ostvaren seksualni sklad. Žena ne može razumijeti što njezinog muža privlači u spolnom općenju. Pretpostavljamo da je na početku braka tako rekuć razumljivo da je uspjeh nepotpun, no ako muž ne posvećuje dovoljno pažnje, ako doista dovoljno ne pripravi ljubavni čin, tijekom vremena i ono malo što žena osjeća potpuno se izgubi te ona postane ono što kažemo frigidna, hladna žena. Ona doživljava spolni odnos kao nepristojan, često puta i kao odvratan. Na to mogu utjecati i krivi stavovi iz odgoja. Ona žali što je njihova međusobna ljubav tako uprljana. Pristaje na silu na odnošaje kao na neophodnost da dobije djece. Muž joj se čini grubijanom i pohotnim egoistom, što je na žalost često istina. Muž joj se čini za vrijeme općenja nepodnosivim, ona bi ga najradije — kako jedna reče — poslala da cijepa drva, makar ga inače voli u svom svakidašnjem životu. Omrznu joj sve akcije koje predvode bračni čin.

Da čujemo odgovor jedne mlade žene kojoj je postavljeno pitanje: Jeste li sretni kad vas muž poljubi? — Svakako jesam, odgovorila je. — Osim ako mislim — nastavila je ona — da je to uvod u bračno općenje. — Ova primjedba vrlo dobro pokazuje vezu između srca i tijela i kako je potreban seksualni takt za ljubav u braku. Konac je takve tragedije da muž postane ženi odvratan u svemu: otkriva u njemu samo pogreške i krivo tumači sva njegova djela. Brak je postao pravi pakao.

239. Nemojte krivo zaključivati kao Van der Velde da je seksualni sklad samo plod neke tehnike i da je seksualni osjećaj kod čovjeka više produkt tijela nego duha. Upravo takvo nastojanje i napeti napori u tom smjeru mogu postati zapreka da se ostvari pravi sklad. Čitavi dan, cijeli odnos bračnih drugova uvod je u bračni čin, pogotovo za ženu. Bračni čin ima isti smisao kao njihov odnos u svim prigodama života. Važno je potpuno spontano predanje u ljubavi koja se izgrađuje svim susretima života. Mnogi muže-

vi ne znaju nažalost ni da su im žene hladne. Po sebi ne postoji žena koja bi bila u braku frigidna, u koliko se ne radi o patološkim uzrocima. Postupak muževa uzrok je hladnoće kod žena. Podaci su kod nas veoma porazni: oko 50% žena je hladno. Muževi bi se morali nad tim zamisliti.

240. Jedan od uzroka jest i nepoznavanje seksualne psihologije muža i žene. Spolni je nagon žestok. Kod muškarca postoji psihološki egoizam: žestina instinka tjera ga da potraži zadovoljenje kolikogod je moguće brzo i potpuno. Kod muškarca je vrijeme od želje za snošajem i svršetka tog čina kratko. Treba razlikovati taj psihološki egoizam koji je normalno uvjetovan samom prirodom od svjesnog egoizma koji se svjesno ne zanima za ženu. Muškarac može odijeliti ljubav i seksualni nagon, pa može općiti seksualno s nepoznatom ženom. Kod žene je to ipak malo drugačije. Za nju spolni čin treba da bude čin ljubavi. Ona treba osjetiti ne samo da voli nego da je voljena i da ta ljubav postane tijelo, da u nju prodre i uzbudi je. U njoj je želja da ljubav očituje na sve moguće načine i da joj tako ljubav bude zasvjedočena riječima, držanjem i uvodnim milovanjem. Ona želi da srastu na afektivnom, intelektualnom i tjelesnom planu. Želi utjelovljenje ljubavi, a odbija ju tijelo bez ljubavi. Da se to postigne potrebno je da muž nauči njezin mnogo plemenitiji govor ljubavi. Upravo je potreban napor u tom smislu.

241. Poznato je da je na potčetku braka ženi teško doći do potpunog orgazma koji se istom u braku postupno i spontano rađa kako raste ljubav. Često puta prođu godine do potpunog uspjeha. Drugim riječima: srce zavoli tijelo, a tijelo sa svoje strane djeluje na srce oživljavajući ljubav dok se sve sile njezina bića ne sliju sa snagom njezina muža.

242. Ne poznavajući razlike u seksualnoj psihologiji muža i žene, npr. da muža uzbuđuje više ono što vidi, a ženu opip, pravi je zločin ako muž dovrši općenje bezobzirno za nekoliko časaka, pa kad primjeti da njegova supruga nije ništa doživjela, zaključuje da nije normalna, da je hladna. On to konstatira isto kao što netko ustanovi da netko ima plave, a ne smeđe oči. Oboje tad osjećaju prikraćenost i neuspjeh, a žena posebno svoju inferiornost. Bojazan da opet ne uspiju vodi ih do novih neuspjeha koji ih vodi k uvjerenju da tu nema lijeka. Zato i jesu predbračni odnosi opterećeni nemirom savjesti i strahom od začeća posebno opasni da se seksualni sklad vrlo teško uspostavi.

243. Od psihičkih stavova koji mogu zapriječiti seksualnu harmoniju spomenuli smo strah od trudnoće. No može se pojaviti i bojazan da će razočarati svoga partnera, žena muža i muž ženu. Općenito sve što fiksira partnera na njega samoga i odvraća ga da bude potpuno prisutan i prisutna u času koji proživljavaju spriječava potpuno darivanje i uspjeli orgazam.

244. Konačno moramo reći da bračno općenje mora doći kao konačni rezultat neke vrste razmatranja ljubavi. Bar za to nema smisla da štede s vremenom. Ljubav je konačno ona sila koja ih je dovela do oltara. Ljubav je sjedinila dva životna plana u jedan lijep i dubok u službi ideala. Ta se cjelovita ljubav mora doživjeti. Netko je napisao: Kad bi ljudi deseti dio svojih poslova i briga posvetili izgradnji svoga braka, bilo bi mnogo manje rastava. Na nesreću često puta nemamo »vremena« ništa žrtvovati drugome, samo tražimo uslugu s druge strane. Prašina vremena prekrije dijalog ljubavi, sve ga više skraćujemo, pa upravo kao spas dođe doba uzdržavanja kroz koje mogu bračni drugovi temeljitije pripraviti utjelovljenje svoje ljubavi u odgođenom bračnom činu. Tako i treba provesti to čekanje.

245. Kad smo zatvorili prozore od vanjskog svijeta, odložimo sve brige i predajmo se kroz kojih pola sata samo jedno drugome: i riječima i pogledima i zagrljajima dok opet ne bukne jasan i vruć plamen utjelovljene ljubavi. Bezuvjetno je za to potrebno da muškarac zna zauzdati svoje nagone i uskladiti ih svojoj ženi. Možemo u tom smislu govoriti o bračnoj askezi. Žena opet treba da sudjeluje u živoj želji da usreći svog muža predanjem u ljubavi bez pridržaja. U tom smislu glasila bi formula bračne askeze s njezine strane. Vidimo da uspjeli bračni život nije tako lak. To je suprotno onome što se obično govori izrazom: U braku je sve dozvoljeno. Sve je zabranjeno što je egoizam i nedelikatnost i što bi moglo ohladiti i spriječiti potpuno sjedinjenje u plamenu ljubavi.

246. Na kraju nekoliko savjeta o higijeni braka. Žena može spriječiti mnoge neugodnosti na taj način da prije snošaja ispire rodnicu. Iza snošaja nisu na mjestu nikakva ispiranja, sadržaj muževa izljeva vrlo je potreban ženi. Za vrijeme

menstruacije medicinski se ne preporučuje bračni čin jer može doći do infuzije bakterija, izlučivanje ostarjele sluznice maternice ipak je rana. — Muškarac opet bezuvjetno mora posvetiti brigu higijeni spolnog organa. Naročito su opasne nakupine smegme, bjelkastog maziva koje se skuplja ispod zaštitne kožice na vrhu spolovila. Smegma je kancerozna, tj. izaziva rak. Prečesti djelomični uspjeli snošaji, svaki dan i više puta dnevno, mogu kod žena izazvati prezasićenost i alergiju prema spermi, da se i sam njezin organizam opire spermi, što može dovesti do sterilnosti.

247. Ljubav u braku mora se očitovati u svim tjelesnim pojedinostima u službi jedan drugome. — »Sedamnaest godina ostajala sam nezadovoljna — priča svoju tragediju jedna nesretna supruga. Sklopljenim sam ga rukama molila da me zadovolji. On nije mario«. — Završilo je tako da joj se sva maternica osula gnojnim čvorićima, cijeli je uterus morao biti odstranjen.

IZVACI IZ PREDAVANJA DR I., LIJEČNIKA

248. Stara Hipokratova liječnička zakletva zahtijeva da liječnik »nikada ne upotrijebi sredstvo koje će uništiti plod«. Suvremena zakletva koju danas liječnik polaže i koja je usvojena od Međunarodnog liječničkog društva u Ženevi 1948. zahtijeva da svaki liječnik »poštuje čovječji život od njegova z a č e ć a«.

Sovjetski Savez dozvolio je 1920. pobačaj. Međutim, 1927. kad se vidjelo kakvim je to plodovima urodilo, onda se na kongresu ginekologa u Kijevu promijenio stav: Abortus je opasna inetrvencija. Izaziva trostruko veću smrtnost nego normalan porođaj. Abortusi izazivaju upalne procese koji se šire i na susjedne organe, odnosno na čitav organizam. Nastaju hormonalne promjene u čitavom organizmu, dolazi do promjene menstruacije i do sterilnosti. Ukoliko dođe do ponovne trudnoće, nastaju teške komplikacije. — Abortus je sličan slučaj kao kad bi na užarenu peć bacili kabao hladne vode. Peć mora prsnuti. Sav je organizam žene u trudnoći usmjeren na rađanje. Pobačaj je nasilje kao kad bi se hladna voda prolila na žarko ugrijanu peć.

249. Posebno je opasan tzv. sterilet, spirala koja se trajno stavlja u maternicu da spriječi plod da se ugnijezdi. Sterilitet izaziva neprestane pobačaje, siguran je put upalama i raku. — Svi kontracepcijski zahvati medicinski su opasni.

Ja se uvijek sjećam svoga profesora Dursta u Zagrebu koji nam je na predavanjima o toj problematici govorio: »Da li da se liječnik prodaje za dinar i vrši ubijanje, dok mu je dužnost da liječi?!«

Ujedinjene nacije stvorile su iza II. svjetskog rata zaključak kojim se osuđuje genocid, istrebljenje jednog naroda. Zar abortus nije genocidno samoubojstvo jednog naroda?

250. Najkritičnije je stanje kod nas u Hrvatskoj: abortusu (oko 500.000 godišnje) priključila se urbanizacija i golema emigracija. 45% radnika u inozemstvu čine Hrvati, 15% Slovenci, a 9% Srbi. Opadamo brojem stanovništva. Zatvaraju se škole po otocima i po selima jer nema više đaka. Po kućama ostadoše nemoćni starci koji brzo umiru jer previše rade i nitko se za njih ne brine. Kad starci pomru, »prekopavaju se« kuće koje su postale ničije. Nad tom tragedijom zabrinuli su se naši visoki forumi: savezna skupština, republičke skupštine i izvršni komiteti. Kad će se nešto poduzeti? — U Mađarskoj žena kada rodi, ima tri godine dopusta; kad rodi peto dijete, dobiva osiguranu penziju. Rumunjska je uvela porez na one koji nemaju djece. Rusija je uvela naslov »majke-heroja« ako rodi 12 djece. Ona dobiva visoke novčane nagrade.

251. Hrvatska je oduvijek krvarila od pretjeranog iseljavanja, no bojati se je da više ne bude onih koji će iseljavati. Silvije Strahimir Kranjčević zamišljao je da će za koje stoljeće stranci dolaziti u Dalmaciju i, kad zakopaju, izvadit će hrvatske kosti. Mali će pitati tatu: »Tata što je to? — Sinko, o su kosti pretpotopnog magareta!«

*

252. Nešto o piluli! — Ima lijepo bezazleno ime i prodaje se kao lijek. Sredstvo je da se spriječi trudnoća, jedno od najsigurnijih, premda i kod nje ima neuspjeha.

Kad se jedan »lijek« daje u promet, treba ga prije točno ispitati. Preparat se ispituje na životinjama: na pokusnim kunićima, zamorcima, miševima itd. Međutim djelovanje kontracepcijske pilule nije još ispitano tako da su žene postale pokusni kunići.

Antikoncepcijska pilula sastoji se od hormona koji normalno cirkuliraju u ženinu tijelu: estrogeni i progesteroni. U vrlo malim količinama struje oni ženinim organizmom: estrogen potiče izgradnju posteljice i ženu proljepšava i ra-

znježuje, progesteron zaustavlja estrogen i čuva trudnoću ne dopuštajući da sazrije novo jajašce. Kasnije tu istu ulogu preuzimaju drugi hormoni. Progesteron podiže temperaturu za kojih pola stupnja i mobilazira čitav organizam za dijete.

253. Vrlo mala količina tih hormona kola tijelom, a izvodi goleme promjene. Hormoni pretvore djevojčicu u djevojku, čine da se proširi zdjelica, nabujaju grudi, izrastu dlake gdje su potrebne, promjeni glas. Promjene su kojiput tako jake da roditelji dovode svoju djevočicu liječniku da je poludjela. Radi se o malo burnijoj pubertetskoj krizi. Dovode k liječniku i starije žene blizu pedesete: Doktore, sišla je s uma, melje gluposti, to i to nam je pričala! — Hormonalne promjene izazvale su klimakterijsku psihozu. I neke žene u trudnoći i dojenju izgube duševnu ravnotežu zbog hormonalnih promjena. To je involutivna psihoza koja prestane čim se hormoni smire.

254. Sad zamislite da se u svrhu sprečavanja začeća dadu jake količine tih hormona. Hipofiza u mozgu koja regulira izmjene hormona poremeti se, i to se nasilje nad prirodom mora osvetiti. Zakočimo li rad želuca, jetre, srca i pogotovo mozga, nastupa smrt. A jajnike smijemo zakočiti da ne zriju jajašca, to naime izazove davanje jakih hormonalnih pilula?!

Stručnjaci su na ženama - kunićima pratili štetno djelovanje pilula: izaziva trombozu, tj. grušanje krvi i ako se komad zgrušane krvi odijeli i pođe prema srcu, nastaje momentana smrt.

255. Kod normalnih žena 17% boluje od povremenih glavobolja, a kod onih koje troše pilule, 60% — Pilule se moraju uzimati 25 dana u mjesecu (ciklusu). Ustanovilo se da su učestale bolesti jetara. Kroz jetra prolazi sve. Slezenu npr. možemo operirati, ali jetra su tako potrebna da bez njih čovjek odmah umire. Jetra prerađuju sve što organizmom kola, tako i hormone. Normalne male količine razgrade jetra s lakoćom, a od povećane količine umore se i zakažu, može doći do ciroze, do degeneracije jetara. Ciroza jetara vodi u smrt.

256. Ustanovili su i duševne promjene: žene postaju ravnodušne i apatične prema djeci i mužu, kao da su prestale biti žene. — Jedan engleski liječnik tvrdi za 29-godišnju posve zdravu ženu da njezinu naglu smrt mora pripisati piluli. — Neke se žene debljaju. »Ja uzimam pilule — rekla mi je jedna — ne radi začeća nego sam mršava i slaba da se malo oporavim«. Međutim došlo je do poremećaja menstruacije: jedan mjesec dvaput, drugi triput. Naglo je prekinula s pilulama kad sam joj rastumačio neke njezine posljedice.

257. Stručnjaci su ustanovili neke promjene u kromosomima u jezgri plodnih stanica kod žene koje su redovito uzimale pilule. S velikom vjerojatnošću kroz pet - deset godina možemo očekivati porast nakaznih poroda kao od talidomida. Žene su trošile taj lijek za umirenje u doba trudnoće. U Njemačkoj je od tog »lijeka« rođeno oko 2000 djece bez ruku ili nogu i svakako iznakaženih.

Za primjenu kontracepcijske pilule već sada liječnici kažu da žena mora biti savršeno zdrava: ne smije imati bolesna jetra, šećernu bolest, trombozu... i tako nabrajaju 12 kontraindikacija. Meni to zvuči kao kad bi rekli za električnu stolicu da treba povećati struju jer je osuđenik vrlo snažan i treniran za struju.

258. Dobro! Nek i dalje žene ostanu pokusni zamorci. Francuzi su povukli iz uporabe nekoliko tzv. mini-pilula bez intervencije ministarstva. Iz straha. Samo producirane pilule treba ipak prodavati. U Engleskoj povukli su iz uporabe mnoge preparate te od dvadesetak njih ostadoše samo 5 ili 6. Politika od 29. I 1970. donosi izjavu šefa jedne ginekološke klinike u Sovjetskom Savezu koji upozoruje da su posljedice anti-beby pilule mnogo teže nego se je pretpostavljalo. On poziva žene da koriste klasična kontracepcijska sredstva.

Kontracepcijska sredstva nesigurna su i škodljiva, makar i manje od pilule. I opet se vraćamo pobačaju kad dođe do neuspjeha. Kako ćemo van iz tog paklenog kruga?

259. Papa Pavao VI izdao je encikliku Humanae vitae. Mnogi su se smijali tome. Sad se i popovi miješaju u stvar. A papa je dobro promislio i savjetovao se sa stručnjacima. U to doba nije se još znalo za štetnost pilule. Papa je nastupao načelno. On je odobrio samo periodično uzdržavanje na temelju što točnijeg raspoznavanja plodnog od neplodnog razdoblja. I medicinski je to jedini izlaz. Kod nas je Dr. Tomašić temeljito prikazao kombinaciju Knaus-Oginove i temperaturne metode. Bezuvjetno treba nabaviti njegovu knjižicu i temeljito je proučiti. Papa Pio XII molio se svaki dan da liječnici nađu što sigurnije načine da se točno ustanovi plodnost žene da bračni drugovi ne budu u prevelikom isku-

šenju. To je pravi humanizam i razumijevanje bračnih drugova. Bračni čin je blagodat, ali i njemu treba discipline i umjerenosti. Što rjeđe to slađe. Ako čovjek svaki dan jede piletine ili svoje najmilije jelo, ogadit će mu. U neumjerenosti nema ljepote, a velika neumjerenost dovodi do mučnine.

Kad gledamo one napuštene vinograde od Rijeke do Bakra, žalost me spopadne. Izumiremo! Meni je drago kad se koja žena prevari i začme dijete, djece nam treba kao kruha!

260. Čovjek sam iz prakse pa ću vam ispričati svoje slučajeve: Moji su znanci. Prije braka nisu živjeli kako spada, pobačaj je slijedio za pobačajem. Slijedio je sterilni brak u nezadovoljstvu bez mira i blagoslova Božjega. Trgnuli su se i posvojili dijete. Griješili su prije, i to im se skupo osvetilo. — Drugoj svekrva govorila: Ako ćeš roditi djecu, podavit ću ih kao mačiće! Jasno došlo je do pobačaja i ovaj put opet do sterilnosti. Nema djece, nema sreće! Badava im auto, aparat za pranje rublja, aparat za pranje suđa, nema ljubavi i nema sreće. — Znam jednu intelektualku koja je upotrebljavala sva moguća kontracepcijska sredstva i pobačaj jer nije htjela imati djece. Postala je živčana. Ne može više biti ni žena ni majka i svemu drugom sliči nego ženi. — Sve više srećemo mi liječnici rak grlića maternice. Uzrok vidimo u svim mogućim manipulacijama prigodom bračnih odnosa koji bračni odnos degradiraju u cirkus, da se tako izrazim.

261. Kad bi muževi znali kako se to sve vrši, ne bi tjerali žene na pobačaj. Ja bih vam malo opisao kako se to radi. Kad dođe žena da izvrši pobačaj, napravi molbu, dođe u bolnicu. Liječnik bi međutim trebao po našem zakonu njoj reći da je to štetno po život i zdravlje, da nijedan liječnik ne može garantirati život i zdravlje, da ima toliko i toliko posljedica ne bi li je odvratio od pobačaja, da naš zakon dopušta pobačaj samo kao skrajnje sredstvo. Međutim to nagovaranje se obično izostavlja. — Kod abortusa najprije se otvara grlić maternice, i to štapićima raznih veličina. Postupno se raširuje ulaz uz mazivo koje pospješuje širenje. Poslije toga kida se plod. Malo pomalo kida se plod. Žena krvari. Od tri mjeseca dijete je 9 cm veliko, priličan je to komad. Kad je sve gotovo, onda se čisti maternica. Uvlači se žlica s oštrim rubom i struže se sa svih strana.

Onda se uzme žlica s još oštrijim rubom i struže se čitava maternica. Ako operater ne zna kako je položena maternica, a ona može biti različito postavljena, može je lako probiti.

Kad bismo naoštrili žlicu i počeli strugati po sluznici jednog muškarca, nikad on ne bi toga dopustio, a ženi veli: Moraš! Gotovo! Ne možemo imati toliko djece! A žena blaga pa ode. — Žena kojiput toliko iskrvari da ostane mrtva na operacionom stolu. Pa i kad radi stručnjak, smrtnost je kod pobačaja tri puta veća nego kod poroda.

262. Jedan liječnik radio pobačaj u svojoj privatnoj ordinaciji, a žena mu je asistirala. Pacijentica je počela snažno krvari. Liječnikovoj ženi došlo da povraća, spopala je panika. Pacijentica okreće oči i pada u nesvjest. Liječnik je izgubio glavu i činio stvari protiv svih medicinskih pravila. — Žena je umrla. Stvar je došla na sud. Izrečena mu je zabrana da se bavi liječničkom profesijom.

Zašto se radi pobačaj? — Radi novca. U Zagrebu stoji 100.000 (1971), isto u Osijeku. Briga liječnika šta će kasnije biti sa ženom. On je primio novce u džep. Evo jedne od kasnijih posljedica abortusa: 60% vanmateričnih trudnoća dugujemo abortusu i upalama i priraslicama koje je abortus prouzročio. Izgleda kao menstruacija koja zapne u tijeku dana, strašni bolovi i veliko krvarenje. Tako se verificira vanmaternička trudnoća. Potrebna je hitna operacija da se spasi život. Ako zakasnimo, žena iskrvari i umre.

263. Doveli su nam jednu ženu. Babica je počela pobačaj i žena je došla u beznadno stanje. Pitali smo je koja je to babica započela abortus. Nije htjela reći. Rekli smo onima iz SUP-a da imaju takta s njom, još je pri svijesti, ali je malo nade da će preživjeti. I supovcima je priznala da joj je radila neka babica. Koja? da dalje više ne radi! — »Umrla je... umrla je ta babica«. Nije ju htjela odati. I ta je žena umrla taj isti dan.

264. Da vidite kako stvari idu kod žena koje su imale dva, tri, pet, šest, deset i preko dvadeset pobačaja. Dolazila mi je neprestano i obilazila druge liječnike, pa kad bi ih sve obišla opet bi mi dolazila. Nalazio sam možda bronhitis, išijaš, jednom upalu pluća, ali bitno je bilo jedno nesređeno duševno stanje. Nekoliko puta sam ispitivao tu ženu od kose do nokta. Proveo sam sve moguće analize. Slikao sam žučni mjehur, želudac, pluća... Nije bilo potrebno, no ona je že-

ljela. Slutio sam da se radi o neurozi i osjećaju krivnje. U pozadini pobačaji! — Jednom došla: Guši je, davi, je nešto! Muž u panici čeka vani. »Neće biti tako loše!« — umirujem ju. »Skinite se do pasa!« — Poslušala je. Srce radi ko sat! Sve ostalo u redu. Ali njoj je stvarno zlo, ona pati, — Da bude stvar jasna, upitao sam je koliko je pobačaja imala. Tako preko deset... Znači ni broja se ne zna. Ova je još dobro prošla.

265. Druga jedna došla: Sve sam ispitao. Čisto sam sebi prigovarao da nisam dosta savjestan. Žučna mreža u redu, želudac u redu. Snimanje žući, nema ništa. Sve mislim: Pa zdrava je! A ona ne može ništa, bole je krsta, nesposobna za rad. Nesposobna je da živi s mužem. Muž pati, a nijedan doktor ne može ništa pronaći. To su jezive situacije! — Konačno se uspostavi kronična upala jajnika s adneksnim tumorima — posljedica abortusa.

Pazite, 85% žena koje su prekinule svoju prvu trudnoću ima skrajnjih poteškoća. Jedan veliki postotak nikad više neće moći roditi. Maternica naprosto usahne, uvene kao suha grana jer se prije prve trudnoće nije pravo još ni razvila. Po raznim autorima 20% do 60% mladih žena koje su prekinule prvu trudnoću ostane sterilno.

266. A međusobno poštivanje? — Došla mi djevojka pred udaju. Doktore, dogodilo se to i to. Može li abortus? — Ne može! Pa čuj, to je prva trudnoća! Nek se žena razvije u ženu. Upozorio sam ih da dobro stoje ekonomski. — Potvrdu su dobili drugdje. — Oženili su se. Imali su djece. On još jedno nezakonito. — Jednog dana došla mi ta žena sva isprebijana i plava i po čelu, i po glavi, i po licu. — Pa to je nitkov koji diže ruku na jedno slabo stvorenje. — Rekao sam joj nek mi on dođe. Došao je jer su me trebali. Liječio sam ih sve. Doktora ljudi uvijek trebaju. »Prije svega — rekoh mu — zamjeram Vam da ste digli ruku na slabijeg od sebe, na ženu. Dete vi, s jačim od sebe! Ja bih vas isprebijao na mrtvo ime«! — »Pa kad mi prigovara i izaziva da sam ubio dijete«! — »Pa čujte, kad je takva situacija, sad ste zajedno oboje krivi, pa ispaštajte! Vi ste bili stvarno inicijator«! Do rastave konačno nije došlo.

267. Došao mi je jedan jer je čuo da sam načinio dva abortusa, a samo sam spasio žene od posljedica ilegalnog započetog abortusa. — On sad traži pobačaj za svoje drugo dijete. Dobro je živio. Istina kuću je gradio i to mi je govorio da on radi, žena radi! I on je htio ubiti abortusom dijete i svoju ženu. Žena mu je bila tvrdoglava, nije htjela ni doći. Prije kojih pet godina sretnem toga dečka. Lijepo plavo odijelo, bijela košulja, leptir mašna. Dijete raste kao gljiva na kiši. Vidim majku radosnu i ponosnu, vidim smiješak i na licu muža. Šapnuo sam mu: »A šta si ti od njega htio načiniti?!«

Mogao bih vam pričati u beskraj te tragedije žena koje su iskrvarile na pragu bolnice ili na operacionom stolu u bolnici kojima nitko više nije mogao pomoći.

268. U Sjedinjenim Državama Amerike ima mnogo zla, pilule se troše naveliko i djece se rađa sve manje, ali pobačaj je bio potpuno zabranjen do 1973 godine. Ondje na 300 poroda dolazi po statistikama jedan pobačaj. U osječkoj bolnici na jedan porod tri pobačaja.

U Zagrebu moramo računati na 100.000 pobačaja, u cijeloj Hrvatskoj oko 500.000 čitava, Jugoslavija preko milijun pobačaja godišnje. To je katastrofa.

REGULIRANJE PORODA

269. Roditelji opravdano žele da im se djeca rode kad oni hoće i da imaju broj djece koji oni smatraju da mogu lijepo pripraviti za život. Nije dobro ni za majku ni za već rođeno dijete ako majka prerano opet zanese. Majčin se organizam iscrpljuje prečestim porođajima, ali se osvježuje umjerenim slijedom trudnoća. Dijete osim toga u prve tri godine života mnogo treba majku za svoj duševni razvoj, pa je najbolje da se novo dijete pojavi kad starije ima tri godine.

270. Jedina je posve p r i r o d n a m e t o d a reguliranja poroda da žena zna kada je plodna, kada nije. Žena je u mjesec dana između dvije menstruacije n a j v i š e 24 sata **(jedan dan)** plodna. Muški spermiji žive n a j v i š e **3 dana.** Dakle je začeće moguće samo ako jedan dan života jajašca padne u tri dana života spermija. Ako znademo kada se zbiva ovulacija, prskanje mješčića iz kojeg se oslobađa jajašce, onda lako možemo znati kada su plodni dani.

271. Kako se može što točnije izračunati čas ovulacije, možete naći u knjižnici Dr. Đure Tomašića, Reguliranje poroda, Zagreb 1969. Naručuje se u Palmotićevoj 31, pošt. pr. 41001 Zagreb. Stoji 6,00 dinara, za inozemstvo 7,00 D.

Čas ovulacije zbiva se negdje u p o l o v i c i između dvije menstruacije. U p r v o j polovici ciklusa, ako žena svako jutro kad se probudi ostavši u krevetu pet minuta izmjeri pod jezikom temperaturu i zapiše, zapazit će da je temperatura dosta niska, ispod 36°5'. Ako se za čas i popne više, spusti se slijedeći dan. Negdje u s r e d i n i ciklusa jednog se dana temperatura posebno nisko spusti, a slijedećih dana popne se za 5 desetinki (pola stupnja) i ostane na toj v i š o j razini do slijedeće menstruacije (iznad 36°5'). OVULA-

CIJA SE ZBIVA U ČASU NISKE TEMPERATURE PRIJE USPONA NA VIŠU RAZINU. Treba brojati prvi, drugi i treći dan dizanje temperature. **Treći dan povišenja temperature** sigurno je neplodan kao i čitavo razdoblje do slijedeće menstruacije.

272. Doba od menstruacje do predviđene ovulacije izračunava se ovako: Žena treba da mjerenjem upozna koliko se ciklusi razlikuju jedan od drugih. Iza 6 mjeseci do godine dana mjerenja upoznat će koji je ciklus bio najkraći, a koji najduži. Recimo da je najkraći ciklus trajao 26 dana. Neka odbije unazad **20 dana** (26 — 20 = 6). Šest prvih dana od prvog dana menstruacije neplodno je, sedmi dan nije već siguran, moguće je začeće, premda je malo vjerojatno.

273. Postoje pomoćni načini da se još točnije ustanovi ovulacija. Medicina će, nadamo se, pronaći novih načina. U maternici raste u prvoj polovici ciklusa sluznica i mijenja se mali čep na ušću grlića maternice (cervix). On je isprva gust, suh, nepropusan i neproziran. Pet dana prije ovulacije taj se čep počne rastapati, postaje sličan prijesnom bjeljanjku, proziran je i može se izvlačiti u nitima. I sam se tiho izlučuje i vlaži grlić maternice. Na dan ovulacije sluz je najobilnija i najrastopljenija. Dva dana iza ovulacije čep opet očvrsne. Nekoje žene osjećaju te vlažne i suhe dane kad su jednom upozorene. Mogu ih pratiti izravnim istraživanjem. **Samo u »vlažne dane« može doći** do začeća jer kruti čep ne propušta spermije. To otapanje čepa ujedno mijenja okolicu od kisele u baziènu. Dr Billings savjetuje ženi da prati svoje suhe i vlažne dane. Dr Doyle izradio je posobne listiće koji pokazuju kemijsku promjenu od kisele na bazičnu. Ti su listići i dosta skupi i podosta osjetljivi, dok za promatranje suhih i vlažnih dana ne treba imati nikakvih skupih instrumenata. Postoji i jedna vrlo skupa metoda kemijske analize pljuvačke po kojoj se može ustanoviti promjena u organizmu žene.

I mlade djevojke trebale bi početi mjeriti temperaturu ciklusa da svoje tijelo priviknu na točnost.

274. U knjižici Dr Tomašića opisane su sve mogućnosti nepravilnih krivulja. U Zagrebu u Palmotićevoj ulici, 31, dvorišna zgrada prvi kat nalazi se Savjetovalište za brak Nadbiskupije Zagrebačke. Svake srijede navečer prima ondje stranke liječnik Dr Tomašić, a svakog utorka psiholog čeka

stranke. Uvijek od 19 do 21 sati. Savjetovalište finansira Filozovsko-teološki Institut, koji vodi Odjel za obitelj ili Obiteljski Institut. Za stranke savjetovalište je zabadava. Ondje možete potražiti savjet u zamršenijim slučajevima. Možete i pismeno na adresu: Obiteljsko Savjetovalište, Palmotićeva 31, pp. 699, 41001 Zagreb.

Već tri godine radi Obiteljski Institut koji sprema dobro poučene mladiće, djevojke, muževe i žene. Kroz dvije godine drže se ondje večernja predavanja od 19,30 do 21,55 sati svakog utorka i srijede počevši od druge polovice listopada do polovice siječnja (12 sedmica) i ponovo od polovice veljače do konca svibnja. Osobito koji studiraju u Zagrebu neka iskoriste tu priliku da se temeljito spreme za brak i osposobe da i drugima pomognu.

275. Ako su ciklusi vrlo nepravilni, može liječnik pomoći pilulama. Isto tako svaka žena smije upotrijebiti pilule da pomakne svoje cikluse da joj menstruacija ne padne upravo na dan putovanja ili sportskog nastupa. Nakon poroda ciklusi budu isto tako dosta nepravilni. Iza 40 godina uoči prestanka menstruacije (menopauza) ciklusi postaju nepravilni. U svim tim razdobljima smije se upotrijebiti pilula za regulaciju ciklusa. Tako stvar stoji sa stanovišta moralke, no liječnici iz zdravstvenih razloga ne savjetuju nikada da se upotrijebi pilula. Iza poroda ciklusi se smire najbrže ako se ne uzimaju hormonalne pilule. Bolja su nehormonalna sredstva i smireniji način života. U najnovije vrijeme pronađena je u Beču pilula od izlučevina žlijezde hipofize koja sigurno i bez štetnih posljedica izravna cikluse.

276. Sasvim je neosnovana bojazan da će reguliranje poroda mjerenjem temperature uzrokovati oštećenu djecu, biva jer je sjeme prestaro. Naprotiv točno znanje kad je ovulacija bio bi jedini način da se doskoči toj nevolji kad bi ona uopće postojala. Čovjek se čudi da su protivnici enciklike Humanae vitae izmislili tu poteškoću.

277. Prigovor da je ta metoda odviše zamršena za jednostavan svijet, ne stoji. Mjeriti ujutro temperaturu kroz pet minuta i bilježiti je, kad su ustanovljeni najkraći i najduži ciklus samo u sredini ciklusa, da se ustanovi promjena, daleko je jednostavnije od svih kontracepcijskih sredstava kod kojih i liječnik treba pomoći i kontrolirati štetne posljedice. Ovdje je dosta nabaviti običan termometar koji je ionako potreban u svakoj kući i na kockastom papiru za računa-

nje napisati datume gore, a okomito desetinke stupnjeva. U knjižici dr Tomašića možete naći uzorak takvih papira. Sve je to neusporedivo jeftinije od pilula, kemikalija i opna. Bračni drugovi ne ovise o nikakvim liječnicima i apotekama, a obično brojanje ne nadilazi zamršenost računa koje obavi svaka domaćica kad svaki dan kupuje na tržnici ili u trgovini. To je ujedno iskustvo francuskih i kanadskih organizacija koje već godinama rade poučavajući bračne parove u termometodi.

278. Na Filipinima u prosjeku obitelj ima sedmero djece. Bojeći se da ekonomski razvoj neće moći držati korak s tolikom plodnošću, industrijalci su organizirali sistematsku pouku u termometodi čitavog pučanstva koje je velikim dijelom nepismeno. 17 dana poučavali su općinu po općinu sa slikama i crtežima. Njihovo je iskustvo da jednostavni svijet bolje primijenjuje tu metodu od školovanih. Jednostavni ljudi naprosto vjeruju onome što im se kaže, pa to njihovo uvjerenje djeluje i na sam organizam jer je hormonalni sistem prilično pod utjecajem osjećaja. Naprotiv školovani sumnjaju i tom svojom sumnjom sebi sugeriraju nepravilnost. Sami sebi naškode. To je iskustvo na Filipinima, a ujedno su to potvrdili francuski liječnici na kongresu na kojem sam sudjelovao.

279. Mjerenje temperature nije samo korisno za regulaciju poroda, nego uredno vođenje temperaturne krivulje kazuje liječniku ginekologu jako mnogo o zdravlju svake žene. Na naprednu ženu spada da svome liječniku donese krivulje svoje temperature. On iz njih može zaključiti da li je zdrava ili nije s obzirom na čitav genitalni trakt. Ako izostane menstruacija a temperatura svejedno ostane povišena 21 dan, može se zaključiti da je nastupila trudnoća. Kako ste vidjeli, radi se o toj naročitoj višoj normalnoj temperaturi. Nastupi li prehlada, zubobolja, gripa, temperatura skoči visoko. Temperatura može malo porasti od kave ili zabave uvečer pa i to treba pribilježiti na papir. Čim se žena smiri, bit će slijedećeg jutra temperatura na nižoj razini. — Ima posebnih termometara za termometodu, no i običan termometar posve je dobar, samo nek je uvijek isti jer se termometri međusobno razlikuju za po koju desetinu stupnja.

280. Dobro je poznavati rezultate doktorske radnje liječnice Juliette Pascal na temelju mjerenja temperature 750 prorodilja:

A. Ako majka d o b r o d o j i i mlijeko se ne smanjuje, može **prvih pet sedmica** nakon poroda biti potpuno sigurna da neće zanijeti. Slijedećih pet sedmica neplodnost je gotovo sigurna, ipak ispitivanja na velikom broju porodilja pokazaše vrlo rijetke iznimke. Dosta je vjerojatna neplodnost sve dok se mlijeko ne umanjuje. Treba početi mjeriti temperaturu **petu sedmicu.**

B. Ako majka nema dovoljno mlijeka te d o j i s a m o m j e s e c d a n a, može biti potpuno sigurna da neće zanijeti **prve četiri sedmice.** Treba početi mjeriti temperaturu **u četvrtoj sedmici.**

C. Ako majka uopće n e d o j i g r u d i m a nego bočicom, neće sigurno zanijeti **prve tri sedmice** iza poroda, u četvrtoj sedmici začeće se ne pojavljuje u 99,8% slučajeva. Treba početi mjerenjem temperature **treću sedmicu.**

281. Ove prirodne metode nikad ne traže da se između muža i žene u sjedinjenju unose opne ili kemikalije koje smetaju doživljavanju. Bračni se drugovi osjećaju mirne savjesti i sretni su jer nijedna religija ne može imati prigovora ovim metodama. Koji dobro nauče ove prirodne načine, obično prije ili kasnije napuste sve ostalo. To je iskustvo organizacije CLER u Francuskoj i SERENA u Kanadi koje vode liječnici, a raspolažu znanstvenim ispitivanjima na preko 100.000 obitelji.

282. Oni nam daju i znanstvene podatke koliko vrijede ostali načini tzv. kontracepcije. Dobro je i njih poznavati, premda ih Katolička Crkva ne odobrava. Po sebi su manje zlo od pobačaja, ali su i »kraljevski put« u pobačaj budući da je većina tih postupaka nesigurna. Katolička ih Crkva ne osuđuje u iznimnim slučajevima ako su obrambeno sredstvo protiv napadačkog sjemena u silovanju. Silovateljem se može smatrati i vlastiti muž koji pijan traži svoje ili uopće ako muž bezobzirce traži spolni čin bez obzira na interese žene kad ona ima opravdanih razloga da regulira porode, a muž se nikako ne da disciplinirati. Sterilet i estrogenska pilula iza ovulacije nikad nisu dozvoljeni jer u stvari izazivaju pobačaj.

283. Neuspjesi metoda na temelju statističkih istraživanja izraženi su u broju neuspjeha (iznenadnih trudnoća) na 100 godina ženine plodnosti osim za steriliziciju muškaraca gdje se uzimaju godine muževe plodnosti. Sto godina ženine plodnosti čine otprilike tri plodne žene, dok 100 godina muške

plodnosti čine otprilike dva muškarca. (Podaci iz časopisa »Amour et famille« br. 81, 1973. i iz brošure Love and Life kanadske organizacije SERENA, 1974.). Treba razlikovati pogreške metode od pogrešaka primjene. Za nekoje podatke imamo točne razlike i broj ciklusa, pa smo mogli provjeriti račun podijelivši broj promatranih ciklusa sa 1300 (13 ciklusa u godini x 100 godina), za ostale podatke nemamo točne brojeve pa ćemo te rezultate označivati sa zvijezdicom (*).

284. Sterilizacija žene . . . 0,04% (0,0354) neuspjeha
Poveže se dovod iz jajnika. Ovo je skupni rezultat 10 studija od 1960 - 69 kod 20000 žena: na 96.000 godina plodnosti bilo je 34 trudnoće.

Sterilizacija muškarca . . . . . 0,15% neuspjeha.
Prereže se dovod spermija. (Vasektomija). Ovo je rezultat 6 studija, od kojih 4 u Indiji. Pojave kod 3330 steriliziranih muškaraca. Na 10.000 godina plodnosti 15 trudnoća žena.

285. Progesteronsko-estrogenska pilula 0,07 (0,0649) neuspjeha
Rezultat 36 studija od 1962. do 1969. Kontrolirano 325.000 ciklusa. Bilo je 17 trudnoća, jedna na 20.000, a radilo se o slučajevima u kojima nijedna pilula nije izostavljena prema pravilu kako se treba uzimat. Dakle nije bilo pogreške primjene.

Izmjenična progestoronska, pa estrogenska pilula 0,34% neuspjeha
Rezultat 17 studija na temelju 116000 ciklusa. Bilo je 30 trudnoća.

Mini - pilula (progesteron bez estrogena) povučena iz prometa radi negativnih posljedica kod životinja 2,3% neuspjeha. Rezultat 5 studija s ukupno 23400 ciklusa: dadoše 42 trudnoće.

286. Hormonalne pilule imaju loše medicinske posljedice tako da je 1969. tri milijuna američkih žena odbacilo pilulu, a 1970. učiniše slično Engleskinje. Liječnici dodaju hormonalnim pilulama 12 kontraindikacija: teške zaraze jetara, znakove idiopatičkog ikterusa ili teški pruritus trudnoće, Dubin Johnsonov sindrom, Rotorov sindrom, predznaci trombo - emboličkih ozljeda, anemija s falciformnim hematijama, rak dojke ili tijela maternice koji postoji ili je liječen, kongenitalne ili stečene smetnje metabolizma lipida, predznaci gravidnog herpesa, otoskleroza pogoršana u prijašnjim

trudnoćama Kod žena sa smetnjama na jetri potrebna kontrola svakih 8 do 12 sedmica, kod ostalih svakih 6 mjeseci. — Sekundarne su popratne pojave: povraćanje, glavobolje, migrena, smetnje vida, chloasma, utjecaj na težinu, libido, raspoloženje i na testove kliničke biokemije, iznimno simptomi pomuškarčenja (virilizacije).

287. Periodična uzdržljivost po termometodi 0,07% neuspjeha.
Na temelju tri studije (Vincent, Marshal, Lancet): jedan neuspjeh na 17500 ciklusa. — Ima drugih studija, ali nisu razlikovane pogreške primjene od pogrešaka metode. Tako jedna objavljena u NDLR dala je 5 neuspjeha na 5000 ciklusa, što bi bilo 1,2% neuspjeha.

Dosadašnje metode spadaju u najbolje (osim mini pilule), sada slijede tzv. dobre metode:

288. Sterilet (izaziva pobačaje) daje 1,5 do 3% neuspjeha
Rezultat na temelju 29753 umetnuta sterileta. Iza 3 godine: 3864 izbačenih sterileta, 5714 same žene izvadile 653 da dobiju dijete. Dogodile se 42 perforacije maternice i 1094 izvanrednih trudnoća. To znači da nakon tri godine samo 47,1% sterileta ostaje na mjestu.

Dijafragme: u prvoj godini kod početnika 10 do 20% neuspjeha
Kasnije se poboljša rezultat:

Dijafragma s pastom ili želeom*) 4 do 33,6% neuspjeha
Kondom*) . . . . 8 do 28,3% neuspjeha
Sada slijede osrednje metode: kemijski kontraceptivi
spermicidne kreme i želei*) . 7,8 do 40,6% neuspjeha
spermicidne pjene*) . . . . 9,7 do 29,3% neuspjeha
pjenušave tablete*) . . . . 7,7 do 40 % neuspjeha

289. Kalendarska Ogino - Knausova metoda*)
14,4 do 34,5% neuspjeha
No Knaus-Oginova metoda može učiniti lijepih usluga kad se kombinira s termometodom. Ona se temelji na samom brojanju najkraćeg i najdužeg ciklusa kroz 6 — 12 mjeseci: deset dana odbijenih na koncu od najdužeg ciklusa neplodni su; isto tako razdoblje prije 20 dana odbijenih unazad od najkraćeg ciklusa. Ovo brojanje može označiti razdoblje kada treba mjeriti temperaturu. Izvan tog razdoblja nije potrebno mjeriti kad su ustanovljeni najduži i najkraći ciklus. Ako su razlike između ciklusa preko 5 do 6 dana, treba skroz

mjeriti temperaturu. Porodilje moraju isto tako mjeriti u početku svaki dan dok se ciklusi ne smire. Kod vrlo nepravilnih ciklusa treba potražiti liječničku pomoć.

290. Prekinuti snašaj (copula interrupta) 16,9% neuspjeha Istraživanje Westof i Potter-a. Ova je metoda najraširenija i ona je uglavnom uzrokovala pad stanovništva sjeverne i zapadne Evrope, a danas i istočne. Po drugim ispitivanjima 10 — 16% neuspjeha*).

Posve je loš **način ispiranja rodnice** iza snošaja: 21 do 37,8% neuspjeha.
Spermiji budu ubačeni dublje, ima ih 200 —500 milijuna u jednom izljevu, vrlo su žilavi i plivaju. U veličini čovjeka spermij bi prevalio 180 metara u minuti, dakle više od svih rekordera u plivanju.

Vidjeli smo da bi bilo vrlo nepouzdano oslanjati se na sigurnost **neplodnosti dok majka doji.**

291. Snošaj bez orgazma i izljeva sjemena s muževe strane (copula reservata) može uzrokovati trudnoću ako je uzbuđenje bilo jako da se muž teško suzdržavao; u tom slučaju ima spermija u početnim vlaženjima koji i čine neuspjehe prekinutog snošaja. Nema pouzdanih ispitivanja o copula reservata.

292. Isto tako nema još podataka o **Billingsovoj metodi suhih i vlažnih dana, o Doyle-ovu** testu (hromotestu) i o kombinacijama ovih novih metoda s temperaturom uz pomoć Knaus-Oginove.

Vidjeli smo nadalje da nemamo najtočnije podatke o vrijednostimi kemijskih sredstava i opna. Načelno možemo o njima reći: Što su dijafragme i kondomi čvršći i napetiji, više ometaju bračni čin i ozlijeđuju nježna tkiva; što su tanji i finiji, nesigurniji su . — Slično vrijedi za kemijska sredstva: budući da su spermiji jako otporni, što su kemijska sredstva jača, to više nagrizaju i truju sluznicu i tkiva same žene.

O kontracepcijskim sredstvima piše se često neozbiljno, a proizvođači tih sredstava žele zaraditi, pa hvale njihovu sigurnost, a šute o opasnostima. Kad ipak dođe do neočekivane trudnoće, onda ljudi pribjegavaju pobačaju koji je najgori način i po zdravlje žene, a zločin je ubojstvom djeteta. Tako kontracepcijska sredstva, što su nesigurnija, to više vode do pobačaja.

293. Dobro je upozoriti da su u nekom smislu liječnici stroži nego moralisti jer se opiru svemu što škodi — barem teoretski. Tako osuđuju sva kontracepcijska sredstva i upotrebu hormonalnih pilula, dok moralisti opravdavaju reguliranje ciklusa uz pomoć hormonalnih pilula i kontracepcijska sredstva u slučajevima silovanja (osim, dakako, abortivnih sredstava kao sterilet i estrogensku pilulu nakon ovulacije).

DNEVNIK ZAČETOG DJETETA (Medicinski podaci)

294. Dr Paul Chauchard, profesor biologije na pariškoj univerzi, iznosi svoje konstatacije o začetom dijetetu s biološkog stanovišta. (Revue Thomiste, 1973, 33—44. L' avortement):

»Čin kojim »dajemo život« jest seksualni akt koji završava oplodnjom i začinje se dijete«, a ne rođenjem. — Kad se koji dan nakon prodora spermija u ovulum lanci dezoksiribonukleinske kiseline koji nose program budućeg organizma, spoje i počnu novi posve različiti organizam, počne nezaustavno proces osobljavanja (personalizacije), eksplozija vitalnosti, maksimum mladosti. »Poziv na osobnost ovisi od kemijske građenosti nukleinskih kiselina (ADN) jajetove jezgre koja je organ programiranja individua kojim on pripada ljudskoj vrsti te i te rase, toga određenog spola i individualnih osebina. Sve je materijalno prisutno i ništa se novo nakon toga ne dovodi osim materijala, uvjeta za izgradnju i organsko funkcioniranje pod vodstvom ADN-a«. (str. 35)

295. »Apsolutna je biološka sigurnost da ljudsko biće počinje začećem«. (str.34) U prvih sedam dana mogu nastati jednojajčani dvojci. »Već je bilo ostvareno jedno ljudsko biće, jedna duša koja nastavlja put da postane individuum razvijen do konca; drugi individui počinju postojati kad se odijele i započnu svoju autonomnu evoluciju (svoj samosvojni razvoj).« — Kod zametaka daždevnjaka postignuto je da su dva para prvih zametnih stanica stavljeni unakrst jedan na drugi. Razvio se jedan veći individuum. »Moguć je obratni slučaj: dva se jajašca spoje u jedan individuum. Ništa nije nemoguće ako dopustimo da je jedan od dva individua kao takav ubijen izgubvši samosvojnost, to bi bila neka vrsta kalamljenja, ali kompletnog i vrlo ranog«. (str. 36)

»Tako dolazimo do zaključka, apsolutnog zaključka, da je svaki pobačaj nedopustivo prenatalno ubistvo i da treba proglasiti i braniti prava foetusa pa i protiv majki koje su ih začele protiv volje.« (str. 39).

296. »Pravo na život jest pravo na ostvarenje sposobnosti u dinamizmu personalizacije koja zahtijeva društvene, kulturne, političke uvjete za razvoj. Ili smo napastovani da ljudskim bićem smatramo samo savršeno ljudsko biće koje bi onda istom dobilo sva prava, to znači normalni odrasli i civilizirani čovjek, onda svi ostali koji još nisu potpuno razvijeni ili su defektni nemaju ljudskih prava: svi mladi, starci, bolesnici, bogalji, necivilizirani. To je rasizam u najžešćem obliku.« (str. 35)

297. Penzije i rente ovise o vrijednosti novca, a vrijednost novca o proizvodnji čitavog naroda i tržištu cijena. Mlade ruke rade za staračke penzije. »Koji hoće ujedno povećanje penzija i slobodu pobačaja, tragični su neznalice koji su zaboravili lekcije prošlosti i zakone života.« (str. 43).

298. Spermiji su dugi 58 — 67 mikrona (tisućinki milimetara), neprestano se stvaraju i umnažaju u testikulima muža. U jednom izljevu od 3 — 5 cm^3 bude ih 220 — 250 milijuna. Dragocjeni zapis skupljen je u glavici spermije koja je samo 18 — 20 mikrona dok je rep 36 — 40 mikrona.

299. Jajašca žene naprotiv neprestano opadaju brojem, a rastu obujmom do zrelosti: predjajašce samo 30 tisućinki milimetara sitno (30 mikrona), a zrelo jajašce već je 0,2 milimetara. U početku svaka žena nosi oko 300.000 početnih jajašaca, već kod rođenja djevojčica ih ima samo 100.000, u desetoj godini djevojčica ih ima 20.000, kod odraslih žena ima ih oko 5000 od kojih sazrije nešto preko 400 jajašaca. U godinama nakon pedesete nema više nijednog jajašca. — Jajašca su se usmjerila prema zalihama koje će hraniti novi život, dok su se spermiji razvili u smislu pokretljiovsti i funkcionalnosti. Sićušni permij pređe 3 — 5 milimetra u minuti; razmjerno prema svojim dimenzijama to bi bilo kao da bi plivač u minuti preplivao 180 metara, a dobri plivači teško premašuju 100 metara u minuti.

300. Jajašce bude oplođeno na putu iz jajnika kroz jajovod i odmah, iza kako su se dva zapisa (očev i majčin) spojila, počinje se naglo dijeliti u nove stanice. Kroz prvih sedam dana svaka podvostručena stanica nosi zapis cjeline organizma, dok jedna od njih zadrži ulogu dirigenta. Ona se ne umnožava. Taj »organizacioni centar«, vrši ulogu naredbodavca šireći svoj utjecaj u koncetričnim krugovima poput valova na jezeru. Ako se u prvih 7 dana organizacijski centar razdijeli ili se koja od stanica s cjelinskim zapisom odijeli i osamostali, ona postaje dirigent novog organizma te dobivamo jednojajčane blizance. U pokusima na zametcima tritona uspjelo je dvije prve i 4 prve stanice odijeliti: razvili su se potpuni organizmi manjeg stasa. U već umnoženoj masi prvih cjelinskih stanica djeluje »organizacijski centar«, pa ako ga premjeste sa izvornog položaja, on počinje svoj posao, samo ga s nove pozicije ne dovrši do konca jer »gradilište« ne odgovara »građevnom planu«.

301. Osmi dan prestaje mogućnost nastanka novih individua, to je ujedno doba kad se plod ugnijezdi u stijenku maternice i prelazi s ishrane šećerom u jajovodu na ishranu iz majčine krvi.

Od osmog do osamdeset i petog dana nastaju organi (organogeneza), tkiva se specijaliziraju u organe. Postoji velika opasnost da kemijski utjecaji ugroze pravilan razvoj. Osmi dan plod je već velik 1 milimetar.

Petnaestog dana plod je 2 i po centimetra velik, od čega na sam embrio otpada 1 cm. — Glavnina posla nastanka organa obavi se u 8 sedmica.

Devetnaesti dan, dok se mlada majka čudi već četvrti dan zašto joj je izostala menstruacija, već počinje kucati malo srce njezina djeteta.

Trideset i peti dan srce se vidi na površini kako kuca, mogu se vidjeti pupoljci očiju, ušiju, udova, probijen je probavni trakt, pupoljak seksualnih organa jednak je za oba spola. U mjesec dana embrio se povećao 50 puta, a težinom se od 0,5 miligrama popeo na 1 gram: 2000 puta je otežao.

Četrdeset i drugi dan (6. sedmica) vidi se 41 organski pupoljak, to je potpuni broj. Prvi bubrezi zamijenjuju se drugotnim, isto privremenim. Seksualni pupoljak jednak je za oba spola.

Četrdeset i deveti dan (7 sedmica) lubanja predstavlja jednu trećinu embrija. Sekundarni bubrezi zaostaju i daju mjesta konačnim bubrezima. Oblikuju se seksualne žlijezde te počinje razlika spola. U to doba počinje i okoštavanje.

Šezdeseti dan: embrio ima 4 cm u promjeru, kroz drugi mjesec samo se 4 puta povećao. Težak je 4 grama, četiri puta je povečao težinu.

Pedest i šesti dan (8 sedmica) završeno je doba diferencijacije, premda će još biti pojedinačnih promjena. **Embrion je postao foetus.** Odsada će mu se samo povećavati dimenzije.

3 — mjesečni foetus (= mališan) ima 9 cm, povećao se 2,25 puta. Težina mu je 40 grama. 10 puta je otežao u mjesec dana.

4 — mjesečni mališan ima 16 cm, 1,75 puta se povećao, a težina mu je 120 grama, tri puta je otežao.

5 — mjesečni mališan ima 25 cm, 1,55 puta se povećao, a težina mu je 320 grama, 26 puta je otežao.

6 — mjesečni mališan ima 36 cm, 1,44 puta se povećao, a težina mu je 1 kilogram, 3,3 puta je otežao.

7 — mjesečni mališan ima 42 cm, 1,16 puta se povećao, a težina mu je 1700 grama, 7 puta je otežao.

8 — mjesečni mališan ima 48 cm, 1,15 puta se povećao, a težina mu je 2400 grama, 1,4 puta je otežao.

9 — mjesečni mališan ima 54 cm, 1,125 puta se povećao, a težina mu je 3000 do 3250 grama, 1,25 puta je otežao.

302. ROĐENO DIJETE 2750 puta je veće od oplođenog jajašca. Od jedne stanice nastalo je otprilike $1{,}126 \times 10^{15}$ = 1 trilijun i 126 bilijuna (milijun milijuna) stanica, tj. otprilike 50 dioba stanica). — Novorođenče je 6,300.000 puta teže od začetog djeteta.

Najvažnija je činjenica pri svemu tome da izvana dolazi samo hrana, a sve je djelovanje određeno iznutra: dijete se samo razvija. Najprije plod iskorištava šećer u sluzi okoline, onda se sedmog dana ugnijezdi u kapilare stijenke maternice koja tih dana malo prokrvari. Zatim razvije placentu pa — bez izravnog doticaja s krvlju — preko opna prima što treba, odnosno bolje je reći uzima sebi. — Iza poroda samostalno uzima kisik iz zraka, a ostalo iz majčina mlijeka. Onda prijeđe na kašice i svu hranu odraslih. Na savjet liječnika i pod uatjecajem teka mijenjat će više puta u životu način ishrane.

303. Upravo je naivno sam porod smatrati časom kad postaje čovjek i dobiva pravo na život. Niti ima smisla davati ugnježdenju sedmoga dana toliko značenje kao da prije toga nije nesumnjivo čovjek začet. U prvih sedam dana radi se samo o tome hoće li osim prvoga čovjeka vegetativnim

umnažanjem nastati možda iznimno još koji isti po tijelu. Za prvoga kao i za drugoga nakon što se osamostalio kao novi pojedinac vrijedi isto: s a m o ć e s e b i d o d a v a t i h r a n u.

J. W.

RAZVOJ LJUBAVI KOD MUŠKARCA I KOD ŽENE

304. Možemo li današnjem čovjeku govoriti o ljubavi? Ne znači li to sudjelovati u općoj prijevari? Jer, kako netko zgodno reče, »samo mučenik ili luđak može ljubiti u današnjem svijetu, te svako raspravljanje o ljubavi nije ništa drugo do puko pričanje«.

Nije li to otkriće gorke istine koju moramo prihvatiti jer nam je neminovno nameće spoznaja modernog čovjeka, otuđenog od sebe i svoga bližnjega? Ili ipak? Može li danas ljubav značiti racionalan odgovor na problem ljudske obstojnosti, biti bitna stvar njegova života? — Pokušajmo odgovoriti na to!

305. Živimo u svijetu koji se smatra socijaliziranim. No unatoč tome čovjeka obuzima tjeskoba zbog osamljenosti, osjećaja odvojenosti od ostalih ljudi, nemogućnosti uspostavljanja tijesnog kontakta s njima, a bez gubitka svog vlastitog integriteta (cjelovitosti). Da bi prevladao taj strah, čovjek se služi obmanama, koje su često samo prividno u granicama normalnog ponašanja ili su očito bolesne. Jedan žrtvuje vlastitu slobodu uklapajući se u gomilu onih koji ga okružuju, ali s kojima ne uspijeva uspostaviti ništa više osim površnog kontakta. Drugi se posvećuje stvaralačkom radu, no u njemu se sjedinjuje samo s materijom koju oblikuje, dok svijetu oko sebe ostaje i dalje dalek. U orgijastičkom načinu približavanja čovjek se približava drugima izlažući se izgredima (drogama, alkoholu, ili seksu), no to se zbiva samo prividno i kratkotrajno. Na taj način samo se privremeno stvara osjećaj pripadnosti ljudima oko sebe, što traje tako dugo dok traje i ta orgijalistička opojenost. Njezinim prestankom postaje čovjek još osamljeniji i tjeskobniji.

Nijedan od tih oblika ne zadovoljava čovjekovu iskonsku narav, njegovu potrebu dijaloga s drugima, potrebu da u

drugome nađe sebe. Jedini, naime, smisleni oblik čovjekova postojanja jest unutar tih odnosa, u zadovoljenju potrebe vlastitog saopćavanja drugima, ali i otkrivanja sebe u njima.

306. Tek u ljubavi nalazimo pun odgovor na to — u njoj postoji potpuno međusobno sjedinjenje a da je vlastita cjelovitost sačuvana. Iako se to odnosi na ljubav u svim njezinim oblicima, u kojima je ona prisutna u međuljudskim odnosima, ovdje bismo raspravljali u prvom redu o specifičnom obliku ljubavi, o erotskoj bračnoj ljubavi.

Da li je nužno, odnosno uopće moguće povezati istinsku ljubav s brakom? Ne predstavlja li ozakonjenje takve veze oduzimanje slobode ljudskoj naravi, rušenje cjelovitosti osobe koja želi slobodno ljubiti? Sigurno je da brak izrasta iz potrebe i želje da ljubav vječito traje, on naglašava bitnu dimenziju ljubavi, zahtjev da nešto što je mogao biti susret bez sutrašnjice preraste u životnu zajednicu. Oslobođen od osobnih potreba pojedinaca, brak je društveno pravno uređena zajednica muža i žene. On se mora promatrati u sklopu društvenog života: odgaja ljude u ozbiljnosti i vrijednosti, odgaja ih za osjećaj odgovornosti i vjernosti. Brak je, tako gledan, društveni zadatak koji se mora izvršiti. Nije prirodna pojava koja sama od sebe djeluje. Društveni zadatak braka ne bi bio izvršen da nije više od društvenog zadatka. Brak nije tek ekonomska zajednica ili pravni ugovor, već duševna i tjelesna povezanost dvoje ljudi koji se istinski vole i doista razumiju.

307. Najnovija sociološka ispitivanja u razvijenim zemljama Zapada pokazuju da unatoč propagiranju slobodne ljubavi moderna obitelj ima jaku privlačnu moć za mlade. Oni, naime, »s više ili manje svijesti shvaćaju da su u današnjem kompleksnom, zamršenom, visoko organiziranom društvu, ženidba i obitelj jedina područja slobode, samostalnosti, stvaranja koja još preostaju.« (Burgess). Statistike kazuju da mladež traži u braku da učvrsti (afirmira) svoj ja iz društva u kojem je ličnost potlačena i na istoku i na zapadu. Tjeskoba ostaje kao ključni problem društva jer čovjeka tjera u očaj i sputava ga da nađe pravo mjesto u društvu. Brak, obitelji i intimna zajednica pozvani su da ljubavlju i bliskošću osiguraju članovima osjećaj da su potrebni i vrijedni.

308. Da li brak uspijeva u tome? — Čovjek blizu trideset godina, intelektualac, obratio se meni zbog seksualnih poteškoća: opada mu potencija, žena je nezadovoljna i pred rastavom su. Imaju jedno dijete. Mi ne poduzimamo terapiju prije nego se situacija u kući ne smiri bilo rastavom ili učvršćenjem veze. Nakon dva mjeseca stanje se smirilo. Psihoterapija otkriva da poteškoće muža nisu tako bitne, nego je on presitničav i sebičan. Razlog rastave s njegove strane jest taj što on teži samo da nešto ima, a malo je sposoban da daje. Ona opet previše je razmažena u djetinjstvu, pa taj isti stav zadržava i u braku prema mužu. Zakazuje u davanju ljubavi, te je njihov brak pred rasulom, a dijete je u pitanju. — Ovakve priče svakodnevne su, a postotak raspada brakova vratolomno raste. Kod nas se svaki sedmi do osmi brak rastaje, u SAD svaki treći.

309. Priprema na brak počinje vrlo rano. U slijeđenju normalnog puta od prvih početaka seksualnosti do braka. Istina, odgoj počinje odmah nakon rođenja i traje do potpunog oblikovanja ličnosti. Međutim, postoje razdoblia u kojima je razvoj buran, jer su promjene jače i uočljivije nego u drugim razdobljima života. U djetinjstvu mreža obiteljskih odnosa ima važan utjecaj na oblikovanje budućeg karaktera djeteta, ali do puberteta obično te reakcije nisu burne. Nastupom puberteta dolazi do provale seksualnosti koja je i do tada postojala, ali se pokazivala u drukčijem, blažem obliku. Pubertet je doba kad dolazi do jačeg razdvajanja muške i ženske seksualnosti. Ženska se seksualnost očituje kao psihološki fenomen, dok je muška seksualnost biološka funkcija.

310. Probuđena seksualnost u žene nejasan je osjećaj, koji se očituje kao želja za nježnošću. U nje nema nagonskog osjećaja spolnosti, već je seksualnost dio nje same, odnosno, ona je ugrađena u svoju seksualnost. Zbog toga je sam spolni čin za nju manje važan, cjelokupna seksualnost značajan je elemenat njezina opstanka. Zbog takvog proživljavanja seksualnosti žena se od početka razvija u zrelosti, time što postaje sposobnija da se sve bogatije predaje. To je odraz rasta njezine osobnosti. Ona u seksualnom životu ne poznaje prolaznost jer je njenoj prirodi svojstvena beskonačnost, što u seksualnom pogledu znači brak. Brak je ženi potreban ne zbog materijalne već zbog egzistncijalne sigurnosti. Ženina je seksualnost savršenija, ali razni čimbenici mogu doprinijeti da ona nikada ne postigne svoj vrhunac.

311. S druge strane seksualnost muškarca u početku je impulzivna, nagonska. Ona se sastoji od spolne napetosti, koja se oslobađa osamljenim seksualnim radnjama. U to vrijeme seksualnost je nezrela pa se muškarac razvija dodajući sebi dio po dio nečeg novog, te tako prerašćuje u zrelost. Od autoerotičnosti, potpune okrenutosti prema sebi, što se očituje u mastrubaciji (samozadovoljenju), preko stvaranja prolaznih ljubavnih veza do braka on se obogaćuje i osposobljava za svoju ulogu u braku. Govoreći seksualnim jezikom: onog časa kad prolaznost spolnog čina prerasta u trajnost stvarne vezanosti, sposoban je za brak. — A na tom putu ima mnogo stranputica. U doba puberteta javlja se samozadovoljavanje u 90 posto i više slučajeva. Može potrajati duže ili kraće vrijeme. Neosnovane su priče o njenom štetnom djelovanju u smislu izazivanja bolesti, sušenja leđne moždine, ludila i slično. Međutim, kako je ona niži oblik seksualnosti, potrebno ju je prevladati. Svaki mladić, kad izlazi iz puberteta, mora tu fazu preskočiti. Pubertet se definira kao doba kad razum mora nadvladati nagon (Kostić). Prvenstveno to vrijedi za mastrubaciju jer ona može ostati kasniji oblik ispoljavanja seksa, pa čak i u braku. Nadvladavanje mastrubacije redovito uspijeva, no kod osoba koje su psihički nestabilne (labilne) i neodlučne, samozadovoljavanje može ostati kao trajan oblik seksualnog doživljavanja, pa čak i ostati stalan pratilac normalnih seksualnih odnosa. Dječak može prihvatiti samozadovoljavanje kao način rješavanja nutarnjih duševnih napetosti te se na taj način braniti u svim frustracijama (tegobama). Pribjegavajući takvoj obrani, prihvaća on nestvaran (irealan) način rješavanja problema, pa to može ostati trajni manjak njegova karaktera. U sličnim prigodama kad stvarnost postane preteška, pobjeći će u fantaziju ili može smanjeni prag sposobnosti podnošenja rješavati uzimanjem alkohola. Zdrav razvoj u pubertetu uključuje pobjedu razumskog nad nagonskim, onog što se smije nad onim što se želi.

Kod djevojčica, ako nisu zavedene, mastrubacija se rijetko javlja, a znači poremećaj razvoja i upućuje na psihičke poteškoće.

312. Elektrotehnički inžinjer oženjen šest godina s dvoje djece ima ženu liječnicu koja je opazila nakon rođenja drugog djeteta da joj je muž počeo mastrubirati. Obratila se psihoterapeutu koji je pozvao muža. Ustanovljeno je da pati

od klaustroforije (straha pred zatvorenim prostorijama) i da ono što je žena primijetila traje još od najranije mladosti. Prije braka osim odnosa sa ženom bolje se mogao rasteretiti samozadovoljavanjem. U uredu bi prilikom velike psihičke opterećenosti osjećao potrebu da se samozadovolji. Njegovo ga je stanje dovelo do toga da je oterećenje nalazio jedino na nižem infantilnom (djetinjastom) obliku ispoljavanja seksualnosti. Upravo u tom leži opasnost samozadovoljavanja jer se isključuje drugi partner, a prigodom zadovoljavanja fantazirao je neseksualne scene. Upravo tada imao je potrebu neke energične žene zbog zaštite i o njoj je fantazirao. Mastrubacija ne izaziva fizičke bolesti, kako se ranije mislilo, ali iscrpljuje čovjeka pri čemu su jače prisutni psihički nedostaci. Potreba naglog oslobađanja od tegoba može kasnije dovesti do alkoholizma jer taj čovjek postaje postepeno slab i nemoćan odolijevati tegobama života, te drogom i alkoholom izlazi iz nevolje, što je neadekvatan način rješavanja napetosti.

313. U daljnjem razvoju dolazi do stvaranja ljubavnih veza. U to doba mladić želi heteroseksualne odnose (odnose s drugim), no još nije sposoban da se zauvijek veže s nekom djevojkom. On doživljava seks kao neosobnu općenitu stvar, Uz takav oblik ispoljavanja seksualnosti vezana je potreba pokazati se odraslim. U takvim površnim vezama mladić dolazi u sukob s beskonačnošću koju želi žena. Ona stvara kompromis i nezadovoljna je jer ne dolazi do sudbinske sigurnosti, što je uvjet za ono što žena jest, za konstantnost kao dio njezina života. I u nje stupanje u takve veze može ju zadržati u nezrelom obliku i spriječiti je da ikad u životu može nekome potpuno pripadati. Takvo zaljubljivanje dovodi do toga da se pričinja da se dvoje mladih ljudi toliko vole da sebi žele potpuno pripadati, a u stvari nije tako, jer još nisu zrele osobe. Studentima je postavljeno pitanje u obliku ankete: »Da li tu vezu smatrate ozbiljnom koja obećaje brak?« — Blizu 100 posto odgovorilo je »ne«. Djevojke odgovaraju: »Meni se on u potpunosti ne sviđa, on ne bi bio dobar za brak.«

314. Ta se poteškoća redovito ponavlja: nemogućnost vezivanja uz objekt u punoj zrelosti. Na to se u današnjoj seksualno naelektriziranoj atmosferi premalo gleda, naime na psihološko sazrijevanje, na doživljavanje druge osobe u potpunosti, osjećajno (emocionalno) okretanje prema toj oso-

bi, a ne samo nagonsko. Površne seksualne veze mogu dovesti do očitih duševnih poremećaja. Kad jedna strana predloži brak, dolazi do seksualnih poremećaja i takvi se parovi redovito razilaze.

315. Djevojke, koje počinju rano seksualno iživljavanje na poticaj mladića, probude u sebi seksualnost, ali ne dožive psihičku pripadnost. Rano seksualno iskustvo dovodi do toga da one nezadovoljne počinju ispoljavati seks bježeći iz veze u vezu. U dvije trećine slučajeva frigidnost žena u braku posljedica je takvog krivog stava koji je djevojka stvorila u predbračnim odnosima. K tome proizlaze praktični razlozi kao strah od začeća, doživljavanje seksualnog čina kroz tjeskobu i osjećaj krivnje, ili samo začeće poslije kojega slijedi pobačaj ili prisilni brak. Po jednoj statistici 60 posto djevojaka ulazi u brak sa seksualnim iskustvom s mladim nezrelim ljudima koji ih svojom nezrelošću opterete za sav budući bračni život.

316. U današnjoj atmosferi seksualne revolucije smatra se gotovo kao neminovno da dvoje ljudi prije ulaska u brak moraju imati spolne odnose. Navodi se da u slučaju seksualnog neiskustva može doći do neslaganja u braku. Smatra se da usklađenost seksualnih odnosa donosi veliku prednost za sreću u braku. — Varka našega doba koje vjeruje u svemoć tehnike. To bi značilo da je ljubav dijete spolnog užitka te da će se dvije osobe voljeti ako nauče kako da se spolno zadovolje. No ljubav nije plod uspjelog seksualnog zadovoljenja, već je uspjelo seksualno slaganje plod ljubavi.

317. Sigmund Freud pod utjecajem svoga vremena, kad je biologija obećavala rješenje za gotovo sve probleme, pogriješio je shvativši ljubav kao seksualnu funkciju, a spolni užitak kao uzor svake sreće. Doživljavajući tako uživalački (hedonistički) ljubav, nije ni čudo da je osjećaj potpunog seksualnog sjedinjenja shvatio kao povratak na stanje ranog neograničenog narcizma (navezanosti na sebe). Zato nije mogao shvatiti ljubav kao aktivnu čovjekovu snagu, u kojoj erotski momenat igra važnu ulogu, ali ne u smislu vrhunskog, već neophodnog. Freud je u poodmaklim godinama i sam zanijekao to stanovište. Danas se čini slična pogreška: smatra se da je seksualna želja isto što i ljubav te da se dvoje ljudi vole ako su fizički jedno drugome privlačni. K tome seksualni se nagon može vezati uz emocije (osjećaje) što pojačava njegovu varljivu narav. Težnja je potrošačkog društva da se domogne zadovoljstava svih vrsta, pa tako i na seksualnom području. »Ne odgoditi zadovoljenje« postalo je geslo koje mladi nestrpljivi čovjek rado prihvaća. Zato sve manje osjeća privlačnost u odricanju, ono se čak smatra nenormalnim na području seksa. Seks tako postaje očajnim pokušajem da se prevlada tjeskoba odvojenosti, no seksualni akt pomaže u tom samo trenutačno, bez ljubavi on nije uspio premostiti jaz između dvaju bića.

318. Međutim, ako promotrimo što znači suzdržavanje, vidjet ćemo: ako je ono nastalo iz moralnih određenih razloga, koji su za nekoga bitni, te ako je dobrovoljno prihvaćeno, daje odlične izglede da će se s uspjehom obavljati seksualna djelatnost u braku. Nasuprot tome maženje i nenaviklost na odricanje i na samosvladavanje pogoduje zadržavanju seksualnog razvoja na nesavršenom stupnju. Iako Freud tvrdi da bi zadovoljenje svih instiktivnih želja stvorilo zdravlje i sreću, vidi se da ljudi koji se prepuštaju neograničenom seksualnom zadovoljenju često pate od teških nutarnjih sukoba. Doduše mi često vidimo izbjegavanje seksualne aktivnosti kod osoba koje pate od neurotskih tegoba te ih nesigurnost i strah od neuspjeha tjera na povlačenje. Takve će osobe zatajiti i u braku, no ne zato jer nisu imale spolnog iskustva, već zato što su neurotske osobe. Njima ne bi pomogla nikakva spolna aktivnost prije braka, kao što ni onima koji su zdravi nije potrebna za »iskušavanje«. Neurotičari su ostali na jednom psihoseksualnom nezrelom stadiju i nisu sposobni zadovoljiti svoje dužnosti u braku. Ne samo pretjerani strah nego i razmaženost, nenaviklost na odricanje dovodi do poteškoća u seksualnom bračnom životu jer zadržavaju osobu na nižoj psihofizičkoj razini.

319. Sposobnost čekanja, odgađanja zadovoljenja, zadana je već djetetu po rođenju kad bude odgođeno hranjenje, previjanje i drugo što bi dijete odmah željelo postići. Mi govorimo da principu zadovoljstva treba suprotstaviti princip realnosti (stvarnosti). S istom se pojavom sreće mladi čovjek kasnije, kad odgađa seksualno zadovoljenje. Čekanje je potrebno jer je od zaljubljenosti do solidno utemeljenog bračnog odnosa dalek put. Kroz to vrijeme treba vježbati samosvladavanje i stjecati zdravo samopouzdanje. Princip odricanja naročito je potreban u mladenaštvu. Sposobnost čekanja nije dana, nego zadana. U braku će mladi čovjek

nastaviti s izobrazbom u međuljdskim odnosima i u vlastitoj kritičnosti kao i u međusobnoj snošljivosti. To i jest jedna od svrha braka da se oba partnera razviju od jednostranog individualizma (samoživosti) do što veće društvenosti. Na taj će način svladati svoju samoživost i prilagoditi se zajedničkom životu.

320. Gledamo li tako, vidimo da je seksualnost utkana duboko u ljudsku narav te je pratilac njegova života od rođenja do smrti. Međutim, u ljubavi je seksualnost izvršni organ, dok je duhovni elemenat kontrolna snaga. Zato ni brak ne može biti nadgradnja fizičke privlačnosti. Bilo bi nemoguće da tako lako dohvatljiva i prolazna stvar kao što je seksualni čin bude svrha veze dvoje ljudi. Zato i Van de Veldeove upute u savršeni brak kao ni Mogens Toftove »Veneris figuare« ne mogu pomoći. Usavršavanjem fiziološke komponente tjelesnih doticaja ne može se premostiti duševna udaljenost.

Iako je shvaćanje da je voljeti lako, samo treba naći pravi objekt ljubavi, krivo, jer je izbor bračnoga druga ozbiljan zadatak, ipak se bračni partneri ne mogu tražiti kao roba na tržištu pod udarom reklame. Danas se nameću kriteriji koji nekog proglašavaju »privlačnim« upravo po zahtjevu tržišta u potrošačkom društvu. Slavljenje pojedinih osobina koje su popularne i tražene na tržištu zavodi one koji se traže za brak. Sve se manje gledaju prave ljudske osobine i vrijednosti: odnos prema društvu, prema drugom spolu i radu, već se traži zgodan »omot osobina« (ambalaža), koji prividno obećava sreću. Međutim ako netko ne pokazuje pozitivne društvenosti: sposobnosti da voli i da sebično ne iskorišćuje nečiju ljubav i vezanosti uz svoje zvanje, sigurno će i u ljubavi zatajiti, razočarati. Pomanjkanje etičkih (moralnih) načela u međuljudskim odnosima kod neke osobe dovest će i do nedostatnosti u ljubavi jer to su samo dva oblika iste stvari. Ljubav prema drugom spolu ne razlikuje se od ljubavi prema svim ljudima. Nedostatak ljubavi prema drugima ne može se nadoknaditi jačanjem ljubavi prema jednoj osobi. Tako može nastati »zajednica« — sebičnost u dvoje — u kojoj ne postoji prava ljubav.

321. Ako je netko nesocijalan u svojoj okolini, ako ne može prilagoditi se drugima nego stalno stvara sukobe, tada on neće moći ni u braku zadovoljiti jer je to isto jedan oblik društvenog odnosa, socijalna komunikacija. Čovjek je uvijek

isti na svakom mjestu u braku i izvan njega, on neće moći prići drugoj osobi u potpunosti, a precjenjivanje vanjštine i seksualnosti zavodi da će taj partner zadovoljiti. Pacijentica spomenuta u prvom slučaju zgodna je žena, no po psihičkoj strukturi nije mogla mnogo pružiti svom mužu. On je isto jedan od zatvorenih tipova, a očekivao je od nje da će doživjeti da mu ona mnogo pruži. Međutim ta je žena histerična karaktera, a histerični karakteri nikada se ne mogu dati u potpunosti: oni imaju potrebu za zaštitom. Ta je pacijentica bila dijete i odlučila se za svog muža očekujući dobar život jer je bio dobro situiran, no prave zaštite nije našla. I on je bio zatvoren, a ona na razini djeteta koje stalno traži zaštitu. Tako se nisu mogli naći jer ona nije mogla doživjeti što je očekivala od njega, a on što je očekivao od nje.

322. Sudbonosan je za zrelu ličnost i odnos prema radu. Pacijentica o kojoj je riječ još je studirala i studij je zapinjao, a muž to nije gledao kao posljedicu nezrele ličnosti koja je zakazala, nego samo sa stajališta: »Imat ćemo manje novaca u kući!« On nije smatrao da je to odraz cjelokupne ličnosti. Tako se u izboru bračnog druga na temelju vanjskih okolnosti seksualne privlačnosti mnogi prevare.

323. Je li, dakle, lako voljeti? Da li je samo problem naći objekt svoje naklonosti, osobu koja će nas ljubiti? Ili je ljubav, kako trvdi Fromm, umijeće? Ako je umijeće, nije li čudno da očekujemo da će slučaj sve riješiti te smatramo da nije potrebno učiti to umijeće kao i sva druga u našem životu. — Najviše ljudi očekuje da će se ljubav pojaviti u njihovu životu poput emocije (osjećaja). Međutim, ljubav nije emocija, već spoznajni i voljni čin. Obje te komponente ljubavi, volja i spoznaja, određuju njezinu trajnost. Volja — jer želim zauvijek ljubiti nekoga, posvetiti mu potpuno svoj život. Spoznaja — jer je neiscrpna. Štogod dublje spoznajem voljeno biće, otkrivam nešto novo, nešto što me tjera da i daljje istražujem. Na taj način ljubav nikad ne doživljava svoje ispunjenje, ali to i jest tajna njezine beskonačnosti. Ona je stanje koje ne možemo nikad dostići, u kome žudnja ne prestaje. A kad bi bila emocija, ljubav bi planula i nestala. Zbog toga i moramo razlikovati ljubav od zaljubljenosti.

324. Sve ono što smatramo ljubavlju na prvi pogled jest oživljavanje naših starih fantazija. Nešto što smo mi nosili u sebi: sliku nekog bića koje je za nas bilo idealno ili smo

takvo biće smatrali poželjnim, pa nam se u susretu čini da smo našli biće iz fantazije i mi ga prihvaćamo. To je ljubav na prvi pogled, fikcija.. Onda srušimo ograde da doživimo to biće; fizički mu se približujemo, ali ga nismo psihički upoznali. U tom se sastoji ono što brzo bukne i ugasi se. Zaljubljenost bukne kao jedna emocija i nestane je. Ljubav nije emocija, inače bi se zgasila kao i emocija; nije ni nagon, inače bi zadovoljen nestao kao želja. Ljubav je psihički proces, spoznajni i voljni čin. Upravo je ono što održava brak da bude čvrst i opravdan naše opredjeljenje da stupimo u bračnu zajednicu koja će trajati do smrti. Spoznajna i voljna okrenutost prema drugom biću jedina omogućuje da to biće doživim u punini, a ipak otkrivam svaki dan nešto novo. To nešto novo potiče me na novo otkrivanje. Vidite, to je ono što osvježuje i samu seksualnost.

325. Zaljubljenost predstavlja naglo otklanjanje zapreka, koje su do tada postojale između dvoje stranaca. No taj doživljaj intimnosti veoma je kratkotrajan. Spoznaja drugoga samo je površna pa zato može biti iscrpljena. Iscrpljenjem spoznaje gasi se uzbuđenje, dvije osobe postaju jedna drugoj dosadne. Rađa se želja za novom spoznajom, što znači nanovo se zaljubiti. I tako se to ponavlja kod mnogih ljudi. Lutanje traje, a svaki novi susret trebao bi da bude prava ljubav. No uzalud, »veliki ljubavnik ili ljubavnica« nikada je u biti neće spoznati. I kad stupe u brak, bit će nesposobni voljeti, imat će potrebu da traže »pravu« ljubav i dalje. Tek umor stalnih razočaranja uspjet će ih konačno naoko i pravno smiriti u kako tako čvrstoj vezi. No to će biti shrvanost, a ne proživljavanje istinske vezanosti, takva osoba nije sposobna voljeti, niti će to ikad naučiti.

326. U psihoterapiji dnevno susrećemo ljude koji nisu još naučili istinski voljeti. Mi sve seksualne poteškoće liječimo psihoterapijom izuzev onih koje imaju organsku podlogu kao neke endokrine poteškoće, odnosno neuravnoteženost hormona (disbalanse) organskog podrijetla. Međutim seksualne teškoće pretežno su psihičke naravi. Seksualne poteškoće barometar su koji pokazuje da nešto u braku nije u redu u psihičkom pogledu. One su seizmogram koji pokazuje tutnjavu u dubini bračnih partnera. Na početku braka može postojati jedan period kada se treba i seksualnost uskladiti. Normalan je npr. u početku nazovimo ga fiziološki period hladnoće (frigidnosti) žene da ne može doživljavati orgazam.

Žena, iako psihički potpuno okrenuta prema mužu, u početku može ne doživljavati orgazam. S vremenom razvit će se lijep odnos u ovakvoj psihičkoj nadgradnji: doživjet će seksualnost sve toplije i slobodnije. Muškarac isto može u početku doživjeti stanovite poteškoće. On bi trebao sačuvati nastavak svoje istovjetnosti koju je pokazivao kao mladić kroz taj nazovimo ga konzervativni period, da bi dalje mogao graditi bračnu vezu upravo na međusobnoj (recipročnoj) spoznaji svoje žene. Vidimo da se često previše naglašava ta potreba seksualne usklađenosti; ona izvire iz psihičke usklađenosti po njoj se postizava. Primjeri koje smo već naveli pokazuju, ako nešto nije uspijevalo u seksualnom odnosu, izvor je bio psihički: U prvom primjeru muž nije shvatio da njegova žena može njega doživjeti kao nekoga koji joj prigovara: Ti treba da zaradiš novaca! On je mislio da se on mora samo u fizičkom pogledu pokazati svojoj ženi, da bude jak seksualno i da je to zapravo ono što ona od njega traži. On je svakako polazio s krive pretpostavke. Ona je opet otkrila da ona od muža očekuje nešto sasvim drugo. Svakako da je u početku bračnog života, a i kasnije, potrebna taktičnost. Muškarac treba da pokaže više finoće jer žena se teže budi i osjetljivija je na sitnice. Muškarci to često zaboravljaju. Čitav dan treba da bude priprava za ono što će se desiti u bračnom činu. Većina muškaraca očekuju da će žena doživjeti s njima orgazam, ali ne na taj način da joj se zaista približe, ulagaju i miluju je, nego tek onda kada se odluče za spolni čin. Sve što se zbilo prije samog bračnog čina stvara raspoloženje (predispoziciju) za skladni snošaj kao izražaj ljubavi, a i sve što se zbiva nakon vrhunskog doživljaja ulazi u veliki lanac napretka ljubavi.

327. Monogamni (jednoženi) brak sam je po sebi obrana od heteroseksualnih poriva (napasti da potražimo odnose s drugim osobama). Svaki ih čovjek može u životu osjetiti. Ono što se kaže da bi seksualni odnos s drugom osobom trebao osvježiti seksualnost u braku pokazuje da oni koji tako misle nisu okrenuti jedan prema drugome u ljubavi. Prosto rečeno: njima je dosadno u braku, pa misle da im je potreban izlet izvan braka da bi seksualnost oživjela.

328. Različite su potrebe izlaska izvan braka: želi se potvrditi kao osoba. »Ja sam nesiguran i mislim da ću se kao ljubavnik pokazati bolji, ako pokažem da drugu ženu mogu zadovoljiti. To meni puno znači jer ja tada sebe pokazujem

kao muškarca!« — Ili je žena nezadovoljna sa svojim mužem, pa je nesigurna u seksualnosti i želi pokazati svoju ženstvenost u drugoj vezi. Takve se žene onda mnogo dotjeruju. Isto jedan od izraza psiho-seksualne nezrelosti jest koketno vladanje. Žena koja ima potrebu zavoditi sve oko sebe i stalno dokazivati svoju ženstvenost pokazuje nesigurnost da se pokaže kao prava žena unutar braka. Često su to upravo one žene koje su u braku frigidne (hladne), pa misle da je njihov partner kriv što su hladne, no pokaže se da ni u drugoj vezi ne mogu doživjeti orgazam jer se kao ni u braku ne mogu u potpunosti predati. Takva je upravo bila žena prvog pacijenta.

329. Uspjeh u braku dvoje ljudi, koji se istinski i predano vole, najbolja je zaštita od svih izleta izvan braka. Sve veći broj bračnih nevjera vuče korjen iz doba mladenaštva, iz heteroseksualnih veza prije braka: mnogo je toga pokušavano, malo uspijevano, malo doživljeno u smislu duševnog predanja i ispunjenja. Ako se takav stav zadrži u braku, onda postoji stalni strah da me neće izdati moj seksualni partner. Tako uspjela bračna seksualna veza postaje mjerilo naše vjernosti. Partneri se na neki način naprosto seksualno ispituju i testiraju. Ne vide li psihičku nadgradnju, a seksualnu vezu smatraju vrhovnom, seksualnost će im postati mehanizirana i depersonalizirana (neosobna). Seksualni čin postaje kao kod masturbanata fizičko sredstvo oterećenja da se riješe anksioznosti (tjeskobe) koja ih salijeće iz vanjskog svijeta. Ako tjeskoba nije riješena na psihičkom planu, seksualnost će umrijeti od tog tereta, partneri će osjetiti dosadu pa će tražiti osvježenje izvan braka ne bi li nešto doživjeli u seksualiosti. U tu svrhu organizira se odvojeno ljetovanje, malo slobode treba da dadne injekciju braku. Takvo traženje rješenja, izvan braka samo produbljuje krizu otuđujući bračne drugove jednog od drugoga.

330. Ljubav je zadatak, aktivan čin, ona se gradi. Ljubav jednog čovjeka mora biti sposobna da proizvede ljubav u drugoj osobi. No taj način uključuje i vjeru da osoba vjeruje kako će je voljeno biće ljubiti. Ako je neki čovjek sumnjač, zatvoren u uzak krug koristi: trošiti što više — kako mi nalaže potrošačko društvo — uzeti što je moguće više materijalnih dobara, zabave i zadovoljstva, neće biti sposoban voljeti. Kako je rekao Fromm, »tko god naglašava sigurnost i zbrinutost kao osnovne uvjete života, ne može vjerovati...

A onaj tko slabo vjeruje, slabo i voli.« Tjeskoba sumnje sprečava ga, naime, da vjeruje u bezgraničnost i trajnost nečije ljubavi.

331. Ljubav mora biti egzistencijalna stvar u životu čovjeka. Tada će ona biti moć koja će u drugoj osobi proizvesti ljubav. To znači da sve ostalo u životu treba taj čovjek da podredi ovom zadatku. Treba da ukloni vlastiti narcizam (zaokupljenost sobom), da razvije sposobnost otkloniti brigu za sebe da vidi potrebe drugog bića. Tada će biti sposoban aktivno se zaokupiti pitanjima života i dobrobiti voljene osobe, odgovarajući na njene potrebe, poštujući je u njezinoj izvornosti i ne tražeći da se promijeni prema vlastitim željama. Sve će to biti moguće jedino ako je upozna u dubini njezine ličnosti, ako shvati srž njezine osobnosti. Tada ni površni sukobi, koji su neminovni u prilagođivanju jednog bića na drugo, neće moći potresti takvu zajednicu jer su dvoje ljudi povezani iz dubine, iz srži svog bića. Oni će iskoristiti takve nesuglasice samo da bi se što bolje međusobno suživjeli, otvorili se potpunije jedno prema drugome. No ako se radi o površnim simpatijama, takva će neslaganja ozbiljno uzdrmati zajednicu i možda dovesti čak do rasula tih labavih veza.

332. Krize možemo podijeliti kao tumore u benigne i maligne (dobroćudne i zloćudne). Benigne su krize one koje doprinose rastu, koje pridonose da se psihički strasveno i bolje upoznamo, ali ne diraju u strukturu jer smo duboko povezani. Te krize mogu nas tek površinski potresti, ali ne diraju u našu vezu. Ako smo površno sjedinjeni, onda i blage krize mogu dovesti do rastave braka. Često se partneri žele razvesti zbog sitnica, pa se pitamo da li je taj i taj razlog dovoljan da se raziđu. Oni zapravo nesvjesno teže za povodima koji bi ih mogli rastaviti jer im se npr. naravi ne slažu. Nemaju šta navesti, no dosta je iz mladenaštva zadržani hobi da se rastave.

333. Maligne su one krize koje potresaju dubinama braka. Ako se dvoje ljudi zaista vole i razumiju, do takvih kriza neće doći. Malignost kriza znači samo da se dvoje ljudi nisu uspjeli suživjeti. Dva bračna partnera mogu se i jako dobro slagati dok imaju zajedničke interese: zajednički stiču, zajednički djecu stavljaju na noge i dotle brak »štima«. Svu su energiju posvetili zadacima, a međusobnu su vezu zapustili. Kad dovrše zajedničke poslove, žele se rastaviti. Vrlo

se često ponavljaju takvi slučajevi. Onda kažu: Sada kada sam sve postigao, sada mi je tek teško. Ljudi nisu svjesni zbog čega je do toga došlo. Oni su postigli cilj, kojem je služio partner, sad ga više ne trebaju. Ne prepoznavaju se više, postali su stranci, koje su povezivali samo interesi, njihova je ljubav umrla, ako je ljubavi uopće bilo. Žalosno je gledati ovakav životni neuspjeh.

334. Ni jedan drugome nisu se otvorili, a svrha je braka kao društvene ustanove da se otvorimo svima. Ljubav je istina isključiva u seksualnom i erotskom smislu, no duševno uključuje otvaranje drugima. Ljubav tako može postati egoizam u dvoje. Zatvaranje od drugih znači pretvaranje bračnih partnera u egoiste. Sumnjamo kako će i njihova veza uspjeti. Upravo su oni brakovi najsretniji koji se mogu otvoriti prema drugima. Isti smo, naime, prema bračnom drugu kakvi smo i prema drugima. Siromašan u ljubavi i izljevima ljubavi mora da ostane brak koji se zatvorio prema braći ljudima.

Zaokupljenost sobom neurotična je. Na drugi način nevjera je isto tako znak neurotičnosti, razmaženosti i karakterne nezrelosti.

335. U okviru takve zajednice, gdje postoji ljubav i međusobno razumijevanje, niknut će novi životi. Ako su bračni drugovi sposobni da se zaista vole, nesebično i potpuno, postojat će želja za djecom. Izbjegavanje poroda bez opravdanih razloga društvena je bolest, sve češća kod nas. Sigurno je da su egoizam, povezan sa željom za udobnošću i izbjegavanje odgovornosti presudni u tome. No oni su i inače zapreka pravoj ljubavi pa je potrebno zapitati se da li tu zaista i postoji ljubav ili je to interesna zajednica — egoizam u dvoje. Da danas ima sve manje djece, postoje i objektivni uzroci: zajednica se malo brine za djecu. No osim objektivnih postoje i subjektivni razlozi: zatvorenost, manjak ljubavi. Postoji jedan brak u kome su bračni drugovi 12 godina živjeli zajedno. Ona je željela dijete, a on je odbijao svaku mogućnost djeteta. Pravnik je u 45. godini, ona je ekonomista 9 godina mlađa. Muž je pravdao svoj stav time što on potječe iz obitelji od 13 djece, pa da on nikad nije osjetio šta zapravo znači dobar život. Ne bi želio da i njegova djeca isto prožive. Žena je željela dijete i godinama je bolovala od ulceroznog culitisa (krvavi proljevi). Liječnici su je u bolnici nagovarali da im rekne šta u njezinu životu nije u redu

znajući da je ta bolest psihosomatska, tj. da ima psihički uzrok. U ponosu odbijala je priznati da išta ne uspijeva u braku. Konačno je zatrudnjela. On je doživio tu trudnoću grozno. Govorio je o razvodu. Rodila je zdravo dijete i sama se oporavila, a ulceroznog culitisa nestalo je onoga časa kada je zanijela. Sad je dobila dijete, ali postoji opasnost da izgubi muža. Da li ona uopće može reći da je imala muža? To je pravo pitanje, jer nije bio sposoban ni njoj se davati niti je htio prihvatiti dijete. Potekao je iz sela i teško se probijao kroz život. Sam se školovao. Osjećao se zapostavljenim i pod dojmom da svi ostali imaju bolje šanse u životu. Stav koji je zauzeo u djetinjstvu prenio je na svoju obitelj: imao je potrebu da se njegova žena brine samo o njemu, a svoju je sposobnost pokazivao tako da joj je mnoge stvari kupovao, ali je osjećajno ostao hladan. Kad je žena htjela s njime razgovarati o nekim problemima, on bi obično čitao novine i odgovarao: »Pa nemamo što mi o tome govoriti!« i nastavio je čitati novine. Njezinu želju da ima dijete kao da nije čuo. Kad je ostala trudna, došlo je do obračunavanja među njima. »Pa zar ti ja to nisam govorila o djetetu? On joj je odvratio: »Pa ja nisam znao da ti to dijete toliko želiš.«

336. Drugi opet muškarci pate od toga što ne mogu svojoj ženi dati dijete jer su im spermiji slabi. Oni su inače seksualno potentni jer je to psihički refleks, ali svijest o neplodnosti može naknadno izazvati impotenciju jer im neplodnost povređuje sliku o muškosti.

337. Ljubav dvoje ljudi, naime, ako je zrela, uvijek se otvara prema drugima. Ona je isključiva samo u erotskom smislu, dok i dalje postoji potreba saobraćaja s okolinom. To će se ostvariti suradnjom sa svijetom oko sebe ili odgajanjem u krilu obitelji onih koji će kasnije moći drugima darovati sreću i radost, upijenu u sredini svog djetinjstva. A da bi to mogli ostvariti, treba da djecu netko svojim životnim primjerom nauči ljubiti. Uspiju li roditelji u tome, bit će to najbolji dokaz da su i sami svladali umijeće ljubavi koja im je život učinila autentičnim. Oni neće biti ono, kako je Camus definirao moderna čovjeka kao stvorenje koje »bludniči i čita novine«, već bića sposobna da vole i da budu voljena.

338. Sigurno nitko od nas nije idealan, nitko u brak ne ulazi kao idealna osoba. Mi svi imamo i svojih neurotskih

crta i svojih emocionalnih poteškoća. Ono što ostaje kao zakon i zahtjev za uspješan brak jest dobra volja nastojati prilagoditi se i nadasve voljeti. Na Samo otoku u Tihom oceanu postoji primitivan običaj da dječak odnosno mladić postaje zreo za brak onda kada djevojci donese na tanjuru protivnikovu glavu. Takav običaj može se vidjeti i u nekim afričkim plemenima. Kod njih je to u vidu oštećivanja spolovila. Kod ulaženja u brak djevojke i mladići moraju biti sposobni da nekad pognu svoju glavu. U tom je u stvari čitava mudrost braka, biti tolerantan, a to znači uključiti se u život i voljeti, biti adaptibilan (prilagodljiv) te uvijek i u svakom času znati svoje mjesto u braku misleći na svoga bračnog druga.

Mislim da se ne treba bojati toga da sve u životu podredimo ljubavi. Sigurno se isplati.

Dr Milan Sauer, psihijatar

RODITELJI BRAČNIH DRUGOVA

339. Idući po župama dobili smo na ceduljicama dosta pitanja o odnosima mladih zaručnika, odnosno bračnih drugova, s obostranim roditeljima. Na jednoj cedulji ispričan je ovaj slučaj:

»Znam je. Bilo joj je 16 godina. Roditelji su bili rastavljeni. Imala je još četvero braće. Svi su živjeli kod majke. Isprva je češće odlazila u crkvu, ali... zaljubila se u jednog mladića iz istog mjesta. Majka joj je branila tu ljubav. Čitavo njezino mjesto pričalo je o njoj. Pokvarena je! A voljela je iskreno i djetinjasto i mladić je nju volio. Majka ju je zbog toga proganjala. Mladićeva majka nije ju trpjela te je svom sinu našla drugu. Jedne večeri on je zbog majke morao poći s tom drugom. Te iste noći njegova prava sada 18-godišnja miljenica nije bila kod kuće. Majka je nije tražila, ali joj je često govorila: »Bolje da bi se bacila pod vlak, ja bih te sahranila i bilo bi svršeno s tim tračevima!« I doista te iste noći djevojka se bacila pod vlak. Sad je cijelo selo počelo pričati o dobroj djevojci...«

340. Često se kod nas jave na ženidbenom sudu već vjenčani tražeći proglašenje ništavosti braka jer su ih roditelji prisilili na brak. Otac je jednu istukao, čak i preko lica, da je masnice nosila na vjenčanje jer se opirala unosnoj ženidbi na koju ju je silio. Drugi je vrativši se iz vojske prvi put razgovarao sa svojom nametnutom ženom kad su išli na zapis župniku. Roditelji su ga silili na ženidbu s mladom udovicom da riješe pitanje obskrbe svog sina.

341. Iz mnogih drugih cedulja osjetili smo strah mladih da za njihovu vezu ne saznaju roditelji.« Ako se mladić i djevojka jedan u drugoga zaljube, da li za njihovu vezu moraju saznati roditelji?« — Jedna se opet tuži: »Imam mladića i mislim ozbiljno uzeti ga, ali majka se protivi jer je stranac, tj. nije iz našeg mjesta«. — Treći opet tjeskobno pita: »Da li

brak može biti sretan ako je zabranjen od roditelja?« — Jedna se opet djevojka tuži: »Majka me tjera u samostan, a ja ne osjećam nikakav poziv i nemam želje.«

Na sva ova pitanja pokušat ćemo odgovoriti najprije načelno. Govorimo, dakle, o razdoblju kad se sklapa brak. Kasnije ćemo govoriti o već sklopljenom braku i na koncu o dobu kad naši dragi roditelji ostare i klonu.

BRAK SE SKLAPA

342. U četvrtoj Božjoj zapovijedi: »Poštuj oca i majku da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji!« — u prvom je redu naređeno da se brinemo za svoje ostarjele i klonule roditelje. O tome ovisi i naša starost kad mi klonemo. Naša djeca promatraju i uče kako se postupa s ostarjelim roditeljima. Izričito se ne govori o poslušnosti. Na drugim mjestima sv. Pisma, naročito u Novom Zavjetu, opetovano se ističe i poslušnost roditeljima. (Sirah 3; I Petr 1, 14; Rim 1, 30, II Kor 12, 14. Ef 6, 1; Kol 3, 20; II Tim 3, 2; Hb 13, 12.)

343. Dok su djeca mala, dakako da treba da slušaju roditelje u svemu što je pametno i opravdano. U samu narav, u samu slabost i nedoraslost djeteta zapisan je taj zakon. Djeca u svemu ovise o roditeljima. Sa 16 godina mladi su umom potpuno odrasli, ali — u našim ekonomskim uvjetima — još ovise o roditeljima. Dužni su slušati roditelje kao i svi članovi raznih zajednica da u zajednici vlada red. No kako zriju, treba da i roditelji sve više poštuju njihovo osamostaljenje: poodrasla djeca imaju pravo na svoje tajne, roditelji neka ne otvaraju njihove listove, ne čitaju njihove dnevnike ako ih pišu. Uopće uspjeh je roditeljskog odgoja da im djeca postanu samostalna. Kad se mladi osamostale ekonomski, udaju se i požene, prestaje poslušnost roditeljima kao i roditeljska dužnost da djecu uzdržavaju, ali uvijek ostaje dužnost zahvalnosti i poštivanja. Kad pak roditelji ostare, iskrsava nova dužnost da se odrasli sinovi i kćeri pobrinu za svoje roditelje. Sad bi roditelji trebali slušati, što se tiče kućnog reda, ne svojih osobnih stvari, one koji zajednicu vode dok žive u toj zajednici.

344. Roditelji bi morali biti toga svijesni da su njihova djeca više Božja nego njihova: Bog im je izatkao tijelo, odlučio spol i tjelesne osobine. On je stvorio dušu. Čovjek je stvoren da ga Bog usreći, a roditelji su suradnici Božji.

345. Roditelji nemaju pravo da djeci određuju zvanje, ali ni djeca ne smiju sanjati o neizvedivom školovanju i zvanju,

nego neka biraju svoje zvanje unutar okvira koji im roditelji mogu pružiti. — Roditelji nemaju pravo da djeci odrede hoće li ići u samostan, postati svećenici ili redovnici, a niti ih smiju u tom priječiti. — Roditelji nemaju pogotovo pravo da sile mlade neka uzmu ovog ili onog ženidbenog druga. Zar će oni živjeti bračno sa zetovima i snahama?

346. Ali je na korist mladima da slušaju — ne poslušaju! — savjete iskusnih roditelja. Najljepše je ako se razvije lijepa suradnja uz međusobno poštivanje. U ovim stvarima griješe više roditelji namečući sinovima i kćerima svoje mišljenje. Teško shvaćaju da mladi imaju pravo na svoju samostalnost i svoj život. Zar nije pametnije da roditelji otvore svoj dom budućim zetovima i snahama mjesto da sile mlade da se skrivaju po zakucima i lugovima?! Zar mladi nemaju pravo da se druže, upoznavaju i biraju kad je sam Bog u njima probudio i u tijelu i u duši očinstvo i majčinstvo? Zar mladi nemaju na ovoj Božjoj zemlji pravo na mjestance gdje bi se mogli dogovoriti s onim s kojim misle zajedno živjeti? Stoga brak može biti sretan iako ga roditelji brane i neka se djevojka koja je postavila pitanje ne obazire na prigovore roditelja da je njezin zaručnik stranac iz drugog sela ili siromašan, ako je samo vrijedan.

347. Crkva ne prima u svoje svećeničke i redovničke redove nikoga tko je nagnan od svojih roditelja. Ako se naknadno dokaže da je bilo prisile, proglašava zavjete poništenima, brak proglašuje da uopće nije valjano sklopljen, a zaređenom svećeniku dopušta da se vrati u svjetovni život. Poteškoću stvara činjenica što mladi iz straha i ovisnosti pred crkvenim službenicima izjavljuju, pa i pod zakletvom, da »slobodno« prihvaćaju obveze. I u tiranskim državama moraju »slobodno« izjavljivati određene stvari. Roditelji su, ako ne shvate svoju uzvišenu službu u Božjem kraljevstvu kako treba, najveća opasnost za slobodu mladih. Čudno je kako brzo zaborave da su i oni bili prije dvadesetak godina mladi i borili se za svoju samostalnost.

348. Znak je duševne nezrelosti uživati u tome da drugima vladamo i namećemo im se. Vrijednost je našeg života u tome šta sami znamo i umijemo, što smo sami ostvarili, a ne u tome šta zapovijedima iznudimo od drugih. Potrebni su vođe u čovječanstvu, oni treba da »služe« dobrobiti zajednice, a ne svojoj slavi i koristi. Kad u ime dobra zajednice nešto zahtijevaju, smiju i dužni su biti čvrsti i mnogo zahtijevati. Ne moraju oni dopuštati da njihovi obijesni mladići i djevojke lijenčare, žive na njihovoj grbači, zahtijevaju sve i

sva, prkose, bezobrazno vrijeđaju starije. Ovakve mlade »hitlere« i pustopašne gizdavke treba čvrsto pograbiti, pa i istjerati iz kuće ako se ne znaju uklopiti u zajednički život i rad. Nemoguć je život ako ljudi ne znaju za granice svoje slobode i svoje vlasti ako su na vodstvu.

349. Isus Krist učio je i pokazao primjerom jak autoritet spojen s dobrotom i poštivanjem svačije slobode i savjesti. Poslušajmo ga: »Znate da vladari naroda okrutno postupaju s njima i da se velikaši služe svojom vlašću protiv njih. Neka ne bude tako među vama! Naprotiv, tko želi biti prvi među vama, neka bude na službu svima (vaš poslužnik). A tko želi biti prvi među vama, neka bude vaš sluga po primjeru Sina čovječjega koji nije došao da mu služe nego da on služi i da dadne život kao otkup mjesto svih.« (Mt 20, 25—28. Mk 10, 42—45, Lk 22,24—25.) — Oprao je noge učenicima i zaključio:« Razumijete li što sam vam učinio? Vi mene zovete učiteljem i gospodinom. Pravo velite jer to jesam. Dakle, ako ja, gospodin i učitelj, oprah vama noge, i vi ih morate prati jedan drugome. Dao sam vam primjer da i vi činite kako ja učinih vama. Zaista, zaista kažem vam, nije sluga veći od svog gospodara niti je poslanik veći od onoga koji ga šalje. Kad to znate, blago vama ako to i činite. »(Iv 13, 12—17.)

350. Najljepše je, i to Bog nagrađuje, da budemo kao mala sunca koja druge griju i rade za njihovu sreću. Jedna je misaona duša napisala na svoj zdenac: »Kako je divan moj život: ja samo dajem i dajem!« — Po istim načelima trebao bi se odvijati i život bračnih drugova. Tako bi trebao i muž shvatiti svoju vlast i roditelji svoju vlast prema djeci. Najljepše pitanje koje sebi možemo staviti jest ovo: Koliko ja ljudi u životu usrećujem? Tko je sretniji zbog mene?

351. Iskustvo je našeg naroda prilično teško: »Moja nana i dikina nana, te dvije prije bolje da i nije«, pjevaju Slavonci. »Mlad me prosi, za stara me daju«, tuži se Bosanka. Ne znam zašto pjevaju gradišćanski Hrvati da mati ne smije znati da se njih dvoje sastaje: »Mila tvoja mati ne bi smisa znati da se njih dvoje sastaje: »Mila tvoja mati ne bi smila znati da sam ti nocas u sobi bil«. Ova pjesma ipak previše traži: mladi prije vjenčanja nemaju pravo na predbračne odnose. Zašto mlade Međimurke misle slično: »Dojdi, golob svečer, samo s tiha dojdi, kaj te ne bu čula ni črna zemljica, ni črna zemljica, ni moja majčica«. — Ako je djevojka sama misli da je za nju sreća da se sastaje s dobrim mladićem, zašto se osjeća krivom pred majkom kao da je ona protivna njezinoj sreći. »Rad tebe me

majka kara, ne igraj se s tim!« — pjeva Dalmatinka. Ili ona Međimurka koja pjeva: »Od srca sam štela, od majke ne smela!« — Zašto se ne bi put k istinskoj sreći poklapao s onim što roditelji žele svojoj djeci? — »Toplo ljeto prođe, pa i jesen dođe. Svi se momci redom žene, samo nana ne dâ mene, aoj žalosti! Mila moja mati, sve ću, sve ću dati, samo jedno, jedno, neću, da mi majko, diraš sreću, aoj žalosti!« pjeva mladi Slavonac — Dosta je da su »štrukli pregoreli«, pa se mladi moraju skrivati i bježati. Zar je sreća mladih u braku manje važna od »pregorelih štrukli«? — »Al' što ću ti, živa željo moja, kad ne dadu da ja budem tvoja«, tuži se Slavonka. — »A gdje ti je stara majka, ne bilo ti je?« — došaptava mladi Bošnjak. I opet je glavna zapreka mati, ne toliko otac. No ni očevi nisu uvijek otvoreni i susretljivi:

»Volim diku, volim diku, volim diku, sojčice, divojčice, al ne volim, ime moje, dikinoga taju (oca).«

»Dikin taja, dikin taja, dikin taja, sojčice, divojčice, dikin taja, ime moje, mnogo zapovida.«

»Ča je kome stalo da smo siromasi, moje i tvoje srce pliva u ljubavi. Ajme, ajme, ča sam nesritan ja! Ajme meni svak se ženi, a moj ćaća ne dâ meni!«.

352. Zlu se pridruže kadšto svi ukućani: »Djevojka je momku prsten povraćala: Na ti, momče, prsten, moj te rod ne hoće. Ni otac, ni majka, ni brat, ni sestrica; ni brat, ni sestrica, ni ja nesretnica.« Druga je varijanta: »Djevojka je mlada jade jadovala, jade jadovala, prsten mu vraćala: Primi, momče, prsten, moj te rod ne ljubi: otac moj ni majka, bratac ni sestrica, bratac ni sestrica, ja sam nesretnica.«

Eno one Dalmatinke, ne usudi se dati dragom ni jabuke: »Ne mogu ti, dragi, jednu darovati, ja se bojim majke da će me karati!« Tješi je dragi: »Ti se ne boj, dušo, ni oca ni majke. Mi ćemo ih, dušo, pozvati u svate!« — Ali oboje siromašni žive u iluziji, samo im more pripada: »Vidiš tamo, dragi - draga, naše plavo more, to će biti nama naše bile dvore.« — »Ja ništa nemam, samo moju malu barku i ljubav žarku do Marice!« — »Rada bih ti otpirala, samo da se ne oca, matere ja bojala.« Hrabri je dragi ponosno, ali nemoćno: »Kaj su tebi otec, mati? Evo sam ti ja, mila ružica, ljubav prava!«

353. Mnogo je manje pjesama gdje su mladi zadovoljni s roditeljima. Kako je pametna mati mlade Mare:

»Majka Mari kose plela, anđele moj, jablane moj!«
Kose plela, govorila, anđele moj, jablane moj,
Ne id', Mare, u to kolo, anđele moj, jablane moj,
U kolu je lipi Ivo, anđele moj, jablane moj,
On će tebe poljubiti, anđele moj, jablane moj,
Poljubiti, ostaviti, anđele moj, jablane moj!«

Voli svoju kćerku, zabrinuta je opominje, ali je redi za sastanke i susrete. Savjetuje, a ne zapovijeda. Mladi bi trebali znati, da nije lako razborito izabrati bračnog druga, pa da im roditelji, koji ih vole i puni su životnog iskustva, mogu mnogo pomoći. Kad se ne radi o novcu ili nekim starim svađama, neka poslušaju savjete roditelja: pije, neuredna je, mijenja djevojke svaki mjesec, goropadan je i nasilan... Neka dobro promisle što im roditelji govore kad su na strani njihove buduće sreće.

354. Mladi danas, na sreću, imaju više svijesti o svojim pravima: »Milica je večerala i na sokak istrčala da vidi svoga dragana. Mati viče, mati kara, što si, kćeri, istrčala, večeraj, lolu ne čekaj! Stara kola nova ruda, neće Milka da se uda, već čeka svoga dragana. Nova kola sva šarena, Milica je isprošena za dragana kog' je voljela.« — »Jesi l', draga, večer večerjala? Uja, haja, ljubav moja, jesi l' večer večerjala? — Zakaj nisi ni obeduvala? — Nisam, dragi, ni obedvala. Majka me je bila i karala za to tvoje pusto pohađanje. Vidiš, dragi, da sam lude sreće, da nas nitko rastaviti neće.« — Starijima su važniji »pregoreli štrukli«, večera i cvijeće u vrtu, a mladima je prvo ljubav. »Sinoć mi dragi dolazi, konjem mi cvijeće pogazi. Haj, haj, nesretna ja bez svoga dragoga! — Neka ga, neka pogazi, samo da češće dolazi. Haj, haj, nesretna ja bez svoga dragoga! — Čim rujna zora zarudi, cvijećem me dragi probudi. Haj, haj, vesela ja kraj svoga dragoga!« — Zar nemaju mladi pravo da su osobne veze među ljudima važnije od svega ostalog? Dao Bog da to shvaćanje očuvaju i zadrže kroz čitav život. »Mila mati, mene čoban prosi! Daj me pusti nek me srića nosi!«

355. Jest važnije su osobne veze, ali nećemo ipak sve drugo zanemariti. I tu pametni roditelji mogu lijepo svjetovati svoje preko ušiju zaljubljene mlade da je potreban i stan, i kvalifikacija s namještenjem, i posteljina i koješta drugo. U povjerenju ispričava se Dalmatinka: »Mila mati, slušaj riči ove, ča ti veli milo dite tvoje. Sinoć kad sam robu prala, susrela sam na obali mladoga mornara. Mila mati, a ča mi je reka, da na mene već odavna čeka. Da me čeka, da me zove, dođi dođi, zlato moje, jesi li oprala. Mila mati, nemoj me

karati, ja sam tila odmah robu prati. Doš'o dragi mene zvati pa mi ne dâ robu prati već mi vodu muti. A kad se je voda razbistrila, ja na robu nisam ni mislila. Mislila sam na mornara, da l' me ljubi il' me vara il' mi prigovara.«

»Ne ljubi se lipo ni bogato, već se ljubi što je umiljato!« Dà, i tu mladi imaju pravo. Opasno je ako pjevaju: »Amerika ček... ček... čeka, ali je daleka. Ej, tamo su nov... nov... novci, i novci i momci.« Bolje je da pjevaju: »Volim s dragim s lista vodu piti, neg' s nedragim iz pehara vino. Volim s dragim 'spod gore šetati neg' s nedragim po bijelom dvoru.«

BRAK JE SKLOPLJEN

356. »Molim vas — pita jedna cedulja — ako se bračni drugovi ne razumijevaju, a kod kuće možda roditelji više vole sina ili obratno kćerku, molim vas da nam objasnite kome treba ugađati: ženi, odnosno mužu, ili ocu — majci? — Ja mislim da su bračni drugovi važniji.«

Jest, i sama Biblija kaže: »Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo.« (Post 2, 24.) Isus Krist navodi ove riječi knjige Postanka govoreći o nerazrešivosti ženidbe (Mt 19, 1—9) »Što je Bog sjedinio, neka čovjek ne rastavlja.« (Mt 19, 6.) Ako Bog ni Crkvi ne da vlast da rastavi muža i ženu u ljubavi sjedinjene, veliko bi zlo učinio tkogod bi — pa i roditelji bračnih drugova — tko bi ih inatio jednoga protiv drugoga. — Većina mladih bračnih parova u početku živi skupa s jednim od roditelja jer je teško doći do vlastitog stana. Evo, što svjetuju oni koji su sami iskusili na vlastitoj koži kako nije lako uskladiti mladi brak u kući jednih od roditelja:

»Problem odnosa prema roditeljima bračnog druga ili zaručnika mnogi, nažalost, tek prekasno uočavaju. Malo je onih koji se mogu pohvaliti da im je taj problem nepoznat. Ima sretnika koji su to uspjeli razumno riješiti, ali je velik broj onih koje ta nevolja prati, baca sjenu na njihovu ljubav i ne baš rijetko znade upropastiti i brak. Zato je korisno unaprijed biti svijestan težine tog problema i mudro pripremati teren za brak koji je samo naš, čiji uspjeh ovisi jedino o nama.

Nije jednostavno pronaći rješenje, ali se ne smije ostati ni kod toliko poznatih uzdaha: »Stari ne shvaćaju nas mlade« ili onog s druge strane: »Mladi ništa ne znaju!«

357. Problem ne nastaje ulaskom u brak, on se najčešće javlja već u vrijeme zaruka i hodanja, pa i prije — ako smo svijesni toga — kod pojave prvih simpatija. S majkama koje

s razumijevanjem, nenametljivim interesom i savjetom prate te prve simpatije i na tom području nađu s djecom zajednički jezik, mladi neće ni kasnije imati većih nesporazuma. No ima roditelja kojima je svaka simpatija njihova djeteta poziv na opasnost, strah da će njihovo dijete biti sada manje njihovo ili da izbor nije bio dobar, jer da je njihovo dijete zaslužilo nešto bolje. Baš u to doba djeca inače poslušna roditeljima osjećaju njihove savjete kao teret. Mnoga ih pitanja muče u to doba, a kod roditelja ne nailaze na razumijevanje. Postavljaju sebi i pitanje: Da li je grijeh što se moja želja razlikuje od želje moje majke, oca? Neke majke griješe što se pretjerano boje za dijete, većinom za kćer, zabranjuju joj izlaske i druženje s vršnjacima i onda se dogodi, kako neka 18 - godišnja djevojka priča, da se kasno ušavši u društvo nikako nije mogla snaći, teško nalazila prijatelje i bila nesretna. Tu je inače dobronamjerna majka pogriješila. Ili drugi primjer gdje se mladi iskreno vole, pomišljaju na brak, a nailaze na oštar otpor roditelja. Pitaju se da li ulazak u brak bez roditeljskog blagoslova može biti sretan. Odgovor je samo jedan: Da li će brak biti sretan ovisi jedino o njima. Nema roditelja koji, makar se i ne slažu s izborom svoga djeteta, ako vide da oni žive složno u sretnom braku, neće i sami biti sretni. Normalna je briga roditelja, normalan je i poželjan njihov savjet, jer svijesni smo da roditelji žele dobro i da za sobom imaju veće životno iskustvo, sve to treba poštivati i biti im zahvalan, ali isto tako treba nakon čvrste odluke tražiti od njih da poštuju naš izbor i naše odluke.

358. Kad je brak već sklopljen, nije rijedak slučaj da jedan bračni drug ostavlja drugog, za kog tvrdi da ga voli, jer ne može podnositi uplitanje rodbine. To se događa u slučajevima gdje mladi nisu dovoljno odlučni da brak očuvaju od tuđih negativnih utjecaja. Npr: Nije on za tebe, mogla si i boljega naći, ona nije dobra žena... Mladi koji su navikli slušati svoje roditelje, neka znaju da su takvom položaju pozvaniji urediti i očuvati svoj brak. U gornjem slučaju bilo bi, dakle, bolje razjasniti roditeljima svoje stavove i možda napraviti i bolni prekid odseljenjem.

359. Teže je ako mladi bračni par mora ostati kod jednih roditelja. Uz dobru volju može se i tu naći rješenje koje će biti tim uspješnije što se ranije provede. Lakše je spriječiti nego liječiti. Dođe li do nesporazumaka, neka se bračni drugovi dogovore unaprijed kako će postupati. Jer ako se dogodi da se nekad povisi glas, bolje da to učini sin ili kćerka

nego zet ili snaha. U afektu čovjek i nehotice zna uvrijediti, pa se to zaboravlja ako je došlo od vlastitog djeteta, ali se pamti i vraća ako je došlo od zeta ili snahe.

360. Rijetko tko od mladih ulazeći u brak ulazi u vlastiti stan. Ma da bi to bilo najbolje, svijesni smo da je to većini nemoguće postići. Mladi su sretni da dobiju sobu u stanu roditelja. Potrebna je dobra volja i razumijevanje s obje strane. Stariji treba da shvate da je ta i ta soba dom mladog bračnog para, da u nju ne ulaze nepozvani, nek mladi iza zatvorenih vratiju rješavaju svoje probleme. U zajedničkom domaćinstvu bit će mnogih problema, no intimne probleme braka neka mladi rješavaju uvijek sami. Roditelji će doći u napast da zadiru u vaše nesuglasice, da zamjeraju na zločestoj djeci, da prigovaraju posjetima... jer ste vi kod njih. Zato bi bilo bolje da se mladi brak započne ekonomski neovissan i odvojen od roditelja, barem za prvo vrijeme da steknu svoju samostalnost, da isplaniraju svoj život. Kad bi se takvi vratili živjeti s roditeljima, problema bi bilo daleko manje. Došli bi kao bračni par, dok u prvom slučaju uvijek ostaju djeca kojima je došao bračni drug prihvaćen kao uljez ili kao novo dijete o kome valja voditi brigu.

Svakodnevno smo svjedoci nesporazumaka s legendarnim punicama i svekrvama. Valjalo bi se s njima porazgovoriti o tome i pomoći im da shvate svoje mlade.

361. Nemojte ulaziti u brak s onim: ‚Lako ćemo kad se oženimo!' Za vrijeme zaruka pripremimo se i dobro razmislimo što nas može dočekati.

Ključni položaj imaju — kako dobro opažaju koji su iskusili — sin i kćer, a ne zet i snaha. Stranome, koji je došao u već oblikovanu zajednicu, najteže je. Stoga treba svjetovati sinu da uvijek drži uz snahu, svoju ženu. Makar bila i nešto kriva, neka je nikad pred svojim ocem i majkom ne optužuje. Nek radije šuti, ako je već ne može obraniti. Njoj osobno nek na samu rekne u velikoj ljubavi ako što ima reći. Neka poštuje njezinu odraslost i brižno čuva ženidbenu vezu ljubavi. Isto treba svjetovati kćerki nasuprot zetu, njezinu mužu. Nikad nek se ne izjašnjava pred roditeljima protiv svog muža, pogotovo ne pred njim, a ni nasamo jer jedva da će mati prešutjeti ono što je u povjerenju čula od kćerke.

362. Nema oapsnijeg sredstva da se bračni drugovi otuđe jedan drugome nego ako se netko miješa u njihove razmirice. Usudimo se svjetovati da se radije obrate za pomoć stranom čovjeku (liječniku, psihologu, svećeniku...) koji je zaslužio povjerenje i vezan je na šutnju, nego najbližima jer će

se stvar prepričavati u rodbini, te će od muhe nastati slon. Tako vam svjetuje bračni par koji je sve to iskusio. Međusobno povjerenje samih bračnih drugova treba bezuvjetno sačuvati! Najbolje ako uspiju sve sami riješiti s dragim Bogom.

Jedan vam iskusni bračni par svjetuje da budete diplomati: »Prihvatite sve kritike i savjete roditelja, ali konačnu odluku donesite isključivo sami!« Isti taj bračni par svjetuje vam: »Ako su i roditelji bili oduševljeni da se uzmete i pomagali toj vezi, nemojte kasnije kod nesuglasica, koje su neizbježive i u najboljem braku, predbacivati krivicu na roditelje: Ti si kriv(a) što sam ga uzeo(la)! Nosite punu i dosljednu odgovornost za svoj brak!

363. Na rastavu pomišljati radi roditelja, golema je zabluda. Radije se rastavite od roditelja i nađite svoj kutak prema materijalnim mogućnostima. Kao što zaljubljeni sami hodaju, a roditelji bi im kao svjedoci prve lijepe ljubavi samo smetali kao i svaki treći čovjek, svjetuje ovaj iskusni bračni par, tako neka se oslone na te lijepe uspomene iz zaručništva i obnove onaj prijašnji način razgovora i — zašto ne — razračunavanja.

364. Umjetnost zajedničkog života, govore vam iskusni bračni parovi, traži dobar odgoj, i to dobar kršćanski odgoj koji čovjeka upućuje na mudrost, ali i na bezgraničnu ljubav i požrtvovnost. »Korisno je kroz zajednički život dobro upoznati navike ostalih ukućana i pronaći najbolji način suradnje. Čovjek ne smije nikada smetnuti s uma činjenicu da nije sam na svijetu i da svaka, pa i najmanja zajednica, nužno nameće pojedincu neka opća pravila ponašanja. U takvom položaju treba jednostavno zastupati svoju zamisao i postići da je i ostali shvate kao dobru i korisnu.«

365. Zajednički se život ne može rješavati tako da jedna strana uvijek treba da popušta i ponizuje se. »Činjenica je da roditelji imaju golemo životno iskustvo, ali nisu rijetke situacije kada se takav iskusni način gledanja naprosto ne može primijeniti u novim prilikama. Zato snaha - zet moraju često prešutjeti očigledno krivo tumačenje zbog mira u kući. Istini za volju, mir je daleko dragocjenija stvar od nekakvog nadmetanja u poznavanju određenih problema, ali nisu svi u stanju podnijeti takav psihički napor. I mladi par i roditelji misle da bi njihova tolerancija trebala biti beskrajna. Istina je, po svoj prilici, negdje u sredini. Sigurno je da za iole skladan zajednički život obje strane moraju pokazivati barem dobru volju za svrsishodno rješavanje kućnih nesuglasica. Najteža situacija nastaje u slučaju kad netko pokazuje potpunu nesposobnost da se prilagodi ili svoje reakcije potiskava duboko u srce. Tim se opasno opterećuje podsvijest. Odatle dolaze neslaganja i razmirice među samim bračnim drugovima. Nerješeni ili krivo rješeni kućni problemi prenose se na područje međusobnih odnosa samog bračnog para. Da takva napetost ne bude kobna za njihov zajednički život, jedino je rješenje da nađu svoj stan.

366. Ista diplomatska načela vrijede i za vezu samih bračnih drugova. Konačno, kad bi zet ili snaha u svemu popuštali, opet bi pao opravdan prigovor starih roditelja: »Kakvu si sebi baju, nesposobnjaka, beskorisnu ženu uzeo!« Svi mi osjećamo poštovanje prema čovjeku koji zna reći: Ne! Kad se smirimo, morat ćemo mu u srcu dati pravo. I mi bismo tako postupali na njegovu ili na njezinu mjestu. Nije, dakle, najpametnija diplomacija jednostavno se izvući iz neugodnog položaja. Teže je nanovo osvajati već od roditelja zauzete pozicije, pa će biti većih svađa, nego kad u odlučnom času ne dozvolimo presizanje u naš život. Nekoji bi odlučni čin osamostaljenja uvijek odgađali »radi mira«, da konačno bude neophodan »veliki rat oslobođenja«, a nekoliko odlučnih »ne!« u početku izbjegli bi takav razvoj.

367. Naročiti problemi nastaju — svjetuju nam iskusni bračni parovi — dolaskom novorođenčeta u kuću. Hvala Bogu što svekrve i punice ne mogu dojiti, inače bi neke i to preuzele jer »tako strašno vole slatku malu i slatkog malog«. Kad mališani poodrastu, često počinje borba za njihovu ljubav, a to mali lukavci znaju vješto iskoristiti. U zajedničkom je interesu mira u kući i dobrobiti djeteta da svi zajednički zauzmu načelni stav. Majka može biti posve sigurna za ljubav svog djeteta, jer je ono navezano na nju počevši od trećeg do šestog mjeseca nakon rođenja. Baka će lako steći naklonost tog malog nezaštićenog bića jer je veći dio dana zauzeta oko djeteta dok su roditelji na radnom mjestu. Kod muškaraca je po prirodi slabija želja za posjedovanjem nečije naklonosti, pa i nenametljivo postižu veliku naklonost djeteta, odnosno unuka ili unuke.

368. Idealno bi bilo kad bi se veliko životno iskustvo roditelja moglo jednostavno pretočiti u mlade roditelje i spojiti s novim znanstvenim metodama i promijenjenim načinom života suvremenog doba, no idealnih situacija nema, već im se nastojimo što više približiti.

Kakogod nije loše da je dijete okruženo ljudima koji ga svi vole, ipak pati od sukoba koji nastaju zbog njega. Odga-

janje djeteta najčešće dovodi u sukob snahu i svekrvu. Npr. vrlo je kritično pitanje koliko dijete treba pojesti. Ako dijete i nema slabiji apetit, ono od silnog nastojanja i raznih metoda na kraju zaista počne odbijati hranu. To su tako važne stvari da tu ne smije biti popuštanja da dijete strada za volju »mira u kući«. — Tko je konačno odgojitelj, tko snosi odgovornost pred Bogom i ljudima? — Svaka će svekrva reći: Mati ga nije dobro odgojila i oprat će ruke od svake odgovornosti. Tvrdit će da je htjela spasiti što se spasit dalo. Slično kao kad se tata i mama porječkaju, pa je sve dobro kod djeteta »od mene«, a sve zlo »od tebe«.

369. Sreću se slučajevi gdje je očito da je »baka - servis« uzrok razmaženosti djece. Baka je stanovala preko puta i mali je pred svim zabranama i kaznama našao kod bake i djeda »utočište grešnika«, ondje je bio kraljvski dočekan i tovljen kolačima i slatkišima. U međuvremenu prošao bi prvi bijes nad njegovim nepodopštinama i sve se zaboravilo. U pubertetu se isčahurila histerična neuroza: nesposoban je za disciplinu, neće u školu, zlostavlja manju djecu, gubi godinu, dvije škole... Ni psihijatar ne može s njime na kraj. Onda su, dakako, roditelji krivi. Nisu djeca igračke ili lutke za stare dame, odgoj je preozbiljan posao.

370. Pokušajmo se uživjeti u stare roditelje. Nisu više sposobni prilagoditi se promjenama, izmoreni su u uhodanim kolosjecima svojih shvaćanja i navika. Oni sve bolje znaju od svoje odrasle djece, a kako bi drugačije bilo, kad su im bili učitelji života. Oni su prošli na »kvalifikacionom ispitu života«. Glavni je dokaz za to sama njihova kći ili sin. Toga, svakako, sin ili kćerka neće osporavati. E pa onda?... Tu je čitav život navika da svojem djetetu govore i odraslom naziv odmila. U Engleskoj najmlađi je doživotno, pa i sa 60 godina, »baby«. Teško se od toga odviknuti da budnim majčinskim (rjeđe očinskim) okom ne »špijuniraju« i dalje čitav život svoje djece. Zet - stranac ili snaha - strankinja, jest, to je opomena, ali na koncu konca nek se prilagode. Prekasno su došli u zajednicu da mijenjaju ustaljene odnose. Sad uzmite da se radi o jedinici kćerci ili o jedincu - sinu, pa ćemo shvatiti kako je teško izaći iz dragih drevnih kalupa.

371. Stari roditelji u mirovini ne znaju više čime bi ispunili dane. Žele još biti važni, pardon! »činiti dobro«, a neprestano su kod kuće, pa se carstvo njihove »dobrotvornosti« širi tu na domak. Njima je u prilog što mladi dugo izbivaju na radnim mjestima, pa sve bude u redu dok se mladi ne vrate, osobito onaj stranac - zet ili strankinja - snaha. Možda

izgleda da su ovi retci protkani finim ruganjem, no istina je da svi stariji ljudi strepe kad pomisle na ono tmurno doba kad će trebati ostavljati mladima životne pozicije i povući se. Kamo? K Bogu? — Da, drugo ne preostaje od života. Samo još vječni život. Stariji ljudi koji nisu vikli gledati prema vječnom životu, koji nisu osjetili u molitvi da je vječni život i za mlade jedina konačna sreća, jedva da se neće okrenuti nazad k životu na zemlji i boriti se ogorčeno s mladima za izgubljene pozicije života koje im izmiču.

372. Velikog heroizma i neobične psihičke zrelosti treba za umjetnost biti starac i starica. Koji to nauče, najviše koriste mladima i oni ih sami zavole i mole za pomoć. Nek starci traže životnu ulogu koja njima odgovara i u kojoj ih mladi ne mogu zamijeniti, a ne da silom hoće biti mladi.

Takvoj jednoj svetici - majci ili svecu - ocu mogla bi se kćerka — ali pod »ispovjednom tajnom« — povjeriti u svojim bračnim problemima. »Tko htjedne spasiti svoj život, upropastit će ga, a tko izgubi svoj život, spasit će ga.« (Mt 16, 25. Mk 8, 35. Lk 9, 24.) Najkorisniji su, najdragocjeniji su starci koji su potpuno Božji, koji liječe duše, a ne smatraju više da moraju biti važni na zemlji i ne gladuju za velikim ulogama. Takve roditelje nek mladi bračni par čuva kao biser velike cijene u svom domu.

373. Čudeći se pita na savjetovalištu majka, šta da radi: kćerka joj je sasvim odana i dobra dok je s njom sama. Žive, naime, u zajedničkom kućanstvu. No kad se on (zet) vrati, promijeni se i ona, tiho prkosi, kao da s užitkom radi baš onako kako njezina majka ne želi. Na sve što bi »dobra« htjela učiniti njoj i djetetu hladni »hvala«, »ne trebamo«, a vidim da trebaju!!! — Tuži se zbunjena mati. Njezina pametna kći, eto, vodi diplomaciju na svoj način, ne baš lošu: uvijek drži sa svojim mužem. — Imaju li svoju prostoriju? — Imaju, odgovara baka. Da li su vrata zaključana? — Nisu. — Vi ulazite kadgod hoćete? — Zašto ne. To je »naš« stan. — Dakle, oni nemaju »svoga« stana? — Al' ste vi čudan: Imaju naš. — Dakle, nemaju »svoga«. Toj sam zaista dobroj i predobroj mami svjetovao na njezinu sreću i ovog mladog para, da sama ode stolaru i dade napraviti dvostruka solidna vrata, Wertheim - ključ koji će predati velikodušno mladom bračnom paru bez kopije za sebe. Neka im dolazi u posjete kad je oni pozovu i prima ih kad oni zažele doći »starcima«. Osim, dakako, kad za imendan, rođendan, godišnjicu itd. treba mlade iznenaditi. Pa će biti više posjeta i više razgovora, i to pravnih iz ljubavi. Bit će više molbi da baka pri-

pazi na dijete, da im skuha štogod dok su oboje na poslu, ali bez durenja s jedne strane i nametanja s druge strane. Oboji su slobodni jedni od drugih, a vole se. Ljubav uspijeva samo u slobodi. Onda će onaj »stranac - zet« postati dragi sin, a »strankinja - snaha« draga kći. Svima nam je drago da nas u životu prati majčinska i očinska ljubav.

374. »Čuješ, kako imaš divne starce!? Čim sam ih upoznao(la), znao(la) sam da naš brak može uspjeti. Plod ne pada daleko od stabla.« — Jedna mi je starica govorila: »Ne znam šta mi je, ali ja se upravo zaljubim u svoje zetove i snahe! »Imala je šestero djece. — Druge opet znam da dolaze starcima zetovi i snahe s kćerima i sinovima obavezno svake nedjelje. Nitko ih ne goni. Žao im je kad nastane zapreka. Ondje se kao u obitelji - hotelu svi sastanu, povezani su ne samo muževi sa ženama i vlastitom djecom, nego i sva svojta i rodbina. Zajednički i praznike planiraju. Poslovno se pomažu. Stara je mama odlična kuharica, stari je pun dosjetaka kao šipak, pa ne žale što svake nedjelje postaju kao negda tata i mama svoje velike djece. Ona ih je osmero digla na noge i nije suvišna ni kao baka kao ni njezin muž kao djed. Dok su se kćeri udavale, a sinovi ženili, oni su objeručke primali »interesente«. Jedino su nastale napetosti kad se radilo o vjeri »bračnog kandidata«.

Ipak ne znam kako bi bilo da ta ista divna baka stanuje skupa s kojim od sinova i kćeri. Ne bi išlo tako glatko i ne bi više bila baka i djed svoj svojoj djeci nego samo, bojim se, nametljiva pomoć jednoj ili jednome.

375. Inače, ekonomski gledano, i najtupljem mozgu je jasno: zajednički stan troši manje struje, vode, goriva, pa i hrane nego dva kućanstva. U zajedničkom kućanstvu dosta je da jedan ode kupovati na trg. Roditelji su slobodniji dok im djed i baka mogu čuvati djecu. Baka je najjeftinija kućna pomoćnica na svijetu. Jedino je teže stvoriti svoj vlastiti stil života pod kontrolom drugih. Posjetnici jednih i prijatelji jednih ne moraju uvijek biti posjetnici drugih. Netko opet neće doći u posjete jer nisu sami.

Kad se mladi brak ustalio i sam sebi stvorio svoj vlastiti stil, a djeca već pošla u školu, onda bi se bez opasnosti trebalo sjetiti starih roditelja koji su potpuno klonuli da ne žive osamljeni, nego da se pridruže zreloj i solidno oblikovanoj obiteljskoj zajednici djece.

RODITELJI SU OSTARJELI

376. Možda je danas četvrta Božja zapovijed više kršena nego ikad. Tu imaju ostarjeli ljudi pravo i Bog je uz njih.

Bog je uvijek nekako uz slabijeg. Kad roditelji ostare, iza kako su sve dali djeci, ovi ih napuste. Bogu je plakati kad gledaš klonule stare roditelje bez igdje ikoga, a mladi nezahvalni, baš ih briga za ostarjele roditelje. Bog je osvetnik siromašnih i zapuštenih. Naš je narod duboko u to uvjeren:

»U Boga sirota pravdu nalazi. Tko se Boga boji, svakom pravdu kroji. Bog nikome dužan ne ostaje. Nitko ne umače Božjoj desnici.« — Tko zapusti svoje stare roditelje, koji su najviše za nj učinili, zaslužio je da isto doživi u starosti. »Božja noga vunena, Božja ruka gvozdena! Božji mlinovi sporo melju, ali dobro samelju! Bog ne plaća svake subote, al' kad plaća dobro plaća. Božja šiba dosta je duga da svakog dohvati.«

Kao što je bio uz nejaku djecu i neopskrbljene mlade koji ulaze u život, tako je sada Bog na strani ostarjelih roditelja. »Bog nije mačka da će odmah očeprljati, no nije dobro s Bogom ratovati. Zna Bog čije maslo u kandilu gori. — Isus Krist ne prima žrtvene darove od onih koji su zatajili u ljubavi: »Ako doneseš dar svoj na žrtvenik i tu se sjetiš da ti brat (dodajmo: otac, mati) ima nešto protiv tebe, ostavi dar tu pred žrtvenikom, hajde i najprije se izmiri s bratom, pa onda dođi i prinesi svoj dar.« (Mt 5, 23—24.)

»Tkogod bije stara roditelja i njega će ruka Stvoritelja.« — Neka ne očekuju Božjeg blagoslova sinovi i kćeri koji u snazi svojih zrelih godina zapuste svoje roditelje: »Majčina kletva nebeska vrata zatvara.«

377. Stari ljudi s dubokim iskustvom, iznutra oslobođeni od ludovanja života imaju još veliku ulogu među nama. Oni su oduvijek bili i bit će i trebali bi biti »oslobođene duše«. Oni su po iskustvu liječnici duša, psihijatri. Starci i starice jesu savjest čovječanstva.

I tu je narodno iskustvo gorko: »Mladi za trpezu, stari u zapečak. Mladom zetu jaja peku, a starima suze teku. Mlado sito nad ognjištem, staro sito za ognjištem. Teško vatri na glogovoj grani, teško starom na zetovoj hrani.« — Narod ipak vrlo dobro zna:« Bez stara panja sirotno je ognjište. Ostali stari — ostali čuvari. Umrli stari — umrli čuvari.«

378. Na Veliki četvrtak pjevamo u crkvi:
»GDJE JE LJUBAV ŽAROM JAKIM, BOG JE ONDJE SAM!

Kristova nas sve u jedno ljubav združi,
Svako srce nek mu kliče, nek mu služi.
Bojmo ga se, ljubimo ga, živog Boga,
Od sveg srca zagrlimo brata svoga.
»GDJE JE LJUBAV ŽAROM JAKIM, BOG JE ONDJE SAM!
Čuvajmo se svi u jedno sjedinjeni,
da se duhom našli ne bi rastavljeni;
Prestanu nek zadjevice, zlobne svađe,
Nek se Isus usred vjerne braće nađe.
»GDJE JE LJUBAV ŽAROM JAKIM, BOG JE ONDJE SAM!
S blaženima i mi ćemo gledati Te,
lice Tvoje gledajući slavit Te.
Kroz sve vijeke srca Tvoga ljubav vjerna
bit će, Kriste, naša plaća neizmjerna.
»GDJE JE LJUBAV ŽAROM JAKIM, BOG JE ONDJE SAM!

N. N. Ing. T. i dr D. P. i Dr Josip Weissgerber

BOG JE BORAVIO U OBITELJI

379. Nijedno doba crkvene liturgijske godine ne doživljuje se kod nas Hrvata tako intenzivno kao Advent i Božić. »Hrvatske božične pjesme najljepše su na svijetu!« rekao mi je jedan Nijemac muzičar koji ih je upoznao.

Advent je ujedno jedino doba liturgijske godine koje doživljujemo u punoj stvarnosti, dok Uskrs i Duhove živimo adventski: u čežnji za potpunim ostvarenjem. Adventus Domini = došašće Gospodinovo odgovara svakodnevnoj molbi očenaša: Adventiat regnum tuum = Dođi kraljevstvo Tvoje! Kršćanska je definicija čovjeka »utjelovljeni adveniat regnum tuum« = utjelovljena čežnja za Bogom. Čovjek je desiderium Entis incarnatum = utjelovljenje želja za Bitkom.

380. Božić je preuzeo starinski folklor kulta plodnosti: Božić u zelenu boru načičkanu darovima bivšeg i budućeg ljeta daje želji za standardom simboličko značenje, novo dublje značenje čežnje za vječnim uspjehom čovjekove opstojnosti u Bogu. Sol invictus = nepobjedivo sunce koje oko zimskog solsticija (soncostaja) slavljahu svi Indoevropljani, jest za kršćanina Krist Gospodin koji nas vodi k vječnoj sreći: »Tražite najprije kraljevstvo Božje i pravdu njegovu, ostalo će Vam se dodati«. (Mt 6,33) Ne, nije Bog protivnik zemaljske sreće, nego nas vodi dubljem i sadržajnijem blaženstvu koje jedino odgovara adventskoj biti čovjekova bića. — Božić je tako postao blagdan sveopće ljudske afirmacije, te je najtamniji i najturobniji mjesec prosinac pretvorio u najljepši mjesec, u raj velike i male djece, u nostalgiju za potpunom srećom.

Božja Riječ, kojom Bog sama sebe sebi odvijeka iskazuje, utjelovila se u tijelu Djevice Marije, posvetila je obitelj u

nastojanju, u njezinoj plodnosti i u njezinu odgojnom zadatku. U Adventu i Božiću proživljavamo začaranih očiju apoteozu, pobožanstvenjenje obitelji.

381. Božić s Adventom ujedno je preobrazba i potvrda ne samo obitelji nego i djevičanstva; Obitelj kao škola i sakramenat ljubavi, kao pripravni znak djevičanskog sjedinjenja s Bogom. (Ef 5,23 — 33.) potpuno je adventska. »Po uskrsnuću neće se ni udavati ni ženiti, nego će biti kao anđeli Božji«. (Mt 22,30) Djevičanstvo i celibat manje su adventski. U njima se već živi »forma futuri hominis«, oblik budućega čovjeka. (Rim 5, 14) — I, evo, za čudo, Božić je afirmacija kako obitelji tako i celibata: »Djevica će začeti i djevica će roditi sina«, najavio je Izaija (7,14). Miheja prorok zna za tu Izaijinu izjavu pa veli: »Jahve će ih napustiti do vremena kad bude začela dijete ona koja treba da začme«. (Mich 5,2)

382. Ženidba je sakramenat sjedinjenja s Bogom, zamišljena od Boga tako da čovjek u njemu što više sam odlučuje, da on u njemu što više ima udjela. Ženidba je ovozemska, ali adventska stvarnost: ovozemnost koja nosi u sebi najavu »svadbe Kraljeva Sina« (Pt 22,2. Otkrivenje) Djevičanstvo je već sjedinjenje s Bogom (vacare Deo), najavljeno u braku. Svijet i čovjek u njemu ne mogu biti dovršeni i usrećeni ženidbeno. Bog sam mora snažno zahvatiti, a kad on ulazi u povijest, makar i kroz obitelj, on tu obitelj preinačuje u smislu budućnosti: mužev biološki doprinos nije potreban kad Bog ulazi u povijest. Muž je Božja slika samo, ovdje se On sam pojavljuje.

383. Da je Marija bila djevica prije poroda, u porodu i nakon poroda (ante partum, in partu et post partum) definirao je, nakon dva i po stoljeća dogmatskih rasprava počevši od sv. Ambrozija (340 — 397), papa Martin godine 649, u stvari Lateranski sabor: »Ako tko po svetim ocima ne prizna da je prava i istinita Bogorodica, sveta i uvijek djevica neoskvrnjena Marija, koja je samu Božju Riječ, naročito i istinito začela po Duhu Svetom i rodila bez povrede (incorruptibiliter) tako da je nerazriješeno ostalo djevičanstvo i nakon rođenja, osuđen je«. (Mansi X, 1151 — 1152.) Papa Martin nazvao je odluku Lateranskog sabora »smjernom definicijom pravovjerja« (pia orthodoxae fidei definitio). (Mansi X, 791) — Papa Agathon, koji je s Hrvatima sklopio ugovor dostojan povelje Ujedinjenih Nacija, poslao je s rimske sinode od 125 biskupa dekrete Lateranskog sabora u Carigrad gdje ih je »cum acclamatione« (s pljeskom) usvojio carigradski ekumenski sabor 680. Ovaj najvažniji događaj od

6. do 11. stoljeća kao da je ostao zasjenjen na međunarodnom kongesu u Zagrebu (1972): istakao ga je, uz moju studiju, vrlo lijepo pravoslavni teolog dr Dimitrije Dimitrijević. Teolog Laurentin tvrdio je čak na istom kongresu da kroz čitavo razdoblje od 6. do 11. stoljeća Zapad samo prima mariološke poticaje s Istoka, dok sam nije ništa doprinio.

Smisao je ove Marijine odlike, najavljene u starozavjetnoj objavi, kult svetosti i neoskvrnjenosti Božjeg boravišta koje je ovaj puta postalo tijelo jedne djevojke.

Pogledajmo konkretno život sv. obitelji u tri točke:

1) Nastanak sv. obitelji,
2) Rođenje Gospodinovo i
3) Odgoj Božjeg Sina.

Vidjet ćemo da nema obiteljskog problema koji nije osvijetljen. Sve što ikad budu doživljavale kršćanske obitelji, moći će se sjetiti kojeg momenta iz povjesti sv. obitelji.

NASTANAK SV. OBITELJI

384. Franz Michel Willam, njemački egzegeta, živio je dugo među Beduinima te je prema povjesnim tragovima ustanovio da su sačuvali obiteljske običaje i shvaćanja iz biblijskih vremena. U knjizi »Das Leben Marias« (Herder 1936) upozorio je na nerazriješenu zagonetku iz evanđeoskog izvještaja: Josip i Marija dolaze u Betlehem te se Isus rađa u nenastanjenoj spilji u životinjskim jaslama. Nije bilo mjesta u jednom jedincatom betlehemskom svratištu, hanu, koji je dvorište sa strejama unaokolo. Da sam Josip nije vidio da ondje nema mjesta za majku pred porod, ne bi ga gostioničar odbijao. Nek plati pristojbu, pa nek se gura s drugima kako zna i može. — Drugo jedno pitanje postavlja Willam: Josip i Marija dolaze u svoj rodni grad — ili bar Josipov, tu je njihova rodbina, njihov klan. Prije nego nije bilo mjesta u svratištu, žašto ga nije bilo kod rodbine? — Po beduinskim shvaćanjima, moglo se dogoditi da rodbina odbaci i ne primi kojeg svog člana samo ako je među njima pukao svima poznati razdor.

385. Druga činjenica: četrdeset dana nakon rođenja Josip i Marija ne smažu ni toliko sredstava da kupe janje; kao skrajnja sirotinja otkupljuju svoga prvorođenca golubicama. Marljiv nerastrošan seoski zanatlija ne bi smio biti tako bijedan. Mora da se nedavno nešto zbilo, da su ostali bez igdje ičega.

386. Treća činjenica: pred svojom pratetkom Elizabetom, koja zna za sve što se zbilo u rodbini, Marija se stavlja u niz patnika i progonjenih te upravo malo agresivno (ljutito) spominje »ljude ohola srca koje Bog raspršuje« »moćne vladare koje Bog skida s prijestolja«, »otpušta bogate prazne, a visoko uzdiže ponizne«. Ona spada među »ponizne«, »gladne«, »među one koji stradavaju« (Lk 1,46 — 55). Willam prevodi grčki izraz tapeinoosis = stradanje, poniženje: »Veliča duša moja Gospodina... jer je pogledao na stradanje (poniženje, nevolje) sluškinje svoje«.

387. Zbog čega je pukao razdor s betlehemskom rodbinom, i to takav koji ih je razbaštinio? Ostalo što nam iznose Evanđelja, jedino nam dopušta da pomislimo na njihovu ženidbu. Teško se u kojoj drugoj životnoj situaciji može dogoditi razbaštinjenje osim ženidbe i smrti. Iza smrti roditelja, rodbinski bi starješine odlučivali o ženidbi i baštini mladih. Starješine su odlučili drugu kombinaciju, a Mirija i Josip, kad su se upoznali da su istih namjera i ideala, nisu htjeli popustiti. Smijemo li, dakle, u ovo dvoje mladh ljudi gledati kao neke vrste revolucionarce koji znaju za svoja prava slobodnog izbora bračnog druga?

388. Dijete se pojavilo prije reda, iza zaruka, no prije svadbe. Iza začeća po Duhu Svetom, Marija je tri mjeseca proboravila kod Elizabete do Elizabetina poroda jer njoj je bio »već šesti mjesec trudnoće« (Lk 1, 37). Još dva mjeseca, pa Marija neće više moći kriti svoga blagoslovljenog stanja. U Judeji zbog »prava prve noći« (jus primae noctis) koju su sebi prisvajali rimski vlastodršci prostaci, već su zaručnici, pravno konačno vezani, započimali bračni život, no u Galileji je još vrijedio stari običaj da dijete ne smije doći prije 9 mjeseci nakon svadbe. Po Paul Gaechteru (Maria in Erdenleben, Innsbruck 1953.) pohod Elizabeti 2. srpnja jedini je Marijin blagdan koji hronološki odgovara. Srpanj, kolovoz i rujan Marija se nalazi kod Elizabete, a svadbe su se obično slavile kasno u jesen. Josip bi je trebao uvesti u svoj ogranak Davidova klana u Nazaretu negdje u listopadu. Ali ona nosi već dijete? — Vidimo da Josip zna samo za činjenicu, istom će mu u snu Božji glasnik sve rastumačiti. A kako bi Marija mogla rastumačiti šta se zbilo? Zar svaka nevjerna žena ne bi mogla tvrditi da je začela po Duhu Svetom. Nitko nema pravo da mu se takve stvari vjerujuju. Bog je morao posredovati.

389. Kako je važna čast jedne djevojke! Dosta bi bilo da je Josip uporno tvrdio da dijete nije njegovo, pa bi u vjetar otišla Marijina čast. On je svjestan delikatnog položaja. Oprezno šuti i smišlja. Muči se. Ako je kriva, morao bi je predati sudu po Mojsijevu zakonu. Radi li se o nasilju? Ne zna ništa i muči se. Već da je samo pitao za savjet koga ili počeo tragati za eventualnim silovateljem, izvrgnuo bi opasnosti Marijinu čast. On konačno odluči povući se na najplemenitiji način: »Tajno će je otpustiti«. (Mt 1,20), neće je okrivljavati, uzet će sve na se, platit će otštetu za djevojaštvo, vratit će joj miraz. To je, naime, značilo »tajno otpustiti«: ne okriviti je. I kad je s tim rješenjem u srcu prvi put iza duga vremena mirno zaspao, rastumačio mu je anđeo sve: »Josipe, sine Davidov, ne boj se uzeti k sebi Mariju, ženu svoju, jer što je u njoj začeto, od Duha je Svetoga, rodit će sina kome ćeš nadjenuti ime Isus: on će spasiti svoj narod od njegovih grijeha«. (Mt 1, 20b — 21) — Samo je Židov bio sposoban shvatiti svu zamršenost ovog slučaja savjesti (casus conscientiae), zato ga i samo Matej iznosi.

390. Do skromne je svadbe ipak došlo. Josip je preuzeo brigu za plod utrobe, koji je istina nikao na njegovoj njivi, ali bez njega. Primio je brigu za dijete bez plaće naravi, dok sav civilizirani svijet hoće isisati nektar cvijeta a da ga ne oplodi.

Među njima bio je osim toga dogovor da će brak živjeti tako da je Marija rekla Gabrielu: »Kako će to biti kad ja ne poznajem muža«? (Lk 1,34) Sveučilišni profesor biologije u Parizu Paul Chauchard, još sada aktivni profesor, vidi u djevičanskoj ženidbi Josipa i Marije program naše civilizacije, cerebralizaciju nagona, mogućnosti da ljudska rasa jednom izbori nutarnju slobodu od seksualnosti. Svi smo mi postali — kako veli Chauchard — cerebralni kreteni i seksualno abnormalni u našoj afrodizijačkoj civilizaciji kao da su Eros, Charitas i Agape siromašniji i manje sadržajniji od Sexusa. Mi smo sekualni bogalji. (Nos handicaps sexuels, Ed. Salvator, Mulhouse 1967, str. 156.)

ROĐENJE ISUSOVO

391. Pred svetohraništem pokleknemo. Svaki dan triput poklečemo ili se naklonimo govoreći: »I Riječ je tijelom postala i prebivala među nama«! — Prvo svetohranište Bogočovjeka bilo je devet mjeseci tijelo jedne djevojke. Klanjamo se pred svetištem života, a trebali bismo poštivati

svaku blagoslovljenu majku. Marija je sama povila svoje dijete (Lk 2,7) jer ga je rodila bez boli. U pobožanstvenjenje (apoteozu) obitelji ne spada bol, posljedica grijeha. Skoro bezobzirni polemičar, Dalmata Jeronim raznježio se pred božićnim misterijem kao i ostali crkveni oci. Sv. Jeronim misli da je dijete izašlo iz netaknute majke kao uskrsli Krist iz zatvorenog groba. Kako bi inače bila ostvarena kultna nedirljivost ovog živog kovčega zavjetnog? Kako bi se ostvarilo što su proroci navijestili, a Crkva definirala u VII. stoljeću? Već Ignacije Antiohijski, učenik Ivana, apostola, govori da se kod Kristova rođenja zbiše tri čuda koja su sotoni ostala tajnom. Sv. Ignacije ne kaže točno koja su se to tri čuda zbila. Po svoj prilici: djevičansko začeće, djevičansko rođenje i možda najava Josipu da Herod kani ubiti Isusa. (Ign. Ant., Eph 19,1. Funk - Bihlemeyer 1,87, SC 10 bis) — Apostolsko vjerovanje čuvalo je ovu intimnu tajnu Kristova rođenja riječima »rođen od Marije djevice«; na to se mjesto poziva sv. Ambrozije. Inače je objava o Marijinu djevičanstvu gurnuta u pozadinu iza kako su je zloupotrebljavali dokete. Po njima Krist nije imao pravog tijela nego je »poput zrake svjetla« (ad instar radii lucis), »kao voda kroz cijev« prošao iz Marijina tijela. O tome nam piše sv. Irenej koji je u mladosti živa vidio sv. Polikarpa, učenika sv. Ivana apostola. (Adv. kaer. I, 72; III, 11,3; III, 16,1; III, 22, 1; V, 1,2.)

Isus se rodio. Prva pokaznica s Presvetim postale su grudi jedne mlade majke. Obiteljska je stvarnost pobožanstvenja i ta će apoteoza zahvatiti sve naše obitelji i sve ljubavi kad budu »uglavljene u Krista« (Dap 3,21.)

ODGOJ BOŽJEG SINA

392. Sve progonjene i izbjegličke obitelji, obitelji kojih očevi i majke rade u tuđini, mogu se sjetiti obitelji na bijegu u Egipat, exsul familia, pred Herodovim progonom.

Teologija još oklijeva, bar s obzirom na sv. Josipa, ali suvremena psihologija uviđa, posebno iza gorkih iskustava prošlog rata, kako su roditelji sudbonosni za oblikovanje svoga djeteta. Dijete ih poput voska u kalupu duševno preslikava, naročito način osjećanja (afektivnosti). Ljudska narav Božjeg Sina nije smjela biti opterećena i duševno iznakažena. Josip i Marija morali su stoga i sami biti bez ikakovih deformacija, najbolji otac i najbolja mati. Bez tog moramo bi Bog činiti neprestana čudesa, što nije u stilu Božjeg postupka s nama.

393. Dvanaestogodišnji Isus iznenadio je Josipa i Mariju. »Nismo razumjeli riječi koje nam reče«, priznala je Marija Luki evanđelisti (Lk 2,50). Bio im je inače tako poslušan. S dvanaest godina dječak bi na hodočašću u Jeruzalem po prvi puta smio pristupiti grupi mladića. Muževi u jednoj grupi, žene, djevojke i djeca u drugoj, a mladići u trećoj. Mnoga se nazaretska mati bojala šta će joj njezin 12-godišnji čupavac načiniti. Marija i Josip nisu se bojali, ali su se razočarali. Istom kod prvog konaka na povratku ustanovili su: Ješue nema! Vratili su se puni tjeskobe, a nitko im nije znao reći kamo se djenuo Ješua. Mladići su iza obreda u hramu otišli na Herodovo trkalište. Isus nije bio s njima. On je otišao pod Salamonove trijemove na rabinski teološki fakultet. Kad su rabini iz iseljeništva iscrpli svoja pitanja, počeo je dječak Isus stavljati pitanja prvacima rabinske mudrosti. Slijedeća dva dana postao je dječak Isus aktrakcija, predmet općeg udivljenja. Rabinski profesori htjeli su da on pita, a razdragani rabini iz dalekih krajeva dali su mu prednost sretni što u Izraelu ima tako pametnih dječaka. U to banuše Josip i Marija: »Sinko, zašto si nam to učinio, otac tvoj i ja tjeskobno smo te tražili?« Rabini su sa zadovoljstvom oka mjerili roditelje tog »Wunderkinda«, hvalili ga, a Isus je odgovorio roditeljima: »Zašto ste me tražili, zar niste znali da mi se baviti stvarima mog Oca«? — Ako je to rekao pred rabinima, mogli su pomisliti da je Josip neki biblijski zanesenjak, pa se i njegov sin vrgao u njega: »Bavi se stvarima svoga oca«. — Da, neposlušni Isus! Ali u čemu neposlušan ili radije samostalan? Kad bi svi naši omladinci iznenadili svoje roditelje vjerskim žarom, zanimanjem za vjeronauk kao 12-godišnji Isus!

394. Apoteoza, pobožanstvenjenja obitelji, bilo je neprestano. Theos - Bog trajno je boravio u njoj. Bila je to obitelj u kojoj je neprestano bilo izloženo Presveto na klanjanje. Istom nam liturgija daje doživjeti preobrazbu, apoteozu stvarnosti. Zalete se kojiput propovjednici kod mladih misa pa reknu — čuo sam jednog takvog: — »Nek nam oprosti bl. Gospa, ali svećenik može više nego ona. Na svećenikovu riječ kruh i vino pretvaraju se u tijelo i krv Gospodnju. Zar se iza rođenja mlijeko Gospinih grudiju nije pretvaralo u tijelo i krv Gospodnju? A prije toga kroz devet mjeseci zar se nije njezina krv pretvarala u tijelo i krv Kristovu? Zar se brigom Marije i Josipa, na njihovu riječ, svakodnevno nije i kruh, i vino, i voda, i smokve, i grožđe, rogači, naranđe i

štogod smislite pretvaralo u tijelo i krv Gospodnju? — U toj obitelji zbivale su se neprestano opetovane sv. mise, umnožavanje u vremenu osnovnog liturgijskog zbivanja, »budući da ljudima nije dano drugo ime na nebu i na zemlji u kojem bi se mogli spasiti«. (Dap 4,12).

395. On je rastao u toj obitelji »u dobi i mudrosti pred Bogom i ljudima«. (Lk 2, 52): centar budućeg svemira, kralj i središte sviju srdaca, jedini smisao sveg našeg bogoštovlja. Mi smo njegovo »milosno« tijelo, on živi u nama. Svaki obiteljski život može po Njemu postati neprestana liturgija. »Štogod ste učinili jednom od najmanjih mojih, meni ste učinili«. (Mt 25,40; 10,42; 18,15.) I kršćanski roditelji mogu, ako samo vjeruju Evanđelju, pretvoriti sve svoje napore u »proširenog Krista«, u njegovo mistično tijelo — Crkvu. Apoteoza obitelji nije prestala. Bračni je život neprestana liturgija života: sjedinjenje muža i žene navješta i sprema ih za sjedinjenje s Bogom, a briga za djecu pretvara sve u službu Krista.

397. Da ne izgleda da smo se prepustili pobožnom sanjarenju, pogledajmo kako te stvari stoje znanstveno. — Ima biblicista koji stavljaju u pitanje razlaganje F. Willama: Josip i Marija nisu došli u sukob s rodbinom u Betlehemu, a Isus se rodio u kući iza koje je bila udubina u špilji, a ne u zapuštenoj špilji izvan Betlehema. Riječ »katàlyma« (Lk 22,1. Mk 14, 14)može značiti »prostorija, dvorana«, a ne samo »svratište«. U tom smislu upotrebljava je isti sv. Luka (21,1) govoreći o dvorani u kojoj će se slaviti posljednja večera i sv. Marko (Mk 14,14). Čovjek koga su sreli kod vode kao i sv. Marko (Mk 14,14). Čovjek koga su sreli kod vode i upitali za »katàlyma« gdje će Isus s učenicima slaviti pashu, pružio im je više: »anagaion« = veliku dvoranu s naslonjačima.

398. Sv. Luka kaže da nije bilo mjesta u »katàlyma« (svratištu ili dvorani?) pa se Isus rodio u špilji i postavljen u životinjske jasle. (Lk. 2,7) — Nismo našli nijedan prijevod Novog Zavjeta — engleski, njemački, francuski, talijanski i hrvatski — koji bi »katàlyma« preveo ovdje s »dvoranom« ili »prednjom sobom«, nego svi prevode: Jer nije bilo mjesta u »svratištu«. Jedino se prijevod jeruzalemske Biblije može shvatiti u oba smisla: »Elle mit au monde son fils premier-né, l' enveloppa de langes et le coucha dans une crèche, parce qu' il n' avait pas de place pour eux à l'hôtellerie«. Po prijevodu najveće većine biblicista »katàlyma« je svratište, pa je opravdano pitati s Franzom Willamom: Zašto prije toga nije bilo mjesta kod rodbine?

Zagonetno je ipak da prijevod katàlyma = dvorana, prednja soba — koji ima svoje opravdanje, — kako ćemo vidjeti — nigdje se nije probio u izdanja Biblije, pa ni u naše hrvatsko?

Katàlyma dolazi od »katalyoo = razriješiti«. Isto znači glagol bez prijedloga »kata«, lyoo. Gerhard Kittelov Teološki Riječnik N. Z.[1]) tumači dodani prijedlog intenzitetom: »potpuno razriješiti (ganz und gar auflösen)« Katàlyma znači mjesto smirenja, odmora, svratište (Herberge). Razriješilište prije konaka.

Kad je govor o posljednjoj večeri (Mk 14,14. Lk 22,11) katàlyma kod svih prijevoda glasi »blagovalište«. Treće je značenje riječi katàlyma po engleskom riječniku George Liddell-a i Roberta Scott-a[2]) jest »nalog da se da noćište vojnicima«. Walter Bauer u svom rječniku[3]) dodaje značenje »uzdržavanje = stan i hrana (Unterkunft)«. Franz Zorell[4]) tumači katàlyma = kuća ili dio kuće u kojem se smještavaju stranci, putnici, svratište, khan.

399. Očito da je prvo značenje »svratište«, a ostala su značenja izvedena metonimijom: pars pro toto, totum pro parte, actio pro loco. Smatra se vjerojatnim da je posljednja večera bila u kući Ivana Marka, kasnijeg evanđeliste Marka i njegove majke udovice Marije Ivanove. Njima je pripadala i mlinica (Getšemani) na Maslinskom brdu, a Marko bi bio onaj mladić koji je — ostavivši plahtu u rukama vojnika — pobjegao u tamu. Zašto ne bismo pretpostavljali da je Marko čovjek s krčagom i da je skupa sa svojom majkom držao svratište (katàlyma)? Da su imali samo mali osobni stan, odakle bi smogli veliku dvoranu s naslonjačima (anàgaion) u koju je na Duhove stalo 150 ljudi? — Onda bi pitanje: »Gdje je 'prostorija' gdje ću jesti pashu s učenicima?« (Mk 14,14. Lk 22,11) moglo biti prevedeno: »Gdje je svratište u kojem ću jesti pashu sa svojim učenicima? »Tako bi katàlyma samo metonimijski kao totum pro parte značio dvoranu. Međutim svi prijevodi na ovom mjestu govore o dvorani ili prostoriji, a u izvještaju o rođenju Isusovu prevode istu riječ kao »svratište«.

400. Sv. Justin Mučenik (+ 163 do 167), rodom iz Palestine ovako piše: »Kad se dijete rodilo u Betlehemu, jer Josip nije našao mjesta u selu, sklonio se u obližnju špilju. I dok su tamo bili, Marija rodi Krista i položi ga u jasle, gdje su ga našli magi koji su došli iz Arabije«.[5]) Magi su po Mateju našli dijete u kući (Mt 2,11). Dvije godine iza ro-

đenja našli su magi naravski dijete već u kući. No isti Justinov navod govori da Josip nije našao mjesta »u selu«, nego se sklonio u obližnju špilju. Dakle nije se Isus rodio u kući. Sumarni Justinov prikaz mogao bi se rastumačiti da se relativni dodatak« gdje su ga našli magi koji su došli iz Arabije« odnosi na cjelinu: »Kad se dijete rodilo u Betlehemu«, odnosno: »I dok su tamo (u Betlehemu) bili... našli su ih ondje magi«. — Ne mora se korelativ uvijek nalaziti neposredno ispred relativnog dodatka, odnosno može se odnositi na neposredni širi kontekst. Nevjerojatno bi bilo da Josip i Marija nisu u dvije godine našli drugog mjesta za dijete Isusa nego »životinjske jasle« u kojima bi ga našli magi. Uostalom dvogodišnje dijete već hoda naokolo, a ne leži ni u koljevci, a još manje u životinjskim jaslama. Dakle sigurno je sv. Justin zgusnuo svoj izvještaj i nije došao u sukob sa Matejem koji tvrdi da su magi našli dijete u kući. Iz toga opet ne slijedi da se dijete i rodilo u kući kad Justin izričito kaže: izvan grada u špilji.

401. Le Camus[6]) donosi pojedinosti koje djelomično govore u prilog mišljenja da je sve bilo u gradu Betlehemu. Betlehem je imao zidine. Već u Davidovo doba govori se za Betlehem »o vratima grada«, a sigurno je utvrđen za kralja Roboama (2 Dnev 11,6). Chamaan, čiji je otac ostao vjeran Davidu u Absalomovoj buni, dobio je od kralja Davida posjed u Betlehemu i sagradio svratište, khan. (2 Kr 9, 37-40). »Marija i Josip uputili su se u svratište — piše Le Camus, — pa kako nije bilo mjesta u gradu, potražiše mjesta u svratištu (caravansérail). No kako, zbog navale stranaca nije bilo mjesta u svratištu (hotellerie proprement dite), moradoše se smjestiti u špilji, dijelu svratišta (dépendance), koja je služila za štalu životinjama«. Sasvim je proizvoljna Le Camus-ova tvrdnja da je špilja bila u vezi ili vlasništvu svratišta. Karavanseraj bio je kod ulaza u grad (čudno bi bilo svratište graditi vani nezaštićeno!), a špilja je bila »blizu sela izvan njega«, veli sv. Justin. Po sv. Justinu nije se radilo o kući građenoj uz stijenu sa špiljom izdubenom odostraga, nego o osamljenoj špilji s praznim kamenim jaslama. Sasvim je naravno da je Josip tražio za Marijin porod osamljenu špilju izvan svake ljudske vreve i bez svjedoka, pogotovo kad je dijete prerano došlo.

402. Danas nema ni svratišta, ni zidova oko Betlehema, niti se zna točno gdje je bilo svratište. Mjesto rođenja pokazuje se u sistemu špilja, iznad kojih su sagrađene najpri-

je Helenina, a onda Konstatinova bazilika. Svratište je bilo kod »vratiju grada«. Pola kilometra sjeverozapadno od Betlehema nalaze se tri cisterne (Biar Daoüd), danas kod špilje rođenja. Tako bi Justinov neodređeni izraz »blizu izvan sela« mogao značiti pola kilometra od zidina i od svratišta. Le Camus, koji poistovjetuje svratište i špilju, dodaje: »Betlehem je u ono doba morao biti znatno više na zapad pa bi i cisterne i svratište i špilja rođenja bili približno na istom mjestu«. Beznadni pokušaj da se spasi teorija: i Betlehem treba pomaknuti pola kilometra drugamo i izvještaj Justina Mučenika treba prekrižiti koji govori o udaljenosti. Lakše će biti promjeniti teoriju u glavi nego Betlehem na svom mjestu i svjedočanstvo Justina Mučenika koji se rodio možda za života Ivana apostola.

403. Dr Franz Willam uzeo je u pretres sve okolnosti u širokom kontekstu beduinskog shvaćanja, rastumačio čitav niz začudnih pojedinosti siromaštva Marije i Josipa, kao i stanovita ogorčenost Marije pred Elizabetom i lutanje od svratišta van u praznu špilju. To je moderan lingvistički pristup tekstu. Misao nejasnoće izražavanja: sve širi misaoni kontest do općeg kulturnog konteksta. Važniji je kontekst stanovitog mjesta nego upotreba riječi kod drugih pisaca koji riječ upotrebljavaju prema svojoj svrsi metonimijski, metaforijski, čak i krivo idiolektalno.

Smatramo da je mišljenje Franza Willama znanstveno dobro utemeljeno.[7])

---

1) G. Kittel, Theologisches Wörterbuch, W. Kohlhammer, Stuttgart, 1969. IV, str. 339. zum Neuen Testament.
2) E. Liddell & R. Scott, Greek-English Lexikon, Oxford 1961.
3) W. Bauer, Wörterbuch zum Neuen Testament, 1958.
4) F. Zorell, Lexicon Graecum 1933.
5) ELS, br. 89, A. Olivan str. 194 — Dijalog s Trifonom § 70. t. VI, col. 657.
6) E. Le Camus, Bethléhem u F. Vigouroux, Dictionnaire de la Bible, Paris 1912, I. 1690—1693,
7) Dr Franz Willam, Das Leben Jesu im Lande und Volke Israel, Herder 1934(4) F. M. Willam, Das Leben Marias, der Mutter Gottes. Herder 1936(2).
J. Bonsirven, Les idées juives au emps de notre Seigneur, Paris 1934.
Jean Daniélou, Les Evangiles de l' Enfance, Ed. du Seuil, Paris 1967.
A. Durand, Evangile selon St. Matthieu, Paris 1927.
P. Gaechter, Das Mathäus Evangelium, Innsbruck 1962. — Maria im Erdenleben. Neutestamentliche Marien-Studien, Innsbruck 1953.
Mac Lean Gilmour, The Gospel according to St. Luke (The Interpreter's Bible, A Commentary in XII. Volumes, New York 1952. 3—436.)
Walter Grundmann, Das Evangelium nach Lukas, Evang. Verlaganstalt, Berlin 1964. — Das Evangelium nach Matthäus, Berlin 1968.
Otto Hophan, Maria - unsere hohe liebe Frau, Luzern 1952(2)
Sherman E. Johnson, The Gospel according to St. Matthew, The Interpreter's Bible. New York 1951. VII, 229—625.
E. Kalt, Biblische Archaeologie, Herder 1934.
Sir Frederic Kenyon, The Bible and ARchaeology. New York and London 1940.
Xavier Léon - Dufour, Les Evangiles et l'histoire de Jésus, Ed. du Seuil Paris 1963.

K. H. Rengstorf, Das Evangelium nach Lukas, Evang. Verlaganstalt, Berlin 1958.
G. Ricciotti, Vita di Gesù Cristo, Vaticano 1949(12).
Daniel Rops, Jésus en son temps, Paris 1951. (éd. 448)
Marco Sales OP, La Sacra Bibbia commentata, Il Nuovo Testamento, I. Torino 1911.
Josef Schid, Das Evangelium nach Lukas, F. Pustet, Regensburg 1960(4).
— Das Evangelium nach Matthäus, Regensburg 1959.
Rudolf Schnackenburg, Christiche Existenz nach dem Neuen Testament. Kösel Verlag, München I. 1967. II. 1968.
A. Valensin et J. Huby, Evangile selon S. Luc, Paris 1927(3).

KAZALO

OBITELJSKI INSTITUT

Osnovan je 1971. godine kao Odjel Filozofskog - teološkog Instituta D. I. Jordanovac 110, ZAGREB, 41001 pp. 169. kao dvogodišnji tečaj specijalizacije.

Kroz 4 semestra dvije večeri sedmično — utorkom i srijedom od 19,30 — 21,55 sati drže se tri sata predavanja ili vježbi. —Zimski semestar počinje prvog utorka u drugoj polovici listopada, ljetni semestar u prvi utorak druge polovice veljače. Semestar sadrži 12 sedmica.

Predavanja se održavaju u Palmotićevoj ul. 31, dvorišna zgrada, prvi kat. Ondje je i Tajništvo gdje se vrše upisi dvije sedmice prije početka svakog semestra navečer od 17,30 do 19 sati osim subote i nedjelje.

Predavanja drže stručnjaci raznih vrsta: psiholog, liječnik, psihijatar, socijalni radnik, sociolog, biblicista, teolog, moralista. Svakog semestra vrše se vježbe. U svaki se semestar može upisati kao u prvi jer je program ciklički.

Svrha je Obiteljskog Instituta da pripravi studentice i studente na njihov vlastiti brak i da postanu po mogućnosti suradnici na radu oko obiteljske obnove. Mogu se upisati svi bez razlike koji su svršili srednju školu bilo koje vrste.

Uz Institut je Savjetovalište za brak koje besplatno radi: utorkom psiholog od 19 do 21 sat, srijedom liječnik od 19,30 do 21,30 sati.

Svakog ljeta posljednje ili pretposljednje sedmice u kolovozu Obiteljski Institut organizira Obiteljsku Ljetnu školu od 4 i po dan s gustim programom. Sudionici te škole stiču pravo da polažu gradivo one godine kao izvanredni studenti.

Osim Obiteljskog Instituta svakog se mjeseca, obično prvog ponedjeljka u 20 sati navečer sastaju bračni parovi i ostali koji već aktivno sudjeluju u obiteljskoj obnovi. Iza predavanja i razgovora u obiteljskom ozračju dogovore se za rad: tečajevi za bračne kandidate, trodnevnice, tečajevi, obnove po raznim župama.

Profesori Obiteljskog Instituta već su glavni dio gradiva pripravili u obliku skripta i knjiga. Još čekamo Psihijatriju, Sociologiju obitelji i prikaz o radu Socijalnog radnika, a i Medicinu ćemo temeljito obraditi u ovećim skriptama.

Izdanja OBITELJSKOG INSTITUTA:

Dr Ivan Fuček, BRAČNA LJUBAV (252 str.), Zagreb 1974.

Dr Ivan Fuček, PREDBRAČNA LJUBAV (189 str.), Zagreb 1974.

Dr Stanko Kos, Ženidbeno pravo. Crkveno. Državno (71 str. skripta) Zagreb 1973.
Zakoni o pobačaju (Dodatak 10 str. skripta)

Dr Ljudevit Plačko, Statistika (30 str. skripta) Zagreb 1972.

Dr Ljudevit Plačko, Bilješke iz demografije (18 str. skripta) Zagreb 1973.

Dr Milutin Stanek, Medicina II. Bračna higijena i pedijatrija (30 str. skripta) Zagreb 1973.

Dr Đuro Tomašić, Reguliranje porada, (60 str.) Zagreb 1969.

Dr Đuro Tomašić, Podsjetnik predavanja (skripta), Zagreb 1972.
Fiziološke metode reguliranja poroda (skripta 12 str.)

Dr Celestin Tomić, Ugreševa tajna (258 str.), Zagreb 1974.

Petar Bulat, Neki aspekti depopulacije, migracije i alkoholizma u SR Hrvatskoj (55 str. skripta) Zagreb 1973.

Dr Josip Weissgerber, Antropologija (26 str. skripta) Zagreb 1972.

Dr Josip Weissgerber, Osnovni zakoni svemira (240 str.) Zagreb 1972.

Dr Josip Weissgerber, U svjetlu metahistorije (142 str.) Zagreb 1967.

Dr Josip Weissgerber, Sir Tomas More (304 str.), Zagreb 1974. (tiska se)

Dr Josip Weissgerber, Psihologija I (109 str.), II (107 str.) skripta Zagreb 1974.

Dr Josip Weissgerber (urednik), Ljubav u obitelji - zadatak i radost (kolektivno izdanje u pripremi) (oko 180 str.)

Dr Josip Weissgerber, Načinimo čovjeka (u pripremi oko 180 str.)

NASLOV KNJIGE

Naslov smo knjige odlučili anketom u kojoj su 16 njih poredali po rangu predložene naslove. Anketa je dala slijedeće rezultate zajedničkog ranga:

1. LJUBAV U OBITELJI (3,87)
2. Sreća u dvoje (4,00)
3. Sreća u obitelji (4,50)
4. Sretna obitelj (4,85)
5. Vjerni do groba (5,50)
6. Nas dvoje (5,80)
7. Ljubav dovijeka (6,66)
8. Sretni u obitelji (6,71)
9. Naša sreća u obitelji (7,20)
10. Graditelji svijeta (7,50)
11. Sretan brak (7,60)
12. Ljubav u braku (7,80)
13. Sretni u ljubavi (8,50)
14. Naša sreća u braku (9,00)
15. Sreća u braku (9,25)
16. Vječno u ljubavi (9,75)
17. Graditelji domovine (10,50)
18. Sretni u braku (10,75)
19. Doživotna ljubav (11,33)
20. Ljubav u dvoje (13,00)
21. Sretna ljubav (16,00)
22. Samo ti (16,50)
23. Naša sreća (18,00)
24. Graditelji Crkve (25,50)
25. Naša sreća u ljubavi (27,10)

Birači su još dodali novih prijedloga: Ljubav — zadatak i radost, Ljubav — sreća — vjernost, Ljubav je vječna, Brak, Ljubav i sreća u braku, Psihologija sretne obitelji.

Na sastanku o rezultatima ankete svidjelo se svima da izabranom naslovu dademo za podnaslov: Zadatak i radost.